

KRONIKA

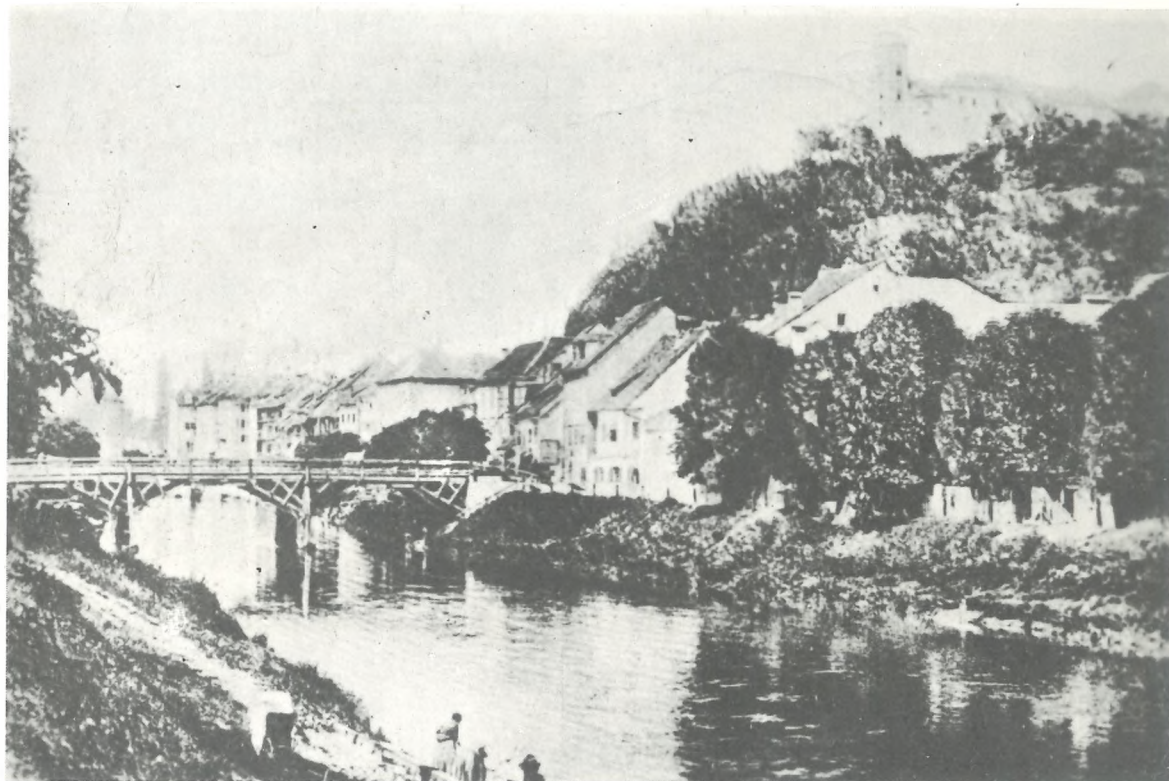
časopis za slovensko krajevno zgodovino

letnik XXII

št. 3

leto 1974

Šentjakobski most in hiše ob Ljubljanici leta 1870

KRONIKA

ČASOPIS ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO

ima na zalogi naslednje publikacije:

Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, kompletni letniki IV/1956 do XIX/1971 po ceni 16 dinarjev za letnik, za inozemstvo 3 dolarje; posamezna številka velja 7 dinarjev, za inozemstvo 1 dolar. Naročnina za leto 1974 je 25 dinarjev.

Prve tri letnike odkupujemo po ceni 10 dinarjev za številko.

V seriji Knjižnica Kronike so izšle naslednje knjige:

Milko Kos, SREDNJEVEŠKA LJUBLJANA, topografski opis mesta in okolice (1955), knjigotrška cena 2,50 dinarja. —

Igor Vrišer, RAZVOJ PREBIVALSTVA NA OBMOČJU LJUBLJANE (1956), knjigotrška cena 2 din.

Vlado Valenčič, SLADKORNA INDUSTRIJA V LJUBLJANI (1957), knjigotrška cena 2 din.

Sergij Vilfan-Josip Černivec, ZGODOVINA LJUBLJANSKE MESTNE HIŠE (1958), knjigotrška cena 2,80 dinarja.

Peter Vodopivec, LUKA KNAFELJ IN ŠTIPENDISTI NJEGOVE USTANOVE (1971), knjigotrška cena 15 din.

KRONIKA

ČASOPIS ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO

XXII

1974

IZDAJA IN ZALAGA ZGODOVINSKO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO
SEKCIJA ZA KRAJEVNO ZGODOVINO

LJUBLJANA

UREDIL UREDNIŠKI ODBOR: DR. PAVLE BLAZNIK, FRANCE DOBROVOLJC, DR. TONE FERENC, DR. FERDO GESTRIN, OLGA JANŠA-ZORN, BOŽO OTOREPEC, DR. JOŽE SORN, DR. SERGIJ VILFAN, PETER VODOPIVEC, JOŽE ZONTAR — GLAVNI UREDNIK: OLGA JANŠA-ZORN — ODGOVORNI UREDNIK: JOŽE ZONTAR — LEKTOR: FRANCE DOBROVOLJC — OBLIKOVALEC: JULIJAN MIKLAVČIČ — ZA UPRAVO ODGOVARJA MAJDA KUNAVER — SOFINANCIRA RAZISKOVALNA SKUPNOST SLOVENIJE — TISKA TISKARNA TONE TOMŠIČ V LJUBLJANI — KLIŠEJE IZDELUJE KLIŠARNA »LJUDSKE PRAVICE« V LJUBLJANI

KAZALO

AVTORSKO KAZALO

RAZPRAVE IN ČLANKI

- Bojc Etbin:* Začetni razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem (Ob 200-letnici terezijanskih šol) — 179
- Gestrin Ferdo:* Piranske ladjedelnice in ladjedelci v poznem srednjem veku — 170
- Grafenauer Bogo:* Vprašanje razmerja mesta in podeželja (»vasi«) v zgodovini narodov Jugoslavije — 145
- Jan Ivan:* Nekaj posebnosti NOB na Gorenjskem v letu 1941—1942 s poudarkom na dražgoško bitko — 1
- Juvančič Ivo:* Leto bazoviških žrtev 1930. (Neposredno italijansko ozadje in slovensko zadržanje po fašističnih virih) — 112
- Knez Tone:* Antična nekropola v Novem mestu. Rezultati izkopavanj v letu 1973 — 73
- Kobe-Arzenšek Katarina:* Doneski za zgodovino vrvarstva na Slovenskem (Adamičeva vrvarna v Ljubljani in Domžalah) — 41
- Mikuž Jure:* Prvi poskus vpeljave zgodovinskega slikarstva v slovensko umetnost — 122
- Nečak Dušan:* O vojni z Italijo (1914—1915) — 107
- Otorepec Božo:* Ljubljanska značka iz leta 1667 — 92
- Pahor Miroslav:* Statuti srednjeveške občine Izola iz leta 1360 v odnosu do tujcev — 77
- Pahor Miroslav:* Piran v obdobju dvojne oblasti (XII.—XIII. stoletje) — 161
- Pavlič Slavica:* Ob 100-letnici rojstva Engelberta Gangla 1873—1950 — 46
- Stergar Janez:* Začetki »Slovenskega ferijalnega društva ‚Sava‘ v Ljubljani« — 31
- Svetina Anton:* Odlomek iz zgodovine Gornjega grada — 86
- Šašel Jaro:* Okra — 9
- Tancik Ferdinand — Branko Korošec:* Smrt grenadirskega stotnika, Mehadiá 1770 — 97
- Truhlar Franc:* Struktura in razvoj cestnega omrežja današnje Slovenije od halštatskega do slovanskega obdobja — 156
- Vrišer Sergej:* Uniforme ljubljanskih meščanskih korpusov v 18. in 19. stoletju — 18

BIBLIOGRAFIJA

- Vidovič-Miklavčič Anka:* Bibliografsko kazalo Kronike slovenskih mest I—VII (1934—1940) — 203

IZ STARIH FOTOGRAFSKIH ALBUMOV

- Kambič Mirko:* »Živela Francija in slovenski Bled — 52
- Kambič Mirko:* Grad Krupa v Beli krajini — 53
- Kambič Mirko:* Datiranje starih fotografij — 190
- Vrišer Sergej:* Mariborski Glavni trg na starih fotografijah — 129

DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV

- Drnovšek Marjan:* »Starejša ljubljanska industrija« — Arhivska razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana — 133
- Hojan Tatjana:* »Ob 250-letnici rojstva Stefana Küzmiča (1723—1779)«. Razstava v Slovenskem šolskem muzeju — 56
- Marušič Branko:* Zgodovinska razstava »Veliki tolminski punt leta 1713« — 55
- Stiplovšek Miro:* Razstava zgodovina Domžal v arhivskih virih — 193

- Stres Guido:* »Goriško in istrsko begunsko šolstvo v prvi svetovni vojni« — »50-letnica Gentilejeve šolske reforme« — 57
- Stres Guido:* Razstava »Ob 200-letnici Splošne šolske naredbe« — 194
- Tehovnik Janez:* Simpozij ob stoletnici slovenskega združenstva — 195

NOVE PUBLIKACIJE

- Demšar Vincencij:* Pavle Blaznik, Škofja Loka in Loško gospostvo (973—1803). Škofja Loka 1973 — 69
- Drnovšek Marjan:* Iz starejše gospodarske in družbene zgodovine Ljubljane. Ljubljana 1971 — 62
- Granda Stane:* Milan Valant, Zgodovina Žužemberka in Krajine. Ljubljana 1970, 1971 — 70
- Granda Stane:* Janze Debeljak, Plenkača pesmi poje. Kulturnozgodovinska kronika Loškega potoka. Ljubljana 1972 — 71
- Granda Stane:* Jože Dular, Semič v Beli Krajini. Semič 1971 — 71
- Granda Stane:* Valentin Benedik, Vače. 1970 — 140
- Granda Stane:* 1971 (Hotenje je postalo stvarnost) Velenje 1971 — 141
- Granda Stane:* Dr. Paola Korošec, Sv. Gore v preteklosti. Bistrica ob Sotli 1973 — 197
- Granda Stane:* Vinko Sribar, Otok pri Dobravi (freisinški trg Gutenwerth), vodnik. Novo mesto 1974 — 198
- Granda Stane:* Kromberk-Loke v narodnoosvobodilnem boju. Nova Gorica 1974 — 201
- Janša-Zorn Olga:* Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 8. (XLIII.) letnik. Maribor 1972 — 63
- Janša-Zorn Olga:* Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem. Ljubljana 1973 — 64
- Janša-Zorn Olga:* Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta 9. (XLIV.) letnik. Maribor 1973 — 134
- Janša-Zorn Olga:* Bovško berilo. Izbor manj znanih člankov o Bovškem. Nova Gorica 1971 — 199
- Janša-Zorn Olga:* Berilo o Rutu. Izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Rut na Tolminskem. Nova Gorica 1972 — 199
- Marušič Branko:* Dve izdaji goriškega denarnega zavoda — 66
- Nečak Dušan:* »Kärnten — ein Alarmzeichen«. 1974 — 135
- Nečak Dušan:* Milica Kacin-Wohinz, Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918—1921. Maribor—Trst. 1972 — 138
- Nečak Dušan:* »Kje prebivamo in koliko nas je Slovencev v Italiji«. 1971 — 139
- Reisp Branko:* Božo Otorepec, Iz zgodovine gradu Bogenšperk. Litija 1974 — 198
- Stergar Janez:* Drago Druškovič, Quelques Questions des Slovènes de Carinthie. Ljubljana 1972. Drago Druškovič, Carinthian Slovenes. Ljubljana 1973 — 137
- Stergar Janez:* Zemljevid z Italijanskimi in slovenskimi krajevnimi imeni v Furlaniji, Julijski Krajini in Benečiji. 1974 — 141
- Stergar Janez:* '55 '70 Slovenska obala v številkah. Izola, Koper, Piran 1972 (1973) — 201
- Stergar Nataša:* Selška dolina v preteklosti in sedanjosti. Železniki 1973 — 134
- Stiplovšek Miro:* Jože Bajec, Slovenski časniki in časopisi 1937—1945. Ljubljana 1973 — 60

Tehovnik Janez: Arhivska tehnika. Arhivski priročnik: zv. 1. Ljubljana 1972 — 197
Vodopivec Peter: »Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije«. Ljubljana 1972 — 61
Zorn Tone: Augustin Malle, Die Slovenische Presse in Kärnten 1848 — 1900. Dunaj 1972 — 67
Zorn Tone: Karl-Heinz Podlipnig, Wirtschaftsgeschichte der deutschen Sprachinsel Gottschee. Innsbruck 1968 — 200

KAZALO SLIK

POKRAJINE, GRADOVI, NASELJA IN PODOBNO

Koper — 18. stoletje — naslovna stran 1. zvezka »Vive la France« in slovenski Bled — 52
 Izrez Bleda z gornje slike — 53
 Grad Krupa v Beli krajini leta 1868 — 54
 Izola okrog 1830 (neznan avtor) — naslovna stran 2. zvezka
 Vrbovec po delu G. M. Vischer, Topographia ducatus Stiriae, 1681 — 87
 Gornji grad po delu G. M. Vischer, Topographia ducatus Stiriae, 1681 — 89
 Glavni trg v Mariboru, 1848/49 — 129
 Glavni trg v Mariboru, vzhodna stran, 1872 — 130
 Glavni trg v Mariboru, defile gojencev mariborske kadetnice, 1908 — 131
 Piran po litografiji L. F. Casassa (1802) — naslovna stran 3. zvezka
 Piran okoli leta 1830 — 165
 Najstarejši znani ladjedelniški prostor v Piranu ob mestni hiši (po statutu 1307) — 171
 Veduta Pirana iz 17. stoletja z lepo vidnima prostoroma obeh ladjedelnic — 173
 V zalivu za svetilnikom na desnem pomolu stavba in prostori, ki so služili ladjedelništvu (danes je tam stavba Pomorskega muzeja) — 174
 Gorišnica (Marjeta pri Ptujju), šolsko poslopje, zgrajeno leta 1821, prezidano leta 1891 — 179
 Markovci, stavba, zgrajena leta 1812, a obnovljena leta 1890 — 181
 Bogojna (1830) — 182
 Dobrovnik (1838) — 183
 Vitomarci (Sv. Andraž v Slovenskih goricah), šola zgrajena leta 1864, dozidana 1888 in popravljena 1894 — 184
 Gornji Petrovci (1869) — 185
 Lovrenc na Dravskem polju, zgrajena leta 1879 — 187

NACRTI IN ZEMLJEVIDI

Karta, ki ponazarja poselitev in prometne smeri v 2. in 1. stoletju pred n. e. — 13
 Vojna krajina 1770 — 98
 Struktura in razvoj cestnega omrežja Slovenije od halštatskega do slovanskega obdobja — 157
 Načrt Pirana z obema ladjedelniškima prostoroma — 175

OSEBE

Podjetnik Franc Adamič (1889—1924) — 42
 Helena Adamič (1894—1972) — 43
 Engelbert Gangl (1873—1950) — 47
 Svetozar Borojevič (1856—1920) — 109

RAZNO

Uniforme meščanskih korpusov — 19
 Uniforme ljubljanskega lovskega korpusa pred letom 1809 (slika A. Herrleina iz leta 1811) v Mestnem muzeju v Ljubljani — 23

Oficir ljubljanskega meščanskega korpusa po letu 1813 (v Mestnem muzeju v Ljubljani) — 24
 Osnutek za uniforme ljubljanskega meščanskega korpusa leta 1833 (po sočasni barvni skici v Mestnem arhivu Ljubljana) — 27
 Dopis »Carniole« iz leta 1901 ljubljanskemu magistratu — 33
 Vabilo ljubljanskega okrožja »Save« iz leta 1892 — 36
 Stritarjeva pesem posvečena »Savanom« — 38
 Veleseljmi v Ljubljani v prvih dvajsetih letih stare Jugoslavije — 41
 Družina Franca Adamiča — 44
 Odlomek iz pisma bratislavskega pastorja Samuela Viljema Serpiliusa z dne 29. 10. 1751 Štefanu Küzmiču, ki je takrat služboval v Nemes-Csou — 57
 Učiteljica Pavla Makuc s šolarji učnega krožka v otroškem zavetišču v Steinklammu leta 1918 — 58
 Begunski šolarji z učiteljico Drago Medic-Lušicky v Raschala leta 1916 — 59
 Otroško zavetišče v Strnišču pri Ptujju leta 1920 z učiteljico Pavlo Makuc — 59
 Novo mesto — Beletov vrt. Pogled na del odkrite rimske nekropole z žganimi pokopi po leti 1973 — 74
 Lončene posode kot pridelki v grobu 59 iz rimskega grobišča na Beletovem vrtu v Novem mestu — 75
 Rimski grob z žganim pokopom ob odkritju s pridelki in situ. Žara s pepelom in lončeni pridelki so bili obloženi in pokriti s kamnitimi ploščami — 75
 Pogosta kombinicija dveh značilnih lončenih posod v rimskih grobovih na Dolenjskem — 76
 Podestatski grb na stebri fontika v Izoli (15. stoletja) — 78
 Grb družine Manzioli na vhodu gotske hiše (leta 1470) — 81
 Kovinska mednata beraška izkaznica iz Ljubljane iz leta 1667 — 93
 Grenadir avstrijske redne armade v uniformi in z opremo iz let 1758—1770. Grenadirski zastavnik. Grenadirski stotnik — 99
 Pešaka — linijska strelca redne armade v uniformi in z opremo iz let 1758—1770 — 101
 Pešaka — mejaša hrvatske banske vojske. Pešaka karlovško-slunjskega mejaškega regimenta v značilnih uniformah svojih regimentov — 103
 Kaverna in skladišča na soški fronti blizu Mrzlega vrha in Krna — 110
 Illegalno glasilo KP Italije in Jugoslavije »Delo« je 15. septembra 1930 sporočilo vest o obsodbi bazoviških žrtev — 115
 Kosov osnutek Ustoličenja za natečaj banovine — 122
 Pregljev osnutek Ustoličenja za natečaj banovine — 123
 Sedejev osnutek Ustoličenja za natečaj banovine — 124
 Detajl Kosovega osnutka Ustoličenja — 125
 Detajl Pregljevega osnutka Ustoličenja — 127
 Perforirano okno na piranskem baptisteriju. XII. stoletje — 162
 Kamnita glava, severna stran prezbiterija frančiškanske cerkve v Piranu — 163
 Gotski medaljon v Levstikovi ulici v Piranu — 164
 Detajl gotske stanovanjske arhitekture v Levstikovi ulici v Piranu — 167
 Lov pri Fidelisu Terpinu — 190
 Lov pri Fidelisu Terpinu. Izrez iz ovalne slike — 191

VPRAŠANJE RAZMERJA MESTA IN PODEŽELJA (»VASI«) V ZGODOVINI NARODOV JUGOSLAVIJE¹

BOGO GRAFENAUER

Vprašanje razmerja *mesta* in *podeželja* (izraz »vas« oz. »selo« terminološko ne ustreza niti Marxovemu izrazu »Land«, niti stvari, zlasti ne v klasični fevdalni dobi, v kateri so bili sedež oblasti gradovi), vzeto v posplošeni obliki, je gotovo eno izmed velikih makrozgodovinskih vprašanj o razvoju družbenih in gospodarskih struktur v preteklosti. Marx ni brez vzroka trdil v prvi knjigi »Kapitala« (slov. prev. str. 402) že pred več kot sto leti, ko je bila preteklost v teh pogledih še veliko bolj zavita v somrak zgodovinske nevednosti, kot je danes, da je »podlaga vsake razdelitve dela, ki jo uresničuje menjava blaga, ločitev med mestom in deželo« ter da »smemo reči, da se reducira vsa ekonomska zgodovina družbe na gibanje tega nasprotja«. Prav tako se je poprej v svojem osnutku »Formen der Produktion und des Eigentums, die dem Kapitalismus vorhergehen« (pri nas navadno z naslovom »Obdobja ekonomskega formiranja družbe« po naslovu redakcije izdaje teh rokopisov iz leta 1857/1858 v izdaji 1939) — ki je sicer resnično ostal brez zadnje avtorjeve roke v marsičem ne do kraja jansen, tako da tečejo v njem razprave z zelo različnimi izhodišči in razumevanji (prim. iz zadnjega časa zlasti H. Fleischer, *Marxismus und Geschichte*, 1970, ter Gianni Sofri, *Über asiatische Produktionsweise*, 1972) — oprl v marsičem prav na to nasprotje pri opredeljevanju treh stopenj »oblik proizvodnje in lastništva« do kapitalizma: najprej treh variant »bolj ali manj samorasle« (mehr oder minder naturwüchsig) oblike — azijske, antične in »germanske« — nato dveh »bistveno modificiranih« sekundarnih variant, »ko je delo samo postavljeno med objektivne produkcijske pogoje« in se s tem »izgubi in modificira enostavno afirmativni značaj« samoraslih oblik — to sta suženjstvo in tlačanstvo —, končno

¹ Tretji referat na plenarnem zased. VI. kongresa zgodovinarjev Jugoslavije v Budvi, 7. X. 1973. Avtoriziran, a vendar ne povsem precizen prevod v JIČ XII. 1973/1-2.

v tretji stopnji kapitalistične oblike, v kateri se »postopno spreminjajo vse panoge dela v panoge, ki jih poganja kapital«, in ko je bil zaradi spremembe vsega ustvarjenega blaga iz neposredne uporabne vrednosti v obliko menjalne vrednosti »delavec odtrgan od zemlje in od lastnine produkcijskih sredstev«.

Med daljšo analizo oblik lastniške pravice do zemlje in proizvodnega orodja ter organizacije oblasti nad podeželjem in mestom in njunim medsebojnim razmerjem je kratko povzel poglobljena stališča o tem: »Klasična stara zgodovina je mestna zgodovina, toda zgodovina mest, ki temelje na zemljiški lastnini in poljedelstvu; azijska zgodovina je neke vrste indiferentna enotnost mesta in podeželja; sedež zgodovine je srednjemu veku (germanskemu času) podeželje in njen nadaljnji razvoj poteka potem v nasprotju med mestom in podeželjem; moderna zgodovina je preobražanje podeželja v mesto, ne preobražanje mesta v podeželje, kakor v antiki«.

Marx je postavil s tem v veliki zgodovini temeljne teze, ki so doživljale svojo pravo globinsko obravnavo v zgodovinopisju šele v našem stol., odkar je zgodovina gospodarskih in družbenih struktur odrinila v ozadje dotedanjo dogodkovno zgodovino. V bistvu je to brez dvoma eden izmed poglobljenih problemov »zgodovine dolgega trajanja«. Prav temu vprašanju, seveda posebej v naši domači zgodovini, je posvečen šesti kongres zgodovinarjev Jugoslavije in naloga naslednjega uvodnega pregleda je pač le očrtati široki okvir poznejšemu temeljitejšemu, toda ožjemu obravnavanju posameznih delov te brezbrežno široke problematike našega zgodovinskega razvoja.

Okvirno obravnavanje teme, ki je postavljena pred naš kongres, se srečuje z mnogovrstnimi težavami spričo današnjega stanja teh vprašanj v našem zgodovinopisju in spričo prav v tem pogledu zelo kompleksnega zgodovinskega razvoja naših narodov in njihovih pokrajin. Temo bi bilo sicer mogoče obravnavati s težiščem na »teoriji«, toda to bi

pomenilo predvsem prenašanje splošnozgodovinskih spoznanj na konkretno varianto zgodovine naših narodov. Resnična pot zgodovinskega spoznavanja pa je obratna: vodi od preiskovanja konkretnih variant in njihovega življenja k primerjanju z razvojem istih zgodovinskih struktur drugod. Le s tako potjo do posploševanja je mogoče napolniti makrozgodovinske teze, postavljene ob analizi najsplošnejših oblik proizvodnje in lastništva do zemlje, orodja in dela, s pravo pisano podobo življenja v vsakokratnem resničnem zgodovinskem prostoru in času.

Ta pot zgodovinskega raziskovanja v zgodovini naših narodov oziroma njihovega prostora pa glede na razmerje podeželja in mesta ni niti najmanj preprosta. Najprej je treba podčrtati, da od prve velike delitve dela med mestom in podeželjem v antiki do kapitalističnega obdobja v tem pogledu prostor naših narodov zgodovinsko nikdar ni bil enoten. V okviru rimske države so se obsežna gorata področja Ilirika po stopnji urbanizacije bistveno razlikovala od primorskih predelov na jugozahodu in od ravninskih predelov na severu. Po propadu rimskega cesarstva in obdobju preseljevanja barbarskih ljudstev, zaključenem z naselitvijo Slovanov na Balkanskem polotoku in v Vzhodnih Alpah, so se ohranila mesta le ob morskem obrežju, v notranjosti pa so za nekaj stoletij izginila in se je ločitev dela med mestom in podeželjem začela uveljavljati vnovič šele čez skoraj pol tisočletja. Pa tudi primorska mesta so se po svojem tipu razdelila v dve obliki, bistveno različni po obsegu svoje samostojnosti in s tem tudi po razmerju do svoje podeželske okolice, v zahodno mediteransko in vzhodno bizantinsko obliko. To je bilo izhodišče srednjeveške razdeljenosti v tri tipe, ki so vsi pomenili tudi različno razmerje mesta in podeželja, delno že glede težišča zemljiške lastnine, še bolj pa glede organizacije oblasti nad mestom in podeželjem: Mediteranska mesta zahodnega tipa s polno avtonomijo ob jadranski obali, avtonomna mesta srednjeevropskega tipa na severozahodu in mesta z omejenimi samoupravnimi pravicami pod roko državnih predstavnikov v bizantinskem oziroma v bizantinskih inštitucijah in pravu vplivanem prostoru. Ta trojnost se je nadaljevala tudi v zgodnjem novem veku, le s tem, da je turški tip mesta zamenjal bizantinskega.

Te razlike niso bile naključne, kajti to delitev so spremljale v vsakem področju tudi značilne posebnosti v organizaciji podeželskega agrarnega sveta in — če že ne glede za življenje vsake večje aglomeracije prebival-

stva nujno podobnih oblik pri njihovi preskrbi s potrebnimi življenjskimi sredstvi, pa vsaj zunaj tega področja — tudi v razmerju podeželja do mesta in obratno. Šele od začetka XIX. stoletja naprej se je ta tipološka razdeljenost postopno zabrisovala in umikala, čeprav niti danes ni mogoče spregledati značilnih razlik, ki še vedno označujejo cele pokrajine kot njihova dediščina. Najbrže ni med nami človeka, ki bi bil po svojem znanstvenem delu kompetenten govoriti o vseh teh tako različnih zgodovinskih področjih in obdobjih. To velja prav tako tudi zame, in nalogo sem prevzel le zaradi njene povezanosti z organizacijskimi pripravami, ki sem jih imel za ta kongres oz. za njegov program, ves čas pa sem se zavedal, da jo en sam človek more izpolniti le zelo nepopolno.

Nalogo bi bilo mogoče — teoretično — opraviti na dva načina: ali s pregledom že opravljenega zgodovinskega dela glede problematike razmerja med mestom in podeželjem ter poskusom posplošitve te problematike ob primerjanju rezultatov za posamezna tipološka področja, ali pa s skupnim primerjanjem problemov te vrste v različnih področjih in ugotavljanjem njihovih medsebojnih pobud pri bodočem zgodovinarskem raziskovalnem delu. Prvi pristop bi bil kot uvod v kongresno delo gotovo ugodnejši, žal pa ga spričo neraziskanosti teh vprašanj v našem zgodovinopisju ni mogoče uporabiti. Le dve značilni pričevanja naj navedem o tem: Georgije Ostrogorski začenja svojo obravnavo »Vizantijski gradovi u ranom srednjem veku« s trditvijo: »Medju osnovnim problemima vizantijske istorije teško bi bilo navesti jedan koji je manje izučavan nego što je to problem gradova«. Prav tako je skoraj v istem času pred petnajstmi leti zapisal Branislav Djurdjev: »Jedan od najkрупnijih problema iz istorije naših zemalja pod turskom vlašću jeste pitanje uloge gradova i gradske privrede... taj problem je u isto-rijskoj literaturi tek načet«.

Položaj se v teh pogledih v zadnjih desetih letih ni bistveno spremenil (prim. le za način raziskovanja bibliografske navedbe o naših mestih pod turško oblastjo v zgodovinski literaturi od 1900 do 1970 v Balcanica III, Beograd 1972, 635—684). Še v večji meri veljajo te označbe za posebno vprašanje razmerja podeželja in mesta, ne le pri nas, marveč tudi v širšem zgodovinopisju o zgodovinskih prostorih, kamor spadajo pokrajine naših narodov. Na XII. bizantinološkem kongresu v Ohridu 1961 je obdelala skupina uglednih sovjetskih bizantinologov problem »Gorod in derevnja v Vizantiji« od IV. do

XII. stoletja. Paul Lemerle je v svojem dopolnilnem referatu opravičeno poudaril, da so referenti obravnavali posebej mesta in posebej podeželje, niso pa načeli vprašanja, ki bi bilo resnično novo in vredno obravnavanja, njihovega razmerja od gospodarstva, migracij in uprave pa do razlik in vplivov v oblikah mišljenja in verovanja.

Tudi to velja v veliki meri za stanje in smeri raziskovanja v našem zgodovinopisju. V njem je velika množica del, ki so posvečena zgodovini *posameznih* mest, med njimi tudi odličnih monografij, ki se vsaj v nekaterih obdobjih dotikajo tudi zlasti pravnih aspektov (glede razmerja posebnih mestnih gospodarskih dejavnosti itd.) do okolice mesta, pri primorskih mestih še posebej razmerja mesta in mestnih oblasti do podeželskega mestnega okoliša na sploh (npr. pri Dubrovniku). Težišče pa je vendarle na obravnavanju mesta samega, in sicer v njegovi posamezni podobi. Stari Stojan Novaković je — na ravnini svojega časa — pred skoraj sto leti obravnaval poleg »vasi« v Srbiji tudi »mesta in trge«, ne pa njihovega medsebojnega razmerja (prav tako tudi Konstantin Jireček pred dobrega pol stoletja in v marsičem enako oba dela Zgodovine narodov Jugoslavije 1953 in 1960). Tudi pri zgodovini podeželja je postavljeno doslej težišče raziskovanja in obravnavanja skoraj izključno na osamljeno opazovanje posameznih zemljiških gospodstev, posameznih krajev, cerkvenih upravnih enot, gradov ipd.

Problem medsebojnega razmerja v smislu delitve dela prihaja do izraza v bistvu le pri obravnavanju trgovine kot gospodarske veje, ki je bila meščanska, pa je vendar potekala v podeželju in bila delno celo navezana na podeželsko, agrarno proizvodnjo, ter — zlasti od 18. stoletja naprej, v manjši meri tudi poprej — pri obravnavanju posameznih podjetij ali tudi vej gospodarstva, ki so bili bodisi zaradi surovin (rude, les itd.), bodisi zaradi potrebe po delovni sili, ki je niso omejevali cehovski predpisi (po založnikih povezani vaški obrtniki), bodisi zaradi navezanosti na vodo z mlinskimi kolesi kot na odločilni vir delovne energije do prometne in energetske revolucije, izvršene pri nas od srede XIX. stoletja naprej, po svoji naravi dislocirani v podeželju.

Širše so posegli v to problematiko zgodovinarji pri nas le izjemno, kot npr. Ostrogorski v zvezi z bizantinskimi mesti in zlasti z organizacijo podeželja ter oblikovanjem bizantinskega fevdalizma, Fran Zwitter v svojem obravnavanju srednjeveških mest na

Kranjskem, skupina zgodovinarjev, ki v zadnjih dveh desetletjih posveča svoje delo vprašanju neagrarnih gospodarskih dejavnosti v zgodnjem novem veku v slovenskih deželah, med katerimi pa je vendar treba posebej omeniti Ferda Gestrina, ki je odmeril pomemben del svojega proučevanja prav trgovini med primorskimi mesti in podeželjem v njihovem zelo širokem zaledju. Od XIX. stoletja naprej se ta aspekt v našem zgodovinopisju širi tako v obravnavanju neagrarnih gospodarskih vej in njihovega vpliva na strukturne spremembe podeželja (prim. tudi izraze tega proučevanja v sintezah gospodarske zgodovine naših narodov — N. Vučo do 1914, M. Mirković do 1941, S. Dimitrijević 1918—1941; s stališča podeželja pa so ti aspekti upoštevani vsaj za »agrarno gospodarstvo« v prvi knjigi Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I), še posebej pa spričo statističnih virov, ki omogočajo glede populacije zanesljivo odmerjanje obsega mestnega in podeželskega prebivalstva, pa tudi v podeželju (pogosto sicer manj razvidno in manj zanesljivo) odmerjanje agrarnega in neagrarnega prebivalstva. Seveda pa segajo ta vprašanja tudi na področja geografskih, statističnih in ekonomskih proučevanj, pa tudi na področje zgodovinsko usmerjenih proučevanj tehničnih ved, sociologije ipd.

Celotni problem pa je seveda po svoji strukturi bistveno širši in v mnogih pogledih skoraj neobravnavan. Začenja se z ene strani res z delitvijo dela in prenosom poklicne obrtne dejavnosti in poklicnega trgovanja v meščanska naselja, z druge strani pa že z dejstvom, da so se mogla takšna naselja prehranjevati le z organizacijo trga za podeželske proizvode. Po Dubyjevem računu je pojedlo srednjeveško mesto z okrog 3000 prebivalci poljedelske pridelke, ki so zrasli na okrog 3000 hektarjih (to je 30 kvadratnih kilometrov). Ker so morali živeti na tem svetu tudi poljedelci sami, je bil seveda realni obseg s takšnim mestom povezanega podeželja še nekajkrat večji (velikost je bila vselej odvisna tudi od s kakovostjo zemlje in načinom poljedelstva zvezanega kvantitativnega obsega poljedelskih proizvodov, ki jih podeželsko prebivalstvo ni potrebovalo zase). Po Barkanovih računih je pojedlo polmilijsko prebivalstvo Carigrada konec XVII. stoletja vsako leto 4.000.000 ovac, 3.000.000 jagnjet ter 200.000 volov, vsak dan pa 500 ton žita; to je prihajalo pretežno iz Rumelije, evropskega dela osmanskega cesarstva.

Organizacija oblasti in razmerij med mestom in podeželjem je lahko različna, pri-

marno vprašanje — v našem zgodovinoписju do XIX. stoletja še skoraj povsem nenačeto — pa je, kako se je uresničevalo pravkar označeno sožitje mesta in podeželja pri prehranjevanju meščanskih naselbin. Vprašanje je obrnjeno tudi v drugo stran: od XVI. stoletja naprej postaja postopno vse bolj jasen obseg davkov in dajatev, ki jih je plačeval kmet v posameznih predelih v denarju; kje in kako je podeželsko prebivalstvo dobilo ta denar, ali s prodajo poljedelskih proizvodov ali z dodatnim neagrarnim zaslužkom, je prav tako eno izmed temeljnih vprašanj razmerja med mesti in podeželjem. To so vprašanja, ki so se jih doslej lotevali geografi bolj sistematično kot zgodovinarji (npr. M. Sidaritsch, *Die steirischen Städte und Märkte in vergleichend-geografischer Darstellung*, 1924, ki je analiziral položaj štajerskih mest in trgov po njihovi funkciji glede na podeželje okrog njih). Pa tudi v celoti so bila zajeta ta razmerja (dovoz živil, zlasti lahko pokvarljivih; dnevna, sezonska ali trajna migracija delovne sile; preobrazba podeželja ob teh gospodarskih stikih itd.) v veliki meri šele po antropogeografiji v našem stoletju, medtem ko je zgodovinoписje obravnavalo ta vprašanja za prejšnja obdobja le redko in navadno v bistveno bolj omejenih vprašanih relacij posameznih podjetij z okolico.

Seveda je vse to le eno, čeprav najbrže temeljno strukturalno vprašanje. Razmerje organizacije oblasti, vloge podeželja (gradu) in mesta v njej ter strukturalne spremembe v tem pogledu so bile že dolgo predmet zgodovinskih in pravnozgodovinskih proučevanj in daleč niso toliko nejasni in zakriti, o njih pa se nam je tudi ohranilo sorazmerno največ virov. Prav to velja tudi za razvoj etničnih struktur in njihovih sprememb od obdobja srednjeveške kolonizacije preko migracij v zvezi s turškimi osvajanji in kolonizacijo v XVIII. stoletju na poprej turških področjih do velikih gospodarskih selitvenih tokov od druge polovice XIX. stoletja naprej, čeprav se dognanost teh vprašanj v različnih pokrajinah močno razlikuje: Srednjeveška kolonizacija je po življenjskem delu Milka Kosa močno proučena glede nekdanjega in zlasti današnjega slovenskega ozemlja, medtem ko je drugod še skoraj nenačeta. Metanastatična gibanja pod turškim vplivom so bila do nedavnega raziskovana bolj po svojih učinkih zunaj meja turške države in je še v drugem zvezku *Zgodovine narodov Jugoslavije* razvidno njihovo bistveno različno presojanje po Cvijičevi šoli in po današnji turkologiji, ki se opira na konkretne arhivske vire, v zadnjih desetletjih pa prav s pomočjo teh virov hitro

napreduje zgodovinarska vednost o pomembnih premikih v tem pogledu znotraj meja turškega cesarstva. S pomočjo bogatih in nadrobni arhivskih virov so srbski zgodovinarji do podrobnosti preštudirali zlasti kolonizacijske premike v posameznih predelih Vojvodine. Cvijič in njegovi učenci so s podrobnim študijem o izvoru prebivalstva Srbije podali za to področje nadrobne in dokončne rezultate o pomenu migracijskih tokov v XIX. stoletju. Za obdobje s statističnimi viri so ta vprašanja proučena zlasti za obmejne predele naših narodov (posebej za slovensko Primorje z Istro ter za slovensko Koroško). Prav tako so (čeprav tudi ne povsod enako) znane in obravnavane značilne razlike med mestnim in podeželskim prebivalstvom v starejših obdobjih glede njihove jezikovne pripadnosti ter mehanizem etnične spojitve mesta s podeželjem v modernem času, ko je v tem pogledu okolica praviloma osvojila mesto, čeprav so sicer prav tedaj mesta gotovo postala dominanten nosilec celotnega gospodarskega razvoja.

Strukturalni problemi pa gredo seveda še naprej in zahtevajo vnovič tisto sodelovanje med disciplinami, ki ga je v našem zgodovinoписju mnogo premalo. Vprašanje etničnih struktur zajema tudi vprašanja o razvoju ljudske govornice, dialektov in pogovornega jezika, viden problem razmerja med mestom in podeželjem. Naj navedem kot dva plastična primera z ene strani tisočletno jezikovno tradicijo osamljene Rezijske doline nad Furlansko ravnino, katere po njegovih bistvenih potezah koroški govor prebivalcev 30 hiš v dobi XIII. do XV. stoletja se je ohranil v govorici nad 4000 Rezijanov v začetku našega stoletja, z druge strani močno uveljavljanje knjižnega in pogovornega jezika — s posameznimi močnimi mestnimi središči kot svojim temeljem — zlasti od konca 19. stoletja naprej, še posebej pa v zadnjih desetletjih pod vplivom modernih komunikacijskih sredstev. Brez dvoma pomembna zgodovinska in sociološka vprašanja, ki jih pa ni mogoče reševati brez sodelovanja jezikoslovcev. Podobno je pri razvoju okusa, izraženega v podeželski noši, hiši in njeni opremi, pa tudi v ljudski likovni in besedni umetnosti, kjer se že od XVI. stoletja naprej, ponekod bolj ponekod manj, opaža interferiranje vaških sestavin in mestne »mode«, kar spada vse med temeljne probleme etnologije in folkloristike, pa vprašanja oblik verskega življenja in načinov mišljenja, kar vse proučujejo poleg zgodovinarjev in pogosto bolj temeljito in z drugačnimi metodami zlasti različne smeri socialne psihologije in sociologije.

Za sklep tega metodološkega pregleda, oprtega na znanje, doseženo v posameznih odlomkih naše zgodovine o razmerju mesta in podeželja, bi rad podčrtal samo še eno. Kot mnogokje drugod pri današnjem stanju zgodovinske vede stojimo tudi pri problemu zgodovinskega razvoja razmerja mesta in podeželja pri vprašanju *velike zgodovine*, na katero pa bo mogoče odgovarjati z zgodovinsko resničnostjo samo ob kompleksni *mikro-zgodovinski* analizi. Le vztrajen in vsestranski študij *omejenega* okoliša, ki zajema meščanska naselja in podeželje, *primerno* omejenega, da je z ene strani mogoče uporabiti pri delu vse kompleksne metode današnjega zgodovinopisja in da z druge strani delo vsaj verjetno ne bo presešlo življenja svojega proučevalca, le tako delo nas bo osvobodilo v tem in v mnogih drugih pogledih položaja, v katerem sprašujemo in včasih hitro trdimo mnogo več, kot vemo in kot bi smeli trditi. Primer dela te vrste, ki zbira velik del temeljev za analizo našega vprašanja na ozemlju okrog 660 kvadratnih kilometrov od naselitve alpskih Slovanov do začetka XIX. stoletja, je letos objavljena knjiga Pavla Blaznika »Škofja Loka in loško gospostvo« (973 do 1803), rezultat nepretrganega in vztrajnega dela skozi skoraj petdeset let. Ko bi imeli več takšnih monografij, posvečenih ožjim predelom po raznih zgodovinskih področjih naših narodov, bi mogel biti pričujoči referat v glavnem le še povzetek že opravljenega dela. Tako pa se mora skleniti samo s kratko inventarizacijo glavnih vprašanj, ki so obravnavana le ponekod ali pa jih poznamo celo le kot teze, ne da bi jih znali napolniti z zgodovinsko resničnostjo.

Pri tem pregledu se bom oziral bolj na povezanost vprašanj v različne problemske kroge in ne toliko na njihovo časovno zaporedje. Problematika ni zajeta v celoti in marsikje so vprašanja postavljena bolj ohlapno, kot bi jih moglo opredeliti večje znanje; ta pregled ima pač le namen, postaviti z opozorilom na široko kompleksnost problema, ki smo si ga izbrali za kongres, nekaj okvir podrobnejšim in seveda mnogo bolj izdelanim razpravam o posameznih delih te problematike pri kongresnem delu, obenem pa vendarle želi opozoriti tudi na številne naloge pri našem bodočem znanstvenem delu.

Prvi krog vprašanj ima svoje *težišče neizogibno v podeželju*, v pokrajini brez meščanskih naselbin, seveda obenem z vprašanjem, kako so v tej pokrajini zoreli pogoji za tisto družbeno delitev dela, ki se je končno — ponekod prej, drugod pozneje — izrazila v nastajanju mest. Naselitev Slovanov na Bal-

kanskem polotoku in v Vzhodnih Alpah je odrinila antični tip državne organizacije, ki je slonela v bistvu na mestih in njim pripadajočih teritorijah, na obrežje Sredozemlja. Ruševine antičnih mest v notranjosti, ki so jih odkrili arheologi, se praviloma končujejo v najvišji plasti s plastjo oglja. Slovani so mesta osvojili in razrušili, ker jih spričo stopnje svojega gospodarstva niso potrebovali. Za veliko večino južnoslovskega ozemlja — lahko rečemo skoraj za vse — se s tem začena nova varianta razvoja od povsem poljedelsko-živilnorske plemenske do višje organizirane družbe, ki je tod šele okrog meje med XI. in XII. stoletjem pripeljala do tiste družbene delitve dela, ki je bila temelj za nastajanje posebnih meščanskih naselbin. Zgodovina tega obdobja, v katerem kmečka hiša in velikaški (poz. fevdalni) dvor združujeta vso gospodarsko dejavnost od poljedelstva do hišne obrti (z zelo redkimi oblikami poklicne obrti, npr. za izdelavo še redkih železnih in drugih kovinskih predmetov), seveda ne vsebuje vprašanja razmerja mesta in podeželja v čisti obliki. Vsebuje ga samo posredno, z vprašanji po predmeščanskih oblikah *trgovanja*, po razvoju *obrti* do poklicnega dela (in s tem do izboljšanja izdelkov in do višanja zahtevnosti vsaj enega dela njihovih uporabnikov) in zlasti po razvoju agrarne pokrajine, ki je dala po nastanku mest s svojimi priseljenci s podeželja v mesta velik, celo večji del meščanskega prebivalstva. O predmeščanskem trgovanju smo obveščeni le po skopih in največ le posrednih redkih podatkih pisanih virov, ki so bili najbolj sistematično proučeni za »starokarantanski prostor« (Zwitter), največ pa jih je ohranjenih v zvezi s primorskimi mesti od Soluna (že v VII. stoletju) do Istre, poleg tega pa v zvezi s toponomastiko, zvezano s to obliko trgovanja (»Stari trg« in pod.; M. Kos — kartografska podoba za slovensko ozemlje B. Grafenauer); o obrti bi mogla razkriti bistvene novosti le srednjeveška arheologija, ki pa je v tem pogledu pri nas še skromna.

Zato ostaja temeljno zgodovinsko vprašanje tega razvoja problem srednjeveške kolonizacijske zgodovine, ki sega kot eden izmed temeljnih aspektov zgodovine podeželja tudi v poznejša obdobja. Čeprav je doživela ta stran srednjeveške zgodovine jugoslovanskih narodov v zadnjih desetletjih večje zanimanje tudi drugod (zlasti ob uporabi listinskega gradiva za srbske srednjeveške samostane — Škrivanić in dr.; za večja področja gl. zlasti Škrivanićevo obdelavo krajev srednjeveške Zete [1959] ter podobno, a manj zanesljivo delo M. Vege o Bosni [1957], je bila zaradi

različnih vzrokov — zaradi posebnega pomena vprašanja razvoja etničnega ozemlja in velikega premikanja njegovih meja v srednjem veku, zaradi ogroženosti slovenskega ozemlja po germanizacijskem pritisku od srede XIX. stoletja naprej, pa tudi zaradi širše in bolj vsestranske viroslovne podlage za študij teh vprašanj, kot je na razpolago glede večine drugega ozemlja naših narodov — v celoti resno proučena le za vse slovensko ozemlje v srednjem veku (po zaslugi življenjskega znanstvenega dela Milka Kosa), delno pa v različnih področjih glede srednjega veka (P. Skok za Jadransko primorje s filološkimi metodami; Stj. Pavičić za Liko z uporabo pisanih virov), pa tudi pozneje (prim. pri Slovencih z uporabo vseh metod kolonizacijske zgodovine po zaslugi P. Blaznika do začetka XIX. stoletja temeljito proučeno loško gospostvo; dalje podrobne, do poimeničnega naštevanja kolonistov segajoče obdelave D. Popovića glede srbske kolonizacije XVIII. stoletja v različnih predelih Vojvodine na podlagi bogatega arhivskega gradiva in manj uspeli Pavičićev poskus sinteze o razvoju Slavonije v teh pogledih; prav tako sloni na arhivskih virih že staro zanimanje za naseljevanje uskokov od Dalmacije in Hrvatskega primorja do Slavonije ter v nekaterih slovenskih predelih, v zadnjem času pa se kažejo pomembni rezultati tega dela v zvezi s študijem popisnih defterjev v pokrajinah pod turško oblastjo do XVI. stoletja; predvsem na XIX. stoletje pa se nanašajo pomembni rezultati Jovana Cvijića in njegove šole pri študiju pomena selitvenih tokov za sestavo vaškega prebivalstva v centralnem delu Balkanskega polotoka, povzeti v Cvijićevi knjigi *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje, 1922, 227—33* in zemljevid Srbije v mejah 1878—1913).

Le nekaj primerov naj pokaže, kako mnogostranski pomen more imeti študij kolonizacije, ki se nikakor ne omejuje le na vprašanje, kdaj so nastali posamezni kraji; ista agrarna pokrajina s skoraj nespremenjenim številom krajev more biti glede svoje populacije v različnih obdobjih v resnici bistveno različna. Naj najprej navedem sorazmerno preprost primer osamljene *Rezijske doline*, pokrajine ki je živela do dobe avtomobilizma vselej predvsem od živinoreje in poljedelstva. Del krajev omenjajo že listine okrog leta 1100, vse pomembnejše urbarji 1240 in 1459; po teh dveh urbarjih je bilo v dolini 28 (1240) oziroma 20,5 (1459) zasedenih kmetij, tj. 100 do 150 prebivalcev (po kvocientu 5 na hišo, ki ga uporablja za ta čas italijansko zgodovinopis-

je; tudi pri nas se uporablja za ta čas le neznatno višji kvocient 5,4 in šele za XVIII. stoletje zaradi drugačne strukture prebivalstva vsaj za loško gospostvo precej višji kvocient 7,6, prim. *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Agrarne panoge I, 1970, str. 84 sl., 97*, in P. Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo, 1973, str. 428 sl.); v isti dolini je živelo leta 1848 2900, leta 1900 pa okrog 4000 prebivalcev, danes nekaj pod 1900 stalnih prebivalcev).

Drugi primer pa naj nam pokaže pomen tega razvoja tudi za razumevanje njegovega ozadja: V Selški in Poljanski dolini *loškega gospostva* računa P. Blaznik (za vse podatke n. d., 408—438) po prvem sumarnem urbarju (leta 1160) na 865 ljudi; srednjeveška agrarna kolonizacija je dvignila število prebivalstva (do leta 1291) na 5905, v naslednjih dveh stoletjih pa se je povečalo (do leta 1501) le še za dobrih 300 na 6320; že do leta 1630 se je prebivalstvo obeh dolin dvignilo za 60 % na 10.142, do leta 1754 pa vnovič za 50 % na 15.105 in do leta 1782 na 17.342.

Na vprašanja po ozadju tega hitrega naraščanja prebivalstva v podeželju od začetka XVI. do konca XVIII. stoletja odgovarja njegova struktura, ugotovljena prav tako ob študiju kolonizacijskega razvoja. Podeželje loškega gospostva (na katerem je bilo leta 1291 1181 hub brez kake kajže) je bilo tudi leta 1501 v bistvu še agrarna pokrajina (seveda ob zvezi s hišno obrtjo in tudi ob kmečkem trgovanju na bližnjem trgu v Škofji Loki, pa tudi ob živi kmečki trgovini proti zahodu): leta 1501 je gospostvo štelu preko 1000 celih in preko 100 polovičnih gruntov, pa le 63 kajž (katerih hasnovalci so morali imeti še drugačen zaslužek, saj je bilo zemljišča za preživljanje premalo); leta 1637 je bilo celih gruntov blizu 1100, kajž 464, poleg tega pa 144 gostačev (prebivalcev brez zemlje); leta 1754 je bilo razmerje med gruntarji (1226 + 232 pol.), kajžarji (1289) in gostači (1302) že približno 1 : 1 : 1. V razvoju števila prebivalstva v podeželju in v teh spremembah njegove strukture se torej ne izražajo le spremembe v kmečkem gospodarjenju samem, marveč naravnost izredno močni vplivi neagrarnega gospodarstva na podeželje že dolgo pred industrijskim kapitalizmom. Prav tako pričajo ti podatki o relativnosti pojma »podeželje« in o potrebnosti poznanja njegove konkretne strukture za razumevanje celotnega gospodarskega mehanizma (vključno mesta) v vsakem času, česar pa brez preučevanja vprašanj kolonizacijske zgodovine ni mogoče doseči.

K temu krogu agrarne ali daleč pretežno agrarne pokrajine spadajo še vprašanja o začetku meščanskih naselbin in njihovega neposrednega razmerja do obdobja, ko začinjajo mesta na različnih ravninah vse močnejše vplivati na podeželje. Pri južnih Slovanih vsaj po sedanjem znanju ni bilo začetne oblike slovanskih mest, ki so od IX. stoletja naprej ugotovljena po arheoloških odkritjih na Velikomoravskem, Češkem, Poljskem in v Kijevski državi kot sedeži knezov, poklicne obrti in središča (arabske, židovske in bizantinske) trgovine na dolge razdalje. Vendar se ob tem — tudi če pustimo ob strani poseben problem podlag nekaj centrov v Bolgariji — postavljajo nekatera odprta vprašanja: kaj je bila »Siscia civitas« Ljudevita Posavskega in kaj so bila »castella sua«, ki jih je utrjeval s pomočjo gradeškega patriarha Fortunata? Kaj je bil Blatenski kostel (Urbs paludarum oziroma Mosapure) Pribine in Koclja s svojimi tremi cerkvami? Kaj naj razumemo pod naštevanjem mest (»kástra«) pri opisovanju Srbije (6), Bosne (2), Zahumlja (2), Travunje (4), Duklje (3), Paganije (4), pa tudi pri nekaterih krajih Hrvatske v De administrando imperio Konstantina Porfirogeneta, ki uporablja isti termin (»kástron«) za Dubrovnik, Split, Trogir, Kotor in Zadar, medtem ko mu je obmorski Bar le kastel (»kastélion«)? Kaj pomenijo končno sedeži škofij v — čeprav morda potvorjenih (Ljubinković, Antoljak) — listinah Basilija II. o ureditvi ohridske arhiepiskopije po koncu Samuelovega carstva (1018)? Tudi zunaj področja ob morskem obrežju, kjer je večje ali manjše število antičnih mest — največ neposredno ob obali, nekatera redka pa tudi oddaljena kaj malega v notranjost — preživelo naselitev Slovanov, so potemtakem v tem smislu še vedno odprta vprašanja, na katera pa je mogoče brez »sreče« arheologov odgovarjati zaradi preskopih pisanih virov le z negotovimi domnevami.

Obrežna primorska mesta, ki so preživela veliki prelom med rimskim in slovanskim svetom ali pa prav tedaj šele nastala z naselitvijo beguncev iz bližnjih krajev (Dubrovnik, Split) ali bolj oddaljenih področij (Novi grad, Piran, Koper), so se glede oblike oblasti mesta nad okolico razdelila v dva tipa. V mestih zahodnega mediteranskega tipa (na jadranski obali) so v mestih prebivajoči veleposestniki ohranili okoliško podeželje v svojih rokah (zlasti v zahodni Istri in pri Dubrovniku, medtem ko je bilo pri dalmatinskih mestih od Splita do Zadra skrčeno to ozemlje sprva na skrajno majhen obseg, vendar se je veleposest meščanstva vnovič širila že vsaj v

XI. stoletju — prim. širjenje posesti Petra Črnega na neretljanskih tleh po podatkih kartularja sepetarskega samostana); mesta so od propada bizantinske oblasti nad njimi (v Istri 788, v Dalmaciji v XI. stoletju, nad Dubrovnikom v XII. stoletju) uživala v svoji notranji ureditvi polno avtonomijo in je bila njena pravna regulacija povsem v rokah mestnih organov (predvsem mestnih svetov, manj in le kratek čas tudi arenge), njihova oblast pa se razteza tudi na podeželski, mestu pripadajoči okoliš.

Bizantinski tip mediteranskega mesta se je iz antičnih podlag razvil v svojsko smer v zvezi z militarizacijo vse družbe ob organizaciji tem od dobe cesarja Herakleja naprej. Mestna uprava je bila povezana z vojaško organizacijo, mestno gospodarstvo podvrženo močnemu državnemu nadzorstvu, podeželje pa v veliki meri zajeto s prav tako državni oblasti podrejenimi vaškimi skupnostmi stratiotov in svobodnih ali nesvobodnih poljedelcev. Nad mestom in podeželjem je ležala trdna roka edine organizirane države, kar jih je bilo v zgodnjerednjeveški Evropi, in že to je podeželje v veliki meri ločilo od mesta. Z razvojem vojaškega podeželskega plemstva, ki se mu je sicer mestna (zlasti carigrajska) uradniška nobiliteta sicer nekaj stoletij upirala z menjajočim se uspehom, je bilo podeželje najkasneje v XI. stoletju odtrgano od mesta. Urejeni pravni red bizantinske države ni omogočal pridobitve mestne pravne avtonomije, pa tudi mestni organi, katerih oblast se je raztezala na podeželsko okolico, so predstavljali državno in ne mestno oblast.

Mesta v notranjosti so bila ustanovljena na novo po mestnih gospodih (bodisi da so bili to državni vladarji v notranjosti osrednjega Balkanskega polotoka, bodisi teritorialni zemljiški gospodje z deželnoknežjo oblastjo v severozahodnih južnoslovanskih pokrajinah); mesta so tu že od svojega nastanka teritorialno ostro ločena od okoliškega podeželja in mestne samoupravne pravice omejene na obseg po mestnem gospodu podeljenih privilegijev. Tu torej ohrani grad (podeželje) politično prevlado nad mestom. V Istri so skušali deželni knezi (mejni grofje) postopno prav tako razširiti te pravne oblike, a le s tem uspehom, da so (začasno) precej zmanjšali obseg mestnih okolišev (ta proces ni zvezan z naselitvijo Slovanov, ki je v območju zahodne Istre po Kosovih ugotovitvah mlajša in spada šele v zadnje obdobje borbe med mesti in krajišniki, v XI. in XII. stoletje), medtem ko so si v mestih do njihovega

prehoda pod Benetke začasno pridobili nekatere pravice le v zvezi s sodstvom.

S tem so bila zastavljena izhodišča za nekatere značilne razlike, ki so ostale v veljavi do preoblikovanja razmerja med mestom in podeželjem po kapitalističnem gospodarstvu. Primorska mesta zahodnega mediteranskega tipa so ohranila oblast nad okolico, čeprav so se meščani v XII. stoletju umaknili iz poljedelstva v specifično meščansko gospodarsko dejavnost (obrt in trgovino) in čeprav večji ali manjši del zemljišč v teh okoliših ni bil v meščanskih rokah, marveč v rokah »feudatarjev«. Bizantinska mesta so bila v slovanskih pokrajinah do XI. stoletja glavna oporišča državne oblasti, v delno slovanskih predelih grškega polotoka pa obenem pglavitni razširjevalec bizantinske civilizacije v vsakdanjem življenju (vplivi v okolici Soluna so razvidni že v VII. stoletju po podatkih spisa *Miracula s. Demetrii!*) in postopne jezikovne grecizacije. Ta vpliv so si ohranila tudi vnaprej (Cvijić!), politično pa so s prevlado podeželskega plemstva vpliv na podeželje izgubila in živela ob njem, včasih tudi pod njim (tj. pod oblastjo zunajmestnih velikašev). V turškem obdobju se je v tem prostoru nadaljevalo vzporedno življenje mest in podeželja brez neposrednega vpliva drugega na drugega, a vendar so bila mesta vnovič pglavitno oporišče oblasti turške države nad balkanskimi pokrajinami. Mesta v slovanskih državah v osrednjem delu Balkanskega polotoka so bila v srednjem veku po svojih »glavarjih« (čefalija) podrejena vladarju; njihova avtonomija je bila zelo omejena, čeprav so se vsaj v XV. stoletju začeli kazati v njej vplivi zahodnih mest (delno po posredovanju Sasov). Zahodna mesta so ostala ves čas pod oblastjo mestnih gospodov (tj. podeželja), seveda pa je imel v tem pglavitno vlogo deželni knez, ki je postopno združeval vse večje področje in čigar pravice so postopno preraščale v oblast državne organizacije.

Ob tem razmerju velja opozoriti še na vprašanje razlik v jezikovni strukturi prebivalstva in na pomen medsebojnih migracijskih zvez v tem pogledu. Glede jezikovne strukture je splošna poteza večja ali manjša jezikovna razlika med prebivalci mest in podeželja. Pri primorskih mestih, ki so izviralna iz antike, je bila podedovana že z naselitvijo podeželja s Slovani, medtem ko so mesta vsaj v prvih stoletjih, ob zahodnem istrskem obrežju (vštevši Trst) pa še do začetka XX. stoletja romanska ali pretežno romanska, v bizantinskih sta prevladovala grški živelj in kljub uveljavljanju dvojezičnosti vsaj v nekaterih (Solun v IX. stoletju) bizan-

tinska miselnost (prim. celo Skopje v dobi Dušana Silnega!). V srbskih rudarskih mestih so vsaj del vplivnejšega prebivalstva predstavljali Sasi, poleg njih pa v posebnih »kolonijah« združeni Dubrovčani, v severozahodnem delu južnoslovanskega ozemlja Nemci in Italijani, pa tudi drugi tujci ali »gosti«.

Seveda se je to stanje že zgodaj po nastanku »mest« v gospodarskem smislu (kot naselbin trgovcev in obrtnikov) — tj. na večini južnoslovanskega prostora v XI./XII. stoletju — začelo spreminjati spričo hitrega in nepretrganega dotoka ljudi iz slovanske okolice v mesta, tako da so bila dalmatinska mesta močno poslovanjena vsaj do konca XV. stoletja, da postane ime »sasi« v Srbiji okrog 1400 le še tehnični izraz za »rudarje«, tudi za takšne s slovanskimi imeni, da dokazujejo arhivski dokumenti v italijanskih mestih, da so tudi v najpomembnejših mestih na Slovenskem pod konec srednjega veka prevladovali Slovenci in da so bili številno zastopani tudi med uglednimi trgovci (prevajanje njihovih priimkov v domači mestni pisarni pa dokazuje prav to, da so tudi v pisarni znali slovenski, medtem ko so jih v italijanskih mestih, kjer niso znali slovenski, zapisovali s slovanskimi, neprevedenimi imeni). Seveda je prihajalo v tem pogledu pozneje še do drugačnih sprememb, in to ne le v mestih pod turško oblastjo, v katere se je vzporedno z razširjanjem osmanskega cesarstva najprej usmeril precej močan tok turške migracije; tudi v slovanskih deželah se je npr. v dobi protireformacije najprej okrepila uporaba italijanskega jezika med meščanstvom, v XVIII. in začetku XIX. stol. pa se je okrepila nemščina bolj kot kdaj poprej (prav ta položaj je bil podlaga za zgodovinski »mit« o »nemškem« meščanstvu v teh deželah vse od začetka do slovenskega narodnega prebujanja v XIX. stoletju, zrušen šele ob raziskavah v italijanskih arhivih v zadnjih desetletjih). Če izvzamemo zadnje obdobje, ko so ob hitrem naraščanju mest od uveljavljanja industrijskega kapitalizma in po osvoboditvi odvisnosti gospodarstva od vodne gonilne sile naprej te razlike hitro izginjale, so ta zelo različna in pomembna vprašanja glede razmerja mest in podeželja v našem prostoru v različnem obsegu, nasploh pa gotovo še premalo obdelana.

S tem smo že pri drugem krogu, pri *izrazito gospodarski strani* razmerja med mestom in podeželjem. Vprašanja se, kot sem že omenil, začenjajo že s problemom prehrane meščanov, kar je sprožilo ali ponekod — menjava žita za sol v primorju, kjer se razširja v zaledju starih primorskih mest kraški teren

z močnejšo ovčarsko živinorejo, je moglo biti že starejše — že pospešila začetke podeželske trgovine tudi na večje razdalje. Udeležba »vlahov« pri poznejši karavanski trgovini na osrednjem Balkanskem polotoku priča pač tudi o pomenu tamkajšnje ovčarske živinoreje za te začetke, ki pa so se po nastanku rudarstva in rudarskih mest v XIII. stoletju povezali z dubrovniško trgovino v celoto in dosegli nove razsežnosti; v slovenskih predelih so bili podobni vplivi pomembni predvsem na Krasu in delno pri planinski živinoreji (potrebno solj za pridelovanje sira!), sol je bila pa že v visokem srednjem veku nujno potrebna zaradi specifičnih oblik prehrane (konserviranje svinjskega mesa, pridelovanje sira; tako suho meso kot sir sta bila pomemben del hrane v gradu in v kmečki hiši) vsaj od hitre gostitve prebivalstva v dobi intenzivne notranje kolonizacije (XII. in XIII. stoletje) naprej. Sredi XIV. stoletja v slovenskih deželah viri prvič govore o oblikah kmečke trgovine mimo mest (s posredništvom tujih trgovcev na podeželskih sejnih), vsaj v XV. stoletju pa se je razvilo to kmečko trgovanje neposredno v kmečkih rokah do tolikšne mere, da je bilo v XV. in XVI. stoletju večkrat predmet ostrih sporov pa tudi dogovorov (na Kranjskem 1492) med stanoviti in predstavnikami mest, po Gestrinovich ugotovitvah (nazadnje v izdaji Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem, 1972) pa je po obsegu — čeprav ne po vrednosti — najbrže presegalo obseg meščanskega trgovanja na dolge razdalje.

Že razvoj prebivalstva na tleh loškega gospostva nam je pokazal moč vplivov zgodnjekapitalističnega gospodarstva na podeželje. Izhodišče in organizacijska moč zgodnjega kapitalizma je bila seveda doma pri glede kapitala močnih meščanih ali tudi posameznih graščakih (prim. Auersperge in Zrinske; delno so tudi oni meščanskega izvora, prim. Gruberje, Kisla in Moškone v XVI./XVII. stoletju, Codelija in Zoise v XVIII. stoletju). Toda pravi prostor njihove gospodarske aktivnosti je prav podeželje (mesta so šele trg za izdelke te dejavnosti). Dokler je bilo vodno (mlinsko) kolo edini znani vir močne gonilne sile, večje od človeške sile ali sile vprežne živine (gepelj), so mogla nastajati podjetja, ki so potrebovala mehanično gonilno silo (npr. fužine za mehove in velika kladiva [»norce«], papirnice, še v prvi polovici XIX. stoletja mehanične tkalnice sukna itd.), samo ob dovolj močnem in stalnem vodnem toku, tako da so ustrezne vode določale njihovo raztresenost po podeželju. Prav tako je vplivala v podobnem smislu potreba čim večje

bližine surovin (železove oziroma svinčeve rude za kovinska podjetja; kremenčevega pepka in ustreznega lesa za izdelovanje pepaplike pri glažutah in pod.) ter primerne gozda za kuhanje velikih količin oglja kot goriva. V dobi tovarništva in tudi še v dobi prevoznitstva na boljših cestah od začetka XVIII. stoletja naprej bi ob drugačni lokaciji podjetja stroški za prevoz proizvodnje bistveno podražili (prim. ugotovitev J. Šorna, ZČ 18, 1964, 28, da je pokazal preskus uporabe premoga v Ruardovi fužini na Savi pri Jesenicah 1796 nerentabilnost prav zaradi stroškov prevoza: v fužinarjevem lastnem rudniku v Zagorju izkopani premog se je s prevozom na Jesenice podražil na trikrat višjo ceno, kot bi jo imel v Ljubljani ter na desetkratno ceno v Zagorju). Prav tako so se mogli trgovci-založniki in pozneje tudi manufakturisti pri organizaciji zunanega dela (npr. za predenje niti) izogniti cehovskim omejitvam obrtnega dela le z organizacijo tega dela na deželi, z uporabo kajžarske delovne sile zunaj mest.

Zaradi vsega tega je do srede XIX. stoletja opazen širok učinek zgodnjega kapitalizma v mestu predvsem z nastajanjem številčno ozke, pa zelo pomembne skupine kapitalističnih trgovcev in podjetnikov kot organizatorjev novega gospodarskega razvoja ter (razen v Trstu spričo njegovega specifičnega položaja) sorazmerno precej počasnejšega naraščanja industrijskega delavstva, medtem ko je bilo gospodarsko življenje v mestih kot celota na ozemlju francoskih »Ilirskih provinc« do 1809, drugod v deželah habsburške monarhije pa do 1848 ujeta še daleč v pretežni meri v fevdalni privilegijalni okvir in so mestni organi do 1848 branili vsaj posamezne poteze takšne ureditve svojega gospodarstva. Široki učinki tega gospodarstva pa so se kazali zelo močno v marsikaterih podeželskih predelih (B. Grafenauer, Enciklopedija Jugoslavije 7, 1968, 353—363 in tam navedena literatura). V zadnjih desetletjih je bil ta razvoj precej obravnavan, čeprav podrobno le parcialno (po podjetjih ali kvečjemu po panogah), vendar so že te raziskave pokazale izreden pomen vseh teh dejavnikov v razvoju vpliva zgodnjekapitalističnega podjetništva na podeželje.

Pogoji za koncentracijo neagrarnega gospodarstva v obliki kapitalističnih industrijskih podjetij so se izoblikovali pri nas postopno v teku XIX. stoletja, najprej v slovenskih deželah (po postopnem pripravljanju v prvi polovici XIX. stoletja z gospodarskim prelomom sredi stoletja), drugod postopno nekaj kasneje. Bistvo tega preloma je z ene strani v koncu neposredne odvisnosti od vodne sile

s pomočjo parnega stroja (in v XX. stoletju s pomočjo motorjev na notranje izgorevanje ter z uveljavljanjem električne energije), s čimer se je vzporedno širila tudi mehanizacija delovnih postopkov z novimi železnimi stroji, z druge strani pa v bistveni pocenitvi prometnih stroškov z gradnjo železnic. Šele s tem se je začelo pravo industrijsko obdobje s koncentracijo podjetij v pomembnih središčih, s hitrim naraščanjem mest in s propadanjem starih, prometu odmaknjenih podeželskih podjetij. S tem so postala mesta prava središča, ki so vse močnejše obvladovala širše in neposredno vplivala na ožje okoliško podeželje, ne le z vplivom mestnega živilskega trga na relativno bližnjo okolico, marveč tudi z zaposlovanjem vse večje množine delavcev, ki so z doma vsak dan hodili na delo in se zopet vračali. Ta oblika dnevne migracije je ob železnicah in cestah (sposobnih za kolezarski promet) širila delavski sloj precej daleč v podeželje in tako spreminjala strukturo vaškega prebivalstva. S tem se je neposredno in posredno hitro razvijala urbanizacija podeželja zlasti v našem stoletju (ne le glede zaposlitve, marveč tudi glede mestnega načina življenja — prim. zamenjavo črne kuhinje s štedilniško, pregrajevanje kmečkih hiš z odpiranjem večjih oken, širjenje individualnih stanovanjskih hiš predmestnega tipa itd.), še posebej po drugi svetovni vojni v zvezi z elektrifikacijo podeželja in hitrega razvoja avtomobilizma v osebnem in tovornem prometu, tako da v nekaterih delih podeželja glede individualnega načina življenja že izginja vsaka razlika z mestom.

V tretjem problemskem krogu združujem vprašanja *političnih razmerij* mesta in podeželja. Ta vprašanja so bila — že glede na usmerjenost našega zgodovinopisja v preteklosti — sorazmerno največ obravnavana in so še najbolj jasna. Do XV. stoletja je bilo težišče politične oblasti le izjemno v mestu (prim. Dubrovnik, v manjši meri zlasti še v nekaterih primorskih mestih), pretežno pa je bil sedež oblasti v večjih in manjših merilih grad, se pravi predstavnik podeželja. Ostanke teh struktur so živeli do XIX. stoletja (na ozemlju pod oblastjo Turčije do začetka XX. stoletja, svojevrsten ostanek pa je pomenilo tudi nesorazmerno močno zastopstvo veleposestniških kurij v avstro-ogorskih deželah do leta 1918), vendar v veliko bolj kompleksnih strukturah državne organizacije, katerih uradi (čeprav ne z »meščanskim« značajem) so imeli svoj sedež v mestih, prav tako kot sedeži uprave fevdalnih deželnih stanov. Mesta in meščani so bili v teh strukturah le

zelo slabo zastopani (ponekod sploh ne), tako da so živela mesta v tem pogledu še vedno svoje življenje s posebnimi načini večje ali manjše samouprave, ločeno od podeželja, ki je bilo v rokah fevdalnih zemljiških gospodov; ponekod se je izrazilo to tudi v povečanju jezikovnih razlik med mestom in podeželjem prav v XVIII. stoletju.

V XIX. in XX. stoletju pa se je uveljavljal vzporedno z nastajanjem modernega meščanstva in od zadnjih desetletij XIX. stoletja naprej politično organiziranega delavstva vse močnejši vpliv mesta v celotni strukturi političnega življenja. Hitro naraščanje mestnega prebivalstva je občutno premikalo razmerje med podeželjem in mestom v korist drugega, čeprav pri nas v tem pogledu še nikjer ni prišlo do absolutne prevlade mesta (najznačilnejši — čeprav v jugoslovanskih pokrajinah izjemni — primer je pač Trst s Primorjem (brez Reke!), kjer je zrasel delež mestnega prebivalstva do slovenske etnične meje proti Italijanom (oziroma do avstrijske državne meje proti Beneški Sloveniji) od okrog 10 % v začetku XVIII. stoletja na 29,7 % leta 1846 in na 41,3 % leta 1910).

Z demokracijo političnega življenja in širjenjem volilne pravice od srede XIX. stoletja naprej se je poleg tega še posebej odpiralo več možnosti za oblikovanje in uveljavljanje politične volje prav v teh vedno bolj naraščajočih mestnih aglomeracijah prebivalstva. Hitro naraščanje prebivalstva mest, ki je bilo mogoče le ob močnem dotoku ljudi s podeželja v mesta, je prav v tem obdobju doseglo postopno zlivanje mest s podeželjem in potisnilo jezikovno različnost le v skromne ostanke; ta jezikovno-narodna osvojitvev mest je zadnja pomembna zmaga podeželja nad mestom. Proces je značilen tudi povsod drugod v vzhodni Evropi, čeprav je potekal različno hitro, tako tudi pri nas (najhitreje je bil dokončan v Srbiji in na Hrvaškem, z večjo zakasnitvijo v Makedoniji in na slovenskem Štajerskem, zlasti pa v Istri; na Koroškem je bil zaradi germanizacijskega pritiska ustavljen že v drugi polovici XIX. stoletja in je ostal v svoji začetni fazi, v Trstu je bil razvoj v to smer presekana leta 1918 z novimi političnimi strukturami; ostanke prejšnje strukture so bili vidni v nemški manjšini v štajerskih mestih do 1945, v Makedoniji so vidni v turški manjšini do danes, prav tako tudi v italijanski manjšini v istrskih mestih).

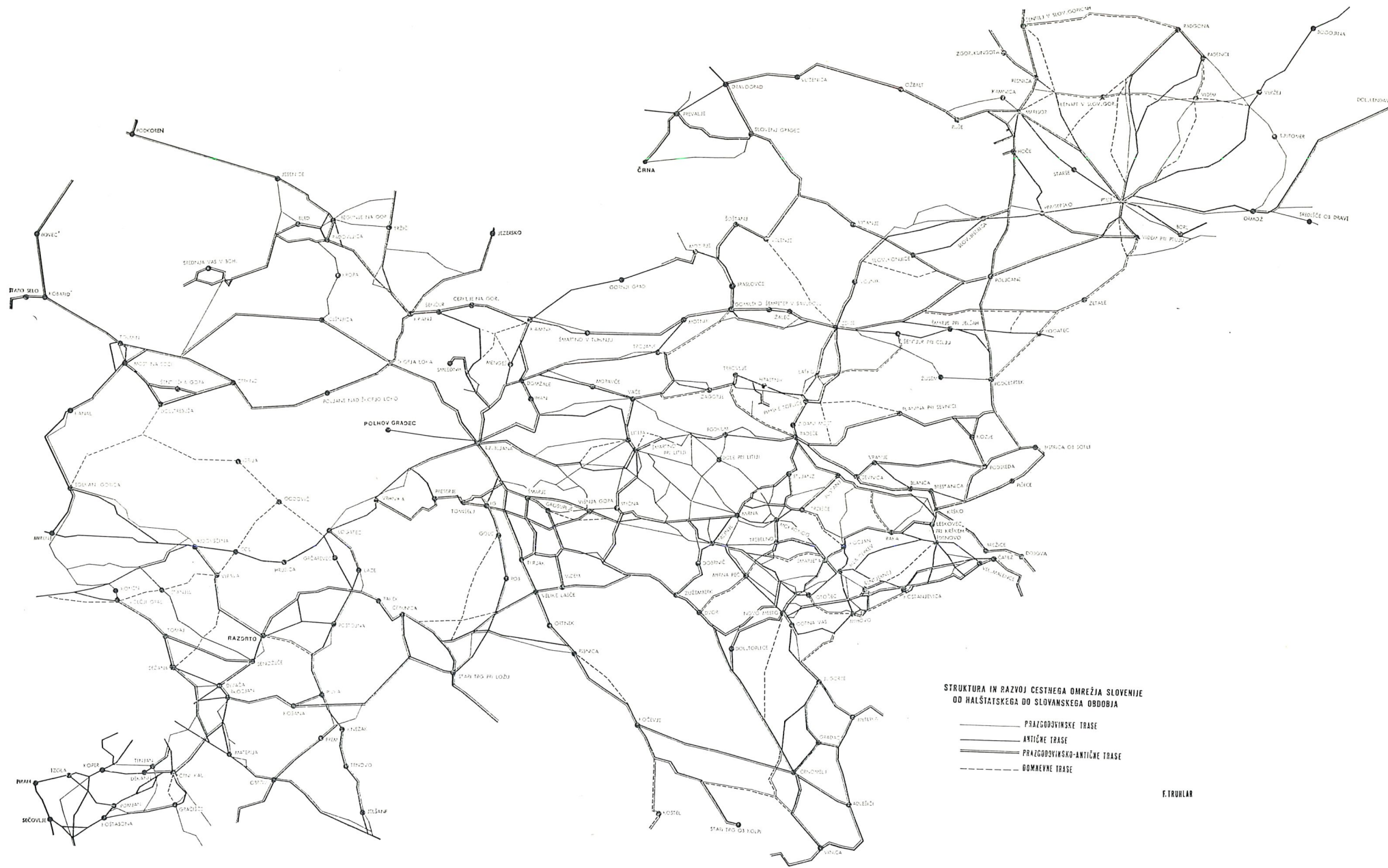
V vseh drugih pogledih pa sta novo, jezikovno in narodno s podeželjem združeno mesto in meščanstvo v političnem življenju prev-

ladala. Sem spada že nacionalno prebujanje s širokim uveljavljanjem nacionalne zavesti med ljudstvom, kajti ta proces ima prav meščanstvo za svojega družbenega nosilca. Politična premoč mesta se je uveljavljala (razen v Srbiji od 1858 naprej) tudi z volilnimi sistemi, ki so dajali meščanstvu sorazmerno večje zastopstvo kot kmečkemu prebivalstvu. Pa tudi po uveljavljanju splošne in enake volilne pravice v XX. stoletju je imelo meščanstvo sorazmerno več možnosti vplivanja na politično življenje (tudi v okviru agrar-

nih strank, ki so dobile v svojem vrhu vsaj v stari Jugoslaviji buržoazni značaj).

Gospodarsko podrejanje podeželja interesom kapitalističnega gospodarstva je razširilo iz mesta tudi v podeželje temeljno razredno delitev kapitalističnega obdobja in z njo zvezani razredni boj. Svojo zgodovinsko potrditev je našlo to združenje mesta in podeželja tudi v narodno-osvobodilnem boju naših narodov, v katerem so delavci in kmetje skupno izbojevali poleg narodne osvoboditve tudi socialistično družbeno ureditev.

STRUKTURA IN RAZVOJ CESTNEGA OMREŽJA SLOVENIJE
OD HALŠTATSKEGA DO SLOVANSKEGA OBDOBJA

- PRAZGOVINSKE TRASE
- - - ANTIČNE TRASE
- · · PRAZGOVINSKO-ANTIČNE TRASE
- - - - DOMAENE TRASE

F. TRUHLAR

STRUKTURA IN RAZVOJ CESTEGA OMREŽJA DANAŠNJE SLOVENIJE
 OD HALŠTATSKEGA DO SLOVANSKEGA OBDOBJA

FRANC TRUHLAR

Slovenija je predstavljala s svojim zemljepisnim stičiščnim položajem med Panonijo, Norikom, severnoitalsko nižino in Jadranskim morjem v vseh arheoloških obdobjih zelo pomemben življenjski prostor, ki je vabil k naselitvi že kamenodobnega človeka, in ki so mu nato sledila ilirska in keltska plemena, Rimljani, Germani in končno Slovani. Bogata arheološka zapuščina teh ljudstev, dokumentirana v nad 3200 najdiščih, priča o relativno močni obljudenosti današnje Slovenije v halštatskem in rimskem obdobju.

Ozemlje Slovenije pa ni predstavljalo le stičišča številnih narodnosti in kultur, marveč zaradi svoje izredne zemljepisne lege v alpsko-sredozemskem prostoru tudi pomembno komunikacijsko področje z zelo razvitim cestnim omrežjem, ki je vključevalo poleg mnogih lokalnih tudi pomembne mednarodne zveze. Kot izrazito prehodno (tranzitno) ozemlje je povezovalo Norik in Panonijo po najkrajši poti z Italijo, Jadranom in Dalmacijo. Magistrala Slovenije je bila trasa, ki je znana že iz prazgodovinske dobe kot »jantarska pot«. V rimskem obdobju poteka magistrala v liniji Aquileia — Emona — Celeia — Poetovio. Pomembnejše tranzitne zveze v tem obdobju so še: Aquileia — Tergeste — Tarsatica — Senia; Emona — Virunum, via Ljubelj; Emona — Praetorium Latobiorum — Nevioudunum — Siscia; Celeia — Juenna — Virunum; Celeia — Nevioudunum — Siscia; Celeia — Flavia Solva; Poetovio — Flavia Solva, Carnuntum, Savaria, Mursa.

Cestne trase so se prilagajale v vseh arheoloških obdobjih strukturi naseljenosti in terena. V pretežno alpskem svetu Slovenije, pogosto s tesnimi dolinami, velikimi ovinki in strmimi klanci, se cestno omrežje ni moglo vedno smotrno razvijati. Tako terensko situacijo zasledimo večkrat posebno v halštatsko-latenskem obdobju, ko nahajamo gradišča predvsem v hribovitem svetu, na strminah vzdolž dolin ali na obronkih večjih kotlin, redkeje na osamelcih v ravninskih predelih. Na takem terenu je bilo komuniciranje večkrat mogoče samo po tovarnih in jezdnih poteh ali po pešpotih.

Prometno omrežje se je prilagajalo strukturi naseljenosti v vsakokratnem zgodovinskem obdobju. Povezovalo je naselja po najkrajši in najzložnejši poti, če je teren to dopuščal, in sicer v prvi vrsti večje naselbine, upravna središča in vojaške postojanke.

S strukturo in razvojem naseljenosti v arheoloških obdobjih se je usklajalo tudi cestno omrežje Slovenije. Obljudenost Slovenije je razvidna iz zemljevidov, ki so sestavni del dela »Arheološka najdišča Slovenije«. Na intenziteto naseljenosti lahko sklepamo iz števila arheoloških najdišč, če upoštevamo tudi kontinuiteto v obdobjih. Ta izkazuje v raznih obdobjih precejšnje razpone, iz česar lahko sklepamo na precej dinamično zgodovinsko dogajanje in na velike premike v slovenskem prostoru.

Če izvzamemo pojav ledenodobnega človeka kot prvo znamenje obljudenosti slovenskega ozemlja, potem se nam ta naseljenost pokaže v izrazitejši obliki šele v neolitskem obdobju. Toda niti neolitik niti temu sledeča bronasta doba in doba kulture žarnih grobišč, ki izkazujeta le rahel porast naseljenosti, nam ne dajejo toliko opore v naselbinskih točkah, da bi mogli te točke povezati vsaj v glavnih obrisih v neko cestno omrežje. Domnevati pa smemo, da so bila vsaj večja gradišča že v tem času v neki medsebojni povezavi.

Z naglim porastom obljudenosti, ki doseže v halštatskem obdobju najvišjo stopnjo v prazgodovini, se pokažejo tudi izrazitejši obrisi prometnega omrežja. Na ta nenadni vzpon poselitve je poleg drugih geopolitičnih činiteljev vplival tudi množičen pojav gradišč kot naselbinskih in obrambnih postojank in nastop železarstva, ki je postalo za gospodarstvo in vojsko velikega pomena. Zato se je cestno omrežje najintenzivneje razvijalo v območju halštatskih naselbin v hribovitih predelih Slovenije. Klasičen svet gradišč so predvsem Goriška, Kras, Istra, Notranjska, ljubljanska kotlina in Dolenjska z Belo Krajino. V vzhodni Sloveniji, kjer je halštatska slabše zastopana, je tudi manj gradišč.

Diagram stare naseljenosti Slovenije doseže najvišjo točko v rimskem obdobju, kar se kaže tudi v cestnem prometu. Z nastopom rimske kolonizacije začenjajo gradišča v glavnem izgubljati svojo prvotno naselbinsko-obrambno funkcijo. Težišče naseljenosti prehaja polagoma s pretežno hribovitih v bolj ravninske predele, ki omogočajo boljše življenjske pogoje. V gradiščnih področjih ostane samo del primitivnejših staroselcev, ostali se podvržejo romanizaciji in se selijo na ekonomsko razvitejša področja. Spremembe v strukturi populacije se kažejo tudi v sestavu

prometnega omrežja; Organizacija rimskih komunikacij se prilagaja v prvi vrsti potrebam rimske kolonizacije. Prednost imajo ceste, ki povezujejo večje naselbine, politično upravna središča in vojaške postojanke. Te točke so povezane z najbolj ugodnimi trasami. Glavne prometne žile pa predstavljajo glavne ceste (magistrale, transversale), ki so bile namenjene predvsem civilnemu in vojaškemu prometu na večje relacije in so povezoval v glavnem rimske ključne naselbinske in strateške postojanke v Sloveniji in zunaj nje v sosednih pokrajinah.

Pri prodiranju v izvenitalske pokrajine so se Rimljani v začetku posluževali že obstoječih prazgodovinskih komunikacij, ki so jih začeli pospešeno usposablјati za modernejši promet. V Sloveniji so vključili v svoj prometni sestav večino pomembnejših cest, ki so imele osnove že v halštatsko-latenskem obdobju. Te so začeli prilagajati novi strukturi naseljenosti in vojaškim potrebam. Glavno pozornost so posvečali glavnim, predvsem vojaškim cestam. Vz dolž njih so postavljeni miljniki z označbo razdalje med sektorji, promet urejajo poštnе (preprežne) postaje, ki so označene v itinerarijih, v bližini antičnih cest postavljajo Rimljani svoje pristave (villae rusticae), rimske utrdbe pa nadzirajo ali zapirajo strateško pomembne ceste.

V zgodnjem srednjem veku se struktura cestnega omrežja ni bistveno spremenila. Freseljevanje narodov pa je razvoj komunikacij gotovo zavrlo. Vpadi so najbolj prizadeli magistralo Slovenije, ki je bila usmerjena proti Italiji, in stranske ceste v njenem območju. Pomembnejšo vlogo v prometu pa so prevzele zopet komunikacije v bolj oddaljenih in pred vpadi zavarovanih predelih Slovenije (refugijska področja).

Prvi Slovani so naleteli na ostanke romaniziranega in staroselskega prebivalstva ter na komunikacije, ki so obstajale že v antičnem obdobju. Relativno nizek slovanski poselitveni potencial v prvem stoletju kolonizacije kljub znatnemu odstotku neslovanskega življa ne kaže na kak večji razmah prometnega omrežja v Sloveniji. Dejstvo je namreč, da je imela velika večina slovanskih arheoloških najdišč svoje osnove že v antičnem obdobju in da so ležale vse slovanske naselbine ob že obstoječih cestah.

Prikaz predstavlja v kratkih obrisih poskus rekonstrukcije starega cestnega omrežja Slovenije, predvsem v halštatsko-latenskem in rimskem obdobju ter se navezuje na pripadajoči zemljevid cestnega omrežja Slovenije in na gradivo v delu »Arheološka najdišča Slovenije.«

TRASE POMEMBNEJŠIH CEST V PRAZGODOVINSKEM IN RIMSKEM OBDOBJU

Solkán (Gorica) — Kanal — Most na Soči — Tolmin — Kobarid — Bovec — Predil. V Kobaridu odcep v dolino Nadiže čez Staro selo in Robič.

Tolmin — Most na Soči — Idrija pri Bači — Slap (odcep na Šentviško goro) — Dolnja Tribuša — Cerčno — Poljane nad Škofjo Loko — Škofja Loka.

Most na Soči (Tolmin) — Koritnica — Cerčno.

Tolmin (Most na Soči) — Koritnica — prehod mimo Črne prsti v Bohinj.

Solkán (Gorica) — Šempas — Osek — Ajdovščina — Vipava — Razdrto.

Vipavska dolina — Branik — Štanjel — Griže — Senožeče.

Divača — Rodik — Hrpelje — Črni kal.

Socerb — Črni kal — Loka — Podpeč — Gračišče — Sočerga (Buzet).

Divača — Škocjan — Rodik — Materija — Obrov — Starod (Šapjane, Trsat).

Zagorje — Knežak — Prem — Obrov — Golac — (Buzet).

Postojna — Prestranek — Pivka — Knežak — Trnovo — Ilirska Bistrica — Jelšane — (Trsat).

Divača (Škocjan) — Košana — Pivka (Parje).

Gorjansko — Tomaj — Sežana — Divača.

Tomaj — Štorje — Senožeče.

Tolmin — dolina Bače — Selška dolina — Škofja Loka.

Klariči — Ivanji grad — Sveto — Branik — Vipavski križ — Ajdovščina.

(Oglej) — Miren — Bukovica — Batuje — Ajdovščina — Col — Hrušica — Na lanišču — Gorenji Logatec — Vrhnika — Ljubljana.

Črni kal — Rožar (Kortina) — Pomjan — Koštabona — Lončan — Sečovlje.

V Pomjanu zveza čez Šmarje na Gažon in Izolo. Pri Kaštelu verjetno prehod čez Dragonjo.

Socerb — Osp — Tinjan — Dekani — Koper.

Valdoltra — Ankarán — Koper — Izola — Piran — Portorož — Sečovlje — Dragonja.

Jelarji — Koper — Gažon — Dvori nad Izolo — Stara vas — Dragonja.

Divača — Senožeče — Razdrto — Šmihel pod Nanosom — Studeno — Planina — Unec. Razdrto — Hrenovice — Postojna. Razdrto — Prestranek. Predjama — Hrenovice.

Vrhnika — Bistra — Prevalje pod Krimom — Podpeč — Tomišelj — Ig.

Tomišelj — Iška Loka — Babna gorica — Ljubljana. Log pri Brezovici — Notranje gorice —

- Podpeč. Ig — Pijava gorica — Spodnja Slivnica — Višnja gora.
- Košana (Pivka) — Parje — Jurišče — Stare ognjenice — Dane — (Cerknica in Stari trg).
- Planina — Unec — Rakek — Cerknica — Stari trg pri Ložu — Šmarata — Babno polje.
- Stari trg pri Ložu — Metulje — Lužarji — Rob — Golo — Ig. Varianta: Cerknica — Velike Bloke — Krvava peč — Golo — Ig.
- Cerknica — Nova vas — Lužarji — Velike Lašče — Korinj — Zagradec.
- Cerknica (Stari trg) — Nova vas — Benete — Ribnica.
- Ljubljana — Pijava gorica — Turjak — Velike Lašče — Ribnica — Kočevje — Mačkovec — Koprivnik — Črnomelj — Kočevje — Črni potok pri Kočevju (Ocep na Vimolj — Banjolo, Kostel in Kolpo) — Mozelj — Remergrunt — Predgrad — Stari trg ob Kolpi.
- Ljubljana — Škofljica — Grosuplje — Mala Račna — Krka — Valična vas — Žužemberk — Dvor — Dolenjske Toplice — Kočevske Poljane — Novi Tabor — Rožanec — Črnomelj — Pusti gradac — Vinica. Črnomelj — Tribuč — Adlešiči. Črnomelj — Gradac — Podzemelj — Metlika.
- Obkolpska cesta: Srednji vrh — Vinica — Podklanec — Preloka — Adlešiči — Griblje — Zemelj — Metlika — Drašiči.
- Novo mesto — Gotna vas — Jugorje — Krupa — Gradac — Črnomelj. Varianta: Gotna vas (Smihel pri Novem mestu) — Dolenje Lakovnice — Podgrad — Jugorje.
- Ljubljana — Škofljica — Šmarje — Perovo — Peč — Višnja gora — Ivančna gorica (varianta: Šmarje — Grosuplje — Gatina — Višnja gora) — Glogovica — Veliki Gaber — Velika Loka — Trebnje — Poljane pri Mirni peči — Gorenje Karteljevo — Mačkovska gmajna — (odcep v Novo mesto) — Otočec — Bela cerkev — Dobrava pri Škocjanu — Zaloke — Drnovo — Krška vas — (Velike Malence) — Čatež — Ribnica — Bregansko selo — (Sisak).
- Stična — Ivančna gorica — Muljava — Krka. Stična — Vintarjevec (Javorje) — Šmartno pri Litiji — Litija. Trebnje — Dobrnič — Korita — Dobrava — Žužemberk. Poljane pri Mirni peči — Trebelno — Mokronog.
- Poljane pri Mirni peči — Štatenberk — Roje pri Trebelnem — Šmarjeta.
- Trška gora — Šmarješke Toplice — Šmarjeta — Škocjan. Bela cerkev — Golo — Gorenja Stara vas — Orehovica — Mihovo. Dobrava pri Škocjanu — Groblje pri Prekopi — Ostrog — Kostanjevica. Drnovo — Leskovec pri Krškem — Krško.
- Trebnje — Dolenja Nemška vas — Mirna peč — Bršljin — Novo mesto.
- Bela cerkev — Tomažja vas — Dolnja Stara vas — Škocjan — Bučka — Raka — Leskovec pri Krškem (Krško, Drnovo). Drnovo — Veliko Mraševo — Podbočje — Stari grad v Podbočju. Drnovo — Cerklje — Izvir.
- Dolenjske Toplice — Gorenje Gradišče — Vavta vas — Zalog — Groblje — Novo mesto. Varianta: Dolenjske Toplice — Gorenja Straža — Prečna — Bršljin — Novo mesto.
- Novo mesto — Smolenja vas — Ratež — Gorenja Stara vas — Šentjernej — Groblje pri Prekopi — Kostanjevica — Veliko Mraševo — Cerklje — Krška vas — (Velike Malence) — Čatež. Otočec — Ratež — Male Brusnice — Mihovo.
- Podgorjanska cesta: Črmošnjice — Verdun — Hrušica — Gabrje — Mihovo — Pleterje — Kostanjevica — Stari grad v Podbočju — Bušeča vas — Stojanski vrh — Velike Malence — Čatež.
- Trebnje — Mirna — Škocjan — Tržišče — Boštanj. Mirna — Volčje njive — Slepšek — Mokronog. Dolenja Nemška vas — Štatenberk — Mirna vas — Šmarjeta. Mokronog — Trebelno — Češnjice pri Trebelnem — Čemše.
- Tržišče — Slančji vrh — Zagrad — Škocjan (Šmarjeta).
- Ljubljana — Sostro — Javor — Prežganje — Vintarjevec — Šmartno pri Litiji — (Litija) — Gradišče pri Litiji — Polšnik — Podkum — Svibno — Radeče. Mirna — Šentrupert — Št. Janž — Radeče.
- Cesta vzdolž desnega brega Save: Radeče — Zgornji Erkenstein — Boštanj — Srednje Pijavško — Gora Svetega Lovrenca (Dunaj) — Leskovec pri Krškem (Drnovo). V sredogorskem svetu med dolino Save in Mirne se nakazuje še nekaj predvsem prazgodovinskih poti.
- Ljubljana — Šentvid — Medvode — Škofja Loka — Žabnica — Stražišče — Kranj — Naklo — Brezje — Mošnje — Radovljica — Bled. Radovljica — Begunje — Žirovnica — Jesenice — Mojstrana — Podkoren.
- Bled — Bohinjska Bela — Nomenj — Lepence — Jereka — Srednja vas v Bohinju — Stara Fužina. Bitnje — Brod — Savica — Sv. Janez.
- Kranj — Naklo — Kovor — Tržič. Kranj — Predoslje — Kokra — Jezersko.
- Ljubljana — Črnuče — Trzin — Mengeš — Duplica — Kamnik. Varianta: Trzin — Domžale — Homec — Kamnik. Ljubljana — Črnuče — Gameljne — Utik — Lahovče — Šenčur — Kranj. Kamnik — Tunjice — Cerklje — Šenčur — Kranj.
- Ljubljana — Črnuče — Domžale — Lukovica — Blagovica — Trojane — Vransko — Gomilsko — Šempeter v Sav. dolini — Zalec — Celje — Škofja vas — Vojnik — Frankolovo — Stranice — Slovenske Konjice — Spodnje Grušovje — Slovenska Bistrica — Pragersko — Ptuj

- Gorišnica — Velika Nedelja — Ormož — Središče ob Dravi.
- Kamnik — Gornji grad — Rečica ob Savinji — Mozirje — Smartno ob Paki.
- Kamnik — Smartno v Tuhinju — Motnik — Vransko — Gomilsko.
- Ljubljana — Dolsko — Senožeti — Vernek — Litija. Zveza: Ljubljana — Ihan — Domžale — Kamnik. Domžale — Moravče — Vače — Medija — Strahovlje — Zagorje ob Savi — Trbovlje — Hrastnik — Dol pri Hrastniku — Turje — Šmarjeta — Rimske Toplice. Zveza: Zagorje — Trojane. Zveza: Vače — Litija.
- Celje — Tremerje — Laško — Šmarjeta — Rimske Toplice — Zidani most — Radeče — Sevnica — Blanca — Brestanica — Krško — Brežice — Dobova —.
- Varianta: Celje — Pečovnik — Doblatina — Pačež — Ojstro (Laško) — Marija Gradec — Lažiše — Rimske Toplice.
- Radeče — Razbor — Henina — Jurklošter — Planina pri Sevnici — Pilštanj — Kozje — Podsreda — Križe — Zdole — Krško. Sevnica — Vranje — Brezje pri Dovškem (Stranje) — Veliki Kamen — Podsreda. Zveza: Pilštanj — Prelasko; Kozje — Buče — Prelasko.
- (Slovenska Bistrica, Pragersko) — Črešnjevci — Laporje — Poljčane — Spodnji Gabernik — Mestinje — Podčetrtok — Imeno — Prelasko — Bistrica ob Sotli — Orešje na Bizeljškem — Pišce — Zgornja Pohanca — Krško (Brestanica). Zveza: Bistrica ob Sotli — Podsreda. Podčetrtok — Rogatec — Donačka gora.
- Celje — Teharje — Proseniško — Sv. Primož — Šmarje pri Jelšah — Kristan vrh — Sv. Križ — Rogatec. Varianta: Ponikva — Vodenovo — Lemberg pri Šmarju — Cerovec pod Bočem — Donačka gora. Celje — Teharje — Šentjur pri Celju — Grobelno — Šmarje pri Jelšah —.
- Celje — Teharje — Ponikva — Poljčane — Ptujška gora — Lovrenc na Dravskem polju — Ptuj. Zveza: Slovenske Konjice — Žiče — Poljčane. Domnevna zveza: Ptuj — Videm pri Ptuj — Zakl — Žetale — Rogatec — Podčetrtok.
- Sempeter v Savinjski dolini — Polzela — Smartno ob Paki — Šoštanj — Velenje — Gornji Dolič — Spodnje Dovže — Slovenj Gradec — Sele — Podgora — Kotlje — Podkraj — Zagrad — Prevalje. Zveza: Slovenj Gradec — Št. Janž pri Dravogradu — Dravograd. Gomilsko — Braslovče — Letuš — Mozirje. Stranice — Vitanje — Spodnji Dolič — Gornji Dolič — Slovenj Gradec. Domnevna zveza: Celje — Ostrožno — Zalog — Pernovo — Velenje. Videm pri Ptuj — Lovrenc na Dravskem polju — Pleterje — Stražgonjci — Spodnja Polskava
- Slovenska Bistrica — Velenik — Zgornja Polskava — Fram — Hoče — Razvanje — Maribor — Pekel — Pesnica — Šentilj v Slov. goricah. Zveza: Stražgonjci — Rače — Slivnica pri Mariboru — Hoče — Maribor. Pesnica — Gradiška — Zgornja Kungota — Svečina.
- Maribor — Ruše — Ožbalt — Radlje ob Dravi — Vuzenica — Dravograd — Prevalje (Dravograd — Vič — Libeliče). Varianta: Zgornja Vižinga — Muta — Spodnja Gortina — Trbonje — Maribor — Kamnica — Bresternica — Bistrica pri Rušah — Spodnja Selnica.
- Ptuj — Starše — Loka — Sv. Miklavž — Maribor.
- Ptuj — Vurberg — Reberca — Dogoše — Maribor. Zveza: Vurberg — Dvorjane — Zgornja Korena — Celestrina — Pernica — Pesnica. (Pekel). Domnevna zveza: Pernica — Jareninski dol — Šentilj v Slovenskih goricah.
- Ptuj — Placar — Gomilci — Trnovska vas — Spodnja Senarska — Obrat — Benedikt v Slov. goricah — Trstenik — Ihova — Lastomerci — Gornja Radgona. Domnevna trasa: Trnovska vas — Cerkvjenjak — Očeslavci — Radenci (Radgona). Varianta: Placar — Gomila — Črmlja — Radehova — Spodnji Porčič — Ženjaki — Benedikt v Slov. goricah —.
- Ptuj — Rogoznica — Pacinje — Hlaponci — Savci — Sv. Tomaž pri Ormožu — Zgornji Kamenščak — (Ljutomer) — Križevci pri Ljutomeru — Veržej — Bratonce — Bogojina — Motvarjevci (Prosenjakovci). Varianta: Ptuj — Gabernik — Rotman — Stara gora — Videm — Spodnji Kocjan — Radenci. Domnevne trase: Šentilj v Slov. goricah — Sladki vrh — Podgorje — Črnci — Gornja Radgona. Maribor — Pernica — Lenart v Slov. goricah — Osek — Videm — Križevci pri Ljutomeru — Veržej — Reberca — Zgornja Voličina — Strma gora — Lenart v Slov. goricah — Benedikt v Slov. goricah — (Gornja Radgona).
- Ptuj — Ristovec — Spuhlja — Stojnci — Borl — Zavrč —.

LITERATURA

Gradivo za Arheološka najdišča Slovenije. Publikacijo pripravlja SAZU.

PIRAN V OBDOBJU DVOJNE OBLASTI
(XII.—XIII. STOLETJE)

MIROSLAV PAHOR

V drugi polovici XII. stoletja se je začel v Istri tisti ekonomski, socialni in politični proces, ki je približno stoletje kasneje privedel do organizacije popolnega komunalnega sistema oblasti in uprave. Predvsem v času, ko je v obmorski Istri gospodaril Bertold Andeški kot fevdalni gospod Mainharda Schwarzenburškega, je bil ta proces zelo intenziven. Medtem ko do sredine XII. stoletja ne najdemo v celotni Istri nikake omembe formalnih komunalnih oblastnih teles, se leta 1177, torej že v Bertoldovih časih, omenjajo konzuli in *ljudstvo* v Pulju. Puljski konzuli so v imenu zbranega ljudstva pisali oglejskemu patriarhu Ulrichu, naj pri cesarju Friedrichu Barbarossi intervenira proti Benečanom, ki so imeli puljske meščane skoraj za svoje podložnike. Leta 1187 se omenjajo trije konzuli in podestat v Kopru. Z dovoljenjem občine so koprski konzuli in podestat določili neko količino kmečke zemlje in desetino olja, da bi ponovno ustanovili koprsko škofijo. Dne 27. aprila 1192 je piranski podestat Arnulf skupaj s svojimi konzuli in enajstimi modrimi množmi, po volji *deželanov* »tiste utrdbe«, podpisal mirovno pogodbo z mestom Splitom.¹ Ni treba posebej poudarjati, da so termini »zbrano ljudstvo«, »volja občine« in »deželani« le trije različni termini za eno in isto stvar. Tako ljudstvo v Pulju kakor občina v Kopru in deželani v Piranu ne pomenijo nič drugega kot zbor odraslih meščanov, ki so se sestali, da bi odločili o treh za prizadeta mesta važnih zadevah. Zbor odraslih meščanov torej, ki bo v nekaj letih dobil za Istro popolnoma novo ime, tj. arengo ali concio.

Tu je treba poudariti, da so bila istrska pomorska mesta že od prve polovice X. stoletja dalje pod stalnim pritiskom Benetk, katerim so plačevala letne davke v obliki olja in vina in ki so znale te svoje pravice tudi krvavo uveljaviti.² Fevdni gospod je bil predaleč, da bi se mogel uspešno upreti takšni politiki Benetk, njegova uprava prešibka in preveč enostavna, da bi mogla skrbeti za vse mnogoštevilne interese meščanov, zato so morala mesta misliti na močnejšo notranjo organizacijo, pa tudi na medsebojno povezanost tako v boju za pravice v pomorski trgovini kakor v boju za večjo notranjo avtonomijo.

Torej potreba istrskih mest po lastni politični organiziranosti in v zvezi s tem pojav kolegija konzulov v obalnih mestih sovпада tudi s potrebo, da bi se močnejše organizirala

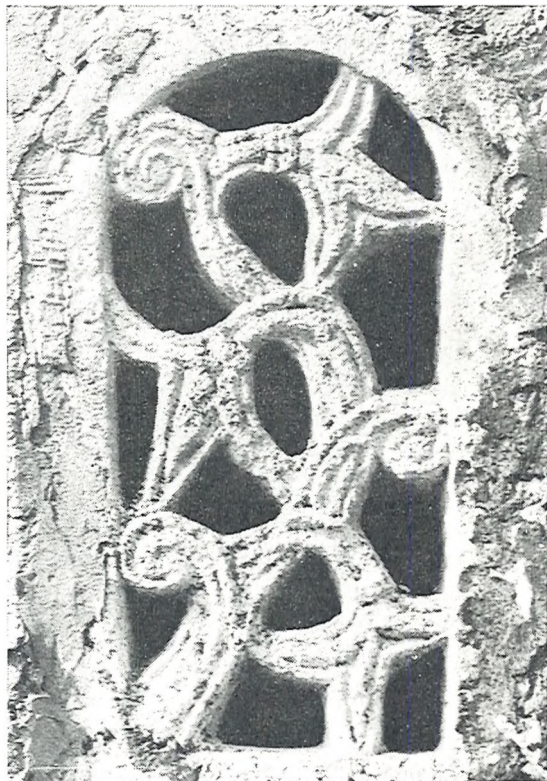
proti nasilstvu Benečanov (kar je v primeru Pulja izrecno poudarjeno), ki so v letih 1145 in 1150 prisilili Istrane, da so prisegli zvestobo Republiki, vsilili svobodo svoje trgovine brez omejitve po raznih dajatvah in primorali obalna mesta, da so prispevala k opremlenju vsake flote, ki bi bila večja od 15 galej.³ Gotovo je, da je bila tudi piranska mirovna pogodba s Splitom del splošne, proti Benetkam orientirane istrske politike.

Bertold Andeški, ki je bil tedaj mejni grof istrski, ni bil nezadovoljen s potekom omenjene organizacije obalnih mest, ki je bila uperjena proti Benetkam, ker se je nedvomno naslanjala na njegovo oblast, torej mu je bila v korist. Tako se je proti koncu XII. stoletja pojavilo stanje, v katerem je bil na čelu vsakega mesta po en uradnik mejnega grofa z naslovom gastald, rektor ali celo podestat, ki je predstavljal grofovo oblast. Dodeljeni so mu bili štirje sodniki »de placitis«, ki so skupaj z njim sestavljali visoko kriminalno sodišče, kateremu je bilo poverjeno krvno sodstvo. Toda poleg gastalda se tedaj pojavi kolegij konzulov, ki jih je volilo »zbrano ljudstvo«. Ti so imeli na skrbi civilno sodstvo, notranji red, varnost občinskega ozemlja in upravo javnega denarja.⁴ Ni dvoma, da so v listinah imenovani »deželani«, »občina« ali »zbrano ljudstvo« v arengu zbrani za orožje sposobni odrasli meščani, ki so na samem začetku le deloma, kasneje pa vedno bolj odločali o svojih političnih predstavnikih.

Kakor druga mesta tako je tudi Piran stopil v XII. stoletju v obdobje dvojne oblasti, katere nosilci so bili po eni strani predstavniki mejnega grofa, tj. gastald in sodniki, po drugi strani pa predstavniki meščanskega arenga. Ta dvojnost se v Piranu očitno pokaže že v letu 1201. Alderik, drugi škof obnovljene koprške škofije, je zahteval od piranske duhovščine dve tretjini desetine olja, čemur se je piranska duhovščina ob podpori oblasti in »prebivalstva« uprla. V pet let trajajoči pravdi, ki je sledila temu dogodku, vidimo, da sta pravdo začeli obe oblasti. Vendar, ker je bila pravda bolj zunanje kot notranje politične narave, so konzuli in podestat, ki je bil tedaj izvoljen, prepustili pravdo gastaldu. Ta je samo v prvem letu kar osemkrat imenovan kot sklicatelj zbora meščanstva; ta se je sestal na trgu stolniških vrat in izvolil poslanca, ki naj bi predstavljal Piran v pravdi.⁵ Prav tako imamo poročilo, da se je zbor me-

ščanstva vsaj po enkrat sestel v letu 1202 in 1203.⁶ Za leto 1204 nam poročajo viri, da se je ljudstvo zbralo »in publica concione«, torej v arengu, ki je to pot prvič imenovan kot tak.⁷ V letu 1201 in 1202 se poleg gastalda imenujejo tudi sodniki, ki nastopajo vedno z njim ali kot njegovi predstavniki oziroma pooblaščenci. Podestat, ki si ga prisvajata obe oblasti, je v tej pravdi omenjen samo leta 1201. in sicer skupaj s sodniki in konzuli. Leta 1205 so pobudo v pravdi prevzeli poleg gastalda vladajoči konzuli in jo tudi spravili do uspešnega konca. Tudi v tem letu je govor o ljudskih zborih, kajti 4. marca in nepreciziranega dne v juliju so konzuli »cum universo populo« imenovali svojega predstavnika v pravdi. Ni dvoma, da gre v obeh primerih za zbor meščanstva, tj. arengo.⁸ Zanimivo je, da sta mirovno pogodbo z Rovinjem 4. januarja 1209 podpisala podestat Leonard de Tricano kot izvoljeni predstavnik arenga in gastald Dominik »po volji njune občine«. To je eden izmed redkih dokumentov te dobe, kjer poleg podestata ne nastopajo konzuli, kar pomeni, da dobiva funkcija podestata jasnejšo vsebino, ker vidimo v njem resnejšega predstavnika arenga.⁹

Leta 1209 je prišel Piran z vso Istro pod oblast oglejskega patriarhata. Tedanji patri-

Perforirano okno na piranskem baptisteriju. XII. stoletje

arh Volfger je našel v Piranu sledeče oblastno upravno stanje:

1. Najvišji oblastni predstavnik mejnega grofa je bil v Piranu gastald. Ta ni samo zastopal mejnega grofa v mestu, temveč je skrbel za vse njegove koristi na celotnem ozemlju občine, ki je tedaj obsegala sam Piran, dolino Strunjana, dolino Fazana, zahodni del doline Sečovlje z južnimi obronki Kaštelirja nad Kortami ter polotok Seča. Gastald je predstavljal mesto tudi navzven, imel je pravico sklicevati prebivalce na javne zборе, jim sporočati voljo in odredbe mejnega grofa, pobirati in odpošiljati dajatve, itd. Bil je torej upravitelj vseh koristi in pravic mejnega grofa v mestu in njemu pripadajočem ozemlju. Ni dvoma, da so bili gastaldi sprva tujci, ki jih je na službeno mesto pošiljal mejni grof. Pravda proti koprskemu škofu nam dokazuje, da si je gastald včasih lastil tudi podestatske pravice. Vendar je obdobje koprške pravde v piranski zgodovini pravzaprav posebno obdobje, ko se tako gastald in sodniki kot predstavniki grofovske oblasti na eni strani kakor podestat in konzuli kot predstavniki porajajoče se komunalne uprave skupno — in vedno po naročilu zbranega meščanstva — potegujejo za pravice Pirana. Treba pa je poudariti, da so bili v tem času gastaldi že imenovani iz vrst uglednejših piranskih meščanov.¹⁰

2. Gastaldu v pomoč so bili dodeljeni štiri sodniki, ki so skupaj z njim sestavljali visoko sodišče; to se je ukvarjalo s krvnim sodstvom. O njihovem sodnem delovanju ni podrobnejših poročil. Gotovo pa je, da se njihova funkcija ni omejila na sodstvo, saj jih v koprski pravdi srečamo vedno poleg gastalda na zboru meščanstva. V isti pravdi jih srečamo tudi kot zaprisežene priče, ki so mnogo koristile pri uspešni rešitvi pravde.

Sodniki in gastald so torej v prvi vrsti sodni zbor. Toda ker gospod ni stanoval v mestu, saj je imel svoj sedež daleč od svoje istrske posesti, je gotovo dal svojim sodnim organom tudi politične oblasti. Tako predstavljajo gastald in sodniki v Piranu nekakšno vlado oziroma izvršno oblast, ki se je afirmirala tudi ob podpori prebivalstva, posebno še, ko so bili na te položaje imenovani domačini, ki so se znali potegniti za lokalne koristi proti sosednjim občinam in obnovljeni škofiji v Kopru. Vendar je bila ta izvršna oblast v tem času že omejena na zunanje zadeve, znotraj občine pa na skrb za fevdalčeve gospodarske koristi.¹⁰

To so v tem času predstavniki fevdalne oblasti.

Njej nasproti so, kot rečeno, nastali zametki komunalne oblasti in v prvi vrsti že imenovani zbor meščanstva, to je arengo ali concio. Ni dvoma, da so že v desetem stoletju obstajale v istrskih mestih neke vrste preprosto organizirane mestne ljudske zveze, ki so bile osnovane na bizantinskih tradicijah. Takšna zveza je tudi v Piranu pod patronatom sv. Jurija združevala prebivalstvo kraja in se naslanjala na plebejstvo kot najštevilnejši element v prebivalstvu mesta. Organizatorji zveze pa tudi predstavniki oblasti so sklicevali odraslo moško prebivalstvo na zборе, da so mu sporočali razglase in zakonske uredbe gospoda, višino davščin in druge dolžnosti. Vendar so se na teh zborih ljudje posvetovali o vprašanih kolektivnega interesa, kakor sta bili npr. obramba ozemlja pred sosednjimi občinami in zaščita tako cerkvenih kakor civilnih pravic pred zahtevami višjih cerkvenih oblasti ali gospoda in njegovih predstavnikov v Piranu. Ko so ti ljudski zbori postali običajni, ko so torej ljudje spoznali, da se nekatera vprašanja ne dajo rešiti brez njih, so prešli na volitve svojih oblastnih predstavnikov, tj. konzulov in podestatov, katerim so od časa do časa dodajali enajst modrih mož, ki so nedvomno s podestatom se-

Kamnita glava, severna stran prezbiterija frančiškanske cerkve v Piranu. Začetek XIV. stoletja

stavljali nekak notranji (kasneje imenovan mali) svet; ta je bil odgovoren za celotno notranje politično in gospodarsko življenje mesta in občine. Tako so se občasni meščanski zbori, ki naj bi bili po eni strani poslušno orodje fevdalca, po drugi strani pa posvetovalni organ v zadevi obrambe in zaščite pravic, spremenili v stalni oblastni organ, tj. odločujoči *arengo ali concio*, ki voli svoja oblastna telesa nasproti gospodovim. Arengo lahko torej opredelimo kot skupščino za orožje sposobnega mestnega prebivalstva (ki se kakšno stoletje kasneje imenuje tudi »homeni de fatti« ali »dejavni možje« v smislu sposobnosti za boj). Nedvomno so na potek ljudske organizacije vplivali boji z Beneškami tako v Piranu kakor tudi v drugih istrskih mestih. Močna republika, s katero so bila istrska obalna mesta v stalnih trgovskih in drugih stikih in ki je spreminjala Jadran tako rekoč v »Beneški zaliv«, tj. v svojo absolutno domeno, je kmalu poskusila podvreči istrske obalne občine, predvsem pa pristaniška mesta, da bi dala večjo učinkovitost svoji trgovski politiki. Ker je bila mestna politika istrskih mest protibeneška, torej vsaj deloma v korist mejnega grofa, se je lahko uveljavljala celo pod okriljem fevdalne oblasti. Beneška politika pa je privedla v Piranu do neke ljudske kohezije, ki je pripravljala teren samostojnejši politiki, iz katere je vzniknil konzulat, ki predstavlja prvo fazo v razvoju komune.

Prva faza v razvoju arenga se zaključi nekako v letu 1209, vendar se kot »populus«, »universus populus«, arengo ali concio omeinja vse do leta 1231, ko stopi v ospredje mestne oblasti veliki svet.¹²

Konzulat: Ni dvoma, da so v prvi fazi razvoja komune odigrali zelo važno vlogo po arengu izvoljeni trije (včasih tudi štirje) konzuli. Čeprav so nastali kot sodni zbor, ki naj bi skrbel za nižje sodstvo, so jim bile kmalu zaupane tudi druge notranje zadeve. Proti koncu XII. stoletja so si priborili tudi skrb za zunanje zadeve in deloma njihovo vodstvo.

To je razvidno iz večine dokumentov tega časa. Tako so npr. 27. aprila 1192 v prisotnosti podestata in »enajstih modrih mož« podpisali mirovno in prijateljsko pogodbo s Splitom.¹³ V že omenjeni pravdi proti koprskemu škofu v letih 1201 in 1205 so imenovali odposlance in zastopnike, ki so skrbeli za pirske interese. Sprva so nastopali skupaj z gastaldom, sodniki in podestatom. V končni fazi pravde pa so prevzeli iniciativo in vodili vso pravdo samostojno, naslanjajoč se samo na oblast na zborih zbranega meščanstva. Tak

Gotski medaljon v Levstikovi ulici v Piranu.
XV. stoletje

razvoj gre dalje tudi v prvih desetletjih oglejske oblasti nad Piranom in njegovo občino. Leta 1212 prisostvujejo konzuli razmejitvenim pogodbam med Izolo in Piranom ter med Kaštelom in Bujami. Leta 1228 obljublajo izplačilo škode, ki so jo Pirančani povzročili nekaterim beneškim meščanom. Leta 1232 jih Rihard Sinisulo iz Benetk titulira za piranske rektorje. Vse doslej nastopajo največkrat skupaj z gastaldom ali sodniki in podestatoma, kar pomeni, da je oglejska oblast tolerirala nastajajočo konzularno oblast. Kakor rečeno, jo je tolerirala, ker je nastala kot organizacija, ki se je trudila preprečiti preveliko ingerenco Benetk v istrske politične in gospodarske zadeve.¹⁴ Toda kljub takemu nastanku je oblast konzulov pridobivala na pomenu ob podpori arenga, v katerem so bili vsakokratni konzuli izvoljeni. Do leta 1274 ni nikjer imenovana mandatna doba voljenih konzulov. Toda če so vnesli v statut klavzulo, da traja konzularni mandat štiri mesece, pomeni, da je bil to že ustaljen običaj.¹⁵ To zopet pomeni, da so konzule že zelo zgodaj volili za štiri mesece, in sicer tako, da so svojo oblast nastopili 1. marca, 1. julija in 1. novembra. Na vsak način je iz dokumentov razvidno, da so konzuli nekakšna komunalna vlada, ki jo na eni strani omejuje oblast gastalda in sodnikov, po drugi strani pa svet enajstih modrih mož in pa kratka mandatna doba, ki jo je arengo predpisal za konzule. (Ta isti predpis bodo statuti XIV. stoletja prenesli na štiri sodnike, ki so v beneški dobi nadomestili tako konzule kakor sodnike »de placitis«). Gotovo je tudi, da so konzuli ves ta čas ohranili v svoji kompetenci nižje sodstvo.

Svet modrih: Ko je odločujočemu meščanstvu uspelo utrditi konzularno oblast in jo postaviti nasproti gastaldu kot najvišjemu organu mestne fevdalne oblasti in ko je prišlo do volitev prvih podestatom ali kapetanov (kar je bilo v bistvu vseeno), je arengo tako

konzulom kakor podestatoma dodelil v pomoč svet enajstih modrih mož. Prvič se imenujejo leta 1192 ob podpisu pogodbe s Splitom.¹⁶ Iz konteksta je razvidno, da so bili le posvetovalni organ. Čeprav se v dokumentih omenja je zelo redko, je skoraj gotovo, da so bili stalni organ; ta je imel med drugim tudi nalogo paziti na zakonitost delovanja izvršne oblasti, ki so jo na ta način tudi omejevali. To je razvidno tudi iz dejstva, da so se nekateri podestati rajši posvetovali z gastaldovimi sodniki ali s konzuli, ki jih je arengo neredko izvolil tudi v času, ko je vladal podestat.

Ni dvoma, da se je iz sveta modrih v drugi polovici XIII. stoletja razvil mali svet. Ta je štel 12 članov, kar so dosegli s tem, da so enajstim modrim sprva prištevali še podestata ali kapetana. Sčasoma pa je prišlo do tega, da je podestat odpadel in so volili vseh 12 članov. Kasneje, ko je mali svet izgubljal svoje oblastne prerogative, so ga imenovali podestat in sodniki.

Podestat: Kakor sindiki je bil tudi podestat voljen v arengu. Z De Franceschijem sem mnenja, da so sprva volili kakega uglednega someščana,¹⁷ vendar so prav kmalu prišli na to, da je podestatska oblast, ki je verjetno trajala leto dni ali več, prenevarna za komaj pridobljene pravice in svoboščine. Prav zaradi tega so mu dajali ob stran »svet enajstih modrih mož«. Iz enakih varnostnih razlogov so kaj kmalu prišli na volitev tujcev na podestatsko mesto.

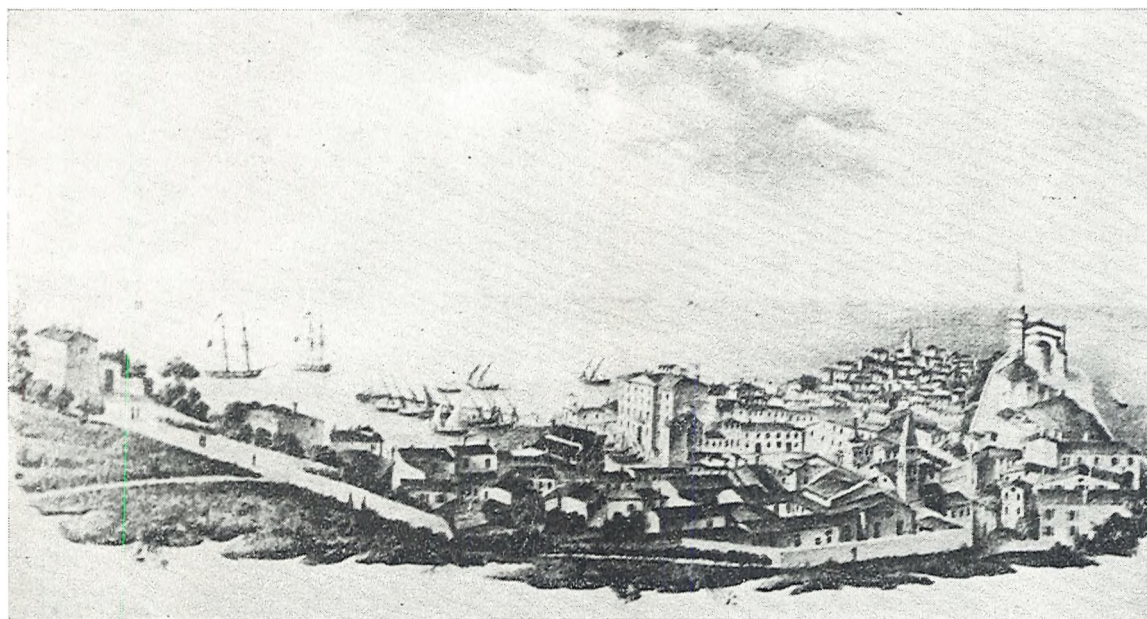
Razmejitev podestatske in konzularne oblasti za to dobo ni popolnoma jasna. Po pravilih, ki so znana za kasnejše obdobje in ki jih je dokončno sankcioniral statut iz leta 1274, bi morali biti konzuli izvoljeni le takrat, ko iz zunanjih vzrokov ni bilo mogoče izvoliti podestata ali ko se arengo ni mogel zediniti ali odločiti za osebo, ki naj bi prevzela podestatske posle za določeno mandatno dobo. Po takšnih pravilih bi v virih ne smeli srečati konzulov, ko je na čelu občine podestat. Vendar se v Piranu dogaja prav nasprotno. Že leta 1201 srečamo ob istem času podestata in konzule. Pojavi se celo formulacija »potestas cum suis consulibus«, ki postavlja konzule v podrejen položaj, kar nasprotuje zgoraj omenjenemu načelu. Iz razvoja podestatskega urada je razvidno, da takšnega odnosa do podestata in konzulov ni imel samo arengo, temveč tudi kasneje ustanovljeni veliki svet. Konzule in podestata v isti mandatni dobi srečamo namreč tudi leta 1262, ko je občina Piran po podestatu in konzulih odklonila zahtevo občine Koper, da bi izplačala ali vrnila zaplenjeno in požgano imetje izgnanega Janeza Goine, ki je v Piranu zastopal koprsko

stranko. Prav tako obnavlja mirovno in prijateljsko pogodbo z mestom Splitom 18. julija 1270 podestat Epon Aconis skupaj »z našimi konzuli«, kar zopet spravlja konzule v podrejen položaj. Če se je v prvih primerih dogajalo, da je dobival podestat pooblastila od »zbranega ljudstva«, kar pomeni, da je bil izvoljen v arengu, je dobil leta 1262 to pooblastilo »po volji občine«, kar je le druga formulacija za isti organ. Leta 1270 pa je podestat dobil pooblastila od velikega sveta, kar pomeni tudi, da ga je izvolil veliki svet.¹⁸ V vseh omenjenih primerih je možno domnevati, da je občina (tj. arengo ali kasneje veliki svet) volila konzule poleg podestata v primerih, ko je šlo za večje občinske interese, zaveznitvo ali vojno nevarnost. Ker pa se to ni dogajalo v vsakem primeru, ostane za sedaj le domneva. Na vsak način pa lahko rečemo, da predstavlja podestat tako v primerih, ko je vladal sam, kakor v primerih, ko so mu bili dodeljeni konzuli ali »svet modrih«, pravo izvršno oblast tako v prvih časih kakor po nastanku velikega sveta. Res je, da je bila njegova oblast omejena po »svetu modrih«, res je morda tudi, da so njegovo oblast omejevali prav tako lokalni konzuli, vendar je gotovo, da je podestat v pogojih dvojne oblasti predstavljal neko garancijo notranjega miru. Prav zato, ker sta si ga lastili obe oblasti kot svoj organ, kar je trajalo nekaj desetletij, in prav zaradi tega, ker je bil tujec, ker je bil torej nad piranskimi razmerami, je lahko ves čas svojega vladanja ostal element notranjega ravnovesja med fevdalno

in komunalno oblastjo, tj. med obema pretendentoma za lokalno oblast in strankama, ki sta se formirali okoli njiju. Notranje ravnovesje pa je bilo v pogojih dvojne oblasti zelo potrebno.

Ti oblastni organi so volili tudi občinske *prokuratorje* (*procuratores communis*), ki so zastopali piranske interese zunaj meja občine. Tako so npr. volili zastopnike v pravdi proti koprskemu škofu v letih 1201—1205, v obmejnih sporih in ob drugih priložnostih. Iz vseh že omenjenih dokumentov je razvidno, da je zastopnike volila občina oziroma »populus«, tj. arengo, bodisi v prisotnosti sodnikov in podestata ali konzulov in podestata. Prokuratorji so imeli vsebinsko in časovno omejena pooblastila. V glavnem so bili izvoljeni zato, da bi rešili en problem ali da bi izpeljali eno poslansko nalogo. Pravda proti koprskemu škofu dokazuje, da je bilo treba pooblastilo po določenem roku obnavljati in da so bili prokuratorji le ljudje, ki so imeli pravico opravljati notarski poklic. Celotno je nasprotna stranka lahko oporekala pravico do zastopanja zadeve, če je sodila, da oblastnik, ki je izdal notarsko dovoljenje, ni imel pravice tega storiti.¹⁹

Takšno je bilo v bistvu stanje, ki ga je v občini Piran našel oglejski patriarhat leta 1209. Iz skopih razvojnih elementov, ki so dani za vsak oblastni organ, je razvidno, da se je to stanje v glavnem obdržalo vse do sredine, v nekaterih točkah pa vse do sedemdesetih let XIII. stoletja. V celoti pa se to stanje ni moglo obdržati. Na notranje spre-

Piran okoli leta 1830

membe je vplivala vrsta razlogov. V prvi vrsti pride v poštev porast prebivalstva. S tem v zvezi je naraslo tudi število tistih prebivalcev, ki so sestavljali zbor meščanov. To pomeni, da je bilo vedno težje sklicevati arengo. Vprašanje sklepčnosti je postalo pereče posebno v primeru, ko je bilo treba to skupščino sklicati pogosto. Po drugi strani so poskusi oglejskih patriarhov, da bi vsilili vsem mestom in trgom v Istri strožjo podložnost, povzročili v Piranu močno opozicijo. To je terjalo drugačno — prožnejšo — notranjo oblastno organizacijo. Prožnejšo, a tudi učinkovitejšo oblastno organizacijo so zahtevali tudi sami boji med patriarhatom in Benetkami za nadoblast v Istri, poskusi občine Koper, da bi si pridobila hegemonijo nad drugimi istrskimi občinami in v kasnejših letih poskusi goriških grofov, da bi v Istri zamenjali patriarhe. Zaradi tega pride ob koncu tretjega desetletja XIII. stoletja do ustanovitve velikega sveta, ki se leta 1231 dokončno uveljavi kot oblastni organ komune.²⁰ Iz tega vidimo, da je mestna opozicija prisilila patriarhe k popuščanju, tj. k priznanju komunalne oblasti, ki se je kljub vsiljeni podložnosti ne samo ohranila, temveč celo utrdila. K popuščanju pa so prisilile patriarhe po eni strani razmere na mejah in znotraj same fevdalne organizacije patriarhata, po drugi strani pa bojazen, ki je bila živa tudi v času istrskih mejnih grofov, da bi se mesta preveč približala Benetkam, tj. da bi se uprla grofovi oblasti in se podvrgla republikli.

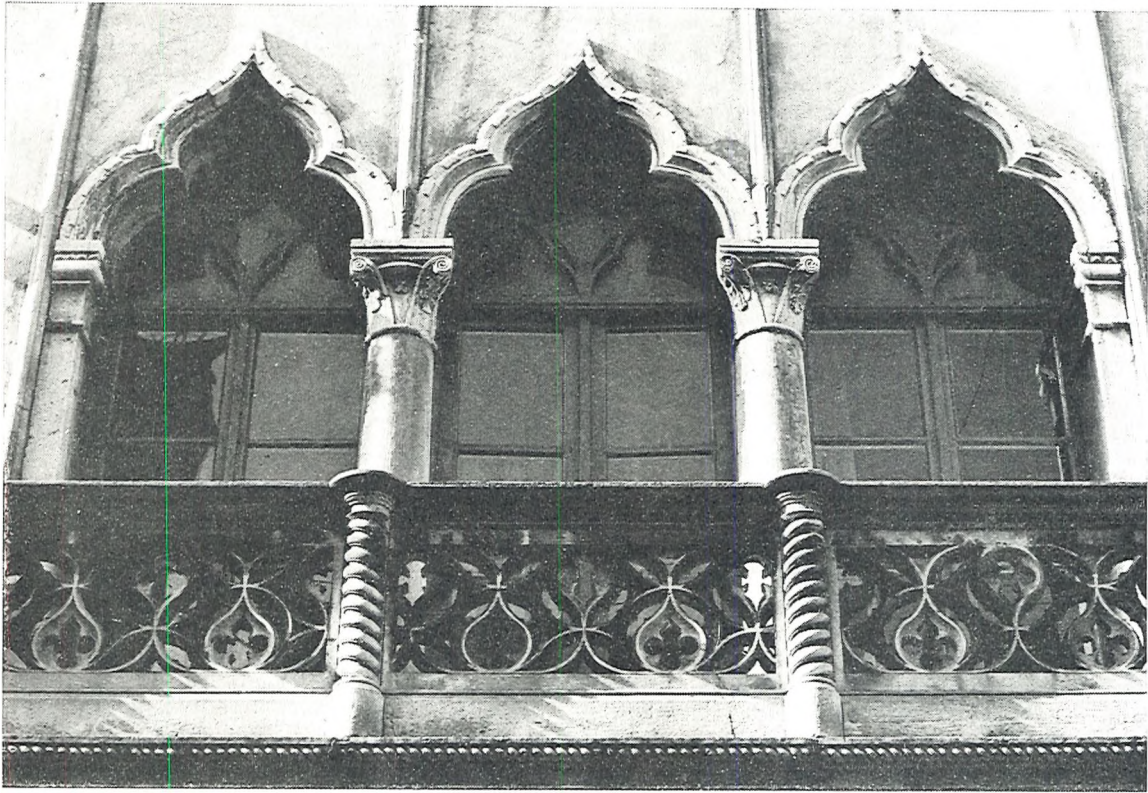
Pojav velikega sveta kot oblastnega organa je že sam po sebi omejil patriarhove pravice v Piranu. Po tem času je namreč opaziti, da je gastald vedno bolj izgubljal položaj glavarja občine. Njegova vloga je bila vedno bolj omejena na to, da je skupaj s sodniki »de placitis« sestavljal višje sodišče. Politično je od tega časa dalje zastopal občino skoraj izključno podestat in ko tega ni bilo mogoče izvoliti, je bil predstavnik občine in izvršna oblast kolegij treh konzulov, ki jih je volil zdaj direktno arengo, zdaj veliki svet kot drugi najvišji organ oblasti. Leta 1264 opazimo celo, da je tedanji gastald Almerik imenovan na drugem mestu na seznamu konzulov, kar ne dokazuje samo neodvisnosti obeh magistratur, temveč tudi to, da je v tem času gastald politično nekaj pomenil le v sklopu komunalne oblasti. Dvojna oblast sicer še traja, vendar je gastaldova že zelo šibka, komunalna pa je na poti k svojemu vrhuncu.

Kakšno je bilo številčno stanje velikega sveta v prvih desetletjih njegovega obstoja, ni lahko dognati. Camillo de Franceschi misli, da je imel na začetku le kak ducat čla-

nov, kar pa ni verjetno. Že leta 1273 je namreč v velikem svetu najmanj 70 ljudi, ki so razdeljeni v dve sprti stranki, ki sta v političnih bojih krvavo obračunavali med sabo. Upoštevati pa je treba, da je v dokumentu 15. marca 1270, ki dokončno omejuje patriarhove pravice v Piranu, vsaj deset članov velikega sveta, ki jih strankarski pomiritveni dokument ne imenuje.²¹ Iz kasnejših dogajanj je lahko razvidno, da je bilo vsaj nekaj članov velikega sveta zunaj političnih strank. Res je sicer, da so od ustanovitve velikega sveta do strankarskega pomiritvenega dokumenta potekla štiri desetletja. Toda če upoštevamo, da se je v statutih kaj kmalu uveljavilo pravilo, da ne more biti član velikega sveta noben meščan, ki ni imel v tem telesu vsaj očeta in deda po moški liniji, potem je gotovo, da De Franceschijeva domneva ne drži. Upoštevajmo še, da najbrž ne bi imelo smisla poleg »sveta enajstih modrih« ustanavljati podobno telo, posebno še, če vemo, da si je na samem začetku lastilo oblastne funkcije.

Dalje vemo, da je mali svet občine Piran, ki je imel 12 članov, imenovan kot stalen oblastni organ že 19. maja 1261 in da se do omenjenega pomiritvenega dokumenta imenuje vsaj še 18. in 19. septembra 1264 ter 15. marca 1270.²² Potemtakem lahko vsekakor rečemo, da je veliki svet občine štel že na samem začetku vsaj 80 ljudi, tj., da je bil sestavljen v številu, ki je bilo kasneje proglašeno, za dvotretjinsko večino.

Velikemu svetu so bile takoj ob ustanovitvi poverjene vse zunanje zadeve. Prvi važnejši akt, ki je nastal na podlagi prizadevanj velikega sveta, je bila zavezniška pogodba s patriarhom Bertoldom 22. februarja 1231, ki je sicer garantirala piransko pomoč patriarhatu v njegovih vojnah v Istri in Furlaniji, vendar je že s tem, da jo je bil patriarh prisiljen podpisati, omejila njegove politične pravice v občini Piran. Patriarh je s podpisom pogodbe priznal Piranu večjo samostojnost, temu je sledilo avtomatično zmanjšanje političnih pravic gastalda.²³ Toda veliki svet ni ostal le pri zunanjih zadevah. Že v petdesetih in šestdesetih letih odločno poseže tudi na področje notranjih zadev. Dne 4. oktobra 1257 imenuje razsodnike, ki naj razsodijo v pravdi med občino in Benečanom Leonardom Revardom zaradi nekega mlina v Sečovljah, kar se ponovi 25. maja 1258 in 4. maja 1261. Dne 19. maja 1261 je veliki svet porok za neko posojilo, ki ga je Ivan Zorzetto iz Kopra cdobril skupini petih Pirančanov. Dne 18. septembra 1264 so prokuratorji občine prodali v Benetke večjo količino olja po naročilu

Detajl gotske stanovanjske arhitekture v Levstikovi ulici v Piranu. Druga polovica XIV. stoletja

velikega in malega sveta. Isti prokuratorji so naslednji dan prodali večjo količino olja v Chioggio. Tudi za to je dal pooblastilo veliki svet skupaj z malim svetom. Dne 24. aprila 1268 so si piranski konzuli sposodili za potrebe občine 450 lir od Epona Açonija iz Kopra. Garanti tega posojila so arengo, veliki in mali svet. Vsi ti primeri dokazujejo, da je veliki svet skrbel tudi za vse notranje zadeve, vključno gospodarske, kjer pa obvezno nastopa tudi mali svet. Vse to pomeni, da je veliki svet pridobival vedno bolj na moči in pomembnosti ves čas od prve omejitve patriarhove oblasti.²⁴ Kljub temu, da občasno še vedno srečujemo arengo kot odločujoč politični faktor, lahko rečemo, da postaja veliki svet dejansko najpomembnejši oblastni organ v občini. Veliki svet pa se ni omejil na zmanjšanje političnih pravic Ogleja. S spretno politiko zaveznitvev se je boril tudi proti pretenzijam Benetk in proti hegemonističnim težnjam Kopra. Kljub temu, da v virih najdemo večkrat poudarjeno, da piranska zaveznitva ne krni beneških pravic v občini, pomenijo ustanovitev velikega sveta, politične naslonitve zdaj na patriarha zdaj na grofe momjanske kot osnovne sovražnike Benetk v Istri, omejitev beneških pravic v občini in poskus velikega sveta, da bi se ta čimbolj osa-

mosvojila in se čim uspešneje uprla beneški hegemoniji. Podobno velja za Koper, ki so ga — kar se Pirana tiče — držali v šahu močni Momjanski, katerih ozemlje je mejilo na Koprsko. Ker pa so šle primarne trgovske poti iz Pirana v zaledje preko koprskega ozemlja in ker je bila občina marsikdaj tudi finančno odvisna od Kopra, se ni bilo vedno mogoče uspešno upirati koprskim težnjam. Zato imamo primere, da je veliki svet volil koprške meščane za podestate Pirana (Varnerij de Gillaco 1253, Zanin pok. Marka leta 1254 in Epon Aconi leta 1269).²⁵ Prav tako imamo primere o zadolžitvi občine pri bogatejših koprskih meščanih. Toda na tak način je veliki svet uspel deloma blokirati hegemonistične težnje Kopra nasproti Piranu. Če upoštevamo še naslonitev na Momjan, ki je bil v tedanjem času element političnega ravnotežja v severni Istri, potem lahko rečemo, da je bila takšna politika velikega sveta dokaj uspešna. Momjanski grofje, ki so bili večkrat izvoljeni za podestate Pirana, so še nadalje omejevali pravice Benetk v občini, kar dokazujejo protesti beneške vlade v letih 1273 in 1274 proti volitvi Konona Momjanskega za podestata.²⁶

Lahko torej rečemo, da se je komunalna oblast z nastankom velikega sveta utrdila. Ne glede na to, da je občina še vedno dopu-

ščala oblast gastalda, je bilo vedno bolj razvidno, da se nastajajoča komuna oddaljuje od osnovne koncepcije fevdalizma predvsem pa od pokorščine fevdalnemu gospodu. Od tod do popolne avtonomije ni bilo več daleč.

Mali svet je, kot rečeno, nastal iz »sveta modrih mož«, ki se pojavi že v XII. stoletju. Prvič nastopi s tem imenom leta 1261 skupaj z velikim svetom kot porok posojilu, ki ga je že omenjeni Zorzetto iz Kopra odobril skupini Pirančanov. Dalje ga srečamo dvakrat v letu 1264 in enkrat v letu 1270.²⁷ Iz vseh podatkov, ki so nam znani, je razvidno, da je mali svet skrbel izključno za notranje zadeve in med temi v prvi vrsti za gospodarstvo. Drugih podatkov za mali svet v tem času ni. Kljub temu ni dvoma, da se že tukaj nakazuje tisti razvoj, ki bo kasneje spremenil mali svet tako rekoč v svet za preskrbo mesta.

Tak razvoj piranske politike na sploh in velikega sveta posebej je naletel na dvojni odpor. V prvi vrsti je to odpor Benetk, ki protestirajo zaradi naslonitve občine na Momjan. Ker pa Benetke niso bile neposredni gospodar Pirana, je ta odpor povzročal zaskrbljenost, ne pa direktnega reagiranja velikega sveta kot oblastnega organa in občine kot celotne skupnosti meščanov. Trenutno je bil važnejši odpor oglejskega patriarha kot gospoda, ki je vedno bolj opažal, da v Piranu izgublja vse prerogativne oblasti. Zaradi tega je patriarh poskušal ponovno uvesti staro oblast gastalda kot svojega predstavnika v Piranu. Nedvomno je začel s tem, da je za gastalda imenoval tujca, ki naj bi čimbolj zategnil vajeti fevdalne oblasti in omejil oblast komunalnih organov.

Toda odpor patriarha je naletel na odločno protiakcijo vseh komunalnih oblastnih organov Pirana, predvsem pa velikega in malega sveta, ki sta 15. marca 1270 sklenila dokončno omejiti fevdalno patriarhovo oblast v občini. Posebej je treba poudariti, da se je to zgodilo po volji občine, tj. zбора meščanov. V dokumentu je rečeno, da lahko prihaja patriarh ali njegov pooblaščenec v Piran samo vsako tretje leto z dvanajstimi do šestnajstimi ljudmi, vendar da mora svoj prihod sporočiti vsaj 15 dni prej. Patriarh sme priti v Piran samo v času od 29. septembra do 24. decembra. Če v tem času ne bi prišel, lahko pride šele po naslednjih treh letih. Njegovo bivanje v Piranu je omejeno na tri dni, njegova funkcija pa samo na prizivno sojenje krvnih deliktov. V omenjenih treh dneh je patriarh dolžan potrditi gastalda in tri sodnike, ki jih je imenoval svet dvanajstih zapriseženih Pirančanov. Ti so dolžni imenovati samo Pirančane, tujce pa morajo odklo-

niti. Noben Pirančan ne sme sprejeti gastaldovega urada razen osebno od patriarha ali njegovega pooblaščenca. Imenovanje gastalda s pismenim ukazom je izključeno. Če bi se piranski meščan spozabil in sprejel urad gastalda po pismih, naj plača 200 beneških lir globe (!) in naj do smrti izgubi pravico do sedeža v velikem svetu, glas v arengu in pravico do vseh drugih javnih služb. Nadalje so v dokumentu določeni zneski, ki naj jih dobi urad gastalda od vsake sodbe, od pristajajoče ladje, od živine itd.²⁸

Omenjeni dokument je omejil patriarhove pravice v Piranu izključno na prizivno krvno sodstvo. Vse politične pravice so mu bile odvzete. Dejstvo, da je smel biti odslej piranski gastald le Pirančan, dokazuje, da je Oglej vsaj v zadnjih letih pred omejitvijo pravic patriarha poskušal v Piranu poostriži fevdalno oblast. Ni pa računal s tem, da se je komunalna uprava v šestih desetletjih po nastanku velikega sveta tako konsolidirala, da je bilo vračanje nazaj nemogoče.

Omejitev beneških pravic, ukinitvev političnih pravic patriarha, boj proti hegemoniji mesta Kopra in podobne politične akcije velikega sveta niso mogle ostati brez političnega odmeva znotraj piranskega obzidja. V samem velikem svetu so nastale politične stranke, ki bi jih bilo vredno raziskati. Skoraj gotovo je, da je štela stranka, ki je leta 1270 omejila patriarhove pravice, le okoli 45 članov. Njej nasproti je stala šibkejša stranka, ki je v prejšnjih letih omejevala beneške pravice. Kako je bilo s stranko, ki je podpirala hegemonijo Kopra, ni mogoče dognati. Isto velja za avtonomistično stranko, ki je imela privržence tako med nasprotniki patriarha kakor med nasprotniki Benetk. Gotovo je, da je prišlo med beneško in oglejsko stranko do krvavih bojov. Stranke so obračunavale med seboj že v drugem in tretjem desetletju XIII. stol., vendar kaže, da so bili najhujši strankarski boji prav v letih zmanjševanja političnih pravic Ogleja in Benetk. Bodi kakorkoli, z omejitvijo patriarhovitih pravic leta 1270 preneha obdobje dvojne oblasti. Fevdalna patriarhova oblast, ki je od začetka XIII. stoletja doživela v Piranu obdobje krize, je bila z omenjenim aktom popolnoma strta. V hudih notranjih bojih, ki so trajali še tri leta, pa se je dokončno rodila svobodna komuna s statutom, ki je garantiral urejeno notranje življenje v mestu in občini.

OPOMBE

1. Camillo de Franceschi: *Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano*. Vol. I. 1062—1300. Poreč 1924. str. XXVI.

- 2. O. c. str. XXI. — 3. Kakor v opombi št. 1
 -- 4. O. c. str. XX. — 5. Istotam. Glej dokumen-
 te 10. marca 1201 (str. 10), 11. marca 1201 (str. 11),
 16. julija 1201 (str. 12), 8. novembra 1201 (str. 14),
 1. decembra 1201 (str. 15), 14. decembra 1201 (str.
 23). Samo v poslednjem dokumentu je gastald
 šestkrat omenjen kot sklicatelj »ljudstva«, tj.
 arenga. — 6. Istotam Prim. dokumente 12. av-
 gusta 1202 na str. 43—44 in 18. oktobra 1203 na
 str. 64. — 7. Istotam Prim. dokument, ki je nastal
 v januarju 1204 str. 66. — 8. Istotam. Str. 78 in 80.
 — 9. Istotam. Str. 90. Dokument 4. januarja 1209.
 — 10. Istotam. Str. XXVIII. — 11. Istotam. —
 12. Prim. opombe 5, 6 in 7. — 13. Istotam Str. 7.
 — 14. Prim dokumente 20. maja 1212 (str. 94
 do 99), 4. avgusta 1228 (str. 102), oktobra 1232 (str.
 108). — 15. P. Kandler: CDI pod letom 1274. —
 16. Prim. opombo šte. 7. — 17. Istotam. Str.
 XXII. — 18. Prim. dokumente 6. julija 1201 (str.
 10), 24. oktobra 1262 (str. 147), 18. julija 1270
 (str. 184—186). — 19. Prim. opombe šte. 5 in 7.
 — 20. Prim. dokument 22. februarja 1231. str. 105.
 — 21. Prim. dokumente 15. marca 1270 (str. 180
 do 184) in 10. novembra 1274 (str. 195—201). —
 22. Prim. dokumente na str. 142—146, 156—161
 in 180—182. — 23. Glej opombo 20. — 24.
 Prim. dokumente 4. maja 1261 (str. 141), 18. sep-
 tembura 1264 (str. 156) in 24. aprila 1268 (str. 167).
 -- 25. Istotam Str. 118, 120 in 176. — 26. Istotam
 str. 194 in 207. — 27. Istotam str. 144, 156, 159 in
 181. — 28. Istotam. Dokument 15. marca 1270.
 Str. 180—184.

PIRANSKE LADJEDELNICE IN LADJEDELCI V POZNEM SREDNJEM VEKU

FERDO GESTRIN

Močna pomorska dejavnost, povezana s številnimi plovnimi objekti najrazličnejših zvrsti, velikosti in uporabnosti, ki jih v poznem srednjem veku omenjajo viri, in z vlogo mesta kot izhodišča in deloma posredovalca pomorske trgovine s prekomorskimi kraji tudi za slovensko zaledje, je v srednjeveškem Piranu pogojila tudi ladjedelništvo. Ta panoga gospodarstva je v piranski sredini postala dovolj važna veja pomorstva.

Ladje so morali v Piranu graditi že zelo zgodaj. Vsekakor se že v začetku obdobja, ki ga obravnavamo, to je, ob koncu 13. stol., omenjajo prvi ladjedelci, ki so se nato v 14. stoletju v virih zelo pogosto omenjali. V začetku tega stoletja se v mestnih statutih pokaže ladjedelniška dejavnost, v naslednjem stoletju pa je v virih izpričana tudi ladjedelnica. Leta 1441 je beneški dož Francesco Fescari dovolil Pirančanom uvoz lesa iz Furlanije za potrebo ladjedelniških dejavnosti (»... pro fabrica constructione ac reparatiōne barcharum suarum...«).¹ Prav tako je že v 13. stoletju moral biti v Piranu škver, to je prostor, delovišče, kjer so izdelovali ladje.

Ta prostor je bil v visokem srednjem veku v bližini starega notranjega pristanišča (mandrača), na kraju, kjer je bila leta 1291 zgrajena občinska palača ali ob njem. Vendar na tem mestu, v bližini občinske lože, pa škver ni bil več dolgo. Verjetno je bilo zaradi ladjedelniške dejavnosti preveč ropota in trušča, lahko pa tudi ni bila v skladu z ugledom tedaj že razvejane komunalne uprave, dejstvo je, da se je zavoljo tega in seveda še iz drugih vzrokov mestna oblast odločila in ladjedelništvo na tem kraju pravzaprav prepovedala. Statuti iz leta 1307 so namreč že vsebovali odločbe, da brez podestatovega dovoljenja — ki ga pa verjetno ni bilo — ne sme nihče niti popravljati barke niti jih izdelovati niti jih shranjevati pod občinsko ložo. Za vsak prekršek bi bilo plačati občini 40 solidov kazni.² Ta člen vsebujeta tudi poznejši dve redakciji statutov iz leta 1332 in 1356.

Zavoljo tega je mogoče sklepati, da se je ladjedelniška dejavnost iz zgornjega prostora le počasi prenašala na drug kraj. Že v 14. stoletju, tako sodimo, je bilo eno ladjedelniško področje, škver, na prostoru mestnega okraja Porta Misana pred mestnim obzidjem v bližini Dolfinovih vrat, vsekakor blizu tam, kjer je bil pozneje tako imenovani Squerro vecchio. Morda je bila tudi lokacija cerkvice sv. Nikolaja vezana na to ladjedelniško

dejavnost. Najstarejši slikovni material Pirana od konca srednjega veka dalje že daje podatek o tej ladjedelnici na Punti. Arheološka poskusna izkopavanja leta 1962 so slikovni vir potrdila in na približno 400 m² površine najdeni posamezni ladjedelniški predmeti: ladijski žebliji, kosi lesa, bočne vilice (furca) določajo minimalni prostor tega šķvera na sedanjem trgu Pinka Tomažiča in lokacije gasilskega doma.³ Na tem prostoru so odkrili več navozov bivše ladjedelnice, ki gredo vsi v isto smer, to je pravokotno proti hotelu Metropol v morje.

Drugo ladjedelniško področje oz. škver je v poznem srednjem veku nastajal na ozemlju mestnega okraja Marciana zunaj mestnega obzidja. Ta del Pirana je zajelo še novo obzidje, zgrajeno v zadnji tretjini 15. stoletja. Točna lokacija škvera je bila med desnim pomolom zunanjega pristanišča (moletto) in kopnim, kjer se je morje zajedalo v smeri proti notranjemu pristanišču, oziroma na mestu, kjer je danes stavba Pomorskega muzeja Slovenije. Ena izmed ladjedelniških delavnic na tem škveru je bila ob vogalu starega obzidnega stolpa ob hiši Frančiška de Adalperio, kakor razberemo iz listine leta 1459.⁴ Ta ladjedelnica je bila izpričana še v začetku 17. stoletja, kakor trdi dr. M. Pahor, tam, »kjer se je pri vhodu v notranje pristanišče končalo južno obzidje s stolpom«.⁵ Toda v Marciani so bile na istem škveru še druge delavnice oziroma delovni prostori; ena izmed njih je bila tudi last ladjedelniškega mojstra Julijana.⁶ O obstoju tega škvera nesporno govori že zgoraj omenjeno slikovno gradivo (glej sliko iz začetka 17. stoletja). Prav tako pa je ladjedelniško dejavnost na tem mestu potrdila leta 1973 tudi arheološka analiza izkopov tal v temeljih notranje stene v stavbi Pomorskega muzeja.⁷

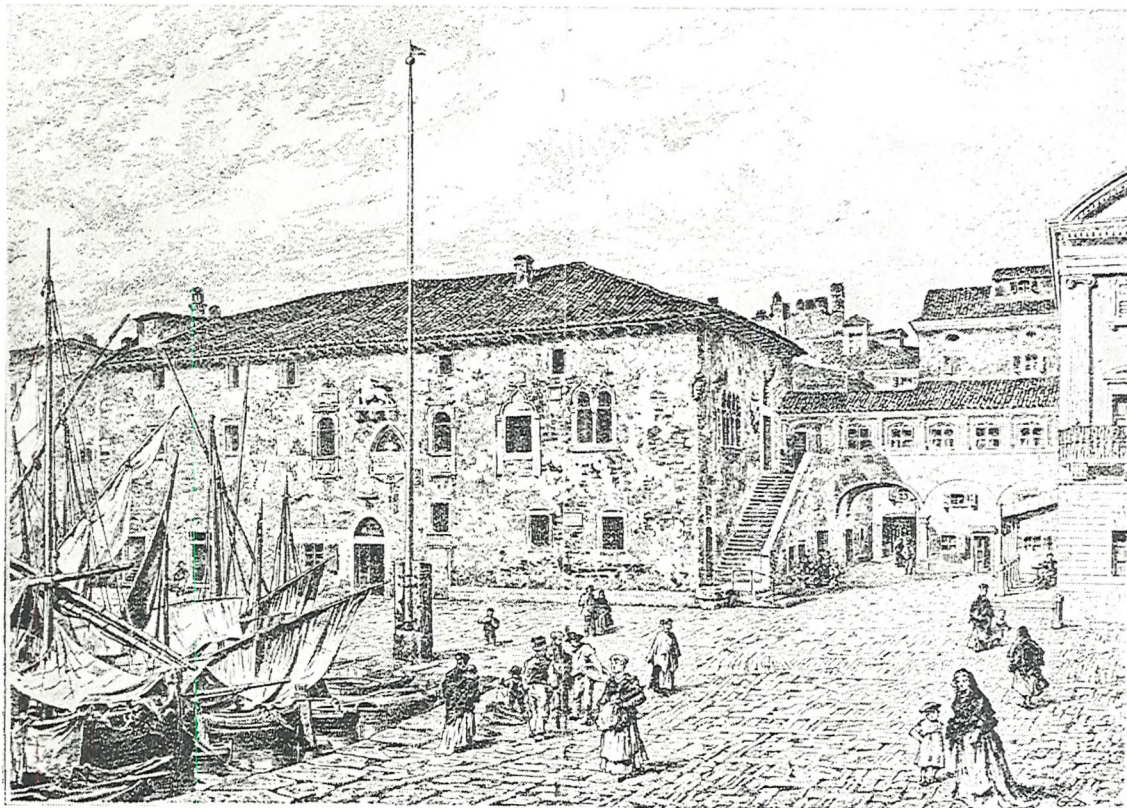
Ladjedelci so na obeh škverih verjetno povčini delali na prostem, deloma pa so morda posamezni mojstri imeli tudi zaprte prostore, delavnice, ali vsaj lope. Vsekakor so leta 1459 piranski ladjedelci, ki so imeli škver v Marciani, prosili piranski veliki svet, da jim doli postaviti na občinskem svetu pokrit prostor (»... quod copertum fuit latitudinem trium passium super terrenum vestrum«). Prošnjo so utemeljevali s tem, da bi po zgraditvi takega prostora lahko bolj stalno, predvsem pa hitreje delali oziroma popravljali ladje.⁸ Na vprašanje, ali je svet prošnji ugodil, nimamo pisanega pritrilnega odgovora. Vendar

se zdi, da je bila prošnja ugodno rešena, saj kaže slikovno gradivo na tem mestu stavbo, ki bi mogla služiti za potrebe ladjedelniške dejavnosti, potrjuje pa jo tudi zgoraj navedena arheološka analiza. Vemo pa tudi, da je občina od škvera v Marciani še v začetku 17. stoletja (leta 1607) dobivala 144 lir davščine, kar po mnenju M. Pahorja ustreza najemni- ni za prostor.⁹

Čeprav piranske ladjedelnice ne moremo šteti med velike v tistem času obstoječe ladjedelnice na Jadranskem morju, pa bi vendar mogli, sodeč po številu v virih omenjenih in sedaj znanih ladij v Piranu, po obstoju dveh škverov in po številu ladjedelniških obrtnikov zaključiti, da je bila ladjedelniška dejavnost v mestu kar precej razvita in je dajala možnost življenja delu piranskega prebivalstva. Piranski graditelji ladij so izdelovali ladje ali po naročilu ali za prodajo ali so z ladjo plačali kakršenkoli dolg, zlasti za nakup zemlje. Opravljali pa so tudi vsakovrstna popravila na ladijskih objektih. Delali so predvsem za domače naročnike. Toda poudarite je treba, da so piranski ladjedelci v svojih škverih gradili in popravljali tudi ladje za tuje naročnike. Tako so delali za posameznike iz beneških istrskih mest (npr. Koper, Izola), iz

Furlanije (npr. Gemone) pa celo za ladjarje iz Mark in Apulije.

Pri naročilu barke ali popravila sta naročnik in ladjeделец sklenila pogodbo, v kateri so se določili vsi najpomembnejši elementi zlasti pa rok izvršitve, opis naročene ladje (dolžina, nosilnost, oprema) in cena, pogosto tudi način plačila. Leta 1392 sta npr. sklenila pogodbo o gradnji ladje Ivan, sin Henrika Pritidona iz Pirana, in mojster kalafat Ivan, sin Ulrika Nasinguera iz Pirana. Mojster je v posebni listini naročniku zagotovil, da bo v času od 10. decembra 1392 do vstajenja Kristusa 1393 napravil barko, dolgo 23 stopinj; cena naj bi bila 16 ducatov. V listini je potrdil, da je kot plačilo že dobil 57 liber in 8 solidov, preostanek pa je obljubil plačati, ko mu bo mojster Ivan izročil naročeno barko.¹⁰ Podobne so bile tudi pogodbe za popravilo ladij. Ko je leta 1431 mojster Artik Niger, kalafat v Piranu, popravljal barko kaštelana koprške trdnjave na mestu pred vhodom v mesto, sta se za delo pogodbeno dogovorila in je Artik dobil tudi aro na plačilo za delo v višini 10 solidov.¹¹ Znani pa so tudi primeri, ko so lastniki vezali popravilo svoje ladje na zemljo, ki so je dali mojstru v najem. Tako je leta 1370 dal Marko Camani kalafatu Ja-

Najstarejši znani ladjedelniški prostor v Piranu ob mestni hiši (po statutu leta 1307)

cenellu de Molino zemljišče v Porti Misani za deset let v najem po 8 liber na leto, moral pa je popraviti lokatorju njegovo ladjo.¹²

Pri prodaji oziroma nakupu barke pa sta kupec in ladjedelec to dejanje registrirala samo, če je kupec za plačilo ladje ostal dolžan, oziroma če je prišlo do spora zaradi plačila. Tako je npr. Ivan, sin Štefana de Clarenca, leta 1389 izdal mojstru Julijanu, kalafatu v Piranu, zadolžnico za 30 dukatov za ladjo z opremo, kar je obljubil plačati v enem mesecu.¹³ Že leta 1386 pa je isti mojster tožil kupca ene svojih narejenih bark za ostanek plačila. Padestat s sodniki je razsodil, da morata kupca (Valengo de Apolonio in Dominik de Adamo) v 15 dneh plačati 18 liber malih denarjev.¹⁴

Z ladjami, ki so jih ladjedelski mojstri sami naredili, ali pa so bile njihova last (in seveda najverjetneje tudi izdelek), so le-ti plačevali kupljeno zemljiško posest. Take primere smo zasledili zlasti v drugi polovici 15. stoletja. Tako je leta 1452 mojster Lovrencij iz Portogruara, kalafat v Piranu, plačal Apoloniji, ženi Mengelina de Maigarito (?) iz Pirana, kupljeno zemljišče v Strunjanu v vrednosti 7 dukatov z ladjo, ki jo je napravil za njenega moža za 13 dukatov.¹⁵ Za leta 1461 kupljeni vrt v Marciani, vreden 26 liber, pa je isti mojster obljubil Henriku Vitalisu iz Pirana dati barko, ki je bila ocenjena na vrednost 24 liber, za preostanek pa je obljubil, da bo opravil neko delo svoje stroke.¹⁶ Mojster Jurij, sin Alegreta, prebivalec Pirana, pa je januarja leta 1466 obljubil Martinu Lauterju, ki je bil prišel v Piran iz slovenskega zaledja in postal tam prebivalec, da mu bo naredil za prodani vinograd ladjo nosilnosti dveh in pol amfer. Ladjo, ki je stala 7 dukatov, je Jurij obljubil narediti do vstajenja po veliki noči, zanj pa bo Martin plačal še en dukat kot razliko v ceni med vrtom in ladjo.¹⁷ Podobno je bilo z mojstrom Nikolajem, sinom Julijana, kalafatom v Piranu, ki je januarja leta 1494 za kupljeni vrt v Marciani, vreden 29 liber, obljubil Lavrenciju de Indrice iz Pirana plačati z barko, ki jo bo zanj napravil za ceno 12 dukatov.¹⁸ Razliko med ceno vrta in vrednostjo ladje mu je Lavrencij seveda plačal.

Kolikšen del celotne proizvodne kapacitete piranskih škverov je odpadel na gradnjo novih ladij in kolikšen na popravilo ladij na drugi strani, ne moremo iz dosedanjih podatkov točneje ugotoviti. Vendar, če vzamemo, da so večino vseh v Piranu omenjenih ladij zgradile domače ladjedelniške delavnice — kar glede na podatke, ki jih imamo o trgovskem, kupčijskem prometu z ladjami, skoraj

ni dvomiti — potem lahko upravičeno trdimo vsaj to, da je bil večji del ladjedelniških kapacitet uporabljen za gradnjo novih ladij. Iz dveh podatkov, ki z njimi razpolagamo, vemo namreč, da je bil za gradnjo tudi manjših ladij — npr. za barke nosilnosti dveh in pol amfer, oziroma za barko, dolgo 23 stopinj (čevljev) — potrebna kar precej dolga doba: tri do štiri mesece. Koliko delavcev je pri tem delu sodelovalo v delavnici enega mojstra, seveda ne vemo.¹⁹ Toda tudi popraviljanje ladij je imelo v celotni ladjedelniški dejavnosti, še posebej pa posameznih mojstrov, pomemben delež.²⁰ V časovni stiski, oziroma, da bi bilo popravilo hitreje opravljeno, so lastniki ladij dajali mojstrom plačilo za popravilo že vnaprej. Tako je bilo npr. z Mengolinom de Mengo iz Pirana, ki je dal mojstru Juriju vnaprej dve libri malih denarjev za popravilo svoje ladje. Ker pa dela ni opravil, je zavoljo tega prišlo do spora in tožbe.²¹

Gradivo za gradnjo ladij so morali v Piranu uvažati; domače mestno ozemlje in Istra ga nista mogli kriti. Gradivo za ladjedelniško dejavnost (gredi, deske, late, jambore, vesla, smolo, železo in železne izdelke, platno za jadra, ponjave, usnje, vrvi itd.) so v Piranu dobivali na eni strani v veliki meri iz zaledja, o čemer govore podatki o trgovini med Piranom in slovenskimi deželami.²² Na drugi strani pa so te stvari kupovali tudi v Benetkah in drugih beneških krajih v Furlaniji, zlasti potem, ko je ta dežela po propadu oglejskega patriarhata prišla pod beneško oblast. Iz Furlanije so od okoli srede 15. stoletja v Piran dobivali v prvi vrsti les. Za uvoz lesa iz Furlanije so si Pirančani pridobili pri beneški oblasti posebne pravice. Leta 1441 je namreč dož Francesco Foscari dal Pirančanom pravico, da smejo v Furlaniji kupovati hrastove deske za potrebe svojega ladjedelništva in jih po morju voziti v svoje mesto. O tej pravici je obvestil tudi vse pristojne organe, kapitane galej in druge, naj Pirančanov pri tem ne ovirajo.²³ Pirančani so pri izvajanju te pravice vendar naleteli na težave pri samih beneških uradih in uradnikih, ki so jim zavirali prevoz hrastovih in smrekovih desak (»maderia«). Zavoljo tega je isti dož leta 1452 izdal nov dukale, v katerem je Pirančanom ponovno zagotovil posebne pravice pri nakupu in izvozu za ladje potrebne lesa iz Furlanije.²⁴ Leta 1469 je dož Christophoro Mauro te pravice zopet potrdil.²⁵

Ladjedelci so potrebni material za izdelavo ladij ali neposredno nabavljali ali pa so ga vsaj deloma kupovali tudi pri posrednikih in trgovcih. Mojster Julijan je npr. kupoval to

Veduta Pirana iz 17. stoletja z lepo vidnima prostoroma obeh ladjedelnic

robo tudi pri Židu Lazarju, ki je bil sicer bankir v Piranu. Prav ta okoliščina pa še posebej poudarja pomembnost tega trgovanja, ki je nedvomno prinašalo precejšnje dobičke. Leta 1392 je Lazar tožil Julijana za 8 dukatov in 3 solide kot ostanek plačila za dvojce sider in jadro za barko.²⁶

V tehniki ladjedelništva in v notranji delitvi dela stroke so tudi v Piranu razlikovali dve, če ne celo tri različne vrste mojstrov.²⁷ Eni so bili tesarji (marangonus, tudi carpentarius, it. carpentiere), drugi so bili delavci, ki so tesnili oziroma smolili ladjo (calafex, galafarius, it. galafato), posebej pa je morda treba omeniti še kovače, ki so izdelovali vse železne predmete na ladji. V Piranu je bila verjetno ta delitev manj izrazita, kakor je bila drugje. Posamezni izmed teh mojstrov so znali tesarske in smolarske posle hkrati in so se tudi označevali z obojimi poklicnimi vzdevki (marangono et galafato²⁸ oziroma calafatus et carpentarius²⁹) ali pa enkrat tako, drugič drugače.³⁰ Tudi dejstvo, da omenjajo sorazmerno malo mojstrov marangonov, razlagam tako, da so se ladjedelci v večji meri na splošno označevali kot kalafati. Domačini so bili med ladjedelniškimi mojstri oziroma delavci le deloma zastopani. Sorazmerno veliko ladjedelcev se je v Piran zaradi prosperitete te dejavnosti priselilo bodisi iz italijanskih dežel, predvsem iz beneške posesti (npr. iz Tržiča (Monfalcone), Marana, Mantove, Padove, Benetk, Portogruara, Gradeža (Grado) in Chioggie), prav tako pa tudi iz pokrajin vzhodno od Jadrana (npr. iz Ljubljane, Splita, Modruše in Zrinja).³¹ Ti so se v Piranu ustalili, si pridobili status prebivalcev in meščanov, mnogi med njimi so obogateli in postali lastniki hiš, razne zemljiške posesti, ladij ter so posegali tudi sami neposredno v

pomorsko dejavnost. Seveda so novi ladjedelci (pomočniki in mojstri) rasli tudi po običajni obrtni poti, to je z ukom vajencev pri mojstrih. Učno pogodbo so z mojstrom sklenili starši ali sorodniki ali varuhi bodočega vajenca in v njej sta pogodbeni stranki določili pogoje bodočega razmerja. Za poklic marangona je učna doba trajala šest let. Tako je Simon, sin Beloda (morda Veloda) s Paga, sklenil učno pogodbo z mojstrom Ulrikom Nasinguera (Nasinvera) iz Pirana za svojega sorodnika Jurija, ki je bil sin kovača Blaža iz Furlanije. Ulrik se je obvezal, da bo Jurija naučil svoje obrti, da mu bo dajal vsako leto učne dobe obleko, ob koncu šestletne učne dobe pa še 10 liber malih denarjev.³² Zdi se, da je bil poklic kalafata zahtevnejši, kajti učna doba zanj je bila v Piranu osem let. (Toda čevljarske obrti so se v Piranu učili celo deset let.)³³ Tako se je pri mojstru Julijanu začel leta 1374 učiti kalafatske obrti Just, sin Tomaža iz Gorice (ki je verjetno istoveten s poznejšim ladjarjem Tomažem iz Gorice).³⁴ Leta 1426 pa je dala Marija, žena Lazarja Albanca, svojega sina Petra v uk mojstru Artiku, sinu mojstra Giralda Nigra iz Pirana. Mojster je moral po pogodbi učencu dajati hrano, vsako leto oblačilo in čevlje, ob koncu učne dobe pa je bil dolžan dati še klobuk in nov kotel za kuhanje smole.³⁵

Ladjedelniški mojstri so bili obvezno — se zdi — povezani v posebni organizaciji. Vodil jo je načelnik (sindicus). Leta 1459 je npr. opravljal to funkcijo Dominik, sin mojstra Artika Nigra, ki je začel akcije za zgraditev pokritega prostora na škveru v Marciani (locus copertus).³⁶ Podrobnosti o tej organizaciji nam niso znane.

Italijanski (oziroma romanski) naziv marangon (marangonus, maranzon, marangon)

je tesno povezan z njegovo dejavnostjo.³⁷ Najstarejši, po virih znani piranski marangon se omenja šele leta 1351. To je bil Marcora iz Gradeža (Marcora marangonus de Grado), v tem času že meščan in prebivalec Pirana, ki je nastopil tega leta kot porok Gregorja iz Trsta, ko je ta pri Marku Tayacoço iz Pirana najel ladje za več kakor štiri mesece.³⁸ Nekaj let pozneje se omenja marangon Lovrenc, ki je bil po izvoru iz Tržiča (Monfalcone). Njegov sin Marin (Marinus quondam Laurentij marangoni de Montefalcone) je bil hlapec (famulus) pri Dardiju, sinu Lenarta Slovana iz Pirana, in je namesto njega šel na beneške galeje.³⁹ Tudi naslednji marangon, mojster Pilleus, se je v Piran priselil, vendar ne vemo, iz katerega kraja; poznamo ga kot pričo v nekem testamentu.⁴⁰

V 15. stoletju se v Piranu omenja nekoliko več marangonov in karpentarijev (carpentarius — tesar): mojster Ulrik (Odericus) Nasinguera (tudi Nasinvera),⁴¹ mojster Štefan iz Modruša,⁴² mojster karpentarij Štefan iz Gra-

deža (Stephanus carpentarius de Grado),⁴³ mojster Nikolaj de Xeta, ki se označuje kot marangon in karpentarij,⁴⁴ mojster karpentarij Talinus,⁴⁵ mojster Andrej, karpentarij,⁴⁶ mojster karpentarij Matej iz Ljubljane (magister Matheus carpentarius de Lubiana),⁴⁷ mojster karpentarij Viktor,⁴⁸ mojster marangon in kalafat Ivan Squarzute iz Marana (magister Zuaninus Squarzute marangonus et galafatus de Marano),⁴⁹ mojster marangon Štefan⁵⁰ in mojster marangon Nikolaj Bontempo.⁵¹

Številnejši kakor marangoni so bili v obravnavanem času v Piranu kalafati, torej druga zvrst obrtnikov, ki je sodelovala pri graditvi ladij. S tem nazivom so v Piranu na splošno označevali proizvajalce ladij, čeprav je seveda tudi tod kalafat pomenil obrtnika, ki je zasmolil celotno ladjo, oziroma jo napravil za vodo neprepustno.

Prvi znani kalafati se v Piranu omenjajo proti koncu 13. stoletja in jih leta 1284 srečamo vsaj tri (kolikor je termin calufex, cala-

V zalivu za svetilnikom na desnem pomolu stavba in prostori, ki so služili ladjedelništvu (danes je tam stavba Pomorskega muzeja)

Načrt Pirana z obema ladjedelniškima prostoroma (Squero vecchio in Squero)

fex enačiti s kalefatom). To so bili mojster Ivan, mojster Jakob in mojster Piger, sin Jakoba Ungarellija de Padua.⁵³ Leto pozneje se omenja mojster kalafat Andrej, ki je bil po izvoru iz Kopra,⁵⁴ a je verjetno živel in delal v Piranu, kjer se omenja kot priča.

Število kalafatov se nato v 14. stoletju precej poveča, kar je treba vsekakor povezati z rastjo pomorske trgovine in pomorstva na sploh v Piranu. Po časovnem zaporedju se javljajo: mojster kalafat Peter,⁵⁵ mojster kalafat Martin,⁵⁶ mojster kalafat Jakob,⁵⁷ mojster Tuta... de Carlino,⁵⁸ mojster kalafat Jacomelle (tudi Jacobelle) de Molino,⁵⁹ mojster kalafat Julijan,⁶⁰ kalafat Jernej iz Kopra (Bartolomeus chalafarius de Justinopolis),⁶¹ mojster kalafat Ivan, sin nam že znanega Ulrika Nasinguera⁶² in mojster kalafat Frančišek Gerard.⁶³

V 15. stoletju se je število kalafatov še povečalo in o posameznih, morda najvažnejših mojstrih imamo že bogate podatke. V letih 1412—1431 se v Piranu omenja mojster kalafat Girald (Ziraldus calafatus),⁶⁴ nato vrjetno mojster kalafat Dominik,⁶⁵ med leti 1430 in 1461 imamo podatke za mojstra kalafata Lovrenca,⁶⁶ že prej za mojstra kalafata Artika Nigra.⁶⁷ V istem času je delalo v Piranu še osem drugih mojstrov, to so bili: mojster kalafat Marko iz Benetk,⁶⁸ mojster kalafat Ben-

venuto⁶⁹ in njegov brat mojster Štefan, kalafat,⁷⁰ mojster kalafat Jakob,⁷¹ mojster kalafat Anton,⁷² mojster kalafat Nikolaj,⁷³ mojster kalafat Blaž,⁷⁴ mojster kalafat Onofrij.⁷⁵ Posebej je treba omeniti kalafata mojstra Julijana iz Portogruara,⁷⁶ ki je v Piranu deloval od leta 1441 do 1498. Kalafata sta bila tudi njegova sinova Nikolaj in Jurij, vsekakor slednji, ki se kot tak izrecno omenja.⁷⁷ V šestdesetih letih in v naslednjih dveh desetletjih je omenjenih v Piranu več mojstrov kalafatov z imenom Jurij. Trije so bili po izvoru iz Dalmacije: mojster kalafat Jurij, sin Štefana iz Zrinja,⁷⁸ mojster kalafat Jurij, sin Alegreta iz Splita,⁷⁹ in mojster Jurij Crusgna.⁸⁰ Dalje se omenjajo mojster kalafat Jurij, adaptivni sin mojstra kalafata Lovrenca,⁸¹ mojster kalafat Jurij, sin Julijana iz Gradeža,⁸² Jurij, mojster kalafat, ki je bil adoptivni sin mojstra kalafata Jurija,⁸³ in mojster kalafat Jurij... de Petrinella iz Pirana.⁸⁴ Na katerega izmed zgoraj naštetih kalafatskih mojstrov je vezati še nekatere vesti iz piranskega arhiva, ki govore o mojstru kalafatu Juriju, je trenutno nemogoče ugotoviti.⁸⁵ Poleg teh ladjedelskih mojstrov se v zadnjih treh desetletjih 15. stoletja v Piranu omenjajo še naslednji: mojster kalafat Jernej, brat brivca Marka in sin Julijana iz Gradeža,⁸⁶ mojster kalafat

Ivan, sin Angela iz Pirana,⁸⁷ mojster kalafat Ivan iz Chioggie,⁸⁸ mojster kalafat Dominik, sin Ivana de Preto⁸⁹ in morda še kdo.

Če povzamemo te podatke, vidimo, da se po posameznih četrtletjih v virih omenja naslednje število ladjedelskih mojstrov:

Cas	Marangoni	Kalafati	Skupaj
1/4 13. stoletja	—	4	4
1/4 14. stoletja	—	—	—
2/4 14. stoletja	—	4	4
3/4 14. stoletja	3	3	6
4/4 14. stoletja	—	2	2
1/4 15. stoletja	3	3	6
2/4 15. stoletja	2	7	9
3/4 15. stoletja	3	9	12
4/4 15. stoletja	3	6	9

Po podatkih, ki jih je zbral M. Pahor, je bilo v prvi četrtini 16. stoletja v Piranu deset ladjedelcev (8 smolarjev in 2 tesarja), a v zadnjem četrtletju 16. stoletja petnajst (6 smolarjev in 9 tesarjev).⁹⁰ Podatki, ki so vsekakor nepopolni, dajejo vendar možnost za trditve, da je bila ladjedelniška dejavnost v Piranu skozi večji del 15. in v 16. stoletju precej stalna, ne glede na to, da se je število ladij po ohranjenih virih prav v tem času precej zmanjšalo v odnosu na 14. in prva desetletja 15. stoletja.

Koliko je bilo poleg ladjedelskih mojstrov še zaposlenih ljudi v ladjedelništvu, ni mogoče ugotoviti. Vsekakor pa moremo predvidevati, da je imel vsak mojster vsaj občasno po kakšnega vajenca in prav tako tudi pomočnika ali vsaj pomožnega delavca v pomoč. V celoti bi torej mogli računati, da je ladjedelniška dejavnost vsaj v 14. in 15. stoletju zaposlovala povprečno kakih 30 do 40 ljudi in je od nje živelo v Piranu več kakor 100 ljudi. To pa pravzaprav niti ni bilo tako malo.

OPOMBE

1. PA — listine, 2. zaboje — 1441 febr. 9. — 2. C. de Franceschi, Gli statuti del comune di Pirano dela 1307 confrontati con quelli del 1332 e del 1358. Venezia 1960. Liber VII cap. 10: »Statuimus quod nulla persona debeat congere barchas vel caviculos vel de nove facere neque vaxelles tenere sub loça Comunis. Et qui contrafecerit, quadraginta soldos comuni pro banno componat. Et hoc intelligatur sine licencia domini potestatis.« — 3. Glej »Poročilo o terenskem delu na trgu Pinka Tomažiča« z dne 5. marca 1962 in »Poročilo o terenskem delu ob izkopu temeljev za galski dom v Piranu« z dne 12. oktobra 1962. — 4. PA, v. k. 127 f 100 — 1439 april 1: »...super territorio vostro extra muros in Margiano ab angulo turris tengentis domum Francisci de Adelperio...« — 5. M. Pahor, Socialni boji v občini

Piran od XV. do XVIII. stoletja. Ljubljana 1972, str. 65. — 6. PA, v. k. 133 f 22' — 1458 jul. 23. — 7. Ob popravilu temeljev osrednje stene na stavbi Pomorskega muzeja v Piranu so odkrili podobne ostanke (verjetno navozov) zidanih manjših ploščadi, kakor so jih našli leta 1962 na trgu Pinka Tomažiča. — 8. PA, v. k. 127 f 100 — 1459 april 1. — 9. M. Pahor, Socialni boji, o. c., str. 65. 10. PA, v. k. 88 f 4 — 1392 dec. 10: »...promisit et conuenit solempniter sine aliqua exceptione juris seu facti se obligando... facere seu construere hinc ad festum pasce resurexionis domini nostri Jhesu Xristi proxime futurum barcham vnam... longitudine pedes vigintitrium...« — 11. PA, v. k. 121 f 24 — 1431 jun. 22. — 12. PA, v. k. 1369/71 f 121' — 1370 marec 31. — 13. PA, v. k. 78 f 52 — 1389 okt. 8: »...duc. auri in auro... nomine mercati vnus barche cum suis cereidis...« — 14. PA, v. k. 71 f 13 — 1386 febr. 25. — 15. PA, v. k. 132 f 26' — 1453 marec 14. — 16. PA, v. k. 130 f 181 — 1461 jun. 8. — 17. PA, v. k. 137 f 77' — 1466 jan. 4: »...emptor promisit et se obligauit facere... vnam barcam fulcitam... qua barca debet esse portature duorum modiorum cum dimidio...« — 18. Pa, o k 145 f 58' — 1494 jan. 9: »... ex precio unius barche quam dictus emptor... promisit dicti s. Laurentii uenditoris pro ducatorum 12 auri...« — 19. Prim. PA, v. k. 88 f 4 — 1392 dec. 10; PA, v. k. 137 f 77' — 1466 jan. 14. — 20. Prim. PA, v. k. 132 f 96 — 1454 nov. 8; PA, v. k. 127 f 188' in 189 — 1469 dec. 12 in okt. 30. — 21. PA, v. k. 127 f 189 — 1469 okt. 30: »...pro reparatio vnus barche non laborate...« — 22. Prim. F. Gestrin, Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja, Ljubljana 1965, str. 23. PA, listine 2. zaboje — 1441 febr. 9: »... quod emere et extrahere possint de partibus Foroiullii et conducere sue conduci facere per mare ad terram Pirani assides seu tabulas de quercis pro fabrica constructione ac reparatione barcharum suarum...« — 24. PA, listine, 2. zaboje — 1452 marec 24: »...concedimus et volumus quantum ? nunc et per futura tempora predicti Piranenses extrahere possint de terris et locis nostris patrie Forojulij... et conducere Piranum tabullas et maderia ac alia lignamina guercus et abietis pro eorum domibus et barchis ac etiam lignamina de Istria pro vso et commodo ipsorum fidelium uirorum...« — 25. PA, listine, 2. zaboje — 1469 junij 5. — 26. PA, v. k. 85 f 115 — 1392 nov. 26. — 27. Prim. J. Tadić, O pomorstvu Dubrovnika u XVI i XVII veku. Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 169. — 28. Tako so npr. mojster Zuanin Squarzuto leta 1480 označuje kot »marangonus et galafatus« — PA, v. k. 143 f 9' — 1480 jul. 17. — 29. Prim. PA, v. k. 128 f 67' — 1445 marec 15. — 30. Prim. PA, v. k. 133 f 139 — 1462 maj 3; PA, v. k. 134 f 7 — 1460 marec 11. — 31. Glej podrobnejše navedbe pri mojstrih marangonih in kalafatih, ki so v obravnavanem obdobju opravljali te obrti v Piranu. — 32. PA, v. k. 114 f 116 — 1423 jul. 11. — 33. Prim. PA, v. k. 124 f 133 — 1440 avg. 21. — 34. PA, v. k. 1373/4 f 124' — 1374 jul. 2: »...ad adifiendam

et operandam artes calafanie hinc ad octo annos proxime venturo... — 35. PA v. k. 117 s 124 — 1426 jun. 9: »...locavit, dedit et obligavit magistro Artico filie magistri Ziraldi Nigri de Pirano calafadi per annos octo... Petrum filium suum...«. — 36. PA, v. k. 127 f 100 — 1459 april 1. — 37. Prim. E. Rosamani, Vocabulario Giuliano. Bologna 1958, str. 589: marangonus — carpentiere, falegname. Zanimiva je razlaga imena marangon: »Marangone è propriamente il 'mergo', uccello acquatico che si tuffa per predare, e per traslato, palombaro, cioè quell'operaio che si tuffa sott'acqua per racconciare le navi, onde il senso esteso di falagname«. — 38. PA, v. k. 1351/2 — II f 78 — 1351 okt. 21. — 39. PA, v. k. 1355/6 f 42' — 1355 jun. 4. — 40. PA, Test. VI — 1268 dec. 24. — 41. PA, v. k. 114 f 116 — 1423 jul. 11, v. k. 125 f 60' — 1441 jan. 22, v. k. 131 f 77 — 1450 dec. 6, v. k. 132 f 111' — 1455 jun. 4, v. k. 134 f 7 — 1460 marec 11, v. k. 133 f 139 — 1462 maj 3. — 42. PA, v. k. 118 f 52 — 1425 marec 27; v. k. 128 f 67' — 1445 marec 15; PA, Test. IX — 1424 jul. 17. — 43. PA, Test. X — 1438 april 18. — 44. PA, Test. IX — 1429 jul. 8 (bis): PA, v. k. 127 f 10 — 1440 okt. 24; v. k. 124 f 152 — 1441 avg. 27; v. k. 132 f 96 — 1454 nov. 8; v. k. 133 f 5' — 1458 jan. 30. — 45. PA, v. k. 133 f 16 — 1458 april 21. — 46. PA, v. k. 133 f 27' — 1458 okt. 1. — 47. PA, Test. IX — 1424 jul. 22; PA, v. k. 136 f 22 — 1465 okt. 19. — 48. PA, v. k. 134 f 51' — 1473 — 49. PA, v. k. 143 f 9' — 1480 jul. 17. — 50. PA, v. k. 139 f 183 — 1479 marec 19; v. k. 145 f 109 — 1495 okt. 4. — 51. PA, v. k. 145 f 14 — 1492 maj 4; v. k. 146 f 5' — 1499 maj 27. — 52. Calafato — Operaio specializzato che esegue l'operazione del calafataggio: la sua professione è prevista e regolata dal codice della navigazione; appartiene alla gente di mare e, nelle categorie del personale marittimo, è compreso, assieme al maestro d'ascia, in quella del personale addetto alle costruzioni navali. (Calafatare — riempere le commessure delle navi con stoppa ed impedirle perché non vi entri l'acqua.) — E Rosamani, Vocabulario Giuliano, Bologna 1958. — 53. PA, not. k. 1282/9 f 24 — 1284 jan. 31. — 54. PA, not. k. 1285 f 3' — 1285 dec. 8. — 55. PA, Test. I — 1332 maj 1; PA, v. k. 1359/60 — II f 131' — 1359 dec. 22. — 56. PA, v. k. 1333/4 f 152' — 1334 dec. 8. — 57. PA, Test. I — 1336 jun. 17; PA, Test. IV — 1357 avg. 10. — 58. V ohranjenem aktu se označuje kot obrtnik (cerdo), vendar je najverjetneje bil ladjedelec, saj je leta 1349 napravil za ladjo Bona, sina Ivana Bona iz Pirana, »rampagonum« za 9 liber malih denarjev. — 59. PA, Test. VI — 1368 febr. 11; PA, v. k. 1369/71 f 121' — 1370 marec 31; PA, v. k. 89 f 43 — 1393 dec. 20; PA, v. k. 96 f 81' — 1401 sept. 11; PA, v. k. 95 f 121' — 1402 marec 27; PA, v. k. 106 f 35' in 33' — 1408 febr. 2 in febr. 5; PA, v. k. 105 f 76 — 1408 febr. 21. — 60. PA, Test. VI — 1368 marec 12; PA, Test. VI — 1372 sept. 20; PA, v. k. 1373/4 f 124' — 1374 jul. 12; PA, v. k. 1373/4 f 145' — 1374 nov. 6; PA, Test. VII — 1382 avg. 15; PA, v. k. 71 f 7 — 1385 okt. 3; PA, Test. VII — 1385 nov. 19; PA, v. k. 82 f 1 — 1388 dec. 22; PA, prav

tam f 21 — 1389 april 21; PA, v. k. 85 f 71' — 1392 jan. 7; PA, v. k. 90 f 123' — 1396 maj 21; PA, v. k. 91 f 80 — 1396 nov. 5; PA, v. k. 94 f 49' — 1397 febr. 25; PA, prav tam f 170' — 1399 april 27; PA, v. k. 106 f 67 — 1408 jun. 4; PA, v. k. 110 f 65' — 1413 jan. 19; PA, v. k. 112 f 92 — 1417 nov. 23; PA, Test. VIII — ? — 61. PA, v. k. 1371/4 f 75 — 1372 febr. 1. — 62. PA, v. k. 1376/9 f 2 — 1376 avg. 10; PA, v. k. 1379/82 f 4' — 1379 sept. 22; PA, v. k. 79 f 54 — 1389 nov. 11; PA, v. k. 79 f 78 — 1390 nov. 3; PA, v. k. 85 f 121' — 1393 jan. 7; PA, v. k. 91 f 66 — 1396 sept. 22; PA, v. k. 94 f 45 — 1397 febr. 11; PA, v. k. 91 f 136' — 1398 sept. 20; PA, v. k. 97 f 37 — 1399 avg. 23; PA, v. k. 111 f 172' — 1420 okt. 11. — 63. PA, v. k. 85 f 13 — 1390 okt. 23. — 64. PA, v. k. 108 f 58 — 1412 okt. 7; PA, v. k. 108 f 155 — 1416 nov. 20; PA, v. k. 118 f 74 — 1425 nov. 18; PA, v. k. 117 f 113 — 1425 dec. 8; PA, v. k. 119 f 19 — 1427 jul. 24; PA, v. k. 122 f 35 — 1431 nov. 25. — 65. PA, v. k. 116 f 71' — 1423 april 25; PA, Test. X — 1436 marec 26; PA, v. k. 129 f 164' — 1449 april 7; PA, v. k. 131 f 27 — 1449 jun. 24; PA, v. k. 126 f 49' — 1443 maj 15; PA, v. k. 128 f 120 — 1448 okt. 21; PA, v. k. 130 f 43 — 1454 febr. 30; PA, v. k. 130 f 89 — 1456 nov. 17; PA, v. k. 132 f 160' in 178' — 1457 jan. 25 in sept. 11; PA, v. k. 133 f 42 in 105 — 1459 febr. 25 in 1461 jan. 3; PA, v. k. 127 f 137 — 1460 marec 29; PA, v. k. 135 f 72 — 1463 nov. 18; PA, v. k. 137 f 54 in 88' — 1465 jan. 25 in 1467 april 25; PA, v. k. 138 f 9 — 1467 okt. 8; PA, v. k. 139 f 23 — 1473 jun. 6; PA, v. k. 144 f 115 — 1488 dec. 7. — 66. PA, v. k. 104 f 42' — 1430 maj 7; PA, v. k. 118 f 221' — 1430 avg. 13; PA, Test. X — 1433 avg. 10; PA, v. k. 125 f 15' — 1439 sept. 13; PA, v. k. 124 f 138 in f 149', 182' — 1441 april 25, jul. 30 in okt. 16; PA, v. k. 125 f 161' — 1443 jun. 23; PA, Test. X — 1445 jul. 4; PA, v. k. 104 f 108' — 1448 maj 26; PA, v. k. 131 f 177' — 1452 nov. 9; PA, v. k. 132 f 26' 42, 78, 79', 138', 152, 175 — 1453 marec 14, jul. 23, 1454 marec 24, marec 24, 1456 jul. 22, nov. 2, 1457 jun. 25; PA, v. k. 130 f 45, 130, 181 — 1454 marec 1, 1459 maj 7, 1461 jun. 8; PA, v. k. 127 f 79' — 1454 marec 13; PA, v. k. 133 f 14 in 104 — 1458 april 10 in 1460 dec. 6; PA, v. k. 135 f 11 — 1461 nov. 28; PA, v. k. 137 f 26' — 1464 april 25; PA, v. k. 142 f 32' — 1479 maj 31. — 67. PA, v. k. 118 f 50 — 1425 marec 11; PA, v. k. 118 f 129' in 137 — 1427 dec. 8 in 1428 febr. 28; prav tam f 165' in 221' — 1429 marec 13 in avg. 13; PA, v. k. 119 f 73' in 75' — 1429 april 10 in april 18; PA, v. k. 122 f 43 — 1432 jan. 27; PA, v. k. 135 f 72 — 1463 nov. 18. — 68. PA, v. k. 123 f 85' — 1435 sept. 18; PA, v. k. 138 f 93' — 1470 nov. 4. — 69. PA, v. k. 125 f 77' — 1441 jun. 15; PA, v. k. 127 f 30 — 1442 maj 25. — 70. PA, v. k. 127 f 30 — 1442 maj 25: brat Benvonuto mu je tedaj jamčil za polovico dolga v višini 10 dukatov in 20 grošev. — 71. PA, v. k. 126 f 70 — 1445 marec 9. — 72. PA, v. k. 126 f 63 — 1444 jul. 13. — 73. PA, v. k. 127 f 154 — 1462 april 28: ukvarjal se je tudi s plovbo z najetimi ladjami. — 74. PA, v. k. 137 f 55' — 1465 marec 4. — 75. PA, v. k. 137 f 131' — 1469 jan. 9. — 76. PA, Test. X — 1441 nov. 21; PA, v. k. 131 f 91' —

1451 febr. 19; PA, v. k. 130 f 70 in 149 — 1455 marec 9 in 1460 maj 11; PA, v. k. 132 f 172 — 1457 maj 28; PA, v. k. 133 f 7', 22', 100' — 1458 febr. 4, jul. 23 in 1460 nov. 29; PA, v. k. 137 f 55', 62, 73 — 1465 marec 4, april 14 in nov. 26; PA, v. k. 138 f 22', 79 — 1468 april 4 in 1470 jul. 15; PA, v. k. 139 f 150' — 1478 jun. 18; PA, v. k. 142 f 42', 62', 142', 178' — 1480 jul. 20, 1482 nov. 11 1488 jan. 27, 1498 marec 15; PA, v. k. 143 f 4 — 1477 april 2; PA, v. k. 144 f 98, 96 120 — 1486 dec. 4, dec. 6, 1489 sep. 21; PA, v. k. 145 f 31 in 58 — 1493 avg. 25 in 1494 jan. 9. — 77. PA, v. k. 139 f 150' — 1478 jun. 18; PA, v. k. 145 f 58' — 1494 jan. 9. — 78. PA, v. k. 135 f 38 — 1462 okt. 25; PA, v. k. 137 f 76 in 84' — 1456 dec. 22 in 1466 okt. 26. — 79. PA, v. k. 135 f 98' — 1465 maj 12; PA, v. k. 137 f 77' — 1466 jan. 14; PA, v. k. 139 f 41 — 1474 jun. 1. 80. PA, v. k. 137 f 66' — 1465 jun. 19; PA, v. k. 127 f 190' — 1470 jun. 9. — 81. PA, v. k. 137 f 96' in 111 — 1467 sept. 17 in 1468 febr. 26; PA, v. k. 127

f 190' — 1470 jun. 9; PA, v. k. 136 f 48' — 1473 nov. 16; PA, v. k. 141 f 84' — 1475 febr. 18; PA, v. k. 140 f 29', 31', 32 — 1479 jul. 8, marec 29, maj 21; PA, v. k. 142 f 35 in 67 — 1479 jun. 17 in 1483 febr. 8; PA, v. k. 144 f 35' — 1483 jan. 9. — 82. PA, v. k. 139 f 47' — 1474 sept. 18. — 83. PA, v. k. 139 f 191' — 1479 maj 20. — 84. PA, v. k. 142 f 168 — 1488 april 12. — 85. PA, v. k. 134 f 27 in 51 — 1464 jul. 26 in 1473 sept. 6; PA, v. k. 137 f 126' — 1468 okt. 20; PA, v. k. 136 f 43 — 1471 okt. 4; PA, v. k. 142 f 150' — 1488 febr. 28; PA, v. k. 145 f 23 in 135' — 1493 marec 22 in 1498 nov. 22. — 86. PA, v. k. 127 f 192 — 1471 april 7. — 87. PA, v. k. 142 f 151' — 1488 marec 3. — 88. PA, v. k. 144 f 63' — 1484 dec. 14; PA, v. k. 142 f 235' — 1491 nov. 11. — 89. PA, v. k. 135 f 72 — 1463 nov. 18; PA, v. k. 136 — f 69 — 1478 marec 6; PA, v. k. 139 f 40 — 1474 maj 8; PA, v. k. 145 f 10' — 1492 nov. 18. — 89 a. PA, v. k. 144 f 115 — 1488 dec. 7. — 90. M. Pahor, Socialni boji, o. c. str. 65.

ZAČETNI RAZVOJ OSNOVNEGA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM
(OB 200-LETNICI TEREZIJSKIH ŠOL)

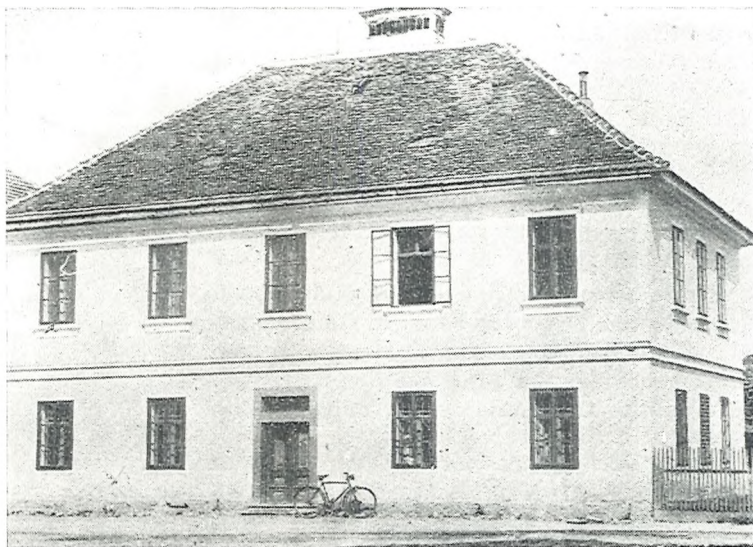
ETBIN BOJC

Šola je najvažnejša izobraževalna ustanova v svetovnem merilu, saj usposablja s svojimi učitelji in s poukom osnovnih učnih predmetov nove in nove rodove mladih narodov za njihove vsakodnevne življenjske in kulturne naloge. Osnovna šola zajema že stoletja mladino in ji daje najosnovnejše znanje, predvsem pa vaje v branju, pisanju in računstvu, na katerih temelji vse njeno nadaljnje izobraževanje in ves možen kulturni napredek ljudstva.

Prav je, da se ob dvestoletnici njenega organiziranega razvoja pri nas ozremo na njeno rast, na njeno težavno začetno zgodovinsko pot in bolje spoznamo njeno vrednost za nas. Če danes še opazimo tu in tam kako zastarelo šolsko poslopje, kolikor nam jih ni že porušil čas, mu privoščimo od srca vsaj spoštljiv pozdrav kot častitljivi ostalini ob pomisleku, da je kot zaslužna upokojena delavka dajala ob svojem času rodovom naših prednikov temeljno izobrazbo, jih vodila k nadaljnjemu izobraževanju ter tako pripomogla k dostikrat manj vidnim, zato pa tem bolj pomembnim kulturnim dosežkom. Nekaj teh starih šolskih zgradb je še ohranjenih, nastalih morda iz raznih cerkveniških ali obrambnih stavb in kolib — odkrijmo se pred njimi kot pred sveetišči, saj so bila nekoč središča in žarišča najvažnejšega kulturnega oblikovanja naših rodov! Mnoga stara šolska poslopja so že porušena in predelana v nova, prostornejša in ustrežnejša in je morda ostal od njih le še kak slikovni posnetek, ki priča o njihovi pretek-

losti v šolskem muzeju. Ko primerjamo te stare, že razpadajoče zgradbe, ki čakajo še brezobzirne roke gradbenikov, da jih ob prvi priložnosti umaknejo našemu modernemu pogledu in hlastanju za veličastnimi gradnjami sodobnih šolskih palač s kabineti za vse mogoče šolske predmete posebej, ko soočimo vso to ostalino z novo šolsko arhitekturno gradnjo, se nam nujno vrine spoznanje vsega kulturnega napredka vmesnih dveh stoletij. Ne sme nam pa ta primerjava in pogled iz starega v novo in sodobno gradnjo zabrisati pomembnosti teh starikavih in mežikajočih, zaprašenih, s pajčevino opletenih zgodovinskih spomenikov, saj je naša dolžnost, da te kulturne priče spoštljivo izročamo tudi našim mlajšim rodovom, ki naj se ob njih zamislijo v njihovo dragoceno zgodovinsko sporočilo. Spadajo — ali bi vsaj morale spadati — pod našo kulturno zaščito kot kaka graščina, cerkev, spomenik in znamenje ter druge spominške ostaline. Dvestoletna doba je pač dolga in lahko močno spremeni obličje družbe in kulture.

Tudi odnos do šole se je v teh dveh stoletjih močno spreminjal in stopnjeval. Prodor človečanske misli, prodor ideje o enakosti, bratstvu in svobodi vseh ljudi in narodnosti, ki je bruhnila v svet, je postopno razbil v demokratični smeri fevdalne okove nekdanje družbene ureditve in posplošil izobraževanje najširših ljudskih plasti. Za zmago splošne uvedbe osnovnega ljudskega izobraževanja sicer ni bila potrebna kaka krvava žrtev, tem-

Gorišnica (Marjeta pri Ptuj), šolsko poslopje, zgrajeno leta 1821, prerezidano leta 1891

več si je v nekaki hladni vojni, zlasti pa v veliki revščini utirala pot svojega šibkejšega začetnega razvoja, ki so je vse preko prvih sto let le z največjo težavo vzpenjal v svojo otroško in nebogljeno dobo ter se mukoma prebijal v svojo dozorevajočo kritično dobo, v kateri je sedaj, ko je že zaplesal ponekod kar razposajeno po prostornih avlah, parketnih dvoranah in tehnično opremljenih modernih kabinetih prenekaterih novih šol kakor v prešernem zanosu in izzivalnem pogledu nad še včerajšnjimi mrkimi, zastarelimi in starikavimi šolami iz dobe Franca Jožefa, če ne prav Marije Terezije.

Treba je bilo zavestne demokratične razsvetljske misli in uvajanja njene široke kulturne dejavnosti, da se je kljub nasprotovanju in krčevitemu upiranju zastarelih fevdalnih sil odprlo oplojeno jajce, iz katerega je začivkal neobogljeni mladiček. To je bila naša začetna ljudska osnovna šola, ki je pa nikakor ni čakala vseskozi dobrohotna reje in podpora v njenem mladem življenju, temveč kopica raznovrstnih težav in ovir v trdem in neprestanem boju za obstanek. Vendar je v svojem zdravem jedru uspešno kljubovala vsem nasprotujočim silam, predvsem pa gospodarskim oviram, ki so ji stregle po mladem življenju.

Preden pa razgrnemo začetni razvoj ljudske šole pri nas, je prav, če začrtamo zgodovinsko okolje, v katerem je ta naša šola vzknila in pognala svojo rast.*

PRED TEREZIJSKO REFORMO

Po odločbi izza dobe Karla Velikega pa vse do protestantov in še pozneje so se le tu in tam po večjih mestih, ob stolnicah in samostanih pojavljale zasebne cerkvene šole za posamične nadarjence kot naraščaj za predvsem duhovniške, cerkvene in graščinske, kasneje pa tudi meščanske službe. Naj spomnim na take zasebne pojave naših dekliških šol v samostanih kot Velesovo pri Kranju, v Mekinjah, Škofji Loki, za dečke pa pri ljubljanski stolnici in v Gornjem gradu, v Studenicah in v Rušah na Slovenskem Štajerskem in drugje.

Posebno znana je bila že v 14. stoletju taka šola v R i b n i c i na Dolenjskem, ki je nastala ob pobudi in podpori beneškega in oglejskega patriarha, čigar vpliv ni segel le v notranjske in obsavske kraje naše dežele, ampak tudi še

* Razprava je nastala ob mojem prikazu *Šole in učiteljstvo na Slovenskem Štajerskem pred sto leti* (ob 200-letnici terezijanskih šol), ki izhaja v ČZN od leta 1971. Op. pisca.

vse više na spodnji del naše Štajerske. Ta šola ni dajala zgolj osnovne izobrazbe, ampak tudi že srednjo — kot primerno stopnico do vseučilišča. Dokaz za to imamo v primeru Burkhadra Zinka, rojenega leta 1397 v Memmingenu na Švabskem, kjer je bil že obiskoval ljudsko šolo in potem še sedem let to ribniško šolo, da se pripravi za vseučilišče.¹ Pri tem študiju ga je podpiral njegov stric, ki je bil v tistem času župnik v Kočevski Reki, ko se je naselil v tem kraju v sklopu prvih kočevskih naseljencev. Imenovani absolvent te — že tedaj splošno veljavne in priznane — ribniške šole je spisal tudi znamenito kroniko, ki velja kot zgodovinski spomenik 15. stoletja² posebej za dobo od 1407—1468 ter se deli na 4 knjige, izmed katerih je tretja njegova — za ribniško šolo zanimiva — življenjepis, shranjena v avgsburškem mestnem arhivu. Pozneje se je posvetil trgovskim, gospodarskim in političnim vprašanjem in je kot mestni svetnik vodil poslanstva k cesarju, ogrskemu kralju Sigismundu, bavarskemu vojvodu Ludoviku in rimskemu cesarju ter so mu za njegove javne zasluge postavili v rojstnem kraju dostojen spomenik.

Potem ko je namreč papež Inocenc III. (1198 do 1216) na cerkvenem zboru izdal določbo: »Ne le pri stolnicah, temveč pri vsaki dovolj bogati cerkvi se nastavi ‚magister‘, da poučuje v gramatiki in drugih predmetih,³ je na primer poučeval tak magister Horrandus tudi pri stiških cistercijanih že leta 1262 in kasneje celo v Laščah (in Lasis), kjer je imel stiški samostan posestvo s pristavo⁴ in podobno je v Cerknici v 13. stoletju tak ‚magister‘ »plebanus de Circhniz«. V tistem času⁵ je prišlo do znane naselitve Kočevarjev po prizadevanju grofa Ortenburškega, ki je nedvomno imela svoj vpliv tudi na ribniško šolo, katere učni jezik je bil nemški na tej višji stopnji. Ni izključeno, da je s to ribniško-stiško šolsko mrežo treba razumeti tudi izredno naklonjenost tržaškega škofa Bonoma do samega Trubarja, saj je bil prav on v začetku 16. stoletja pokrovitelj cerkvene organizacije v teh krajih po nalogu beneškega (oglejskega) patriarhata.

Šele izza protestantske dobe smo Slovenci dobili osnovno ljudsko šolo na podeželju z namero, da se otroci priučijo čimprej branju sv. pisma (biblije) in evangelijev. Po izgonu protestantov in požigu njihovih knjig, od katerih je bila izjemoma dovoljena le Dalmatinova biblija, je bilo šolstvo še naprej predvsem versko usmerjeno, namenjeno izobrazbi duhovniškega naraščaja in verski poglobitvi ljudi. Kasneje so avstrijski vladarji izdali nekaj odlokov za obnovo katoliških šol, ki so v plodnem stoletju za protestanti komaj za-

znatno, nikakor pa ne sorazmerno številčno nadkrilile prejšnje protestantske.⁶ Prvi korak za povečanje šolske mreže je bil storjen namreč šele okrog leta 1750. Znana sedemletna vojna ter tridesetletna gluha književna loza ob njej je vplivala porazno tudi na šolstvo tiste dobe.

Stara šenklavška šola se je pretolkla namreč iz dobe svojega križevništva skozi protestantsko dobo in so jo po njej in po nastopu jezuitov v letih 1608—1621 vsaj delno oskrbovali na Starem trgu v Ljubljani, dokler niso tega sodelovanja opustili. Tedaj smo imeli v Ljubljani tri začetne (osnovne) mestne šole: pri sv. Nikolaju, v meščanskem 'špitalu' ter na Starem trgu. Učitelje je za stalno letno nagrado nastavljal magistrat. Poleg tega pa so obstajale še nekatere zasebne in šušmarske (zakotne) šole.⁷ Tako je na primer imel Primož Felicijan Hönig v Ljubljani jezikovno šolo. Ko so jezuitje opustili pomoč svoji začetni šoli na Starem trgu, je obiskovalo to šolo 60—70 učencev. V učnem načrtu šenklavške šole je imela tudi slovenščina svoje skromno mesto (narek 'in vulgi sermone') s katekizmom v prvem letniku (leta 1679). Ko so pa prišle v Ljubljano uršulinke (leta 1703), so ustanovile trirazredno notranjo in vnanjo šolo za deklice s predmeti: verouk, branje, pisanje, računstvo in ročna dela.

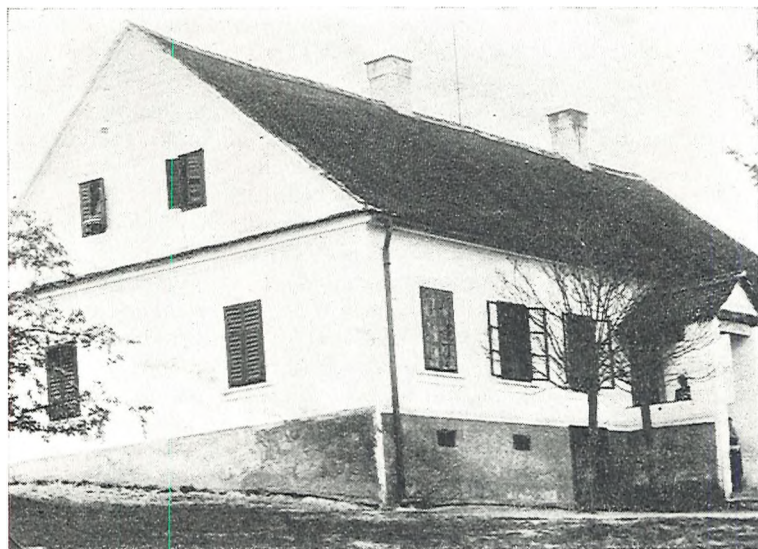
Podeželske šole so bile vezane na župnijsko vneto. Tako je imel Kranj leta 1759 dva učitelja. V Škofji Loki je bil tedaj učitelj plačan od graščine z žitom in od bratovščin v denarju. V Kamniku je izpričana šola že v 13. stoletju. Posebno pa se je tu zavzel za šolo Maks Leopold baron Rasp od leta 1699 dalje. Iz njegove šole je izšel znameniti Franc Pag-

lovec iz Sp. Tuhinja, ki je sam oskrbel kakim 6 dečkom stanovanje pri sebi, drugim pa po zasebnih hišah. Znano je tudi, da je Peter Pavel Glavar leta 1750 ustanovil šolo v Komeni, kamor je poklical Jakoba Zupana, sodelavca Devovih »Pisanic« (1779—1781). V Novem mestu je mestni kapitelj vzdrževal najprej enega, potem dva učitelja. Stična je imela svojo samostansko šolo. Tudi Višnja gora in Idrija sta imeli že davno svojo šolo.

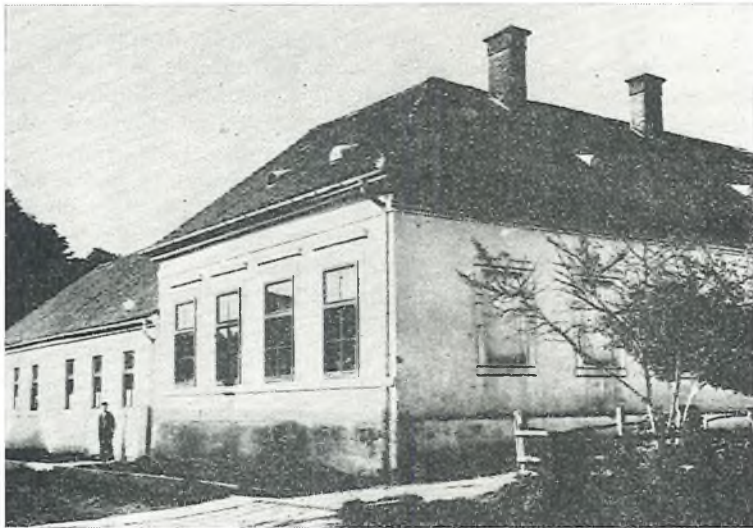
Ko je vlada leta 1761 zahtevala poročilo o šolah na Kranjskem, je bilo vsega 16 takih osnovnih šol. Na Štajerskem so bile šole v Mariboru, v Celju, v Gornjem gradu, v Rušah, a zasilen in zaseben pouk je bil tudi: v Slovenski Bistrici, Slivnici, v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, v Teharjih, v Rogatcu, v Jarenini, v Brežicah, v Selnici, v Gradišču, v Vidmu ob Ščavnici, v Ormožu v Rogaški Slatini (Križ), v Ljutomeru, v Laškem, v Središču in v Gomilskem. Vendar je bil šolski obisk slab in nereden. Nekaj takih šol je bilo tudi na Koroškem, manj pa na Primorskem. Pač pa je bilo v Trstu sredi 18. stoletja 17 nemških šol s 514 učenci.

TEREZIJSKA ŠOLSKA REFORMA

Cesarica Marija Terezija je pod vplivom vzgojnoizobraževalnih idej v Evropi sredi druge polovice 18. stoletja, ki jih je delno pobudila Komenskega Didaktika magna, vztrajno in toliko časa naglašala zahtevo, da je treba podložnike pobližje seznaniti predvsem z dolžnostmi do države in državljanom pomagati, da bodo boljše gospodarili in lažje plačevali davke. Hotela je z gmotnim in umskim napredkom ljudstva izboljšati stanje državne

Markovci, stavba, zgrajena leta 1812, a obnovljena leta 1890

Bogojna (1850)

blaginje. Že leta 1770 (28. septembra) je zato izdala naredbo, naj se določi razmerje šolstva in učiteljstva do cerkve: »Moja volja je bila in je, da so cerkovniki in učitelji, ako opravljajo oba posla hkrati, kot cerkovniki odvisni od duhovščine in njej podložni; šolstvo pa je in ostane d r ž a v n a s t v a r («politicum».)« S tem je bila že nakazana pot k podržavljenju šolstva, do katerega pa je dejansko moglo priti le po počasni in težavni poti šele stoletje kasneje.

Leta 1772 je ista vladarica izdala odlok notranjeavstrijskemu guberniju, naj se z vso vnemo loti izboljšanja šolstva, in sicer tako, da se najprej ustanovi vzorna normalka na Dunaju, ki naj potem vzgoji učitelje. Poskrbi naj se tudi za skupni šolski sklad (Schulfond). Vlada je hotela pomnožiti predvsem ljudske šole in hkrati izboljšati način pouka, ki naj bi ne bil več poljuben, ampak obvezen.

Saganski opat Janez Ignacij Felbinger, Nемеc iz Vratislave (1724—1788), je tedaj uveljavljal v Evropi svojo »sagansko metodo« s posebno učbo po tabelah in črkah. Že leta 1771 so to metodo uvedli na dunajski normalki.

Na splošno se je tedaj širilo in utrdilo pričanje, da bo kmet, ki bo znal brati in pisati, lahko več pridelal, več zaslužil in tako mogel tudi plačevati višje davščine. Patent Marije Terezije z dne 16. marca 1771 (točka 7) se glasi: »Kmečkim sinovom naj graščinske gosposke ne dovolijo študirati brez prejšnjega dovoljenja cesarske deželske gosposke. Študentje morajo v vojsko, čeprav so bili dotlej vojaščine oproščeni.« Vodilne misli, ki so s terezijskega dunajskega središča prodirale in izvedle reorganizacijo vsega avstrijskega šolstva, so bile: »Vzgoja mladine obojega

spola je najvažnejši temelj blaginje narodov in od dobre vzgoje in vodstva v prvih letih je odvisen ves bodoči način življenja ljudi ter oblikovanja duha in način življenja narodov, ki bi ga nikoli ne mogli doseči, če bi z dobrimi vzgojnimi in učnimi zavodi ne razsvetljevali teme nevednosti.«

V glavnih mestih dežele so se ustanovile normalke z nemško slovnico, spisjem, osnovami latinščine, prirodoslovjem, zgodovino in zemljepisom, geometrijo, stavbarstvom in mehaniko, geometrijskim in prostoročnim risanjem ter pedagoškim predmetom ob novi učni metodi poleg nastopov učiteljev. Na glavnih šolah po manjših mestih in trgih, predvsem pa v središčih okrožja so se poučevali predmeti kot verouk, pisanje, računstvo, branje, gospodarstvo in moralka. Veljalo je načelo (osnovnošolski zakon), naj bo šola dostopna vsem otrokom, dečkom in deklicam v mestu in na podeželju, bogatim kot revnim. Vendar je Felbinger zaostajal za Komenskim, ki je že stoletje prej zahteval v svoji »Didaktiki magni« šolo za vse kot edino osnovno šolo brez diferenciacije, kot je bila značilna za fevdalno šolstvo. Določbe o obveznosti obiska so bile še brez kazni.

»Metodna knjiga« je bila protivna učbi na pamet in naj bi le bistrila um. Vendar je bila velika pomanjkljivost, ki se je kmalu pokazala kot težka cokla šolskemu razvoju, materialna podlaga šol, ki so imele različne in pomanjkljive vire, sredstva in prispevke. Stroškov za šolo namreč država ni podržavila. Druga napaka pa je bila v nemškem učnem jeziku, ki je še dolga desetletja oteževal in celo onemogočal pri nas večje učne uspehe.

Gmotna sredstva učiteljev po mestih in trgih so prihajala od mestnih občin v zelo

skromnih prispevkih ter od postranskih zaslužkov učitelja, ki je bil cerkovnik in organist, dostikrat pa še godec in celo krčmar. Kmalu se je ustanovil deželni šolski sklad iz razlaščenega premoženja jezuitov in samostanov. Namenjen je bil predvsem gimnazijam in se je nabiral iz obdavčenja zabav (iger, plesov, maškarad), iz stanovskih blagajn, zapuščin, šolnin in raznih cerkvenih dohodkov ter prostovoljnih prispevkov bratovščin, škofij in samostanov. Marija Terezija je leta 1779 odločila, da prispevajo cerkve in bratovščine za ta sklad do 40 krajcarjev letno, kar je zneslo v ljubljanskem glavarstvu 1000 gl letno. Duhovščina se je upirala, češ da je njen vpliv na šolo manjši (1781); tedanji ljubljanski škof Herberstein je bil nasproten razmahu šol, zaradi česar je dobil z Dunaja ukor s pretnjo kazni. Saj je prispevek vseh cerkvenih predstojništev znašal leta 1775 le 180 gl, leta 1778 pa je bilo celo 430 gl zaostanka. Redki duhovniki so več pripevali, tako na primer velikovski župnik kar 1000 gl, na Kranjskem pa je bilo takih malo. Ljubljanski škof se je uprl in grozil, da bo premoženje razpuščenih bratovščin uporabil za gradnjo semenišča. Še huje se je upiral goriški in tedanji lavatinski škof.

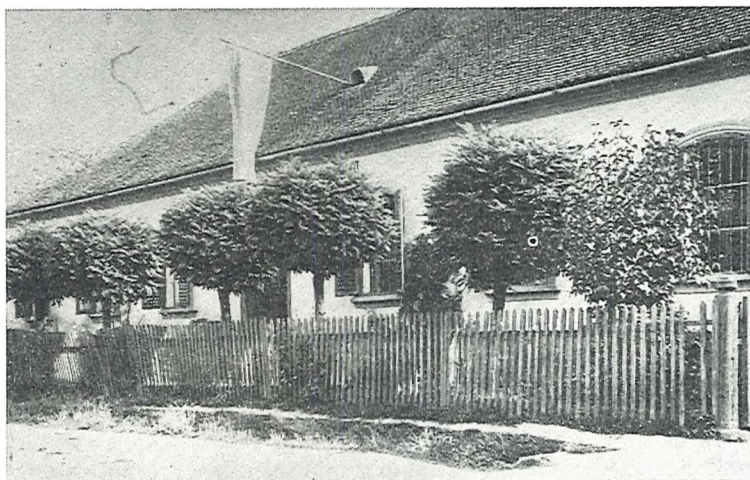
Takratna absolutistična država Avstrija si je od izboljšanja šolske mreže obetala predvsem tudi okrepitev vojaške armade, povečanje političnega in ideološkega vpliva na množice in širjenje nemščine v nenemških avstrijskih pokrajinah, kakor na primer ravno pri nas in v drugih slovanskih deželah tedanje cesarske Avstrije, kjer so se bali prevelike narodne zavesti.⁸

VELIKA KUMERDEJEVA POBUDA

Z razpravljanjem o osnutku šolske reforme v Avstriji se je na Dunaju v letih 1770—72

ukvarjal predvsem tedanji minister grof Pergen, posredni predstojnik Kumerdeja na dunajski Orientalski akademiji, kjer je bil Kumerdej po dovršenem pravu korepetitor, vplival pa je tudi razsvetljenelec Sonnenfels, saj je šolska reforma postala aktualna na Dunaju že od leta 1769. Tako se je zgodilo, da je ta naš vrli razsvetljenelec sestavil posebno *Spomenico* z načrtom za organizacijo osnovnega šolstva na Kranjskem s tedanjim naslovom »DOMOLJUBEN NAČRT, kako bi se dalo kranjsko stanovoalstvo najuspešneje poučevati v pisanju in branju«. S tem načrtom, ki ga je bil Blaž Kumerdej⁹ povsem svojevoljno sestavil že 7. marca 1772 in prav tako svojevoljno tudi predložil dunajski vladi v začetku leta 1773, je temeljito obrazložil, kako bi se dale pri nas ustanoviti osnovne šole v materinščini, da se bodo »Kranjci seznanili z verskimi in gospodarskimi nauki... in z državljanskimi dolžnostmi« in se tako lahko priučili nemščini in sorodnim slovanskim narečjem: hrvaškemu, dalmatinskemu, češkemu, poljskemu. Poučevali naj bi cerkovniki, nadzorovali pa okrajni glavarji, ki naj bi poskrbeli, da bi se kranjski jezik približeval drugim slovanskim narečjem. Morda je na to Kumerdejevo zamisel vplivalo tudi dejstvo, da je na primer na Koroškem komisija sklenila, da mora vsak cerkovnik znati brati in pisati in se obvezati, da bo tudi učil. V skladu s tem sklepom je koroško deželno glavarstvo leta 1770 razglasilo, da morajo znati cerkovniki poleg branja in pisanja še računstvo, kar vse je imelo namen oživiti nemško osnovno šolo.

Šola za ljudstvo naj bi bila izobraževalna ustanova. Zato je Kumerdej zahteval pouk v materinščini. Naj v nekoliko skrčenem obsegu povzamem ta plodni prosvetiteljski načrt, s katerim je hotel in tudi uspel Kumerdej izrabiti cesaričino težnjo po tesnejši poveza-

Dobrovnik (1830)

Vitomarci (Sv. Andraž v Slovenskih goricah), šola, zgrajena leta 1864, dozidana 1888 in popravljena 1894

nosti njenih, še ne ponemčenih slovanskih pokrajin s pospeševanjem germanizatorskih in fiskalnih izboljšav in interesov. Ta razsvetljenski Kumerdejev načrt imenuje Edvard Kardelj (Sperans) v svoji zgodovinski knjigi o našem narodu¹⁰ »eno najzgodnejših zavednih političnih manifestacij slovenskega narodnega gibanja po Trubarjevi Cerkovni ordinigi (1664)« v naši književnosti. Kumerdej je znal že v uvodu te spomenice kot v celoti cesaričino »materinsko milost« obrniti svojemu narodu v prid in je opozoril kot Vodnik na »najpravo lego« naše dežele, ki »je za trgovanje zelo primerna, ljudje pa so delavni, obdarjeni z dobrimi lastnostmi uma in srca, a živijo v največji revščini, tako da komaj zmorejo plačevati deželne in druge dajatve.« »V vojaški službi pa se da z njimi malo doseči, ker sodijo, da je ta stan največje zlo. Ne ravna se po najvišjih odlokih, ker jim ostajajo večinoma neznani in so končno že po naravi izločeni od vsakega koristnega občevanja s sosednjimi ljudstvi, ker govorijo jezik, ki je samo njihov.«

Vso svojo prepričevalnost, vnetost in pretkanost pokaže Kumerdej tudi v nadaljnjem navajanju razlogov za pomembnost te svoje spomenice: »Med razlogi za vse to ni najmanjši pri podeželskem ljudstvu tako razširjeno neznanje branja in pisanja; v tem je tako nezkušeno, da zna razen redkih študentov, duhovščine, nekaterih meščanov v mestih in grajskih pisarnah v vsej vojvodini komaj sto oseb brati in pisati. Kako naj premagujejo življenjske težave in obogatijo svoj razum s spoznavanjem dobrega poljedelstva ter bolj olikanega in boljšega načina življenja?

Če bi znali brati in pisati, bi jim bilo prav lahko dopovedati voljo deželnega kneza, ako

bi jo natisnili v deželnem jeziku ter jo preprostem človeku razglasili, kakor to delajo v drugih deželah. S pomočjo knjig bi jih mogli seznaniti tako z verskimi kakor tudi z gospodarskimi nauki, da bi lažje pridobivali in proizvode izmenjavali ter državi davke plačevali. Če bi brali, bi jih bilo lažje seznaniti z državljanskimi lastnostmi, da bi ne bili kot vojaki tako neuporabni in bi jih mogli končno pripraviti do tega, da bi se učili nemščino in razna narečja hrvaškega, dalmatinskega, češkega in poljskega jezika, ki se od njihovega jezika malo razlikujejo, s čimer bi se jim poti za pridobivanje in prodajanje izredno ugledile.

Ker ima na Kranjskem malone vsaka druga, tretja, gotovo pa četrta vas svojo cerkev, kjer je nameščen cerkovnik, ki ga po prosti presoji nastavlja občina ali župnik brez dedne pravice, pri čemer dobi iz zemljišč in drugih prejemnikov toliko, da lahko živi tako dobro kot kak bajtar boljše vrste, ne da bi ga cerkovniška služba preveč obremenjevala, bi bilo za ta končni namen dobro, če bi z odlokom deželnega kneza prepovedali občini, župniku ali komurkoli, kdor cerkovnika imenuje, podeliti odslej komu cerkovniško službo, razen če je večč branja in pisanja. Ta cerkovnik naj bi bil dolžan vsako nedeljo in praznik popoldne po službi božji dve ali tri ure brezplačno poučevati branje in pisanje k tej cerkvi spadajočo podeželsko mladino pa tudi odrasle ljudi. Nameščenim cerkovnikom naj se določi primeren rok, da se nauče brati in pisati. Duhovniki naj bi se za stvar zavzeli, vendar naj pri pridigah ne pretijo s pogubljenjem zaradi šol. Imenovati je treba tudi nadzornike in oglednike tega pouka. Manjkajo dobre knjige o poljedelstvu, trgovini, pa tudi nemška slov-

nica po vzoru francoskih, nemške pa bi bilo treba prevesti v kranjski jezik, ki ga je treba spraviti v sklad s hrvaščino, dalmatinščino in drugimi sorodnimi jeziki. Potreben pa bi bil predvsem abecednik kot brezplačna začetnica, ki bi bila edini izdatek.«

Zaključil pa je Kumerdej to svojo dobro premišljeno podkrepitev: »Menim, da bi to bil za srečo moje domovine prvi in najvažnejši ukrep, na katerem bi bilo v prihodnosti mogoče graditi.«

NASPROTOVANJA

Res je vlada in njena dvorna pisarna na Dunaju poslala ta Kumerdejev načrt nemudoma v presojo deželnemu glavarstvu v Ljubljano, to pa okrožnim glavarstvom in poleg tega še stiškemu, kostanjeviškemu in bistriškemu opatu ter novomeškemu proštu.

Na splošno se vsi ti naslovljenci Kumerdejevega predloga s to Spomenico niso strinjali. Nekateri so temu Kumerdejevemu načrtu že takoj od začetka nasprotovali in ga v celoti zavrnilo, drugi pa tudi kasneje tako zasnovanemu šolstvu niso bili naklonjeni iz raznih svojih načelnih stališč, predsodkov in razlogov. Najbolj odločno je zavrnil ta načrt novomeški prošt *Jebačin*, ki je imel svojo zamisel, naj bi odbrali le najboljše učence in jih učili tako, da bi potem starejši in nadarjenejši naprej poučevali mlajše v osnovnih večščinah pisanja, branja in računstva. Mislil je tudi, da bi pismeni kmet skušal bolje živeti, na polju pa ne bi hotel več delati. Utemeljeval je celo revščino, češ da je kmetu koristna, ker so nevedni ljudje celo srečnejši kot učenjaki. Zato je predlagal *izbirno šolo* nadar-

jencev v okrilju zasebnih župnijskih šol 17. in 18. stoletja v duhovniške ali — po žumberško — vojaške vzgojne namene, da bi razumeli krščanski nauk ter odločbe z najvišjega mesta. Šolski zavodi naj bi bili za pripravljanje ljudi na podložništvo, ne pa za napredek.

Opat *Taufferer* je bil tudi mnenja, da kmeta ni dobro siliti k nobeni zaposlitvi, ki ga odvrta od njegove usodne določenosti in povzroča, da postane len državljan. Navaja primere kmetov, ki so večji branja in pisanja: »Zasledili bomo, da so leni, da se jim ne ljubi opravljati lepega ročnega dela in... da se tista naravna dovtipnost izrodi v premeteno zlobo in objestno hudobijo... Daleč sem pa od tega, da bi hotel s tem zagovarjati nevednost ali se upirati razcvetu znanosti. Trdim samo, da je treba preprečiti zlorabljanje le-te in ne dovoliti, da bi zašli na pota znanosti... Kaže, da meri projektant na uvedbo nemščine. Zmeraj sem imel kranjski jezik za dragotino, ki je z njo Večna Previdnost obdarovala Kranjsko, da bi tu tujih zmot ne razumeli. Kako lahko bi bila prava vera ogrožena, če bi se med podeželskim ljudstvom razširilo branje dandanes žal le preveč izprijenih nemških knjig. Ne morem zanikati, da ima projektantov osnutek nekatere prednosti in z njim toliko soglašam, da bi bilo koristno naučiti kmete po kranjsko brati, da bi mogli doumeti krščanski nauk in z najvišjega mesta izdane odločbe v svojem jeziku; pisanja in nemščine pa iz zgoraj navedenih razlogov nikakor ne morem odobravati.«

Tudi vsa *glavarstva* so se večinoma negativno izrazila o Kumerdejevem načrtu. Sklicevala so se na pomanjkanje sredstev, pri-

Gornji Petrovci (1869)

mernih prostorov za učilnice, njih opremo, predvsem pa na nedostajanje učnih knjig in učiteljev. K temu odklonilnemu stališču skoraj vseh, ki jim je bil načrt poslan v presojo, se je pridružilo še več pomislekov in mnenj tudi nekaterih duhovnikov, češ da bi utegnila šola s širjenjem branja in knjig s pohujšljivimi sestavki škodovati njihovemu moralnemu in verskemu prizadevanju. Naj navedem za primer posebej župnika Heriča iz Vidma pri Ščavnici, ki je izražal bojazen, »da bi se branja in pisanja večji ne začeli celo upirati gosposki ter da bi ne zašli v krivoverstvo«.

KUMERDEJ — RAVNATELJ
PRVE NORMALKE

Marija Terezija pa se ni dala motiti v svoji težnji, da izvede svoj načrt za šole tudi v naših krajih in tako je dunajska dvorna pisarna odredila 12. junija 1773, da se v Ljubljani sestavi šolska komisija in osnuje *normalka* s 1000—1500 gld. državne podpore, Kumerdej pa prevzame ravnateljstvo te šole »zaradi razboritosti in vneme, ki jo je pokazal v tej prevažni stvari«, a prej naj obiše dunajsko *normalko* zaradi enotnosti pouka. Kumerdej je res odšel na Dunaj in se je v decembru leta 1773 vrnil, potem ko je tam spoznal novo učno metodo, da bi v Ljubljani ob *normalki* organiziral tudi pouk pedagogike. Od nameščenih učiteljev je zahteval znanje materinščine poleg nemščine, saj je bilo treba po njegovem načrtu iz leta 1772 ustanoviti šole s slovenskim učnim jezikom, ki je bil edini znan na podeželju.

Vendar se je moral Kumerdej že na začetku spopasti zaradi tega z deželnim glavarstvom. Za študij na dunajski *normalki* je predložil prve kandidate: Jožeta Vinška iz Tunjic, Antona Muliča, magistra filozofije iz Tolmina in duhovnika Matija Petermana iz Rodin, da so prevzeli pouk leta 1775. Isto leto so se odprle *normalke* tudi v Trstu, Gorici, Celovcu in Gradcu. Pedagoški tečaji 45 dni so bili od leta 1777, ko je *normalka* že postala nujna šola za prestop v gimnazijo. Osnovni (elementarni) razred za slovenske učence, ki so se učili nemščine, je bil tudi na celovski *normalki*. Pedagoški tečaji pa so bili organizirani še v Novem mestu, v Mlinem pri Bledu, v Celju, v Idriji, v Velikovcu, Beljaku in Mariboru na glavnih šolah. Pri prvem pouku so se posluževali Felbingerjevega »Jedra metodne knjige« (Kern des Methodenbuches), ki je izšlo leta 1777 v slovenščini v prevodu po posredovanju Edlinga ter nemških navodil »Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen«, ki so izšla na Dunaju.

Leta 1775 so se osnovala šolske komisije. V Ljubljani so bili njeni člani: grof F. S. Galenberg, baron Niko Rudolf Raab, Jožef Gabriel Buset, duhovnika Čokl in Pogačnik,¹¹ pa še Hübner ter Kumerdej. *Ljubljanska normalka* je bila odprta jeseni leta 1775. Dečki od 6—13 let so začeli pouk 2. novembra v vseh 4 razredih, kar je imelo slabe posledice. Učna snov je bila nepravilno porazdeljena kakor tudi učenci, nemški učni jezik pa je bil večini učencev neznan, saj je bilo med 120 učenci le 20 Nemcev!

Ljubljansko deželno glavarstvo se za šolo ni dosti zanimalo, kakor ji tudi ljubljanski škof Herberstein ni bil naklonjen. Zato je cesarica M. Terezija leta 1776 poslala grofa Emanuela Torresa, goriškega šolskega poročevalca, da preišče v Ljubljani vzroke neuspeha in svetuje, kaj bi bilo nujno storiti, da bi *normalka* uspešno stekla. Čez pol leta je grajal delo svetne in duhovske oblasti, a tudi Kumerdejevega postopanja in ravnanja ni pohvalil. Zahteval je osnovni razred za vse učence, ki so nezmožni nemščine. Za šolskega poročevalca je imenoval grofa Ivana N. Edlinga, stotnika in oskrbnika brižinskih škofovskih posestev v Škofji Loki, ki je že pokazal veliko vneme za šolo in je tudi poslovenil več šolskih knjig. Leta 1778 je izdal v obeh jezikih »Forderungen« in spodbudil vladnega tajnika Sigmunda pl. Kappusa, da je v glavnem poslovenil že omenjeno metodno knjigo (»Sern ali Vonusetek teh Mefodneh Buqui«), sam pa je poslovenil tudi »Vadenje sa brati v use sorte pisanji za šolarje teh deželskih šol v cesarskih kraljevih deželah«. Škof Herberstein pa je izdal »Ta veliki Catechismus s prashanjami inu odgovorami« v priredbi Jurija Japlja, ki je za to delo prejel 12 cekinov težko zlato kolajno. S temi prevodi so bile prve težave premagane in Edling to leto že poroča, da so prevodi najvažnejših knjig uglasili pot šoli na Kranjskem. Kumerdej je priredil prvo dvojezično berilo. V veljavo je stopil tega (1777) tudi Drugi del berila za učence v šoli na kmetih in Drugi del berila za nemške šole v mestih in trgih cesarsko kraljevih dežel. Dne 10. marca 1777 je sporočil Ignacij Felbinger ljubljanski okrožni šolski komisiji dovoljenje za prireditev dvojezičnih učbenikov za 1. in 2. razred, za 3. in 4. razred pa je vladni dekret določal nemški učbenik. Kumerdejevo »Vadenje sa brati« je vplivalo na poznejše sestavljalce osnovnošolskih beril (Küzmič, Metelko, Slomšek!).

Dvorna pisarna je namreč že 26. II. 1774 odločila, da je Kumerdej prost pouka, ker ima dovolj dela s prevajanjem in mora še nadzirati šole na kmetih ter mnogo potovati. Šol-

ska komisija na Dunaju je imela prvo sejo 20. aprila 1774. Ker to leto še ni bilo poročila o ljubljanski normalki, je dvorna komisija 25. februarja 1775 poklicala Kumerdeja in še dva učitelja (Vinčnega in Muliča) za 6 tednov na Dunaj. Tako je bil že na seji šolske komisije v Ljubljani in na Dunaju potrjen prvi učiteljski zbor: ravnatelj Kumerdej, učitelja Vinšek in Mulič ter katehet Peterman. Ker so bile pa že čez pol leta pritožbe zaradi ljubljanske normalke, je cesarica prejela od goriškega šolskega poročevalca grofa Torresa poročilo 20. decembra 1776, da se poučuje v nemščini, torej v jeziku, ki je večini učencev neznan, da tudi učitelji in učenci niso prav porazdeljeni, da je bil Kumerdej do škofa premalo odločen ter sploh premalo živahno dejaven. Sam je sodil za ponižanje, da je od prava prestopil na normalko. Vendar je ugotovil, da ni toliko krivde na Kumerdeju kot na šolski komisiji. Ko je bil nato namesto grofa Gallenberga imenovan grof Edling (1777), je začelo delo na šoli uspevati, tako da je bila po sodbi Dunajčana Hermanna leta 1780 ljubljanska normalka v tem letu že »gotovo ena najboljših šol v Avstriji«. Leta 1786 je odšel Kumerdej v Celje kot okrožni šolski komisar in se je vrnil v Ljubljano šele leta 1792 na enako mesto, na katerem je potem vztrajal do smrti 10. marca 1805. V Celju je pospeševal tamkajšnje šole in pridobil za prevajanje štajerskega duhovnika Goličnika.¹² Od leta 1785 do smrti je mnogokaj prevajal za Kmetijsko družbo, katere član je bil, Janševe knjige o čebelarstvu in je bil sploh cenzor za slovenske prevode. Tudi Japlju je pripomogel pri njegovem prevajanju Svetega pisma (1786).

Po ustanovitvi normalke v Ljubljani je Kumerdej z grofom Edlingom, pl. Kappusom in Jurijem Japljem skrbel za šolske knjige. Leta 1775 bi moral uradno posloveniti tedanji šolski red, a tega ni izvršil. Vlada ga je imenovala leta 1777 tudi za prevajalca goriške šolske komisije. Prvi del druge čitanke za trivialne šole (Vodenje sa brati) je izdal dvojezično prvič leta 1778 (Egger, Ljubljana), drugič leta 1796, tretjič leta 1800 in potem še enkrat brez letnice. Leta 1779 je pripravljaval Pravopis — iz odpora do Pohlina — in slovnico ob Zoisu leta 1784. Leta 1780/81 je poslal ruski Akademiji v tedanji Petrograd razpravo »Über die Sprachkunde der Slawen und Russen«. Pravopis mu je nastajal v zamisli med prevajanjem Japljevega Svetega pisma (1781 do 1785). Izšel pa ni kot tudi slovnica ne.

Od leta 1786 je bil ob odhodu v Celje za nadzornika njegov naslednik na ravnateljskem mestu ljubljanske normalke A. Mulič, ki se je izobraževal v Gradcu pri šolskem nadzorniku F. Kiglerju. Za dekliške šole je bila posebej določena gdč. Kohllöffel. Leta 1778 je nastal zanimiv izvleček navodil za pouk (Egger, Ljubljana): »Pogervajna na šumaštre in učenike teh trivial- ali gmejn šuli, na katerih dopolnostjo imajo ti postavljeni vizitatorji ali spregledovavci gledati, inu po taistih ta rodnost teh, kateri ta mladost podučujo, obsoditi, v krajnsku prestavlene od gospuda J. N. grofa Edlinga, cesarskega kamerskega gospuda inu svetovavca per lublanskemu svetovavstvu.« Sagansko metodo je Felbinger odobril. Vendar je Felbingerjeva slava po smrti Marije Terezije (1780) zašla, ko ga je Jožef II. poslal z Dunaja (1782) in je 6 let zatem zagrenjen umrl. Leta 1785 je bilo že ču-

Lovrenc na Dravskem polju, zgrajena leta 1879 (dve učilnici in stanovanje za upravitelja)

titi močan kritičen odnos do Felbingerja in njegovih metod pri pedagoških izpitih, katerih se je udeležilo 30 kandidatov, med njimi tudi naš Linhart in Kumerdej.

Leta 1787 je Jože Golob zanesel k nam »izboljšano učno metodo« kot začasni ravnatelj ljubljanske normalke (do leta 1802) in so ga zato imenovali »očeta osnovnošolskega učiteljstva na Kranjskem.« Na Dunaju je potem Felbingerja nasledil Gall in od njegove smrti leta 1788 je prevzel vodstvo osnovnih šol že naš Jože Špendov¹³ iz Mošenj na Gorenjskem. Polagoma — v 25 letih — je bila odpravljena tabelarična in črkovna metoda dobesednega in mehničnega učenja, značilna še za Felbingerja. Tej je namreč sledila katekizmična (sokratična) metoda vprašanj in odgovorov.

Glede gmotnega stanja učiteljstva je že Kumerdej zahteval leta 1800, naj se izboljša ekonomski položaj učitelja z večjimi prispevki od države pa tudi postranske zaposlitve, dalje neodvisnost učitelja od duhovščine in seminar za izobraževanje učiteljev v deželnem jeziku (višja izobrazba).

Kumerdejevi prosvetiteljski zamisli in zasnovi šole kot izobraževalne ustanove in kot edine poti in sredstva za kulturni in gospodarski napredek našega delovnega človeka v boju z zaostalostjo pa je sočasno obstajal in nasprotoval še osnutek zamisli šole kot zavoda za prevzgojo in izobrazbo gosposki vdanih podložnikov v težnji za preprečevanje naprednih idej. To je smer, ki jo je zastopal predvsem Taufferer. Ti dve glavni težnji in zamisli sta se še vse 19. stoletje medsebojno borili vsaka za svojo uveljavitev. Zanimivo pa je, da je bila po mnenju šolskega svetovalca goriškega glavarstva Torresa leta 1776, ko je prišel v Ljubljano kot šolski komisar, imenovan od Marije Terezije — vsa šolska komisija v Ljubljani Kumerdeju nasprotna in je bila veljavna pobuda za razvoj osnovnega šolstva pri nas Splošna šolska naredba prvi avstrijski temeljni zakon z dne 6. decembra 1774.

Če se ob tem bolj površnem in okvirnem pregledu stanja in razvoja osnovnega šolstva pri nas od časov cesarice Marije Terezije, torej od njegovega podržavljenja in posplošenja vprašamo po bistvenih in osnovnih dejstvih in značilnostih, potezah, težah in antitezah pa tudi po namenih in težnjah, si moramo zastaviti nekatere pomisleke in vsaj na splošno tudi nanje odgovoriti:

Kumerdejeva velika pobuda, zasluga in vloga pri načrtovanju prve osnovnošolske in

izobraževalne ter vzgojne mreže pri nas, ki je v bistvu hkrati tudi prosvetiteljska težnja v razmerju do šolske organizacije cesarice Marije Terezije, nedvomno zasluži, da jo Slovenci lahko štejeemo v vrsto največjih in najpomembnejših, daljnosežnih kulturnih podvigov, saj je široko zamišljeno in zasnovano osnovno šolstvo tega časa prav po njegovi zaslugi v dobršni meri ena najvažnejših pridobitev razsvetljene dobe na Slovenskem. Vendar bi to zgodovinsko dejstvo potrebovalo danes še posebne znanstvene obravnave, ki bi vsestrano in nepristransko osvetlila odnos do takratne splošne organizacije cesarice Marije Terezije v srednjeevropskem in še posebej v tedanjem avstrijskem okviru in merilu.

Drugo vprašanje, ki prav tako še ni znanstveno dovolj raziskano v zvezi s tem, je odnos tedanjih *cerkvenih predstavnikov* do te Kumerdejeve in cesaričine pobude ob začetnem javnem ustanavljanju šol pri nas, ki se nikakor ne da kar povprek odpraviti z zaključkom, da je bilo to predstavništvo zaradi versko moraličnih pomislekov tej prvi šolski organizaciji pri nas nenaklonjeno in celo nasprotno, posebej če bi hoteli ta odnos prenesti na ves začetni kot nadaljnji razvoj našega šolstva. Pri tem je namreč treba upoštevati, da se je dejansko v praksi ta osnovna šola pravzaprav skotila v naročju cerkvenih, to je župnijskih in dekanijskih območij in je kljub sem in tja se pojavljajočemu odporu le prejela prav s te strani še največ opore, zaslombe in naklonjenosti, ki jih je v svoji neobgljenosti potrebovala in vsaj posredno tudi prejela. Tu mislim na prvi učiteljski kader, ki se je razvijal že po Kumerdejevem predlogu in ob njem prvenstveno iz vrst organizatorjev in cerkvenikov pa tudi na takratno in kasnejšo gmotno pomoč od tedaj trdne duhovniške organizacijske mreže. Tu bi bilo seveda treba upoštevati tudi šolstvo v Primorju, na Koroškem, v Benečiji in v Prekmurju, kjer je prišlo že tedaj, kasneje in prihaja še danes — predvsem v zamejstvu — do vidnega izraza.

Tretja znanstveno še ne izčrpno obdelana bi bila tudi vseskozi živa in dejavna *germanizatorska* težnja avstrijske vlade na eni strani ter fiskalno politična težnja pri razprejanju šolske mreže na Slovenskem na drugi strani. Ali smo Slovenci med tedanjimi avstrijskimi slovanskimi podložniki s svojo tedanjo šolsko organizacijo med naprednimi ali med zamudniki in če ter koliko nam je ozir nanje pri naši narodnostni borbi za obstanek in uveljavljanje slovenskega učnega jezika v enakopravni povezavi kaj koristil ali ne?

Četrto še ne dovolj znanstveno obdelano vprašanje je tudi vprašanje splošnega razsvetljenskega pobudništva dobe, ki je odsevalo tudi v Kumerdeju samem, Zoisu, Edlingu in drugih kot njegovih predstavnikih ob snovanju obvezne osnovne šole ter na drugi strani odnos do morda zasebnega, osebnega pobudništva Kumerdeja samega.

Peto vprašanje, ki še ni posebej, še manj pa dovolj obdelano v naši pedagoški in šolski znanstveni smeri, je, kako se je zahteva, izražena v terezijanski šolski reformi, da postane poslej šola »*politicum*« in ne več v odvisnosti prvenstveno od cerkvenega okvira, tudi v resnici in postopno uresničevala v toku 19. stoletja, saj je še vse do ločitve cerkve od države veljalo skozi 20. stoletje načelo: Cerkev in šola sta sestrici dve, se druga od druge ločiti ne sme!

Učiteljska izobrazba in poklicna zavest, kako je rastla in se stopnjevala v teku 19. stoletja pri nas, z njo pa tudi nezavisnost, samostojnost, moralna in poklicna avtoriteta učiteljstva — bi bila šesta še neobdelana problematika naše pedagoške znanosti.

Sedmo vprašanje, ki kliče po znanstveni obdelavi pri nas, je naša osnovna šola kot odskočna deska in podlaga nadaljnjemu višjemu in najvišjemu izobraževanju. Sem spada tudi obravnava vloge osnovne šole kot splošno kulturne pridobitve in *osnove vsej nadaljnji kulturni gradnji*.

Posebno vprašanje, ki bi ga bilo treba s tem v zvezi obdelati, je tudi, ali in koliko je osnovna šola pripomogla k naši večji in budnejši *narodni osveščenosti*.

Končno bi bilo treba premotriti še pomenški odnos tega osnovnega terezijanskega šolstva do naše dobe in njene kulturne ravni. Predvsem pa bi bilo treba gojiti spoštljiv odnos do vseh teh skromnih in starih začetkov šol in do njih uvesti primerno zaščito. Po tem bo šele možna pravšnja primerjava z današ-

njico in pravilno vrednotenje vseh teh naših začetnih prizadevanj s Kumerdejem na čelu in armado starih, požrtovalnih učiteljev v zadnjih dveh stoletjih za njim.

OPOMBE

1 Josip Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, Celovec 1910, 499. Ribniški dekan Anton Skubic, rkp. — 2. Mitteilungen d. Mus. Vereins für Krain, 1900, 1 sl. — 3. Kat. obzornik, VI., 238. — 4. F. Schumi, Urkunden und Regestenbuch des Herzogthums Krain, II, 55. — 5. Dimitz, Geschichte Krains, I, 242. — 6. Josip Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, Celovec 1910, 980 in nasl. — 7. Josip Gruden, istotam, 972 in nasl. — 8. Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogika na Slovenskem, I, 1963 (183 in nasl.). — 9. Blaž Kumerdej, r. 27. februarja 1738 v Zagorici pri Bledu, u. 10. marca 1805 v Ljubljani je dovršil pravo v letih 1757—60 in obiskoval še bogoslovje v letih 1761/62. (prim. SBL). — 10. Spersans (E. Kardelj), Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, 1939. — 11. Franc Tomaž Pogačnik, r. 1739 neznano kje, u. 1799 v Moravčah, Linhartov prijatelj, ud obnovljene akademije operozov (1781) in leta 1792 kot prvi rektor ljublj. liceja predsednik novo ustanovljenega študijskega konsesa. (Pim. SBL). — 12. Janez Goličnik, r. 1739, u. 1807 (Prim. SBL). — 13. Jožef Spendou, reformator avstrijskega šolstva, r. 1757 v Mošnjah, u. 1840 v Kirnbergu. Kot katehet na dunajski normalki in prost je bil v letih 1788—1816 najvišji šolski nadzornik (stolni sholar), ker je njegov prednik Jože Anton Gall postal linški škof. Kot urav. kancler je leta 1828 promoviral našega Prešerna. Kot jožefinec je vodil avstrijsko prosvetno upravo (1788—1816) in med drugim izdal tudi znano Politično šolsko ustavo nemških šol, (Politische Schulverfassung d. deutschen Schulen, 1806). Njegova, s Felbingerjevo, Schmidtovo in Müllerjevo metodo izpopolnjena učna metoda je hotela razvijati vse duševne sile učencev in je očpravila metodo izpraševanja pa tudi telesno kazen in je nasprotovala duhovniškemu nadziranju šol. (Prim. SBL).

IZ STARIH FOTOGRAFSKIH ALBUMOV

DATIRANJE STARIH FOTOGRAFIJ

MIRKO KAMBIČ

Stare fotografije so večkrat nedatirane ali pa imajo pozneje pripisane datume, ki so lahko problematični. Načinov, kako se približamo pravilni letnici nastanka fotografije, je precej. V primeru, ki ga bom tu navedel, bom postavil domnevo o pravilnem datiranju na podlagi fotografske tehnike.

Zgodovinski arhiv Ljubljana ima v svoji fototeki izvirno fotografijo pokončne elipsaste oblike, formata 223 x 185 mm, v sepia tonu, značilnem za starejše fotografije. Upodobljena je skupina 22 lovcev, ki pozirajo za skupinski posnetek na jasi, z drevjem v ozad-

ju in s precej praznim, zabrisanim ospredjem, ki predstavlja verjetno del poti.¹

Izvirnih podatkov o fotografu in o datumu na sliki ni, pač pa je na hrbtni strani ovala slike novejši pripis s svinčnikom: »Lov pri Fidelisu Terpinu, okoli 1850.« Pripisanih je še nekaj imen lovcev.

Navedeni datum mi je vzbudil resne pomisleke. Okoli leta 1850 in še tja proti šestdesetim letom je v Evropi prevladovala dagerotipija, to je fotografiranje na posrebreno kovinsko ploščo. Drug postopek, talbotipija, je bil pri nas le redkost ali pa sploh

Lov pri Fidelisu Terpinu. Preslikal M. Kambič (fototeka ZALj)

Lov pri Fidelisu Terpinču. Izrez iz ovalne originalne slike. Preslikal M. Kambič (fototeka ZALj)

neznan; talbotipija je bila slika na papirju, kopirana s papirnega negativa. Ta postopek se je uveljavil najbolj v Angliji, delno v Franciji, vezan je bil na patentno pravico; iz splošne uporabe pa se je umaknil skoraj istočasno kot dagerotipija.

Naša slika lovcev ni niti dagerotipija niti talbotipija. Gre za sliko na albuminskem papirju, ki je nastala s kopiranjem motiva po negativu na stekleni plošči. Ta postopek je iznašel S. Archer leta 1851, v splošno rabo je prešel proti koncu petdesetih let, s poklicnimi fotografi pa se je razširil od šestdesetih let dalje tudi pri nas. Na podlagi tega bi bilo pravilneje datirati sliko lovcev s Terpinčem v šestdeseta leta.

Pozornost pa mi je vzbudila tudi elipsasta (jajčasta) oblika slike. Med ljubljanskimi fotografi šestdesetih let sem zasledil doslej takšno obliko samo pri Jožefu Diwischovskem, ki je bil v Ljubljani uradno vpisan kot fotograf od 27. septembra 1864 do 1. decembra 1866. Njegova slika blagoslovitve polkovnih zastav pred šentpetersko vojašnico leta 1865 ima prav takšno elipsasto obliko, le da je v vodoravni legi, medtem ko je naša slika lovcev v pokončni.²

Prišlo mi je na misel, da bi primerjal format obeh originalnih slik in rezultat je bil zanimiv: obe elipsi se ujemata na ožjem koncu do milimetra natančno. Na daljšem koncu pa je razlika za 21 mm, kar pa je razumljivo. Slike na tankem fotografskem papirju je bilo

treba obrezati in nato nalepiti na kartonsko podlago. Slika lovcev pa nima na obeh koncih nobenih zanimivih podrobnosti, temveč prehaja celo v neostrino in zabrisanost. Zato je razumljivo, da je fotograf pri obrezovanju sliko lahko za malenkost skrajšal. Prav ta neostrina na obeh daljših koncih elipse je značilna za obe navedeni sliki. Gre za pomanjkljivost objektivna (sferična aberacija), ki mu je ostrina vidno pojenjavala proti robu slike.

Na podlagi formata elipse in njene velikosti ter na podlagi zabrisanosti sklepam, da izvirata obe navedeni sliki iz iste kamere in od istega fotografa, to je od Diwischovskega. In tako bi sliko lovcev, Terpinca in njegovih kolegov, uvrstili v čas med 1864 in 1866.

To je seveda sklep na osnovi fotografske tehnike in časa fotografovega bivanja v Ljubljani. Ostane pa vprašanje, kaj je s principom »terminus, ante quem«. Če bi bil kateri od upodobljenih lovcev v domnevnem roku (1864—1866) že pokojen, pade moje sklepanje takoj v vodo. No, če vzamemo v presojo edino glavno osebo slike, Fidelisa Terpinca, našega priznanega gospodarstvenika, lahko ugotovimo, da je bil rojen 1799, umrl pa je 1875.³

V primeru Terpinca bi torej naše datiranje slike držalo, posebno tudi zato, ker njegova fiziognomija na sliki ustreza podobi človeka, starega okrog 60 let. Ta fiziognomija pa se tudi ujema z drugo, portretno fotografijo, ki predstavlja Fidelisa Terpinca kot 60 letnika.⁴

Pravokotna slika lovcev je sedanja preslikava in povečava po izvorni ovalni fotografiji, seveda z izrezom, ki je osredotočen na osebe. Originalna fotografija v ovalu (elipsi) pa nam pomaga datirati sliko prav zaradi svoje oblike, seveda indirektno.

Zaključim lahko z zelo verjetno trditvijo, da je treba navedeno sliko lovcev datirati prej z »okoli 1860« kot z »okoli 1850«.

OPOMBE

1. ZALj (MALj), Poz II/B 2, št. 116. — 2. Kronika, 1972, št. 3, str. 174 in Kronika, 1973, št. 2 str. 131. — 3. Jože Šorn, Razvoj papirnice Vevče, Ljubljana 1956, str. 22 sl.— Jože Šorn, Obdobje grosističnih tvrdk (1820—1870); Kronika, 1964, 1. zv., str. 17 sl. — 4. ZALj, (MALj), Poz. II/B 2 (Krisperjev album).

DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV

Razstava zgodovina Domžal v arhivskih virih

Zgodovinski arhiv Ljubljane, ki opravlja naloge varstva arhivskega gradiva tudi v domžalski občini, je pripravil razstavo Zgodovina Domžal v arhivskih virih, ki je bila odprta od 10. do 16. junija 1974 v Komunalnem centru v Domžalah. Organizator razstave in njen pobudnik, Kulturna skupnost Domžale, sta želela z dokumentarno ilustracijo pomembnih prelomnic, dogodkov in razvojnih smeri v domžalski zgodovini pokazati, kako pomembna sestavina naše kulturne dediščine je arhivsko gradivo in s tem okrepiti tudi spoznanje, da je treba njegovi ohranitvi in varstvu posvetiti posebno družbeno skrb.

Izbor arhivskega gradiva za zgodovino Domžal od njihove prve omembe v virih v 13. stoletju do prvih ukrepov nove ljudske oblasti po osvoboditvi leta 1945 iz fondov avstrijskega državnega arhiva na Dunaju, Arhiva Slovenije, arhiva Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in Zgodovinskega arhiva Ljubljane je zelo uspešno opravil arhivar Janez Tehovnik, ki je pripravil tudi osnutek razstave, oblikoval pa jo je arhitekt Matija Suhadolc. Ob tem naj posebej poudarimo Tehovnikovo vztrajno prizadevanje, da bi z arhivskimi viri prikazal vse pomembno dogajanje v več kot 750 letih razvoja Domžal; drobce gradiva za nekatere pomembne dogodke je našel šele po dolgotrajnem iskanju. Za starejše obdobje domžalske zgodovine in tudi za nekatere pomembne probleme v zadnjem stoletju je namreč velika večina arhivskega gradiva uničena ali izgubljena.

Ob tem naj posebej opozorimo na težave pri iskanju najstarejših listin z omembami Domžal, ki izvirajo iz velikih sprememb v krajevnem imenu. Zgodovinarji J. V. Valvasor, G. M. de Rubeis, F. Schumi in P. Kandler so objavili listino koroškega vojvode Ulrika, ki je 1. novembra 1260 daroval samostanu v Bistri pri Vrhniki dve kmetiji v kraju z imenom Unseildendorff oziroma Vnheildendorff, vendar nihče vasi ni znal lokalizirati, le Schumi je menil, da gre za Imenje pri Moravčah. Prof. dr. Milko Kos je našel v avstrijskem državnem arhivu na Dunaju še 16 listin iz 14. stoletja, v katerih prevladujeta dva tipa tega imena Vnsersdorf ter Vnseldorf in podobno. V listini iz leta 1444 je že podatek, da je Vnserstorff in Manspurger pharr, torej v mengeški fari. S tem je bil kraj vsaj širše lokaliziran. V urbarju nemškega

viteškega reda iz leta 1490 pa se pojavi ime Dumsel, ki je podobno današnjim Domžalam. Dokončno pa je ta problem razrešil v svoji doktorski disertaciji o stiški posesti Metod Mikuž, ki je v urbarju iz leta 1505 pri kraju Vnsersdorff našel pripis Vdim Salez (v Domžalah), v drugem stiškem urbarju iz leta 1558 pa staro in novo obliko krajevnega imena (Vnser dorff oder Damschale), leta 1619 pa je zapisano le še ime Domschal. Prof. Mikuž pa je tudi ugotovil prvo omembo Domžal v zgodovinskih virih. O podelitvi dveh kmetij Griffa iz Štude stiškemu samostanu med leti 1200—1230 v kraju Domsseldorf pa ni ohranjena originalna listina, temveč le registri zapisek iz 18. stoletja. V teh zapisnikih pa običajno ni navedeno tako ime kraja kot v originalnih listinah, temveč tako, kot je bilo v rabi ob sestavljanju zapisnika, torej v 18. stoletju. Domžale so bolj kot večina drugih krajev spreminjale obliko svojega imena in zato je ta zanimiva posebnost zaslužila, da je bila ilustrirana z več dokumenti na začetku razstave. Z bogatim gradivom je bil nato prikazan razvoj naselij na območju Domžal, velika razdrobljenost fevdalnih posesti, položniške obveznosti, kmečki upori in turški vpadi.

Domžale so postale pomembnejši kraj šele v 18. stoletju, ko je bila zgrajena dunajska cesta in ko so postale znane po slamnikarski domači obrti. Toda obdobje njihovega naglega razvoja se je začelo šele v šestdesetih letih 19. stoletja, ko so tirolski podjetniki zgradili v Domžalah prve slamnikarske tovarne. Domžale so postale evropsko znano središče slamnikarske industrije in v 25 večjih obratih je bilo zaposlenih pred prvo svetovno vojno okoli 1000 delavcev in delavk. Žal pa prav arhivsko gradivo slamnikarskih podjetij ni ohranjeno. Pomemben korak h gospodarskemu napredku Domžal je bila tudi zgraditev železniške proge Ljubljana—Kamnik v letih 1890/91. Z razvojem slamnikarske industrije je bilo povezano tudi veliko priseljevanje Tirolcev v Domžale. Njihova ponemčevalna prizadevanja so kmalu naletela na odločen odpor Slovencev. Protinemske demonstracije ob razvitju prapora društva Andreas Hofer-Verein 1. junija 1905 so močno odmevale tudi v slovenskem okviru, ponemčevalna prizadevanja Tirolcev pa so sprožila tudi nastanek društev in izobraževalnih ustanov, ki so krepile slovensko narodno zavest. Slabe mezdne in delovne razmere v tovarnah tirolskih podjetnikov so povzročile tudi nastanek prvih

delavskih društev, leta 1907 pa se je delavstvo prehudemu izkoriščanju prvič uprlo s stavko. Tudi vse te dogodke je razstava dobro prikazala.

Z nastankom kraljevine SHS se je začel propad slamninarske industrije, toda zaradi ugodnih pogojev (veliko tovarniške delovne sile, ugodni energetske viri in prometne zveze) so v obdobju med dvema vojnama na domžalskem območju nastale nove tekstilne, usnjarske, kemične in druge tovarne, tako da se je nadaljeval proces spreminjanja Domžal iz kmečkega naselja v industrijsko središče. Pripomnimo naj, da so Domžale šele po dolgotrajnih prizadevanjih leta 1908 dobile samostojno faro, leta 1925 pa je bil iz naselij Zgornje in Spodnje Domžale, Stoba in Štude ustanovljen trg Domžale. Razstava je z dokumenti in fotografijami nazorno ilustrirala naglo spreminjanje podobe Domžal v tem času, njihov napredek na vseh področjih, zlasti na gospodarskem, posebno pozornost pa je posvetila delavskemu gibanju z bogatim gradivom o nastanku sindikatov v domžalskih tovarnah ter o mezdnih gibanjih in stavkah.

Iz zelo obsežnega gradiva o okupaciji in narodnoosvobodilnem boju na domžalskem območju so bili na razstavi nemški dokument o začetku oboroženih akcij na kamniškem in domžalskem območju 27. julija 1941 opolnoči, ki so bile dejansko tudi začetek množične vstaje na Slovenskem, ter poročila domžalskega občinskega komisarja o razpoloženju prebivalstva po selitvah in streljanju talcev, partizanski dokumenti pa so ilustrirali delovanje organizacij KPS in SKOJ ter OF in njenih množičnih organizacij v domžalskem rajonu oziroma okraju v letih 1943/44. Sklepna dokumenta na razstavi pa sta bila zapisnik seje trškega ljudskega odbora iz avgusta 1945, ki kaže delovanje nove ljudske oblasti, in zapisnik o prevzemu tovarne sanitetnega materiala na Viru, ki ilustrira ustvarjanje novih temeljev gospodarstva v družbeni lastni.

Razstavo si je ogledalo izredno veliko občanov ter okrog 2000 učencev osnovnih šol. Iz knjige vtisov se vidi, da je pomembno prispevala k boljšemu poznavanju krajevne zgodovine, zbrano gradivo pa bo na voljo šolam kot ponazorilo pri pouku. Razstava pa je dosegla svoj namen tudi s tem, da je pokazala, kako pomembno nalogo opravljajo arhivi in nazorno ilustrirala škodo, ki je bila storjena v preteklih obdobjih z uničenjem ali izgubo pomembnega arhivskega gradiva. Ob tem naj poudarimo, da se je začelo načrtno in kontinuirano prizadevanje za evidentiranje in urejanje arhivskega gradiva v domžalski občini

šele v zadnjih letih, ko je Kulturna skupnost s svojimi sredstvi omogočila Zgodovinskemu arhivu Ljubljane, da izpolnjuje tudi na tem območju vse naloge tako, kot mu jih nalaga zakon o varstvu arhivskega gradiva, za kar je bil že skrajni čas, kajti tudi mnogo dragocenega gradiva za domžalsko zgodovino po osvoboditvi je že uničenega. Podobne razstave, kot je bila Zgodovina Domžal v arhivskih virih, pa lahko pomembno prispevajo k seznanjanju tudi širšega kroga občanov z delom in nalogami arhivov.

Miro Stiplovšek

Razstava »Ob 200-letnici Splošne šolske naredbe«

Razstava v Slovenskem šolskem muzeju nas pregledno seznanja z začetki naše šole pred 200 leti. Slovensko ozemlje v okviru avstrijske monarhije, razdeljeno na dežele Goriško, Koroško in Kranjsko, štajerski gubernij in Trst, je dobilo zakonsko osnovo za organizacijo šolstva s prvim šolskim zakonom, Splošno šolsko naredbo iz leta 1774. Izdelal jo je saganski opat Ignacij Felbiger, že priznan reformator katoliškega šolstva v Šleziji, v slovenščino pa prevedel Janez Edling, tedaj poročevalec kranjske deželne šolske komisije. Dvojezična nemško-slovenska izdaja, izšla leta 1777, je prvi uradni šolski zakon v slovenskem jeziku.

S predstavitvijo slovenskih šolskih knjig v dobi protestantizma smo prikazali obdobje, ko doseže razvoj osnovnih šol in gimnazij sredi XVI. stoletja svoj prvi višek. Obdobje protireformacije je protestansko šolo uničilo. Elementarna šola tega časa daje izobrazbo le izbrancem iz fevdalnih vrst in nekaterim otrokom meščanov. Jezuiti so organizirali gimnazijski pouk in se za osnovno šolo niso zanimali.

Prvi, ki je po 200 letih odločno zahteval šolo v slovenskem jeziku, je bil Blaž Kumerdej s svojim temeljnim načrtom za slovensko osnovno šolo iz leta 1772. S porajanjem novega načina proizvodnje se že v 50. in 60. letih XVIII. stoletja tudi na naših tleh pojavljajo silnice za zbiranje otroške delovne sile v nastajajočih industrijskih obratih in za začetke obrtnega šolstva. Po izidu patenta o predilskih šolah leta 1765 delujejo le-te za kratek čas v Ljubljani, Celju, Novem mestu in Ptujju. Strokovno šolstvo, ki ga je omejevala splošna nepismenost, se je porodilo iz družbenih potreb po boljši strokovni usposobljenosti. V Idriji so začetki rudarske šole in šole za metalurške in kemične vede, poučujeta pa geodet Jožef Mrak in Janez Scopoli. V Ljubljani je Gabrijel Gruber poučeval me-

haniko, geometrijo, hidravliko in risanje. Kmetijsko šolo v Ljubljani je vodil jezuit Giel, delala pa je le nekaj let. V Trstu je delovala 2-letna navtična šola. Šoli za kirurgijo in porodništvo na licejih v Ljubljani in Celovcu po pomenu presegata druge strokovne šole in delujeta še v XIX. stoletju.

Vse štiri normalke na slovenskih tleh (v Ljubljani, Celovcu, Gorici in Trstu) so deželne šolske komisije ustanovile v letih 1775 do 1776, začasno nekatere še ne z vsemi 4 razredi. Zanje so zbirali finančna sredstva v deželnih šolskih skladih. Na normalkah so se usposabljali tudi učitelji glavnih šol in trivialk. Na njih se poleg standardnih predmetov že poučujejo predmeti naravoslovne smeri, ki nakazujejo premike v družbenih odnosih, pouk pa je tudi že predmetno organiziran. Glavne šole so obsegale nekoliko manj učne snovi kot normalke. Ustanovljale so se na sedežih okrožij, pri nas so odprte do leta 1790 v Velikovcu, Mlinem pri Bledu, Idriji, Postojni, Novem mestu, Celju in nekoliko kasneje v Mariboru. V tem času so glavne šole že izobraževale učiteljske pripravnike za podeželske šole. Celjska glavna šola je prevzela že od ustanovitve leta 1777 vse do organiziranja pedagoških tečajev v Mariboru leta 1802 funkcijo izobraževanja učiteljskih pripravnikov, ker graška normalka za slovenski del Štajerske ni dajala učiteljskega kadra.

Torres, sprva član goriške šolske komisije, nato komisar na Kranjskem in v Trstu, je pognal v tek delovanje ljubljanske in goriške normalke, pomagal pri ustanavljanju trivialk na Goriškem in v Gorici ter založil za normalko iz svojega žepa 1400 goldinarjev. Hkrati je kot privrženec razširjanja nemškega jezika v šolah in slovenskega elementarnega razreda na normalkah odigral za razvoj slovenskega šolstva negativno vlogo. Janeza Edlinga, od leta 1777 poročevalca kranjske deželne šolske komisije, kasneje štajerskega gubernijalnega svetnika, zlasti cenimo kot prevajalca šolskih knjig v slovenščino. Razen že omenjenega prevoda šolske naredbe je prevajalec Jedra metodne knjige in Izvlečka tega velikega katekizma. Blaž Kumerdej, očitno vseh državnih šolskih politikih, je postal ravnatelj ljubljanske normalke, v 80. letih pa komisar v celjskem okrožju. Prevedel je drugi del Felbigerjeve knjige Vodenja za brati. Med njegovo zapuščino je poročilo n. a. guberniju o ustanavljanju šole v Teharjih. Od trivialk, najštevilnejših šol na Slovenskem, ki presegaajo število 200, smo jih na razstavi slikovno predstavili 5 (trivialke v Šentilju, Kranju, Žalcu, Trnovem pri Ljubljani in Škofji Loki).

Med prizadevne šolnike smo uvrstili še Matijo Lebana, voditelja bovške trivialke, Mamsueta Zangerla, ravnatelja celjske glavne šole, Antona Makovica, učitelja na babiški šoli v Ljubljani, in mnoge druge. Kot prevajalci učbenikov v slovenščino so dali tehten prispevek Marko Pohlin (Abecednik in Bukuvca za rajtengo), Jurij Japelj (Ta velki katekizmus), Mikloš Küzmič (ABC knjižica za narodni šoul hasek) in Ožbalt Gutsman (ABC bukvice teh čerk inu besied).

Šolski nadzorni organi od krajevnega šolskega nadzornika preko okrožnega višjega šolskega nadzornika do šolske komisije v deželnem glavnem mestu so fungirali kot legalni državni organi. Po njihovem preustroju leta 1783 pridejo do veljave okrožni šolski komisarji. A. T. Linhart je kot šolski komisar mnogo prispeval za izboljšanje šolstva v ljubljanskem okrožju in njegovo kvantitativno rast. Anton Skamperl je v Celovcu zlahka zasedel izpraznjeno mesto šolskega komisarja, ker je obvladal slovenščino.

Da bi čimbolj zaokrožili prikaz šolstva v obdobju 1774—1805, smo dodali kratek ekskurz o gimnazijskem šolanju in višjih študijah na Slovenskem do konca XVIII. stoletja. Po gimnazijski reformi piarista Gratiana Marxa leta 1775 so se tudi naše gimnazije strukturno preuredile: šolanje se je skrajšalo na 5 let, jezuiti pa so kljub razpustu svojega reda še marsikje poučevali. Po uvedbi šolnice na gimnazijah za Jožefa II. je znatno padlo število revnejših, slovenskih dijakov.

Razstavo dopolnjuje ustrezen statistični prikaz, upravna in cerkvena razdelitev slovenskega ozemlja, dragocene kronike šol (brestaniška in mozirska), knjiga protokolov celjske glavne šole in zapisnik njenih učiteljskih konferenc, izpiski odredb kranjske šole, zlata knjiga ljubljanske normalke pa številna literatura in šolska spričevala.

Gvido Stres

Simpozij ob stoletnici slovenskega združništva

Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani in Zadružna zveza Slovenije sta priredili 24. maja 1974 simpozij s proslavo stoletnice slovenskega združništva (1873—1973). Slavnosti se je udeležilo večje število vidnejših predstavnikov zadružnega ter javnega življenja. Zastopani so bili tudi združniki s Tržaškega in slovenske Koroške.

Na simpoziju je bilo prebranih skupaj šest referatov. Prof. dr. France Adamič je podal v uvodu kronološki pregled razvoja sloven-

skega združništva, ki pomeni enega izmed oblik boja za gospodarsko neodvisnost in narodne pravice. Celoten razvoj je razdelil v več faz. Predzadružno obdobje karakterizira ustanavljanje obrtniških kreditnih društev na podlagi samopomoči in je tako društvo v Ljubljani ustanovil 1856 Jan Horak. Starejšo obliko enostavnega združevanja pomenijo planšarske in sirarske korporacije v bohinj-skem in bovškem kotu. Prvo obdobje je tesno povezano s taborskim gibanjem in z imenom dr. Josipa in Mihaela Vošnjaka, ki sta začela ustanavljati hranilnice po češkem zgledu. Zadružni zakon iz leta 1873 je dal pravno osnovo za naglo rast slovenskih hranilnic v vseh važnejših krajih. Drugo obdobje je povezano z nastopom dr. Janeza E. Kreka in delavskih konzumnih društev in zadrug. Tretja faza zajema čas od konca prve do konca druge svetovne vojne in za katerega so značilne tri velike krize. Za četrto obdobje razvoja pa so bili postavljeni temelji že na osvobojenem ozemlju in se je novo združništvo razvijalo obenem z drugim slovenskim gospodarskim in družbenim življenjem.

Referat prof. Jožeta Levstika je obravnaval sodobne razvojne tendence v svetovnem združništvu in pri nas. S problematiko združnega prava se je ukvarjal dr. Emil Čeferin. Največ pozornosti je posvetil povojni zakonodaji na tem področju. Sodobne naloge slovenskega združništva je nakazal predsednik Zadružne zveze Andrej Petelin.

Zelo važni sta bili predavanji o poteh združništva na Tržaškem in slovenskem Koroškem. Franc Juriševič je obdelal zgodovino posameznih zadrug v okoliških krajih Trsta, ustanovitev skupne konzumne zadruge delavcev slovenske, italijanske in nemške narodnosti ter njihovo uničenje za časa fašizma.

Velik odmev med udeleženci je našlo predavanje podpredsednika Zveze slovenskih zadrug v Celovcu dr. Mirta Zwittera — Razvoj in perspektive slovenskega združništva na Koroškem. Referent je najprej opozoril na še današnjo veljavnost starega avstrijskega zakona o pridobitnih in gospodarskih zadrugah (RGB1.70), hkrati pa je udeležence seznanil z novostmi, ki jih prinaša njegova prva povojna sprememba (BGB1.81/74). Dr. Zwitter je prikazal predvojni razvoj samostojnih slovenskih zadrug vse do nacističnega uničenja v aprilu 1941. S težavami se koroški slovenski združniki srečujejo še danes. Oblast ni namreč v vseh povojnih letih dala niti enega privoljenja za ustanavljanje kreditnih zadrug. V drugem delu referata je dr. Mirt Zwitter orisal sedanji vsestranski razvoj, ki ga organizacijsko in poslovno združuje kot centrala Zveza slovenskih zadrug v Celovcu.

Ob koncu naj omenim še ob tej priložnosti odprto razstavo publikacij, statističnih podatkov in arhivskih virov o problematiki slovenskega združništva. Čeprav je bila zgolj informativna, pomeni bogato pomoč za nadaljnja raziskovanja tega vprašanja.

Janez Tehovnik

NOVE PUBLIKACIJE

Arhivska tehnika, Arhivski priročnik: zv. 1. Založilo Arhivsko društvo Slovenije, Uredil Jože Žontar, Ljubljana 1972, 223 str.

Kot prvi zvezek v zbirki arhivskih priročnikov je Arhivsko društvo Slovenije izdalo publikacijo z gornjim naslovom. Knjiga, ki jo je sestavila skupina avtorjev, nas seznaja z glavnimi tehničnimi vprašanji, s katerimi se arhivarji vsakodnevno srečujejo. Saj se je skrb za varstvo in ohranitev gradiva pojavila vzporedno z nastajanjem gradiva. To skrb so končno prevzeli zgodovinski arhivi.

V prvem poglavju je Ljudmila Krese obdelala snovi pisanega gradiva. Njihova glavna karakteristika je, da so organskega izvora in imajo zato posebne značilnosti. Obdelan je pergament, najbolj podrobno pa seveda papir, saj je v bistvu ogromna množina arhivskega gradiva pisana na ta material.

S problematiko arhivskih zgradb se ukvarja Jože Žontar. Pred arhive se postavlja vrsta nalog. V prvo skupino lahko postavimo hranjenje gradiva in z njo povezano varnost, v drugo vse druge dejavnosti kot npr. obdelava in uporaba gradiva, znanstvene ter kulturno-prosvetne naloge itd. Do pred kratkim so le malo stavb zgradili namensko za arhivske potrebe. Zato je treba pri lokaciji nove arhivske zgradbe upoštevati mnogo faktorjev, predvsem pa dobro sodelovanje med arhivarjem in arhitektom. Prikazano je več vrst arhitektonskih zasnov arhivskih zgradb ter podrobne konstrukcijske značilnosti arhivskih skladišč, kar prikazujejo tudi skice.

Seveda ob tem ne moremo mimo potrebnih klimatskih naprav, razsvetljave, signalizacije v primeru požara, električnih instalacij, dvigal ipd. Veliko pozornost morajo arhivi posvetiti opremi. Danes je v glavnem normalna oprema skladišč kovinska, saj zadovoljuje skrb pred ognjem.

Sergij Vilfan je prispeval poglavje o opremljanju in postavitvi gradiva. Najprej se dotakne nekaj splošnih pojmov, predvsem pojma tehnične enote. Obdelano je vprašanje opremljanja listin, knjig kot oblike opreme, fasciklov in škatel.

Že na začetku smo rekli, da so snovi pisanega gradiva organskega izvora in je zato razumljivo, da jih napadajo najrazličnejši škodljivci. Razdelimo jih lahko v insekte (ščurki, srebrne ribice, termiti, hrošči) in mikroorganizme (plesni in bakterije). Kljub temu, da nam sodobna arhivska skladišča da-

jejo zadovoljive pogoje za hranjenje, morajo arhivski delavci posvetiti veliko pozornosti pravočasnemu odkrivanju teh napadalcev. Uničujemo jih z desinfekcijo in desinsekcijo gradiva in to z različnimi kemičnimi sredstvi, ki pa ne smejo škodovati gradivu.

Arhivi dostikrat hranijo ter dobivajo poškodovano ali delno uničeno gradivo. Tak material je treba najprej konservirati, ga rešiti pred nadaljnjim propadanjem in ga nato restavrirati — obnoviti. Oba posega je obdelala Ljudmila Krese. Prikazala je npr. sušenje, razlepljanje, čiščenje in ravnanje dokumentov. Ob tem se nehote spomnimo katastrofe, ki je zadela pred leti florentinske arhive ob poplavi reke Arno. Za restavracijo danes veliko uporabljajo laminacijsko tehniko s plastičnimi folijami.

Sodobnih arhivov si ne moremo misliti brez potrebnega fotolaboratorija. Njegova glavna naloga je mikrofilmanje arhivskega gradiva zaradi varnosti. Prikazanih je več tipov najbolj razširjenih aparatov za snemanje ter tudi nekaj aparatov za kopiranje arhivskega gradiva (npr. kserografski). Omenjene so tudi posebne vrste arhivskih materialov — npr. filmski trak, ki se je danes zelo razširil v arhivih, je pa hkrati zelo občutljiv.

Na koncu vsebinsko zelo bogate publikacije je dodana vsakemu poglavju potrebna bibliografija.

Janez Tehovnik

Dr. Paola Korošec, Sv. Gore v preteklosti. Izdal župnijski urad sv. Petra pod Svetimi gorami, Bistrica ob Sotli 1973; 27 str.

Knjižica je vodič, v katerem avtorica opisuje arheološko in umetnostno preteklost planote z osrednjo cerkvijo Marije Device ter štirih kapel, ki stojijo okoli nje. Izkopavanja so pokazala, da je bil ta del Slovenije kontinuirano naselje od prazgodovine naprej in da so se tu mimo selila tudi germanska in slovanska plemena. Kontinuiteta stavb naj bi potekala že od antike dalje, ker naj bi bil z njo povezan nastanek najmanj dveh, če ne treh kapelic. V verski vnemi sv. Heme vidi dr. Koroščeva tisti vzvod, ki je dal današnjo arhitektonsko podobo hribu. V tem obdobju naj bi namreč zgradili večjo cerkev na mestu današnje Marijine ter pozidali kapele. Prisotnost nekaterih stilov v arhitekturi sakralnih objektov kot tudi več plasti slikarij kaže na kasnejše prezidave. Posebno lep je barok osrednje Marijine cerkve.

S številnimi fotografijami opremljena knjižica je bila izdana ob začetku raziskovalnih in zavarovalnih del na gori ter njenih objektov. Z njo dajeta tako avtorica kot župnijski urad izčrpne in razumljive odgovore na vprašanja mnogih obiskovalcev.

Stane Granda

Vinko Šribar, *Otok pri Dobravi (freisinški trg Gutenwerth), vodnik. Narodni muzej v Ljubljani, Center za zgodnje srednjeveške in staroslovanske študije, projekt »Mihovo«. Novo mesto 1974, 38 str.*

Izkopavanja na Otoku pri Dobravi, prostoru, kjer je proti koncu 15. stoletja prenehal obstajati srednjeveški trg, so v slovenski javnosti zbudila precej zanimanja. Vzrok za to so seveda številni, poglavitni pa so v različnem lociranju kraja nekaterih zgodovinarjev, ker je to prvo obsežnejše poznosrednjeveško izkopavanje in ne nazadnje zaradi avtorjevega teoretičnega in praktičnega pristopa k delu.

Razmeroma veliko prostora je namenjeno opisu nekdanjega položaja kraja glede na Krkin tok. Odgovor na to vprašanje je zvezan z mnogimi vprašanji glede tlorisa, arhitekture, fortifikacij in gospodarstva trga. Na podlagi nekajletnih izkopavanj je Šribar ugotovil, da so odkriti zidovi temelji neke, na antičnih zidovih sezidane cerkve iz 12. ali 13. stol. ter temelji nekaterih obrtnih delavnic. Popolnejšo rekonstrukcijo in trdnejše odgovore mu onemogočajo meje obeh izkopanih polj. Zanimiv je tudi avtorjev poskus priti do nekkih rezultatov s pomočjo primerjave tlorisov Kostanjevice in doslej ugotovljenega gutenverškega. Očitno bodo tudi v tej smeri potrebni še novi, vendar previdni napor.

Slovenskemu tekstu je dodan še povzetek v nemščini ter nekaj skic in fotografij.

Stane Granda

Božo Otorepec: *Iz zgodovine gradu Bogenšperk. Litija (Odbor za obnovo gradu Bogenšperk) 1974. 42 str. Ilustr. M. 8°.*

V preteklih nekaj desetletjih so nekateri raziskovalci — umetnostni zgodovinarji — temeljito obravnavali grajsko arhitekturo na Slovenskem. Rezultat svojih raziskav so avtorji — zlasti prominentna na tem področju sta Ivan Komelj in Nace Šumi — izdali v temeljnih publikacijah, ki zajemajo posamezna stila oziroma časovna obdobja ali pa se omejujejo na določene teritorije. Veliko podatkov o gradbeni zgodovini gradov in konservator-

skih posegih in problemih je zbranih tudi v konservatorskih poročilih Zavoda za spomeniško varstvo SR Slovenije v reviji Varstvo spomenikov. Pomemben in po prijemu zanimiv prispevek za poznavanje gradov so tudi topografske študije (delno publicirane), ki so nastale v zvezi z razstavo »Gradovi na Gorenjskem«, avtorjev Mirine Zupančič, Majde Žontar in Petra Fistra.

Nasprotno so bila dela, ki bi podajala celovitejša, lahko tudi krajša, toda zaokrožena pregleda zgodovine posameznih gradov ali skupine gradov na določenem področju, prav maloštevilna. Toda tudi to, kar je obstajalo, je bilo raztreseno po številnih publikacijah, nepopolno in razen nekaj izjem, kot so bile npr. objave Pavla Blaznika in Boža Otorepca, pogosto nezanesljivo. Še vedno je bila XI. knjiga Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske tisti vir, iz katerega je bralec ali pisec črpal vsaj nekaj zgodovinskih podatkov o tem ali onem gradu na Kranjskem.

Vendar se stanje v zadnjem času popravlja. V zbirki vodnikov »Kulturni in naravni spomeniki Slovenije«, ki jih izdaja Zavod za spomeniško varstvo Slovenije, zalaga založba Obzorja in ureja Helena Menaše, je izšlo že nekaj kvalitetno napisanih vodnikov, ki obravnavajo zgodovino gradov. Npr.: Jože Turk: Ozemlje Slovenjebistriške občine (1968), ki vključuje tudi opis slovenjebistriškega in štatemberškega gradu. Isto velja za vodnik Stanka Škalerja: Brežice (1968, 1971²). V celoti pa se ukvarjajo z opisom oziroma zgodovino gradov naslednje knjižice: Sergej Vršer: Mariborski grad (1969), Ivan Komelj: Sevniški grad in Lutrovska klet (1969), Ivan Stopar: Stari grad nad Celjem (1972), Nataša Štupar-Šumi: Grad Rihemberk nad Branikom (1973) in Ivan Stopar: Velenjski grad (1974).

Leta 1973 je izšla v zbirki »Kulturni in naravni spomeniki Kočevske«, ki jo je začelo izdajati Turistično društvo Kočevje (po obliki popolnoma posnema že omenjeno zbirko Zavoda za spomeniško varstvo SR Slovenije), knjižica prizadevnega amaterja Franca Cankarja: Fridrihštajn in Kočevje v letih 1425 do 1515. Od samostojno izdanih zgodovinskih opisov gradov, ki so knjigotrško dostopni interesentom, je treba navesti tudi Marijana Zadnikarja: Predjamski grad (1960, 1965²) in knjižico: Grad Socerb, ki jo je založil Rudi Gabrovec (1967).

Najnovejše s tega področja je publikacija Boža Otorepca: Iz zgodovine gradu Bogenšperk. Knjižico je založil in izdal odbor za obnovo gradu Bogenšperk, po formatu in obsegu pa bi se prav lahko vključila tudi v zbirko »Kulturni in naravni spomeniki Sloveni-

je«. Pri tem bi opozoril na dejstvo, da so avtorji zgoraj naštetih vodnikov predvsem umetnostni zgodovinarji, zato tudi so ti vodniki pisani pretežno z gledišča njihove stroke, medtem ko je pristop Boža Otorepca, zgodovinarja in odličnega poznavalca arhivskega gradiva, nujno drugačen. Razen tega, da je uporabljal obstoječo literaturo, je Otorepec pri svojem delu za prikaz zgodovine Bogenšperka izčrpal vse zadevne arhivske vire. Tako smo končno dobili odlično zgodovinsko študijo o gradu, ki je zaradi zveze z Janezom Vajkardom Valvasorjem eden naših najpomembnejših kulturnih spomenikov.

Na arhivskih virih pa temelje tudi že poprej v revijah objavljene Otorepčeve študije iz zgodovine gradov, npr.: Iz preteklosti Mengša, Mengeški zborniki I, 1954; Iz zgodovine Gorenjega Logatca, Kronika XX, 1972; Iz zgodovine turjaškega gradu, Kronika XXI, 1973. Nedvomno bo avtor delo v tej smeri še nadaljeval in s tem tehtno prispeval k izpopolnitvi znanja na tem področju zgodovine.

Branko Reisp

Bovško berilo. Izbor manj znanih člankov o Bovškem. Izdal Goriški muzej, Nova Gorica 1971. 93 str. (Strojep. avtograf.) 4°.

Goriški muzej je v zadnjih letih samostojno ali v sodelovanju s kakšno drugo ustanovo izdal že nekaj samostojnih publikacij, v glavnem natisov starejših del kot npr. faksimilirano izdajo S. Rutarja Zgodovina Tolminskega (1972) in še neobjavljen Rutarjev Dnevnik (1972), ki ga je uredil in z opombami opremil Branko Marušič.

Ob 18. kongresu jugoslovanskih folkloristov v Bovcu je v nakladi 300 izvodov in v ciklostilni tehniki izšlo tudi Bovško berilo, publikacija, ki vsebuje nekaj manj znanih člankov in razprav o geografiji, zgodovini, etnografiji, planinstvu in jezikovnih posebnostih Bovškega. Vsi prispevki so nastali v drugi polovici 19. stoletja; objavljeni so po kronološkem redu nastanka in brez popravkov; na koncu so dodani glavni podatki o avtorju ter manjša dopolnila in popravki.

Dva prispevka Štefana Kociančiča, nekdanjega semeniškega profesorja v Gorici, sta ponatis iz Arkiva za povjestnico jugoslavensku (1854) in opisujeta Bovec, Log, Kobarid, Predel ter tolminske in bovške gore.

Angelo Moná, ravnatelj kmetijske šole v Gorici, je 1872 v Atti e memorie objavil poročilo, ki je za pričujočo publikacijo prevedeno iz italijanščine in nosi naslov Občini

Soča in Trenta. V njem se posebej dotika gospodarske, zlasti gozdne problematike.

Članek Antona Červa o Trenti je menda prvi daljši tekst o Trenti, ki se je pojavil v slovenskem tisku, saj je avtor v času svojega sicer kratkotrajnega službovanja v Trenti (1870—72) zbral veliko zanimivih podatkov.

Ustanovitelj bovške čitalnice Peter Kobal je opisal Bovec in okolico, medtem ko je izpod peresa Simona Rutarja daljši članek z naslovom Zgodovinske črtice o Bovškem — zgodovinskogeografska študija, pisana za preprostega bralca in objavljena že v Soči v devetih nadaljevanjih leta 1879. Simon Gregorčič ml. (Podkljukar) je avtor Trentarskih pripovedk (izšle so tudi v Soči leta 1884, ki so nastale na podlagi ustnega izročila in se dotikajo rudarstva, zidanja cerkva, beneficijatov ipd.

Goriški muzej ima v bodoče še v programu izdajo podobnih beril za območje severne Primorske, izbori pa bodo pripravljene tako, da bo obdelan posamezen kraj ali geografsko področje ali pa bo zajeta določena problematika. Vsekakor posnemanja vredna publika za pospeševanje krajevnega zgodovine.

Olga Janša-Zorn

Berilo o Rutu. Izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Rut na Tolminskem. Izdal Goriški muzej, Nova Gorica 1972. 110 str. (Strojep. avtograf.) 4°.

Drugi zvezek Beril je Goriški muzej posvetil Rutu, nekdanjemu nemškemu naseljitvenemu otoku sredi slovenskega ozemlja, ki je bil predmet številnih poljudno-znanstvenih razprav domačih in tujih raziskovalcev. Berilo o Rutu prinaša na eni strani že objavljene prispevke, prevedene iz nemškega jezika, na drugi strani pa originalne slovenske tekste v nespremenjeni obliki (popravljenе so le nekatere očitne tiskovne napake).

Prvi del berila obsega 7 prispevkov štirih slovenskih avtorjev (Štefan Kociančič, Simon Rutar, Ivan Koštial, Milko Kos) in Nemca Carla von Czoerniga ml.

Najstarejši članek o Rutu je izpod peresa Štefana Kociančiča, izšel pa je že 1853 v celovški »Slovenski bčeli« pod psevdonimom Ipavec. V njem daje avtor kratek zgodovinski oris tega naselja in navaja tudi nekatere jezikovne značilnosti kraja. Drugi članek istega pisca je dopolnilo prvemu, tiskan pa je bil v Arkivu za povjestnico jugoslavensku 1854. Prav tako predvsem z jezikovnega stališča je obdelal Czoernig ml. »Pozabljeni nemški otok Nemški Rut«. Tudi Rutarjev članek Nemški

Rut na Goriškem je deloma zgodovinska deloma jezikovna študija, ki je že bila objavljena v Kresu. Oba Koštiálova prispevka pa sta izšla v nemškem jeziku v letih pred prvo svetovno vojno.

Iz knjige Urbarji Slovenskega Primorja (Ljubljana 1948) Milka Kosa so vzeti odlomki z naslovom Tolminski urbar iz leta 1377.

Drugi del berila prinaša doslej le delno objavljeno gradivo: dve poslovilni pismi Simona Kosa ter prvič objavljena članka Cirila Kosa o zgodovini Ruta med vojnama in Cirila Zupanca o Rutu med NOB. Menim, da take izdaje, čeprav jim bo morda kdo očital pomanjkanje kritičnega aparata, vendarle lahko odigrajo pomembno vlogo pri spoznavanju krajevne zgodovine.

Olga Janša-Zorn

Karl-Heinz Podlipnig, Wirtschaftsgeschichte der deutschen Sprachinsel Gottschee. Inavguralna disertacija na insbruški univerzi (tipkopis), Innsbruck 1968.

O vprašanju kočevskih Nemcev, predvsem pa o njihovi izselitvi med drugo svetovno vojno je bilo v tujini pripravljenih več disertacij. Iz zadnjega časa naj omenimo ameriško disertacijo Thomasa F. Bencine o preselitvi in begu Kočevarjev leta 1945 (povzetek disertacije je v treh nadaljevanjih izšel v kočevskem glasilu Gottscheer Zeitung med junijem in avgustom 1974). Isti list je v povzetkih prinesel tudi Podlipnigovo raziskavo (v letih 1972 in 1973). Vprašanja, ki si jih je avtor v tej disertaciji zastavil, so tako geografski oris kočevskega območja kot poreklo nemških naseljencev, naselitvene in hišne oblike, kočevarsko narečje, historična opozorila na položaj kočevskega otoka do prve svetovne vojne, poljedelstvo in gozdarstvo, druge gospodarske dejavnosti, problematika izseljevanja kočevskega prebivalstva (v Ameriko), položaj Kočevarjev v stari Jugoslaviji, njihova izselitev v tretji rajh ter njihova nadaljnja usoda. Uvodoma Podlipnig opozarja, da se je moral skoraj izključno nasloniti le na tiskane vire ter literaturo, vendar tiste v slovenskem jeziku skorajda ne pozna. Tako daje disertacija predvsem vpogled v nemško pisano literaturo o kočevskem vprašanju ter na njena opozorila. Za slovenskega bralca bo nedvomno zanimiv podatek o številu kočevarske skupnosti. Za leto 1939 Podlipnig navaja število 15.000 oseb. Za čas po drugi svetovni vojni pa najdemo podatek, da je samo na območju Severne Amerike živelo 19.000 Kočevarjev, in več kot očitno je, da so v tem številu zajeti tudi slovenski izseljenci vse tja

do Ribnice (na tak zaključek nas navajajo nekatera opozorila Gottscheer Zeitung iz preteklih let). Najdemo tudi podatek, da živi danes največ Kočevarjev v Clevelandu, Ridgewoodu in Brooklynu. Zanimivo je tudi mnenje, po katerem se bo zaradi skupinske naselitve obdržalo kočevarsko narečje v Ameriki dalje kot pa v Evropi, ko bo izginilo že s sedanjo generacijo. Po Podlipnigu živi danes na avstrijskem Koroškem kakih 2000 Kočevarjev, na Štajerskem 5000, na območju ostale Avstrije 1000 ter v Nemčiji 2000.

Drugo zanimivo vprašanje je v disertaciji nedvomno oris položaja kočevarske manjšine v stari Jugoslaviji. Uvodoma disertacija naglašja, da je postalo Kočevsko v tem času območje bolj sistematično vodene slovenske ofenzive, usmerjene predvsem proti nemški zemljiški posesti in nemški kulturi, pri čemer se ni delala razlika »med nemškim in avstrijskim«. Sledi oris položaja kočevskega manjšinskega šolstva po letu 1918 ter omejevanja društvenega življenja na kočevskem jezikovnem otoku.

Pri opozarjanju na nekatere aspekte kočevskega položaja se je avtor naslonil na izjave posameznih še živečih prič. Po njih sta v tridesetih letih prispevali k oživitvi kočevskega otoka dve »komponenti«: obnova švabsko-nemškega Kulturbunda in njegovih organizacij (v letih 1931 do 1935) ter dejavnost dr. Volkmarja (Volkerja) Dicka iz Freiburga, ki je leta 1933 na Kočevskem proučeval tamkajšnje nemško narečje. Pri tem je spoznal nevarnost, da bi jezikovni otok izginil in je zato prišel na idejo organizirati pomoč za razvoj Kočevskega. Izdelal je tudi načrt za sanacijo kočevskega gospodarstva. Podlipnig piše, da je Dick izšel iz organizacije »Deutsche Jugendbewegung«, ki da ni imela nič opraviti z nacionalnim socializmom; po njegovem Dick tudi ni deloval po nalogu nemške države. Iz drugih virov pa vemo, da je Dicka poslala na Kočevsko organizacija VDA in to pod okriljem insbruške univerze (prim. Dušan Biber, Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933—1941, Ljubljana 1966, 113). —

Iz Dickove dejavnosti naj po Podlipnigovi disertaciji opozorimo na delovno akcijo, namenjeno Kočevarjem, ki naj bi udeležence opozorila na njihov narodnostnogospodarski in socialnopolitični položaj. Akcije se je udeležilo 40 kočevarskih mladincev in to pod vodstvom freiburških študentov. V zim 1933/34 pa je bilo poslanih v tretji rajh 120 kočevarskih kmetov, za katere so skrbeli študentje, sodelavci VDA (Volksbund für das Deutschtum im Ausland). Marca 1935 je ta organizacija ustanovila poseben urad za Kočevsko s

sedežem v Berlinu. Podlipnig piše, da je od leta 1935 dalje krošnjarijo po Nemčiji 300 kočevskih krošnjarijev, ki so jih porazdelili po raznih mestih (na primer v München 15). Zanimiv je podatek, da so krošnjariji dobili polovico zaslužka takoj, ostanek pa šele, ko je bil izdelan načrt za izboljšanje njihove poseti (nov skedenj, gnojnične jame ip.). V Nemčiji so bivali po dva, največ pa tri mesece. Opozoriti je tudi treba, da so od leta 1937 dalje pošiljali v Nemčijo 50—60 mladih Kočevarjev z namenom, da bi poleti delali na območju Švabskih Alp, kjer da so podobni pogoji kot na Kočevskem. Tu so delali na vzornih kmetijah, medtem ko so pozimi spoznavali moderno kmetijstvo na kmetijski šoli v Ulmu (šola je bila ustanovljena s tem namenom).

Delovni akciji leta 1935 je naslednje leto sledil tabor v kočevskem Pogorelcu. Tu se je tudi porodila misel, da bi se Kočevsko pritegnilo v turizem. V ta namen je jeseni 1938 obiskala Kočevsko posebna komisija VDA, da bi proučila pogoje za redno potovalno dejavnost. S potovanji so nameravali pričeti naslednje leto, vendar jih je preprečil pričetek druge svetovne vojne. Še pred tem je leta 1937 VDA pošiljala na Kočevsko »prvorazredne« izvedence za posamezne gospodarske dejavnosti (na primer za domačo obrt, gradnje hlevov, zadružništvo, živinozdravnika...). Dick si je tudi prizadeval ustanoviti osrednjo mlekarno, pospešiti svinjereje in podobno. Uresničitev vseh nakazanih načrtov se je postavljala v obdobje 1934—1944.

Zaključni del disertacije je namenjen orisu izselitve Kočevarjev leta 1941. Tako kot prvi, tudi ta razdelek ne sloni na arhivskem gradivu. Prav tako nista upoštevani obe slovenski deli, ki se nadrobneje ukvarjata z nakazano problematiko (že omenjena monografija Dušana Bibra ter delo Toneta Ferenca Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, Maribor 1968).

Tone Zorn

Kromberk-Loke v narodnoosvobodilnem boju. Ob trideset-letnici množičnih aretacij in odgona v nemška taborišča. Zbral in uredil Ciril Zupanc v sodelovanju s komisijo za zapornike in internirance pri mestnem odboru ZB Nova Gorica. Izdal Mestni odbor ZB NOV Nova Gorica, Nova Gorica 1974, 40. str.

Knjižica je pisana brez kakršnihkoli znanstvenih pobud, njen osnovni cilj je spomniti bralca na hudo trpljenje kraja in njegove okolice. Dogajanje do druge svetovne vojne je Zupanc predstavil s kratkimi odlomki iz Rutarja in kasnejših avtorjev, vojni čas pa s po-

srečnim izborom nekaterih, predvsem spominskih virov. Pred nami vstane plastična podoba vasi in njenih prebivalcev, katere je boj za nacionalni obstoj zvezal ne glede na socialno in ideološko pripadnost. Tako predvojni komunisti kot stari, dobri Vinko Vodopivec ali pa najožja sorodnica kromberškega lastnika so po svoje prispevali, da se je vojna preje končala in da so ljudje manj trpeli.

Sodbo o veličini deleža kraja v NOB prepušča Zupanc bralcu. Zaradi načina njegovega dela moramo knjižico imeti bolj za zbirko virov o naši najbližji preteklosti kot pa literaturo o njej.

Stane Granda

'55 '70 Slovenska obala v številkah. Izdal obalni svet Koper. Izola, Koper, Piran 1972 (1973), 386 str.

Spremembe po drugi svetovni vojni, še zlasti pa razvoj od srede petdesetih let dalje so področje treh slovenskih obalnih občin oblikovali v zaključeno socialno-geografsko enoto, ki od decembra 1969, to je od ustanovitve obalnega sveta, tudi v družbenopolitičnem življenju in administrativnem razdeljevanju naše republike vedno pogosteje nastopa pod enotnim imenom »slovenske obale«. Ob popisu leta 1971 je področje imelo 345 km² površine in 58.138 prebivalcev. Leto pred tem pa so primerjave pokazale, da tod na 1,7 % površine SRS živi 2,5 % slovenskega kmečkega prebivalstva 3,3 % vsega prebivalstva in 4,4 odstotkov zaposlenih, ki ustvarjajo 5,0 % narodnega dohodka SRS in kar 6,4 % družbenega produkta v prometu, trgovini in gostinstvu. Ta del Slovenije ima rekorden delež v porabi motornih goriv z 11,1 %, v turističnih nočninah s 27,8 % (v inozemskih nočninah pa kar s 34,2 %) in zaradi svoje lege tudi v prehodnih motornih vozil čez mejo s 34,7 %. Na te posebnosti obale sestavljalci publikacije opozarjajo že v uvodnem orisu.

Poleg metodoloških pojasnil vsebuje knjiga še štiri poglavja z vzorno urejenimi statističnimi podatki za obalo kot celoto in za posamezne občine posebej. Ob splošnih podatkih, ki jih iz leta v leto več zasleduje republiška statistična služba, so tu objavljeni še številni drugi v številke zajeti rezultati, zbrani posebej za to priložnost. Kjer je bilo mogoče, tabele vsebujejo tudi podatke, ki segajo pred leto 1955, priobčeni pa so tudi prvi rezultati štetja iz leta 1971.

Če si na hitro ogledamo še nekatere najznačilnejše podatke o razvoju obale, se najprej ustavimo pri tabelah o gibanju prebivalstva. Leta 1948 je živelo na tem področju

52.550 ljudi, leta 1953 pa samo še 42.665. Vzrok za ta padec lahko najdemo predvsem v mednarodnih zapletih okrog državne meje. Stanje iz leta 1948 je bilo ponovno doseženo šele v letu 1964, glede na rezultate iz leta 1971 in glede na sedanji umirjeni vsakoletni prirastek prebivalstva pa zdaj že smemo govoriti o 60.000 prebivalcih obalnih občin. Medtem ko od leta 1965 naravni prirastek prevladuje nad selitvenim, je za prejšnja leta moč ugotoviti, da je bila obala po odhodu znatnega dela prebivalstva v Italijo področje močne naselitve iz drugih delov Slovenije (okoli 20.000), iz Hrvaške, nedvomno predvsem iz širšega zaledja (okoli 6.000) in iz »tujine« (leta 1961 kar 1.727), pri čemer gre verjetno v večini za priseljence iz krajev, ki so ostali pod Italijo. Tako naj bi bilo povsem avtohtonega prebivalstva leta 1961 le 14.218, (11.052 na podeželju!), pri čemer so v tej številki že vštet tudi otroci, ki so se tu šele po vojni rodili. Med posledicami teh močnih demografskih sprememb je zlasti omeniti pisano narodnostno strukturo; leta 1961 so prevladovali Slovenci (41.707), sledili so Hrvati (4.593), Italijani (2.547), Srbi (625) in v manjšem številu pripadniki drugih narodov. Pred nedavnim objavljeni podrobni podatki štetja iz leta 1971 za primerjavo kažejo naslednjo sliko: 45.403 Slovenci, 6980 Hrvatov, 2.568 Italijanov, 1399 Srbov itd. Številni priseljenci iz drugih delov Jugoslavije, še bolj pa tradicionalna zaostalost istrskega podeželja sta vzrok za visoko število nepismenih, leta 1961 kar 3.015 ali več kot 7 % prebivalstva starejšega od 10 let, od teh 1.649 v skupini 35—64 let in 1.143 v skupini 65 in več let.

Že leta 1961 je od skupnih 49.977 natanko 27.000 prebivalcev živelo v mestih; proces praznjenja vasi in staranja strukture vaškega prebivalstva je v zadnjih letih še napredoval. V letu 1970 je tako kmetijstvo sodelovalo v družbenem produktu le še s 5 %. Na prvo mesto je prišel promet s 26,1 %, industrija je padla na drugo mesto s 24,7 %, trgovina je bila zastopana z 21,4 %. Leta 1961 je bilo aktivnega prebivalstva 25.692, od tega v kmetijstvu 6.162, v industriji 5.673, v obrti 1.465, v prometu 1.437, v gradbeništvu 1.171, v trgovini 1.152 itd, v gostinstvu tedaj le 763.

Poleg strukture prebivalstva vsa štiri poglavja po vrstnem redu obravnavajo še družbeno in politično ureditev, zaposlenost in osebne dohodke, gospodarstvo kot celoto, posebej še proračune, cene (samo v Kopru), in-

dustrijo in rudarstvo, kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, gradbeništvo, promet, trgovino, gostinstvo in turizem, komunalo in obrt. Nemogoče je tu povzeti vsaj osnovne karakteristike; velika večina objavljenih podatkov potrjuje in razjasnjuje naše dotedanje pojme o družbenem razvoju obale, najti pa je moč tudi take, ki se zdijo presenetljivo različni od podatkov za ostalo Slovenijo in od tistih, ki bi jih pričakovali za obalo. Za zgodovinarja so še posebej dobrodošli podatki, ki sledijo gospodarskim pregledom: o socialnem zavarovanju in zdravstvu, o šolstvu ter o kulturi.

Verjetno ni treba še posebej razpravljati o koristnosti publikacij, kot je pričujoča, za pisce sodobne zgodovine. Prav tako se lahko izognemo naštevanju težav, ki jih tako delo postavlja pred avtorje. Jasno je, da jim dolgujemo zahvalo vsi uporabniki in ne le tisti prebivalci obale, ki bodo v knjigi iskali podatke o svojem kraju, svoji stroki, o rezultatih svojega dvajsetletnega dela. Zato preidimo k nekaterim opazkam, zapisanim med prebiranjem »Slovenske obale«.

Bistvena pomanjkljivost knjige je, da ne vključuje podrobnih dokončnih podatkov ljudskega štetja leta 1971. Izpuščeni so tudi nekateri zanimivi, drugod že objavljeni podatki, kot npr. o tem, kdaj so se na obalo priselili sedanji prebivalci. Premalo je primerjav z istovrstnimi podatki za SRS in SFRJ. Skoraj nikjer niso izračunani odstotki, prav tako ne indeksi. Primerljivost podatkov, izraženih v dinarjih, je zmanjšana, ker ni izračunov v stalnih cenah. Zdi se, da bi bilo moč vsebino knjige približati širšemu krogu bralcev, če bi bilo uporabljenih še več grafičnih prikazov. Vsaj nekatere tabele bi poleg tega nujno potrebovale še verbalnih pojasnil; naslov publikacije bi bil s tem sicer presežen, z majhnim trudom pa bi poznavalci obalnih razmer lahko bralcem prihranili zamudno iskanje pojasnil za posamezne statistično neobičajne pojave v drugih virih. Če lahko ugotovimo, da »Slovenska obala v številkah« pomeni po svojem metodološkem pristopu nasprotje raznim drugim pokrajinskim zbornikom, ki se mnogokrat omejujejo na subjektivno obarvane spise in razmeroma čisto deskripcijo, potem se ogrevamo za srednjo pot, kjer naj bodo trditve podkrepjene tudi s številkami, ne bodo pa izpuščeni vsi družbeni pojavi, ki jih ni moč zajeti v statistične oblike. Primer takega pojavi je v naši knjigi npr. nezadosten prikaz položaja italijanske narodne skupnosti na slovenski obali.

Janez Stergar

ANKA VIDOVIČ-MIKLAVČIČ

BIBLIOGRAFSKO KAZALO
KRONIKE SLOVENSКИH MEST

I—VII (1934—1940)

Pred štiridesetimi leti je pričela izhajati ugledna komunalna revija Kronika mestne občine ljubljanske, katere ustanovitelji so bili med drugim tudi takratni župan dr. Dinko Puc, Evgen Jarc in Pavel Debevec. Prvi dve številki I. letnika sta izšli kot zgodovinska revija mestne občine ljubljanske. Na pobudo Ljubljane pa se je časopis vsebinsko in teritorialno razširil; postal je skupno slovensko glasilo za zgodovino in življenjsko problematiko mest in se preimenoval v Kroniko slovenskih mest. »Porodila sta jo zavest in prepričanje, da je nujno potrebno glasilo, ki bi zbiralo gradivo za bodoče zgodovinarje naše kulture, gospodarstva in socialnega življenja in predvsem važna in pereča vprašanja iz komunalne politike naših mest.« Njeno izhajanje se je sicer kmalu končalo in to s kratčnim odtisom gradiva za 1. številko VIII. letnika, ki pa zaradi vojne ni nikoli izšla. Z željo, da bi o prispevkih, ki so ostali v krtačnem odtisu, kaj več povedala v uvodu, sem poizvedovala za tem gradivom pri ustreznih ustanovah in posameznikih,* vendar brez uspeha. Zato domnevam, da so ostali ti krtačni odtisi kar pri avtorjih prispevkov z namenom, da jih popravijo; a jih nato niso vrnili glavnemu uredniku v nadaljnjo pripravo številke. Tako sta se npr. ohranila dva prispevka prof. Milka Kosa, in sicer Pečat in grb mesta Ljubljane, str. 3—8, in Početki Novega mesta, str. 15—20, in ju je prof. Bogo Grafenauer vključil tudi v Bibliografski pregled dela Milka Kosa (Zgodovinski časopis, VI—

* Na tem mestu se lepo zahvaljujem Meliti Stele-Možina, višjemu kustosu v Moderni galeriji, ker se je ljubeznivo odzvala moji prošnji in pregledala zapuščino svojega očeta dr. Franceta Steleta. Prav tako se zahvaljujem dr. Vladimiru Valenčiču v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, ker je pregledal zapuščino Vladislava Fabjančiča.

VII 1952—1953, str. 27). Kaj več podatkov še o drugih prispevkih mi ni uspelo dobiti, zato sodim, da je gradivo v večji meri bržkone izgubljeno.

V sedmih letnikih pa je revija vendarle prinesla toliko tehtnih in zanimivih prispevkov, razprav in člankov, kronoloških pregledov, dogodkov, spominov, nekrologov, komunalnih vesti in vrsto drobnih podatkov v noticah in beležkah, da utegnejo zgodovinarjem in tudi drugim priti prav. Nič manj ni zanimivo slikovno gradivo, ki je vse letnike bogato ilustriralo in dopolnjevalo vsebino zvezkov; od tega je veliko tudi dokumentarne vrednosti. Vse to me je napotilo do tega, da sem pripravila ob 40-letnici začetka izhajanja Kronike slovenskih mest bibliografsko kazalo, s katerim želim opozoriti na vsebinsko in slikovno gradivo tega časopisa.

Kronika je izhajala štirikrat na leto v istem formatu (4°); obsegala je v prvih dveh letnikih okoli 80 strani, kasneje 60 do 70 strani. Do leta 1937 je izhajala v lastni upravi, s tem letom pa je bila sklenjena pogodba za izdajanje Kronike med mestno upravo in Učiteljsko tiskarno, ki je prevzela tedaj še založbo. Tako se je rešila revija občutnih finančnih težav, ki so jo spremljale kmalu po prvem letu izhajanja.

Uredniški odbor se je v razmeroma kratkem času izhajanja časopisa žal zaradi smrti svojih članov večkrat menjal. Prvi urednik in duhovni oče Kronike je bil vodja Mestnega arhiva Lojze Slanovec, ki je urejal časopis od začetka izhajanja do poletja 1935. Po njegovi smrti je postal glavni urednik Evgen Jarc, njegov pomočnik pa Pavel Debevec. Svoje delo sta opravljala do svoje smrti; Jarc do 5. VI. 1936 in Debevec do 11. V. 1939. Po Jarčevi smrti je prevzel dolžnosti glavnega urednika Jože Gregorčič. Uredniški odbor Kronike

pa je bil naslednji: Dinko Puc, Evgen Jarc, Francè Stelè in Lojze Slanovec, ki ga je po njegovi smrti (31. VIII. 1935, pri pripravi tretje številke II. letnika) zamenjal Rudolf Molè. V letu 1936 je umrl glavni urednik Evgen Jarc, sodeloval je še pri urejanju druge številke III. letnika. Ostala sta še Francè Stelè in Pavel Debevec, po njegovi smrti pa ga je zamenjal Jože Gregorič. Stelè in Gregorič sta uredila sedmi letnik in pripravila prvo številko osmega letnika, ki pa je žal ostala v krtačnem odtisu. To je bilo tako imenovano ljubljansko uredništvo. Krajevno uredništvo pa so sestavljali: Franjo Baš (Maribor), Janko Orožen (Celje), Alojz Remec (Ptuj), Josip Žontar (Kranj), Lojze Turk (Novo mesto), le-tega je s IV. letnikom zamenjal Janko Jarc.

Ta bibliografija ima podobne kriterije in pravila kot Bibliografsko kazalo Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino I—XX (1953—1972). Tudi to bibliografsko gradivo sem razvrstila po strokovnih skupinah in le-te v podskupine. Nekateri prispevki segajo s svojo vsebino v več obdobjih ali področij, a sem jih razvrstila po njihovi vsebini ali tehtnosti samo v eno strokovno skupino. Enote znotraj skupin in podskupin si sledijo po abecednem redu avtorjev in stvarnih naslovov, enote istega avtorja pa kronološko. To pravilo pa ni upoštevano v skupini Biografije, nekrologi, kjer si enote sledijo po abecedi oseb, o katerih govori prispevek; v skupini Kronologija, Uprava in uredništvo Kronike, kjer so enote urejene kronološko.

Bibliografski opis upošteva sodobna pravila bibliografske tehnike. Podatku o avtorju sledi naslov in podnaslov, nato impresum z navedbo letnika, letnice, številke in strani. V oglatem oklepaju so razrešitve, dopolnitve o avtorjih, podatkih o slikah in popravki v naslovu ali impresumu. Če je bilo potrebno, je opisu dodana tudi anotacija, ki dopolnjuje naslov, pojasnjuje prispevke z nadaljevanji ali opozarja na popravke in dostavke k ustreznim prispevkom. Časopis ima od II. letnika dalje v vseh zvezkih prilogo s svojo

paginacijo, zato je ta v bibliografskih enotah označena z zvezdico. Nekaj anonimov in začetnic imena in priimka ni razrešenih. Zlasti ne anonimni prispevkovi v prilogi časopisa in v nekaterih rubrikah, kot so Smrtna žrtev, Iz komunalnega življenja, Krajevni dogodki, ki so pravzaprav obvestila ljubljanske mestne občine ali v prilogi časopisa uradna poročila o delu in uspehih raznih podjetij in ustanov.

Vsebinskemu kazalu je dodano kazalo avtorjev, imensko in krajevno kazalo. Sledi kazalo slik.

Pregled obsega letnikov (strokovni del)

- I 1934, 1 (str. 1—80), 2 (81—160), 3 (161 do 260), 4 (261—348)
- II 1935, 1 (str. 1—100), 2 (101—188), 3 (189 do 260), 4 (261—332)
- III 1936, 1 (str. 1—80), 2 (81—144), 3 (145 do 200), 4 (201—256)
- IV 1937, 1 (str. 1—64), 2 (65—128), 3 (129 do 192), 4 (193—256)
- V 1938, 1 (str. 1—64), 2 (65—128), 3 (129 do 192), 4 (193—256)
- VI 1939, 1 (str. 1—56), 2 (57—120), 3 (121 do 192), 4 (193—256)
- VII 1940, 1 (str. 1—64), 2 (65—128), 3 (129 do 192), 4 (193—256)

Pregled obsega letnikov (priloga), ki ima paginacijo označeno z zvezdico.

- I 1934 —
- II 1935, 1 (str. 1*—16*), 2 (17*—32* in 33* do 39*), 3 (41*—56* in 57*—64*), 4 (65* do 80* in 81*—88*)
- III 1936, 1 (str. 1*—16*), 2 (17*—48*), 3 (49* do 56*), 4 (57*—64*)
- IV 1937, 1 (str. 1*—16*), 2 (17*—24*), 3 (25* do 28*), 4 (29*—32*)
- V 1938, 1 (str. 1*—8*), 2 (9*—12*), 3 (13* do 14*), 4 (15*—18*)
- VI 1939, 1 (str. 1*—16*), 2 (17*—32*), 3 (33* do 48*), 4 (49*—64*)
- VII 1940, 1 (str. 1*—12*), 2 (13*—24*), 3 (25* do 36*), 4 (37*—44*)

A. VSEBINSKO KAZALO

I. ZGODOVINSKI VIRI IN NJIHOVA NAHAJALIŠČA

1. ZGODOVINSKI VIRI

- Adlešič J[uro]:** Moja pot v Ameriko. [Z 2 sl.] — V/1938, št. 3, str. 180—183. 1
- Dolenc Metod:** Ljubljanska rokopisna zbirka pravnih obrazcev in predpisov iz tridesetletne vojne. [Z 1 sl.] — II/1935, št. 1, str. 24 do 29; št. 2, str. [101]—106; št. 3, str. 195 do 199; št. 4, str. 285—289. 2
- Fabjančič V[ladislav]:** Časnikarjem batine — ovaduhom sto zlatnikov. — IV/1937, št. 2, str. 120. 3
Prevod iz nemščine tiskanega letaka »Oklic« z datumom 23. X. 1751.
- [Göstl Fran]:** Dr. F. G.: P. Rosegger o ljubljanskem potresu. — II/1935, št. 3, str. 64*. 4
- Souvanov vrt in njegovi obiskovalci. — III/1936, št. 4, str. 62*—63*. 5
Spomini. Glej popravek k tekstu IV/1937, št. 1, str. 15*.
- Spomini na Ljubljano pred 60—50 leti. — IV/1937, št. 1, str. 12*—15*; št. 2, str. 17*. 6
- Spomin na moje gimnazijske profesorje. — IV/1937, št. 3, str. 27*—28*; št. 4, str. 29* do 31*. 7
- Moji sošolci. — V/1938, št. 1, str. 2*—4*; št. 2, str. 9*—10*; št. 3, str. 13*—14*; št. 4, str. 15*—17*. 8
Spomini.
- Spomin na »Slovensko kolonijo« na avstr. Dunaju. — VI/1939, št. 1, str. 4*—10*. 9
Glej popravek k tekstu VI/1939, št. 2, str. 120.
- Jarc Janko:** O Novem mestu ob koncu XVIII. stoletja. Franc Anton pl. Breckerfeld. [S sl.] — V/1938, št. 2, str. 99—106; št. 3, str. 144 do 151. 10
Glej popravek k tekstu V/1938, št. 4, str. 256.
- Košiček J[ože]:** Mladostni spomini na Ljubljanski grad. — VII/1940, št. 4, str. 37*—40*. 11
- Koštiál Ivan:** Novo mesto z okolico v »Popotnih spominih Henrika Coste.« [Z 1 sl.] — II/1935, št. 2, str. 26*—32*; št. 3, str. 48* do 51*. 12
V uvodu kratka oznaka prevajalca Ivana Koštiála o avtorju potopisa Henriku Costi.
- Krickel Adalbert J[ožef]:** Peš po Sloveniji l. 1828* — V/1938, št. 1, str. 4*—7*; št. 2, str. 10*—11*, št. 4, str. 17*—18*; VI/1939, št. 1, str. 1*—4*; št. 2, 17*—21*. 13
V opombi z zvezdico je pojasnilo prevajalca Antea Gabra o avtorju in potopisu.
- Lukežič G[ustav]:** Še nekaj iz Ljubljane v nekdanjih časih [Z 1 sl.] — II/1935, št. 3, str. 56*—57*. 14

- Mantuani Jos[ip]:** Najstarejši načrt Ljubljane. [S sl.] — IV/1937, št. 3, str. 161—166. 15
- Oblak Josip Cirilj:** Mirje. (Mladostni spomini.) [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 1*—4*. 16
- Remec Alojzij:** Nürnberška kronika iz l. 1552. v Ptujju. [S 3 sl.] — I/1934, št. 3, str. 233—235. 17
- Robida Ivan:** Spomini na suhi bajar. [Z 2 sl.] — II/1935, št. 1, str. 9*—15*; št. 2, str. 17*—25*. 18
O eksekucijah med prvo svetovno vojno.
- Sič Albert:** Kern — trnovsko drsališče. [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 4, str. 199—202. 19
- Stelè Francè:** Skozi slovenska mesta v letih 1571 in 1574. — VII/1940, št. 1, str. 44—47. 20
Odlomki iz Potovanja skozi Slovenijo v letih 1571 in 1574 Hugona Blotiusa.
- [Vdovič Stanko] Rožencvet Janez:** Ljubljana in druga naša mesta v potopisu iz leta 1875. — III/1936, št. 1, str. 1*—13*. 21
Opis po Reinholdu Baumstarku.
- W[ester] J[osip]:** Nemški glas o sodobni Ljubljani. — VII/1940, št. 1, str. 48. 22
Prevod članka: dr. Walter Schmid, Laibacher Spaziergänge. Eine aufstrebende Stadt. Tagespost, 14. I. 1940.

2. BIOGRAFIJE, NEKROLOGI

- Sotrudnik »Kronike« dr. Rudolf Andrejka šestdesetletnik. [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 3, str. 191—192. 23
- Molè Rudolf:** Aškerčeva prošnja za ministrsko podporo. — VII/1940, št. 3, str. 178—180. 24
- † France Batjel. [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 3, str. 36*. 25
- † Tomaž Bizilj. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 158. 26
- † Dr. Janko Brejc. — I/1934, št. 2, str. 157 do 158. 27
- Janko Cegnar,** trnovski župnik. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 3, str. 188. 28
Nekrolog.
- † Ravnatelj Alojzij Ciuha. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 134. 29
- † Pavel Debevec. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 54. 30
- Zdravnik dr. Franc Derganc.** [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 3, str. 188. 31
Nekrolog.

- Dobida K[arel]:** Kipar Alojzij Gangl. — III/1936. št. 3, str. 193—194. 32
Nekrolog.
- † **Lojze Golobič.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 347. 33
- † **Peter Grasselli.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 77. 34
- † **Dr. Vinko Gregorič.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 78. 35
- † **Dr. Pavel Grošelj.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 255—256. 36
- † **Dr. Tone Jamar.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 255. 37
- Stelè Francè:** † Prof. Evgen Jarc. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 3, str. 187—188. 38
- † **Janko nep. Jeglič.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 77. 39
- † **Nadžkof dr. Anton Bonaventura Jeglič.** — IV/1937, št. 2, str. 125—126. 40
- † **Kajzelj Bogomil.** [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 4, str. 256. 41
- Puc Dinko:** † Kralj Aleksander I. — I/1934. št. 4, str. [261]. 42
Nekrolog.
- K tragediji v Marseille-u.** [Z 2 sl.] — I/1934, št. 4, str. 343—345. 43
Opis žalnih svečanosti in besede kralja, ko je obiskal Ljubljano 26. VI. 1926.
- † **Fran Kavčič.** — I/1934, št. 4, str. 347. 44
- Robert Kollman** — slovenski mecen. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 60. 45
Nekrolog.
- Teodor Korn.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 347 46
- [Adlešič Juro]:** Dr. Anton Korošec — častni meščan ljubljanski. — V/1938, št. 2, str. 115 do 116. 47
Glej popravek k tekstu V/1938, št. 3, str. 192.
- Kranjec Silvo:** Dr. Anton Korošec — častni meščan ljubljanski. — V/1938, št. 2, str. 116 do 119. 48
Glej popravek k tekstu V/1938, št. 3, str. 192.
- Adlešič Juro:** Častni meščan dr. Anton Korošec. [Z 2 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 251—253. 49
Nekrolog in govor dr. Jura Adlešiča na žalni seji mestnega sveta 15. XII. 1940.
- † **Dr. Valentin Korun.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 256. 50
- Baš Franjo:** Prelat dr. Fran Kovačič. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 2, str. 113—114. 51
Nekrolog.
- † **Dr. Pavel Krajec.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 254. 52
- Lah Ivan:** »Zvezda«. (V spomin † Fr. Krapežu.) [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 52*—56.* 53
V biografiji tudi oris kavarne in restavracije Zvezde.
- [Andrejka Rudolf] R. A.:** Dr. Valentin Krisper — oče našega tujškega prometa. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 141. 54
- Karlin Pavel:** Dr. Ivan Lah. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 4, str. 242—243. 55
Nekrolog.
- † **Albert Levičnik.** [Z 1 sl.] — I/1934. št. 3, str. 259. 56
- † **Anton Likozar.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 78. 57
- Dolar Anton:** Kaj nam je pomenil general Maister kot vojak. — I/1934, št. 4, str. 262 do 264. 58
- † **Andrej Marčan.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 79. 59
- † **Franjo Mulaček.** [Z 1 sl.] — I/1934. št. 1, str. 79. 60
- Fabjančič Ladislav:** Pankracij iz Dola (Lustaller). Ljubljanski župan v začetku XVI. stol. — VII/1940, št. 1, str. 10—14. 61
- † **Dr. Janez Plečnik.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 254. 62
- Lukman F[ranc] K[saver]:** Rod Pollinijev in ljubljanski zdravnik dr. Janez Krizostom Pollini. — VII/1940, št. 1, str. 32—34. 63
- † **Dr. Alojzij Praunseis.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 347. 64
- † **Sladatelj Zorko Prelovec.** [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 53. 65
- Ing. Matko Prelovšek.** [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 2, str. 127. 66
- † **Politični ideolog Albin Prepeluh** — Abditus. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 4, str. 256. 67
- Kreft Bratko:** † Dr. Ivan Prijatelj. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 3, str. 183—184. 68
- Dr. Dinko Puc** — ban dravske banovine. — II/1935, št. 1, str. [1]. 69
- † **Dr. Andrej Rapè.** [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 256. 70
- † **Josip Rebek.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 3, str. 259. 71
- Baš Franjo:** † Otmar Reiser. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 2, str. 139—140. 72
- † **Veletrgovec Viktor Rohrman.** [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 2, str. 115. 73
- † **Kmetijski strokovnjak Viljem Rohrman.** [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 2, str. 114. 74
- † **Pater Hugolin Sattner.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 158. 75
- Stelè Fr[ancè]:** † Notar Viktor Skrabar. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 3, str. 188. 76
- † **Lojze Slanovec.** [Z 1 sl.] — II/1935, št. 3, str. 260. 77
- Kovačič Fr[an]:** A. M. Slomšek v slikah. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 19—22. 78
- † **Matej Soklič.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 79. 79
- Magajna Bogomir:** Profesor dr. Alfred Šerko. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 1, str. 48—49. 80
Nekrolog.
- Gösti F[ran]:** Prof. Alojzij Tavčar. — IV/1937, št. 4, str. 31*—32,* V/1938, št. 1, str. 1*—2.* 81
- Andrejka Rudolf:** Fidelis Terpinc. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 114—120. 82
- Dolar Jaroslav:** Anton Tomšič v Mariboru. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 38—41. 83
O Tomšičevi dejavnosti v letih 1867—1871.

- Gösti Fr[an]:** Ivan Tomšič in »Vrtec«. — IV/1937, št. 1, str. 7*—10.* 84
- † Josip Toni. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 157. 85
- † Fran Trdina. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 157. 86
- Umrli so.** [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 75—77. 87
Nekrologi in notice o umrlih do februarja 1936: dr. Edo Slajmer, Koderman Kari, Hren Anton, Dore Drogenik, Tilka Zbašnikova, dr. Fran Tekavcic, Matija Bončar, Janko Popovič, Makso Repše, Anton Stacul, ing. Alojzij Pikel, Josipina Kozakova, Franc Casi, Fanica Stermecki, dr. Tomaž Romih, Kornelij Majdič, Ignacij Supan, Franc Lipej, Vinčo Resman, Ivan Jalen, Ljudevit Stiasny, Janko Tavčar.
- Umrli so.** [S sl.] — III/1936, št. 2, str. 141 do 142. 88
Nekrologi in notice o umrlih: dr. Rado Schober, Franc Reitz, Marica Spornova, Jernej Pinter, Pušenjak Vladimir, Avgust Sušnik, Evgenija Hribar, Milko Kramer, Josip Deisinger, Rafael Thaler, Ana Majdič, Karel Kauschegg, Oton Jeruc, Ana Anžič, ing. kem. Baltazar Baebler, dr. Anton Schoeppel vitez Sonnwalden, Gabrijela vitez Pogačnikova, Jakob Golmajer, Egidij Ceh, Tomaž Einspieler.
- Umrli so.** [Z 2 sl.] — III/1936, št. 3, str. 194 do 195. 89
Nekrologi — notice o umrlih: Ernest Vargazon, Evgen Jarc, Alojz Lilleg, Anton Levec, Josip Mazil, dr. Josip Fon, Ante Grom, Svetko Peruzzi, Jernej Ložar, Janko Petrič, Andrej Ažman, dr. Ivan Svetina, Ivan Podlesnik, Vid Janša, Mladen Mikšič, Janez Hieng, Helena Souvan, Jože Lapajnar, Anton Jug.
- Umrli so.** [Z 2 sl.] — III/1936, št. 4, str. 254 do 255. 90
Nekrologi — notice o umrlih: Anton Mencinger, dr. Ivan Arnejc, Martin Cilensšek, Ivan Dražil, Martin Radovan, Ivan Lautar, Emil Adamič, Josip Lavrenčič, Martin Breznik, Fran Novak.
- Umrli so.** — IV/1937, št. 1, str. 60. 91
Pavel Zajc, Fran Gabršek, Ivan Dachs, Milan Suklje, Alfonz Zerjav, Josip Stegu, dr. Janko Kersnik.
- † Jernej Vengust. — I/1934, št. 4, str. 347. 92
- † Jurij Verovšek. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 347. 93
- † Industrijalec Alojzij Vodnik. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 53. 94
- Ivan Vrhovnik — osemdesetletnik. — I/1934, št. 3, str. 259. 95
- Rus Jože:** † Ivan Vrhovnik. — II/1935, št. 1, str. 73—75. 96
- † Lojze Vrtovec. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 347. 97
- † Dr. Viktor Zalar. [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 255. 98
- † Dr. Miljutin Zarnik. [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 4, str. 255. 99
- Vombergar Jože:** Dr. Peter Zenkl v Ljubljani. [Z 2 sl.] — IV/1937, št. 4, str. 245—247. 100
- Dobida K[arel]:** Slikar Peter Žmitek. [Z 1 sl.] III/1936, št. 1, str. 75—76. 101
Nekrolog.
- Gspan Alfonz:** Oton Župančič — šestdesetletnik. — V/1938, št. 1, str. 36—37. 102

3. KRONOLOGIJA

- [Slanovec Lajze]:** Ljubljanska kronika. Piše mestni arhivar. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 61 do 76. 103
Uvodna beseda uredništva in avtorja, kronološki pregled dogodkov od septembra 1918 do marca 1919.
- Ljubljanska kronika. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 142—156. 104
Kronološki pregled dogodkov, dodatek k decembru 1918, dodatek k marcu 1919, nadaljevanje od marca do decembra 1919.
- Naša kronika. Piše mestni arhivar. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 240—255. 105
Pregled dogodkov od januarja do julija 1920.
- Naša kronika. Piše mestni arhivar. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 331—339. 106
Pregled dogodkov od avgusta do decembra 1920.
- Naša kronika. Piše mestni arhivar. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 79—92. 107
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1921 in od januarja do marca 1935.
- Naša kronika. Piše mestni arhivar. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 171—183. 108
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1922 in od marca do maja 1935.
- Wider Boris:** Naša kronika. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 246—257. 109
Pregled dogodkov od januarja do avgusta 1923 in od junija do septembra 1935.
- Naša kronika. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. 321—326. 110
Pregled dogodkov od septembra do decembra 1923 in od oktobra do decembra 1935.
- Naša kronika. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 70—73. 111
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1924.
- Ljubljanska kronika. [S sl.] — III/1936, št. 2, str. 136—139. 112
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1925.
- Naša kronika. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 188—193. 113
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1926.
- Ljubljanska kronika. — IV/1937, št. 1, str. 60—64. 114
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1927.
- Stupica Anton:** Naša kronika. — IV/1937, št. 3, str. 185—192. 115
Kronološki pregled dogodkov od marca do maja 1937 in od januarja do decembra 1928.
Glej popravek IV/1937, št. 4, str. 256.
- Naša kronika. — IV/1937, št. 4, str. 250 do 256. 116
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1929.
- Wider Boris:** Kronika mesta Ljubljane za leto 1930. — VII/1940, št. 1, str. 55—60. 117
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1930.
- Stupica Anton:** Naša kronika. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 1, str. 55—64. 118
Kronološki pregled dogodkov od junija do decembra 1937 in od januarja do decembra 1930.
- Naša kronika. — V/1938, št. 2, str. 124 do 128. 119
Kronološki pregled dogodkov od januarja do decembra 1931.

- Wider Boris:** Kronika mesta Ljubljane za leta [leto] 1931. — VII/1940, št. 2, str. 121 do 126. 120
Pregled dogodkov od januarja do decembra 1931.
- Baš Franjo:** Mariborska kronika od 1. I. do 1. VI. 1934. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 255 do 258. 121
- Mariborska kronika od 1. VI. do 1. X. 1934. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 340—342. 122
- Mariborska kronika. (od 1. X. do 31. XII. 1934). [Z 1 sl.] — II/1935, št. 1, str. 93—94. 123
- Mariborska kronika. (Od 1. I. do 1. V. 1935.) [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 184—187. 124
- Mariborska kronika. (Od 1. V. do 1. X. 1935.) [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 257—259; št. 4, 326—329. 125
- Orožen Janko:** Iz celjske kronike v l. 1935. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. 329—331. 126
- Krajevni dogodki.** [Z 2 sl.] — III/1936, št. 1, str. 78—80. 127
Opis dogodkov v Ljubljani, Mariboru, Celju in Ptujju za leto 1935.
- Krajevni dogodki.** — III/1936, št. 2, str. 143 do 144. 128
Opis dogodkov v Ljubljani, Mariboru in Celju v prvi polovici leta 1936.
- Krajevni dogodki.** [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 195—200. 129
Kronološki pregled dogodkov v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu, Ptujju in Kamniku za leto 1936.
- Krajevni dogodki.** — III/1936, št. 4, str. 255 do 256. 130
Kronološki pregled dogodkov v Ljubljani od 1. X. do 31. XII. 1936.
- Krajevni dogodki.** — IV/1937, št. 1, str. 59 do 60. 131
Kronološki pregled dogodkov od januarja do februarja 1937.
- Gaber Ante:** Naša kronika. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 4, str. 253—256. 132
Pregled dogodkov v januarju 1938.
- Stupica Anton:** Naša kronika. [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 54—56. 133
Pregled dogodkov v februarju 1938.
- [Gaber Ante]:** Naša kronika. — VI/1939, št. 2, str. 117—119. 134
Pregled dogodkov v marcu 1938.
- Naša kronika. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 3, str. 190—192. 135
Pregled dogodkov v aprilu 1938.
- Naša kronika. — VII/1940, št. 1, str. 60 do 64. 136
Pregled dogodkov v maju 1938.
- Naša kronika za leto 1938. — VII/1940, št. 2, str. 127—128. 137
Pregled dogodkov v juniju 1938.

4. ARHIVI, BIBLIOTEKE, MUZEJI

a) Arhivi

- Jarc Janko:** Novomeški mestni arhiv. — IV/1937, št. 2, str. 82—87. 138
O ustanovitvi in arhivskem gradivu.

b) Biblioteke

- Glonar Joža:** Vseučiliška knjižnica v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. [81] — 85. 139
O pomenu in nalogah.

c) Muzeji in spomeniško varstvo, muzejsko društvo

- Andrejka Rudolf:** Poslopje Mestnega muzeja v Ljubljani, njegova zgodovina in stanovalci. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. [261]—266. 140
- Drobne vesti.** — II/1935, št. 1, str. 99—100. 141
Notica o zaščitenih nagrobnih spomenikih na pokopališču pri Sv. Krištofu, o ustanovitvi Mestnega muzeja.
- Jarc Evgen:** Ljubljanski mestni muzej. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. [189]—194. 142
O ustanovitvi in delu.
- Miklavčič Francè:** Zanimiv irski spomenik na starem pokopališču sv. Krištofa v Ljubljani. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 4, str. 215. 143
- Mikuž Stane:** Skozi ljubljanski mestni muzej. [S 3 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 16—20. 144
- Orožen J[anko]:** Celjsko muzejsko vprašanje v preteklosti in sedanjosti. [S 3 sl.] — II/1935, št. 1, str. 60—63. 145
- Pravilnik o zaščiti izkopenin in spomenikov.** — I/1934, št. 1, str. 80. 146
Notica o sprejetju osnutka pravilnika.
- Saria B[alduin]:** Ob ustanovitvi »Muzejskega društva za politična okraja Krško in Brežice« v Krškem. [S 3 sl.] — VI/1939, št. 4, str. 241 do 242. 147
- Stelè Francè:** Kako oživiti staro Ljubljano. — II/1935, št. 1, str. 6—7. 148
O predlogih.
- Problem varstva spomenikov v slovenskih mestih. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 31 do 37. 149
- Kulturne naloge mest. S posebnim ozirom na Ljubljano. — V/1938, št. 3, str. 153—157. 150

II. NAJSTAREJŠA ZGODOVINA IN ARHEOLOGIJA

1. RIMSKA (IN GRŠKA) ZGODOVINA IN ARHEOLOGIJA

- Baumgartner Egon:** Najdbe novcev v Mariboru. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 298—300. 151
O najdbah iz rimske dobe in srednjega veka.
- Orožen J[anko]:** Ostanki rimske Celeje v okolici sedanjega mesta. [Z 2 sl.] — III/1936, št. 4, str. 211—212. 152
Glej popravek k tekstu III/1936, št. 4, str. 256.
- Saria Balduin:** Vojaški nagrobni napis iz Emone. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 1, str. 46—48. 153
- Emonski trgovci v Savariji. [Z 2 sl.] — V/1938, št. 1, str. 22—26. 154
- Rimski napisi v Mariboru. [S sl.] — VI/1939, št. 2, str. 73—79. 155

III. SREDNJI VEK

- Pettauer Leopold:** Imena važnejših starejših gradov na Slovenskem nekdanj in sedaj. Imenoslovska zgodovinska razprava. — V/1938, št. 1, str. 7—17; št. 2, str. 107—109; št. 3, str. 189—192. 15f
Glej popravek k tekstu V/1938, št. 2, str. 128; št. 3, str. 192.
- Pivec-Stelè Melita:** Starejši ženski samostani v Sloveniji. [S sl.] — VII/1940, št. 3, str. 151 do 157. 157
- Žontar Josip:** Cerkev in ustavni razvoj naših mest. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 189—192. 158

IV. ZGODOVINA OD 16. DO 18. STOLETJA

- Steska Viktor:** Plašč Hasana paše. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 4, str. 220—222. 159
O Hasanovem porazu pri Sisku 1593 in usodi njegovega plašča. Glej popravek V/1938, št. 1, str. 64.
- Sejer Franc:** Potovanja skozi Ljubljano med leti 1580. do 1618. in podpore na ljubljanskem magistratu. — VI/1939, št. 1, str. 21—24; št. 2, str. 100—104; št. 3, str. 164—168; št. 4, str. 211—214. 166

V. OBDOBJE OD 1848—1914

- Borštnik Božo:** Ob 25 letnici septembrskih dogodkov. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 52 do 57. 161
Oris dogodkov 20. IX. 1908 in opis proslave 17. IX. 1933 v Ljubljani.
- Lah Ivan:** Knez Miloš [Obrenović] v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 14—19; št. 2, str. 91 do 97; št. 3, str. 164—167. 162
- Mal Josip:** Ljubljana in volitve za frankfurtski državni zbor. [Z 1 sl.] — II/1935, št. 1, str. 18—24. 163

VI. OD ZAČETKA PRVE DO ZAČETKA DRUGE SVETOVNE VOJNE

- Maister Rudolf:** Prevzem mestne uprave v Mariboru, dne 2. januarja 1919. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 227—231. 164
- Pivka Franjo A.:** Mariborska letalska stotnija [S 3 sl.] — II/1935, št. 4, str. 304—312. 165
O dejavnosti ob koncu prve svetovne vojne. Glej Slavič Matija, Prekmurski letaki leta 1919. IV/1937, št. 1, str. 10*—11*.
- [Ravljen Davorin]:** Upor v Judenburgu 1918. [Z 1 sl.] — II/1935, št. 4, str. 65*—79.* 166
— Grobnica Janezov v Judenburgu. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. 317—321. 167
O svečanostih ob odkritju spominske kapele na judenburškem pokopališču 10. XI. 1935.
- Senekovič Ivan:** Sedemindvajseti januar 1919 v Mariboru. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 59 do 64; št. 2, str. 110—114. 168
- Slavič M[atija]:** Prekmurski letaki leta 1919. — IV/1937, št. 1, str. 10*—11.* 169
Glej Pivka Franjo A., Mariborska letalska stotnija. II/1935, št. 4, str. 304—312.
- Stelè Fr[ancè]:** Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 20—21. 170
O ustanovitvi.

VII. POSAMEZNE ZGODOVINSKE PANOGE

1. SLOVENSKA GOSPODARSKA
IN SOCIALNA ZGODOVINA

a) Razvoj prebivalstva, štetja in popisi

- Hočevar Zvone:** Dnevni dotok industrijskega delavstva v Ljubljani. [S sl.] — V/1938, št. 4, str. 266—290; VI/1939, št. 1, str. 52. 171
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Mikić Fedor:** »Vitalnostistični zavod« v Ljubljani. — VII/1940, št. 4, str. 249—251. 172
- Pipp Lojze:** O zgodovini statistike, ljudskih štetij in popisov prebivalstva. — I/1934, št. 3, str. 195—201; št. 4, str. 306—310. 173
V orisu so tudi tabelarni pregledi.
- Statistični pregled. Starostna razdelitev prebivalstva Ljubljane po ljudskem štetju iz l. 1857. — I/1934, št. 3, str. 238—240. 174
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Razvoj števila prebivalstva Ljubljane in bivše vojvodine Kranjske. — II/1935, št. 1, str. 66—72. 175
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Starostna razdelitev prebivalstva. Po popisu prebivalstva z dne 31. decembra 1869. — II/1935, št. 2, str. 126—129. 176
- Starostna razdelitev prebivalstva po ljudskem štetju z dne 31. decembra 1880. — II/1935, št. 4, str. 300—304. 177
V prispevku so tudi tabelarni pregledi. Glej popravek III/1936, št. 1, str. 80.

- Provizorni rezultati popisa prebivalstva priključenih okoliških občin z dne 19. septembra 1935. — III/1936, št. 1, str. 44—45. 178
Tabelarni pregled.
- Končni rezultati popisa prebivalstva Zgornje Šiške z dne 19. septembra 1935. — III/1936, št. 1, str. 46—50. 179
V članku so tudi številčni podatki in tabelarni pregledi.
- Končni rezultat popisa prebivalstva občine Vič z dne 19. septembra 1935. — III/1936, št. 2, str. 127—131. 180
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Končni rezultati popisa prebivalstva občine Moste z dne 19. septembra 1935. — III/1936, št. 3, str. 167—172. 181
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Končni rezultati popisa prebivalstva priključenih delov občin Štepanja vas, Ježica in Polje z dne 19. septembra 1935. — III/1936, št. 4, str. 241—246. 182
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Statistični podatki o številu in kapaciteti trgovskih, obrtnih in industrijskih obratov v novo priključenih občinah vel. Ljubljane. — IV/1937, št. 1, str. 54—57. 183
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Starostna razdelitev prebivalstva po ljudskem štetju z dne 31. decembra 1890. — IV/1937, št. 3, str. 173—176. 184
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Veber France:** Vprašanje »Vitalno-statističnega zavoda« v Ljubljani. — VII/1940, št. 2, str. 102—107. 185
Pomen in oris zavoda.
- Vogelnik Adolf:** Gradbena in stanovanjska statistika mesta Ljubljane. — V/1938, št. 3, str. 151—153. 186
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Kronika mesta Ljubljane v številkah. — VI/1939, št. 1, str. 47—51; št. 2, str. 108—113; št. 3, str. 178—181. 187
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- b) Zgodovina mest in trgov**
- Brežice
- Tiller Viktor:** Brežice in njih mestne pravice. [S sl.] — IV/1937, št. 2, str. 76—79. 188
- Celje
- Orožen Janko:** Celjski meščani in cerkvena zgodovina. (Pravni spor iz preteklih dni) [S 3 sl.] — I/1934, št. 4, str. 301—305. 189
- Veliko Celje in nova občinska uprava. [Z 2 sl.] — II/1935, št. 3, str. 241—243. 190
- Celje med svetovno vojno. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 65—69. 191
- Gospodarsko življenje bivše občine Celje-okolica. — VI/1939, št. 4, str. 214—222. 192
- Ljubljana
- Andrejka Rudolf:** Zgodovina Primčeve hiše v Ljubljani. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 204 do 209; št. 4, str. 275—281. 193
- Zgodovina Hudovernikove hiše, Kolodvorska ulica 23 v Ljubljani. [S sl.] — VII/1940, št. 4, str. 241—249. 194
- Beg Ante:** Črtice o bivši občini Vič. [S sl.] — VII/1940, št. 1, str. 26—31. 195
Uvodne besede je napisal Francè Stelè.
- Dolenc Metod:** »Usoda« ljubljanske prisilne delavnice. — IV/1937, št. 2, str. 72—76. 196
- Fabjančič V[ladislav]:** Nekaj o ljubljanskih uličnih imenih in o priimkih iz začetka 17. stoletja. (Po dveh novih urbarjih iz let 1620 do 1623). — IV/1937, št. 1, str. 40—45. 197
- Nekaj ljubljanskih županov iz začetka 16. stol. — VI/1939, št. 4, str. 193—199. 198
- Pankracij iz Dola (Lustaller) ljubljanski župan v začetku XVI. stol. — VII/1940, št. 1, str. 10—14. 199
- Ljubljanski Frankovči v 16. in 17. stoletju. — VII/1940, št. 2, str. 112—117; št. 3, str. 142 do 150; št. 4, str. 206—214. 200
- Hočever-Meglič L[ojzka]:** Mestno zavetišče za onemogle na Japljevi cesti v Ljubljani. [S 3 sl.] — II/1935, št. 3, str. 240—241. 201
- Kragl Viktor:** Zelena jama. [S sl.] — VII/1940, št. 3, str. 158—165; št. 4, str. 222—225. 202
- Lah Ivan:** Ob stoletnici ljubljanske kazine. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 182—183; št. 4, str. 201—206. 203
Glej popravek k tekstu III/1936, št. 4, str. 256.
- Maček Josip:** Prebivalstvo mesta Ljubljane v srednjem veku po svojih imenih in priimkih. — III/1936, št. 3, str. 160—163; št. 4, str. 218 do 223. 204
- Melik Anton:** Povodnji na ljubljanskem barju. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 3—8. 205
- Molè Rudolf:** K zgodovini Knežjega dvorca v Ljubljani. [S 3 sl.] — IV/1937, št. 1, str. 48 do 50. 206
- Ogrin Gustav:** Ljubljana pred in po potresu. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 40—47; št. 2, str. 130—133. 207
Glej popravek k naslovu II/1935, št. 1, str. 100.
- Petrič Karel:** Higiena mesta Ljubljane. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 128—132. 208
- Podbevšek Anton:** Narodni domovi v Sloveniji. Narodni dom v Ljubljani. Od leta 1869 do 1896. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 111—116. 209
- Narodni domovi v Sloveniji. Narodni dom v Ljubljani od 1896—1928. [S 3 sl.] — II/1935, št. 4, str. 290—295. 210
- Narodni domovi v Sloveniji. Narodni dom v Ljubljani — Narodna galerija. — III/1936, št. 1, str. 55—58, št. 2, str. 99—102. 211
- Potočnik Alojzij:** Tivolski grad in park v Ljubljani. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 4, str. 231 do 235. 212
- Procesije v stari in novi Ljubljani. — VII/1940, št. 1, str. 1*—5,* št. 2, str. 13*—20,* št. 3, str. 25*—35.* 213
- Rus Jože:** Dajmo stari Ljubljani njeno čast in slavo. Notranje mesto. — II/1935, št. 2, str. 150—152. 214
O poimenovanju ulic.

- Sič Albert:** »Marijine toplice« v Ljubljani. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 14—15. 215
- Sonc Stanislav:** Razvoj ljubljanskega mestnega vodovoda. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 310 do 312. 216
- Stanek Leopold:** Potres v Ljubljani l. 1895. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 30—39. 217
- Kako so si razlagali potres v Ljubljani leta 1895. — II/1935, št. 4, str. 81.* 84.* 218
- Stelè Francè:** Ljubljana iz aeroplana. Fotografije iz letala Ivan Noč. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 28—34. 219
- Zemljepisni in zgodovinski pogoji srednjeveške Ljubljane. [S sl.] — VI/1939, št. 4, str. 49*—51.* 220
- Šteska Viktor:** Najhujši požar v Ljubljani. — III/1936, št. 4, str. 240. 221
O požaru 28. VI. 1774.
- Prešernova ulica v Ljubljani pred 170 leti. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 1, str. 52—53. 222
- Turška jama pri sv. Krištofu v Ljubljani. — V/1938, št. 3, str. 139—140. 223
- Vogelnik Adolf:** Stanovanjske razmere v delavskih kolonijah na področju mesta Ljubljane. [S 3 sl.] — V/1938, št. 1, str. 43—48; št. 2, str. 119—124. 224
- Vrhovnik Ivan:** Slovenščina v ljubljanskih cerkvah. — I/1934, št. 1, str. 35—42. 225
- Ljubljanske lipe. — I/1934, št. 2, str. 138 do 139. 226
Opis krajev, kjer so stale lipe v Ljubljani.
- Nekaj pozabljenih ljubljanskih svetišč. I/1934, št. 2, str. 139—140. 227
Cerkvica sv. Volbenka na Ljubljani. Kapela v starem licejskem poslopju.
- Nekaj pozabljenih ljubljanskih svetišč. Kapeli na Žabjaku. — I/1934, št. 3, str. 237 do 238. 228
- Ljubljana, bodi bela! [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 75—78. 229
O preureditvi Ljubljane v 13 voščilih po Jerneju Lenčku.
- Žabjak v 18. stol. ali hudič v angelskem gradu. — II/1935, št. 1, str. 95—96. 230
- Nekaj pozabljenih ljubljanskih svetišč. Kapela vseh svetnikov. — II/1935, št. 1, str. 95. 231
- Ljubljanska srajca. — II/1935, št. 2, str. 183. 232
O nastanku tega vzdevka.
- Med cerkvijo sv. Petra in Ljubljanico. — III/1936, št. 4, str. 212—215. 233
O zavetišču za gobavce in šempetrskem lazaretu.
- Wester Jos[ip]:** Momenti v razvoju Ljubljane od l. 1787—1821. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 23 do 27. 234
- Marijin spomenik na sv. Jakoba trgu v Ljubljani (Zgodovinska črtica ob prenovitvi spomenika l. 1938.) [S sl.] — V/1938, št. 2, str. 110—114; št. 3, str. 164—168. 235

Maribor

- Baš Franjo:** Maribor ob Dravi. — I/1934, št. 3, str. 206—208. 236
Geografsko-gospodarski oris.
- Mariborski otok. — I/1934, št. 3, str. 231 do 233. 237
Geomorfološki opis.
- Topografska dinamika mariborskega polja. — I/1934, št. 4, str. 322—325. 238
- Razvoj Maribora v l. 1918—1938. [S sl.] — VI/1939, št. 2, str. 57—68. 239
- Golouh Rudolf:** Primorska emigracija v Mariboru. — II/1935, št. 2, str. 159—160. 240
V prispevku so tudi številčni podatki.
- Kramberger Franjo:** Mestna občina mariborska in njeni uslužbenci. — II/1935, št. 3, str. 227 do 230. 241
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Novak Lud[vik]:** Kopališče na Mariborskem otoku. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 64—65. 242
- Orešnik Jakob:** Teritorialni razvoj Maribora. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 122—126. 243
- Travner Vladimir:** Mariborski Ghetto [S 3 sl.] — II/1935, št. 2, str. 154—159. 244
Historiat.
- Pokopališča v Mariboru. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 164—166; št. 4, str. 215—218. 245
Pregled od prazgodovine do današnjih dni.

Novo mesto

- Gregorič Jože:** Kulturna slika Novega mesta in njegovo zunanje lice. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 121—130. 246
- Jarc Janko:** Ob petstoletnici Novega mesta leta 1865. (Prispevki k zgodovini narodnega preporoda na Dolenjskem.; [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 54—60; št. 2, str. 141—145; št. 4, str. 296—300. 247
- Narodno prebujenje Novega mesta ob njegovi petstoletnici (1865). [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 23—30; št. 2, str. 103—109. 248
- Koštiál Ivan:** Novomeški meščani v 18. stoletju. — IV/1937, št. 1, str. 51—52. 249
- Mušič Drago:** Zdravstvo starega Novega mesta. Novomeški zdravniki od 16. do 19. stoletja. [S sl.] — VII/1940, št. 1, str. 19—25. 250
- Minařik Franc:** Zdravstvo starega Novega mesta. Iz starejše dobe farmacije na Dolenjskem. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 107 do 111. 251

Ptuj

- Veselko Franjo:** Mestne pravice Ptujja iz l. 1376. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 134—138; št. 4, str. 202—210; VII/1940, št. 1, str. 15—19; št. 2, str. 92—96. 252
Prvo nadaljevanje ima še podnaslov: Besedilo statuta v slovenskem prevodu, drugo nadaljevanje pa Razlaga k besedilu statuta.

Splošno

- Gregorič Jože:** Slovenska mesta in trgi. Kranjska mesta in trgi. [S sl.] — VII/1940, št. 4, str. 193—205. 253

c) **Zgodovina obrti,
manufaktur, industrije, rudarstva
in bančništva na Slovenskem**

- Andrejka Rudolf:** Najstarejše ljubljanske industrije. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 58—59; št. 2, str. 135—137; št. 3, str. 186—188; št. 4, str. 288—290; III/1936, št. 2, str. 132—135; št. 3, str. 179—181. **254**
- Strojarji na Forštat. Donesek k zgodovini obrtov v stari Ljubljani. [S sl.] — IV/1937, št. 1, str. 27—31; št. 2, str. 65—71; št. 3, str. 129—136; št. 4, str. 193—200. **255**
Glej popravke in 3 slike V/1938, št. 1, str. 64.
- Razvoj ljubljanskih industrij med 1859. do 1869. [S sl.] — VI/1939, št. 2, str. 91—96. **256**
- Schwarzova pivovarna na Poljanah. Donesek k zgodovini ljubljanskega pivovarstva v prvi polovici XIX. stoletja. [S sl.] — VI/1939, št. 4, str. 222—226; VII/1940, št. 1, str. 54. **257**
Drugo nadaljevanje je dodatek k članku.
- Fabjančič Vladislav:** Ljubljanski pivovarji od XVI. do XIX. stoletja. — IV/1937, št. 3, str. 137—142; št. 4, str. 223—237. **258**
- Procvit pivovarništva v Ljubljani — 18. in 19. stoletje [S sl.] — V/1938, št. 1, str. 37—42; št. 2, str. 95—98; št. 3, str. 133—139; št. 4, str. 209—221. **259**
- Volbenk Polž, ljubljanski veliki trgovec, denarstvenik in župan v začetku 16. stol. [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 7—14; št. 2, str. 97 do 99; št. 3, str. 131—134. **260**
- Pivovarna »Pri črnem medvedu« na današnji cesti 29. oktobra št. 17 [Z 1 sl.] — VII/1940, št. 1, str. 38—44. **261**
- Goluh Rudolf:** [Četrtri] IV. Mariborski teden. (Njegov pomen za razvoj Maribora in zaledja.) — [S 3 sl.] — II/1935, št. 2, str. 33* do 34.* **262**
- Kemična industrija v Mariboru. Tvorница za dušik d. d., Ruše. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. [82*]—[83*]. **263**
- Lavrič Jože:** Usnje in kože. Črtice o važni panogi meščanskega gospodarskega življenja. — VII/1940, št. 1, str. 49—51. **264**
- »Ljudska samopomoč« v Mariboru. Registr. pomožna blagajna. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 35.* **265**
- Mariborska mestna podjetja. [S sl.] — II/1935, št. 4, str. [86*]—[87*]. **266**
Kratek historiat plinarne v Mariboru.
- Murko Vladimir:** Pomen mestne hranilnice ljubljanske za gospodarski procvit Ljubljane. [Z 1 sl.] — II/1935, št. 2, str. 146—150. **267**
- Mestna občina — in hranilnica ljubljanska. — IV/1937, št. 2, str. 21*—24.* **268**
- Naš najstarejši denarni zavod v Ljubljani. Ob 120-letnici Hranilnice dravske banovine. — VII/1940, št. 4, str. 41*—44.* **269**
- Nemenz [Wilhelm]:** Pivovarstvo in pivovarne. [S sl.] — III/1936, št. 2, str. 19*—21.* **270**
- Orožen J[anko]:** Propadle panoge celjskih obrti. — II/1935, št. 2, str. 161—163. **271**
- Pestotnik Ivan:** Mestna klavnica ljubljanska in njen razvoj. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 202 do 205. **272**
V orisu so tudi tabelarni pregledi od leta 1924 do 1933 o prometu v klavnici.
- Posojilnica v Mariboru (Narodni dom.)** [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 58*—59.* **273**
- Potočnik Drago:** Iz zgodovine ljubljanskih bank. — IV/1937, št. 2, str. 113—117; št. 3, str. 169 do 172. **274**
V razpravi so tudi številčni podatki.
- Ljubljanske banke 1900—1930. Zgodovinsko-statistični doneski. — IV/1937, št. 4, str. 240 do 245. **275**
- Samassa Maks:** K zgodovini zvonarstva v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 174—179. **276**
- Senkovič Milan:** Obrti v povojnem Mariboru. [Z 2 sl.] — III/1936, št. 2, str. 124—126; št. 3, str. 154—156. **277**
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Sonc Stanko:** Zgodovina in razvoj povečanja mestne elektrarne ljubljanske. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 132—134. **278**
- Stoletnica tvrdke Fr. Ks. Souvan — vzgled slovenske vztrajnosti. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 97. **279**
- Trboveljska premogokopna družba. — VII/1940, št. 2, str. 22*—23.* **280**
Podatki iz poslovnega poročila za leto 1939 z občnega zbora tega podjetja.
- Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani štiridesletnica. [S sl.] — VII/1940, št. 3, str. 189 do 190. **281**
Kratek historiat.
- Zupan Francè:** Petdeset let Mestne hranilnice v Ljubljani. — VI/1939, št. 4, str. 243. **282**
Nekaj podatkov iz spominske knjige: Francè Zupan, Petdeset let Mestne hranilnice ljubljanske v Ljubljani 1889—1939.

č) **Zgodovina trgovine,
prometa in regulacije rek**

- Andrejka Rudolf:** Zgodovina kramarskih hišic v Prešernovi ulici. [S sl.] — V/1938, št. 1, str. 17—22; št. 2, str. 65—72; št. 3, str. 129—133; št. 4, str. 203—208. **283**
- Dimnik Stanko:** Rešitev ljubljanskega železniškega problema s poglobitvijo železnice. [S sl.] — IV/1937, št. 4, str. 201—211. **284**
- Dular Milan:** Ljubljanski sejem za naše gospodarstvo in kulturo. Ob dvajsetletnici ljubljanskega velesejma. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 77—84. **285**
- Dve stoletnici v ljubljanskem trgovstvu. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 346. **286**
O tvrdki J. C. Mayer in tvrdki Ant. Krisper.
- Jenko Jože:** Iz Celovca v Ljubljano ali v Maribor. Peresni boj za železniško zvezo l. 1841 do 1847. — III/1936, št. 3, str. 49*—55;* št. 4, str. 57*—58.* **287**
- Ko nam je stekla prva železnica. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 168—173; št. 4, str. 272 do 276. **288**

- Hrovat [Alojzij]:** Mednarodne ceste in Ljubljana. [Z 2 sl.] — V/1938, št. 2, str. 93—94. 289
- Kopatin Viktor S. J.:** Gabriel Gruber S. J. in njegov prekop. [S 3 sl.] — I/1934, št. 1 str. 8—14. 290
- Kramberger Franjo:** Mariborska statistika. — II/1935, št. 1, str. 51—53. 291
Tabelarni pregledi cen živil, vode, elektrike za leta 1919—1933.
- Mariborski teden. — VI/1939, št. 2, str. 120. 292
Kratek oris zadruga Mariborski teden.
- Pivka Franjo A.:** Začetki aviacije v Mariboru. [Z 2 sl.] — II/1935, št. 2, str. 117—121. 293
- Plemelj A[ilbert]:** Prometna učinkovitost izhodov Slovenije na morje. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 2, str. 88—91. 294
- Pristovšek Blaž:** Regulacijski problem Savinje. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 217—221. 295
- Wester Jos[ip]:** Krst in zdrk velike torpedovke »Ljubljane« v Splitu na Vidov dan 1938. [S sl.] — V/1938, št. 3, str. 177—180. 296
Glej popravek k besedilu pod sliko V/1938, št. 4, str. 256.

2. CERKVENA ZGODOVINA

- Rus Jože:** Ljubljanske župnije v sliki in številki. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 2, str. 88—91. 297
Glej popravek k članku I/1934, št. 3, str. 260.
- Šentpeter v Ljubljani — prva župnija krščenih Slovencev na Kranjskem. [S sl.] — IV/1937, št. 1, str. 1—12. 298
- Tominec Angelik O. F. M.:** Ob 700-letnici prihoda oo. frančiškanov v Ljubljano (1233 do 1933). [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 47—52. 299

3. ZGODOVINA ŠOLSTVA IN PEDAGOGIKE, SOCIALNA ZAŠČITA OTROK

- Brenk Francč:** Poklicne želje 10 do 13 letnih ljubljanskih otrok. — VI/1939, št. 4, str. 233 do 240. 300
- Dostal Rudolf:** Ljubljansko ljudsko šolstvo v tezejanski in jožefinski dobi. — VI/1939, št. 2, str. 21*—27,* št. 3, str. 33*—41.* 301
- Dragaš B[ogdan]:** Osnove sodobne zaščite otrok v Sloveniji. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 115 do 123. 302
Pregled ustanov za zdravstveno in socialno zaščito otrok in njihova dejavnost.
- Jagodič Vojko:** Osnove sodobne zaščite otrok v Sloveniji. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 183 do 186; št. 4, str. 206—211. 303
Glej članek Evgen Jarc, Osnove sodobne zaščite otrok v Sloveniji, III/1936, št. 1, str. 1—48.
- Mladinske počitniške kolonije mestne občine Ljubljanske. [S sl.] — IV/1937, št. 3, str. 177 do 182; št. 4, str. 247—249. 304
- Alkoholizem med učenci osnovnih in meščanskih šol v slovenskih mestih v šolskem letu 1936./37. Donesek h komunalnim socialnim statističnim analizam. — V/1938, št. 1, str. 52—54; št. 3, str. 141—143. 305
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.

- Mladinsko skrbstvo in zdravstvo mesta Ljubljane. Na mednarodni mladinsko zaščitni razstavi II. balkanskega kongresa za zaščito otrok in mladine v Beogradu leta 1938. — V/1938, št. 4, str. 235—241. 306
V razpravi so tudi tabelarni pregledi.
- Jarc Evgen:** Osnove sodobne zaščite otrok v Sloveniji. [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 1—18. 307
V uvodu je poslanica kraljice Marije organu Jugoslovanske unije za zaščito dece »Narodni podmladak«.
- [Kastelic Marija] M. K.:** Zgodovinski razvoj uršulinskih šol v Ljubljani. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 234—239. 308
- Ozvald K[arel]:** Možnosti in meje poklicnih posvetovalnic. — I/1934, št. 2, str. 86—88. 309
- Reisner Jožef:** Iz zgodovine ljubljanskih obrtnih šol. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 147—158. 310
- Schmidt Vlado:** Inteligentnost, šolski uspehi in družbeni izvor dijakov ljubljanskih srednjih in meščanskih šol. — VI/1939, št. 3, str. 169 do 172. 311
V razpravi so tudi diagrami in tabelarni pregledi.
- Standardizacija inteligentnostnega testa ljubljanske poklicne svetovalnice. — VII/1940, št. 3, str. 181—185. 312
V prispevku so tudi diagrami.
- Škerlj B[ožo]:** Šolski uspehi v višjih razredih ljubljanskih srednjih šol in rodbina. Iz Antropološkega odseka oddelka za zdravstveno zaščito učencev (higienski zavod). — VII/1940, št. 4, str. 225—240. 313
V razpravi so tudi številčne tabele in diagrami.

4. UMETNOSTNA IN GLASBENA ZGODOVINA, GALERIJE

- Druzovič H[inke]:** Franc Liszt v Mariboru (16. VI. 1846). — I/1934, št. 3, str. 235—236. 314
- Pomen V. Parme za razvoj slovenske opere. — III/1936, št. 1, str. 14*—16.* 315
- Iz ptujske glasbene preteklosti. [S sl.] — V/1938, št. 3, str. 171—177. 316
- Fabiani Rafko:** Orgle v ljubljanskih cerkvah. Zgodovinsko statistična študija. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 163—170; št. 3, str. 215—220, št. 4, str. 270—274. 317
- Fabrici Ervin:** Renesansa, barok in klasicizem v mariborskem stavbarstvu. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. 224—227. 318
- Festival slovenske glasbe in slovenskih narodnih plesov v Ljubljani. — I/1934, št. 3, str. 259—260. 319
O prireditvi od 1. do 10. IX. 1934 in programu.
- [Gaber Ante] A. G.:** Dragocen okras mestne hiše. — VI/1939, št. 3, str. 41.* 320
- Gösl F[ran]:** Anton Foerster in njegov »Gorenjski slavček« (ob desetletnici skladateljeve smrti). — III/1936, št. 4, str. 61*—62.* 321
- Gregorič Jože:** Norveška, Slovenija, portreti. (K Jakčevi razstavi v Jakopičevem paviljonu). — IV/1937, št. 1, str. 5*—6.* 322
- Stavbna zgodovina kapiteljske cerkve v Novem mestu. [S sl.] — IV/1937, št. 1, str. 22 do 24. 323

- Najnovejša umetnostno-zgodovinska odkritja v Novem mestu. [S sl.] — IV/1937, št. 4, str. 217—220. 324
- Jurij Šubic, pred lovom. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 4, str. 255. 325
- Hus Herman:** Uršulinska cerkev sv. Trojice v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 291 do 297. 326
- K stoletnici rojstva Josipa Stritarja. [Z 1 sl.] — II/1935, št. 1, str. 15.* 327
Notica o pesnikovem portretu kiparja Alojza Gangla.
- Kos Franc K[saver]:** Minoritska cerkev in jugozapadni Maribor v XVIII. stoletju. [S 3 sl.] — I/1934, št. 3, str. 208—210. 328
- Sterneneve freske v mariborski grajski kleti. — VII/1940, št. 3, str. 166—172. 329
- Ložar Rajko:** Zgodovina Slovencev in naša upodobljajoča umetnost. [S sl.] — VI/1939, št. 1, str. 28—37. 330
- Mesesnel Francè:** Fužinska zbirka. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 97—102. 331
Opis zbirke v gradu Fužine pri Ljubljani.
- Stelè Fr[ancè]:** Marijino vnebovzetje pri Frančiškanih v Ljubljani. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 221—226. 332
- Načela in rezultati restavracije notranjščine v opatijski cerkvi v Celju. [S sl.] — III/1936, št. 2, str. 81—87. 333
- Slovenska mesta v grafiki Luigija Kasimirja. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 145—151. 343
- Marijino kronanje pri frančiškanih v Ljubljani. [S sl.] — IV/1937, št. 1, str. 32—39. 335
- Zgodovina slovenske glasbe v sliki. [Z 1 sl.] — IV/1937, št. 4, str. 216—217. 336
- Razstava slik bratov Janeza in Jurija Šubica. [Z 2 sl.] — V/1938, št. 1, str. 50—52. 337
- Ljubljana kot umetnostno središče. [S sl.] — V/1938, št. 4, str. 193—203. 338
Predavanje o Safarikovem znanstvenem društvu na univerzi v Bratislavi 26. IV. 1938.
- Jelovškova sveta družina pri sv. Petru v Ljubljani. [S sl.] — VI/1939, št. 1, str. 1 do 7. 339
- Umetnostni značaj slovenskega Štajerja in kulturno središče v Mariboru. [S 3 sl.] — VI/1939, št. 2, str. 69—73. 340
- Obličje Ptuja. Iz predavanja v ptujskem gledališču 28. maja 1926. — VI/1939, št. 3, str. 42*—43.* 341
- Kako nastane portret? Ob Sternenevem portretu nadškofa A. B. Jegliča. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 138—143. 342
- Kako nastane zgodovinska slika? Ob G. A. Kosovi sliki umestitve koroških knezov pri Krnskem gradu. [S sl.] — VII/1940, št. 1, str. 1—10. 343
Glej popravek k slikam VII/1940, št. 1, str. 64.
- Narodna in moderna galerija. — VII/1940, št. 2, str. 75—77. 344
O pomenu in razmerju obeh galerij.
- Spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja v Ljubljani. [S sl.] — VII/1940, št. 3, str. 129 do 141. 345
- Steska V[iktor]:** Stara Kristusova slika na ljubljanskem magistratu. [S 3 sl.] — I/1934, št. 3, str. 192—194. 346
- Kip sv. Roka in Sebastijana v stari stolnici [Z 2 sl.] — III/1936, št. 4, str. 59.* 347
- Kupola ljubljanske stolnice. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 158—164. 348
- Šlajmerjev spomenik. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 2, str. 116. 349
O odkritju spomenika 18. V. 1939.
- Ukmar Vilko:** Pogled na naše glasbeno ustvarjanje. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 121—124; št. 3, str. 211—216; št. 4, str. 317—321. 350
- Podoba slovenske opere (1919—1939). [S sl.] — VII/1940, št. 3, str. 172—177. 351
Glej popravek k sliki VII/1940, št. 4, str. 256.
- Vodnik Anton:** Francesco Robba. Arhivalna študija. [S sl.] — II/1935, št. 2, str. 134—140; št. 3, str. 210—214; št. 4, str. 266—269; III/1936, št. 1, str. 41—44; št. 2, str. 95—98; št. 3, str. 157—159; št. 4; str. 226—228, IV/1937; št. 1, str. 25—27; št. 2, str. 80—82; št. 3, str. 143 do 147. 352
- Zorman Janez:** Narodna galerija v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 1, str. 20—22. 353
O vlogi in pomenu.

5. LITERARNA ZGODOVINA, GLEDALIŠČE

- Debevec Ciril:** Nekaj prispevkov k zgodovini ljubljanskega gledališča do leta 1790. (Opombe k dr. Wollmannovi knjigi: Slovinské drama Bratislava 1927). — IV/1937, št. 3, str. 156 do 161. 354
- Dostalova Vera:** Ljubljana v slovenski povesti. — II/1935, št. 2, str. 38*—39*; št. 3, str. 41* do 47,* 60*—64.* 355
- Glaser Janko:** Rudolf Maister-Vojanov kot pesnik. — I/1934, št. 4, str. 264—266. 356
- Kidrič Fr[ancè]:** Prešeren in ljubljanske uršulinke. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 267—271. 357
- Slovenski gledališki jubilej ob sto in petdeseti obletnici prve slovenske predstave. Uvodna beseda govorjena v Narodnem gledališču v Ljubljani 28. decembra 1939. — VII/1940, št. 1, str. 35—37. 358
- Kralj V[ladimir]:** Preteklost mariborskega gledališča. Ob 150 letnici njegovega delovanja. — IV/1937, št. 1, str. 12—20. 359
- Novak-Dostalova Vera:** Ljubljana v slovenski povesti in dramii. — IV/1937, št. 1, str. 1* do 4*. 360
- Peterlin R[adivoj]-Petruška:** V stari cukrarni. (Spomini na življenje ljubljanskega literarnega proletariata) [Z 2 sl.] — II/1935, št. 1, str. 5*—7*. 361
- [Rupnik Janez]:** Pesem od prošta gospoda Jerneja Arka. — VII/1940, št. 1, str. 8*. 362
Avtor pesmi Janez Rupnik vulgo Može iz Bučne vaši. Pesem je objavljena v celoti in v izvorniku.

- [**Stanek Leopold**] L. St.: Beletristične drobtine o ljubljanskem potresu l. 1895. — II/1935, št. 1, str. 98. **363**
Med drugim tudi ponatis pesmi: Martin Koler, Pesem od potresa v Ljubljani iz Doma in sveta 1896.
- Skerlj Stanko**: Italijanske predstave v Ljubljani od XVII. do XIX. stoletja. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 98—105; št. 3, str. 179—185; št. 4, str. 277—287. **364**
Zadnje nadaljevanje ima naslov Italijanske predstave v Ljubljani do zgraditve stanovskega gledališča (l. 1765).
- Italijanske predstave v Ljubljani po zgraditvi stanovskega gledališča (l. 1765.) [Z 2 sl.] — II/1935, št. 1, str. 48—51; št. 2, str. 107 do 110; št. 3, str. 200—203; št. 4, str. 281 do 285. **365**
- Zadnja faza italijanskega gledališča v Ljubljani. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 3, str. 172—178; št. 4, str. 228—240. **366**
- Turk Alojz**: Janeza Trdine opis Ljubljane v mengeškem narečju. — IV/1937, št. 1, str. 53. **367**

VIII. ARHITEKTURA, URBANIZEM, GRADBENIŠTVO

1. ARHITEKTURA, URBANIZEM

- Fabiani M[aks]**: Ljubljana. (Slika mesta in moji vtisi iz l. 1934.) [Z 1 sl.] — II/1935, št. 1, str. 4—6. **368**
- Černigoj Jaroslav**: K študiji za regulacijo mariborskega Glavnega trga. [S 3 sl.] — II/1935, št. 2, str. 152—154. **369**
- Bodoči Trg svobode v Mariboru. [S sl.] — VI/1939, št. 2, str. 80—84. **370**
- Mačkovšek J[anko]**: Novi generalni regulacijski načrt mesta Zagreba. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 3, str. 184—187. **371**
- Mušič Marjan**: Razvoj Slomškovega trga v Mariboru. Uvod v študijo o stolni cerkvi sv. Janeza v Mariboru. [S sl.] — VI/1939, št. 2, str. 84—91. **372**
O ureditvi trga.
- Regulacijske smernice Novega mesta. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 143—147. **373**
- Ravnikar E[do]**: Moderna galerija. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 65—74. **374**
Načrt Moderne galerije. Problem sodobnega muzeja in galerije.
- Stelè Francè**: Problem ljubljanskega gradu. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 106—110. **375**
O ureditvi gradu.
- Marijin trg. [S sl.] — IV/1937, št. 3, str. 147 do 155. **376**
O regulaciji trga v Ljubljani.
- Italijanska urbanistika. Fotografije J. Scherb, Dunaj. [S sl.] — V/1938, št. 1, str. 1—6. **377**
- Nemška urbanistika. [S sl.] — V/1938, št. 2, str. 72—78. **378**
- Plečnikova Ljubljana. [S sl.] — VI/1939, št. 4, str. 227—232. **379**
O regulaciji mestnih predelov.

Tomažič Francè: Talni načrt mesta Ljubljane. Njegov razvoj in sestav od začetka do danes. [S sl.] — IV/1937, št. 2, str. 88—101. **380**

2. GRADBENIŠTVO

- Dolar-Mantuani L[udmila]** — Pirački grohi v Ljubljani. [S sl.] — III/1936, št. 3, str. 152 do 154. **381**
Kratek prikaz uporabe kamna groha tudi na ljubljanskih stavbah.
- Mariborski grad. [S sl.] — IV/1937, št. 4, str. 211—214. **382**
Opis gradbenega materiala.
- Naskova hiša v Mariboru. Njen gradbeni material. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 118—121. **383**
- Gradbena akcija Pokojninskega zavoda v Ljubljani (Podatki iz letnega poročila za l. 1930 do 31). — I/1934, št. 1, str. [81]—[82]. **384**
- Gregorič Jože**: Nove ljubljanske stavbe. — VI/1939, št. 1, str. 11*—13*; št. 2, str. 29* do 31*; št. 3, str. 45*—47*; št. 4, str. 53*—59*. — VII/1940, št. 1, str. 6*—7*. **385**
- Mušič Vlado**: Nova osnovna šola za Bežigradom. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. 125—128. **386**
- Rohrman S[tanko]**: Trgovska palača J. C. Mayer na Marijinem trgu v Ljubljani. — VI/1939, št. 1, str. 13*—14*. **387**
- Šubič Vladimir**: Zgradbe Pokojninskega zavoda za nameščence v Ljubljani. Zgradba nebotičnika v Ljubljani. [S sl.] — I/1934, št. 2, str. [161]—[162]. **388**
Opis zgradbe.
- Tomažič Fr[ancè]**: Vojna in mesto. [S sl.] — V/1938, št. 2, str. 78—92. **389**
- Zavetišča pred napadi iz zraka. [S sl.] — VI/1939, št. 3, str. 173—177. **390**

IX. JEZIK

- Koštiál Ivan**: Slovenščina v narečju izgnanih kranjskih Židov. — II/1935, št. 2, str. 187 do 188. **391**

X. ČASNIKARSTVO IN TISKARSTVO

- Gaber Ante**: Razstava slovenskega novinarstva. [S sl.] — V/1938, št. 1, str. 26—35. **392**
- Glaser Janko**: Lavoslav Kordeš in njegova tiskarna v Mariboru. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 3, str. 222—224. **393**
- Mariborska tiskarna. — II/1935, št. 3, str. 62*. O ustanovitvi in delu. **394**
- Steska Viktor**: Najstarejši časnik v Ljubljani. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 4, str. 223—225. **395**
Kratek oris.

XI. GOSTINSTVO, TURIZEM, TURISTIČNI KRAJI

- Andrejka Rudolf:** Zgodovina gostilne »Pri šestici« v Ljubljani. [S sl.] — VII/1940, št. 2, str. 85—91. 396
Glej popravek k tekstu VII/1940, št. 3, str. 192.
- Brilej A[rnošt]:** Tujskoprometna prizadevanja Ljubljane. Ob 10 letnici tujskoprometnega sveta za Ljubljano. — VII/1940, št. 1, str. 52 do 53; št. 3, str. 186—188. 397
- Grand hotel »Union« v Ljubljani. [Z 1 sl.] — III/1936, št. 2, str. 18*. 398
- Hotel »Metropol« v Ljubljani. [S 3 sl.] — III/1936, št. 2, str. 34*—35*. 399
- Hotel Štrukel. [Z 2 sl.] — III/1936, št. 2, str. 30*. 400
- Ljubljana je dobila novo kavarno. [S 3 sl.] — III/1936, št. 2, str. 24*—25*. 401
O Kavarni Majcen.
- Ljubljanski hoteli pred 100 leti. — III/1936, št. 2, str. 46*—47*. 402
- Majcen Ciril:** Gostinstvo kot faktor našega narodnega gospodarstva. (Iz referata predsednika gostinskega odseka zbornice TOI Cirila Majcna na seji 12. aprila 1935.) — III/1936, št. 2, str. 17*—19*. 403
- Marn R[udolf]:** Aktualna vprašanja našega gostinstva. — III/1936, št. 2, str. 28*—30*. 404
- Matanovič D[rago]:** Električne naprave moderne hotela. — III/1936, št. 2, str. 35*—39*. 405
- Oblak Josip Ciril:** Mesto — osebnost. [Odlomek iz popotne študije]. — I/1934, št. 1, str. 2—3. 406
— Kamniška — ljubljanska Bistrica. — IV/1937, št. 2, str. 18*—20*. 407
— Slovenska pokrajina — ogledalo narodove duše. — IV/1937, št. 3, str. 25*—27*. 408
- Škorec Janko:** Iz zgodovine gostilničarstva v Mariboru. [Z 2 sl.] — III/1936, št. 2, str. 22* do 23*. 409
- Zupan Miroslav:** Notranja oprema gostilničarskih podjetij. — III/1936, št. 2, str. 39* do 42*. 410
— EK: Mineralni vrelci in zdravilišča v teku stoletij. [Z 2 sl.] — III/1936, št. 2, str. 32* do 34*. 411
- R-ova:** Gospodinja in tujski promet. — III/1936 št. 2, str. 43*—46*. 412

XII. GEOGRAFIJA

1. VREMENOSLOVJE

- Čadež Marjan:** Označba ljubljanskega vremena [S sl.] — III/1936, št. 1, str. 51—54; št. 2, str. 92—95. 413
V razpravi so tudi tabelarni pregledi.
- Nevihte v Ljubljani. [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 26—28. 414
V prispevku so tudi številčni podatki.
- Manohin Vitalij:** Klima Ljubljane. — VI/1939, št. 1, str. 38—46; št. 2, str. 104—108. 415
V razpravi so tudi diagramske tabele.
- Reya Oskar:** Klimatske poteze Ljubljane. — IV/1937, št. 1, str. 20—21. 416
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Klima ljubljanske okolice. — IV/1937, št. 2, str. 118—119. 417
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Deset let meteorološkega opazovanja na Šmarni gori. [Z 2 sl.] — IV/1937, št. 3, str. 166—169. 418
V članku so tudi tabelarni pregledi.
- Vremenska služba v Sloveniji. [Z 1 sl.] — VI/1939, št. 3, str. 181—188. 419
V prispevku so tudi imenski sezname meteoroloških postaj in njihova oznaka (nadmorska višina, red. leto ustanovitve in ime opazovalca).

XIII. KMETIJSTVO, GOZDARSTVO, LOVSTVO

- Fludernik Ignacij:** Lovstvo v mariborski okolici. [S sl.] — I/1934, št. 4, str. 313—316. 420
Geografska preučitev razprostranjenosti vasi odkoder dobiva mesto mleko.
- Gorjup S[ergej]:** Narodnogospodarski pomen vinarstva Slovenije. — III/1936, št. 2, str. 24* do 25*. 421
- Šavli Oskar:** Kmetijsko vprašanje velike Ljubljane. [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 231—234; št. 4, str. 313—317. 423
- Guštin Ida:** Preskrba Ljubljane z mlekom. [S sl.] — VI/1939, št. 4, str. 244—254. 422
V razpravi so tudi tabelarni pregledi.

XIV. GEOLOGIJA

- Jenčič S[alvislav] in Z[oran] Tuma:** Šotni vošek ljubljanskega barja. [S sl.] — IV/1937, št. 4, str. 237—239. 425
Kratek pregled raziskav.
- Rakovec Ivan:** Potresi v luči geologije. [S sl.] — II/1935, št. 1, str. 8—18. 426
- Šlebinger C[iril]:** Geologija Maribora. [S sl.] — V/1938, št. 3, str. 157—163; št. 4, str. 221 do 226. 427
Glej popravek k tekstu V/1938, št. 4, str. 256.

XV. REVIJE, PUBLIKACIJE

- Iz komunalno-političnega in turističnega časopisa. — III/1936, št. 1, str. 80. 428
Opis časopisov Naša samouprava, Sportsko-turistički Lloyd in Savremena opština.
- Nove knjige. — I/1934, št. 3, str. 260. 429
Notica o knjigi Josip Suchy, Bežne slike iz Indije.
- Puc Dinko:** [Uvodna beseda ob izidu 1. številke Kronike mestne občine ljubljanske]. — I/1934, št. 1, str. [1]. 430
- Seznam publikacij, katere je prejel Mestni statistični urad od 1. januarja do 31. junija 1934
- v zameno. — I/1934, št. 3, str. 260; št. 4, str. 348; II/1935, št. 1, str. 100. 431
Srbohrvatske, češke, poljske, angleške, francoske, nemške, portugalske, romunske, španske, italijanske publikacije.
- Stelè Francè:** Ljubljana v letih 1935—1940. [S sl.] — VII/1940, št. 4, str. 215—222. 432
Poročilo o knjigi Pet let dela za Ljubljano. Ljubljana 1940.
- Zwitter Fran:** Ivan Vrhovnik, Trnovska župnija v Ljubljani. Ljubljana 1933. — I/1934, št. 2, str. 160. 433

XVI. KONGRESI, ZBOROVANJA, POSVETOVANJA

- Jarc Evgen:** Kulturne naloge naših mest. Iz predavanja na kongresu zveze mest kraljevine Jugoslavije v Beogradu l. 1930. — I/1934, št. 1, str. 43—47. 434
- [Peti]** V. kongres Zveze mest kraljevine Jugoslavije. — I/1934, št. 2, str. 159—160. 435
O resolucijah s kongresa od 21. do 23. septembra 1933 v Novem Sadu v rubriki Splošni pregled.
- Podbevšek Anton:** Prvi festival slovanskih narodnih plesov v Jugoslaviji. [S sl.] — I/1934 št. 4, str. 326—330. 436
O poteku festivala od 1. do 10. IX. 1934.
- Prva kulturna konferenca slovenskih mest. — III/1936, št. 1, str. 74—75. 437
O konferenci 24. XI. 1935 v Ljubljani in štirih sprejetih resolucijah.
- Skupščina Zveze mest kraljevine Jugoslavije v Banja Luki. — IV/1937, št. 2, str. 124 do 125. 438
O poteku jubilejne 10-letnice skupščine in o resolucijah.
- Stelè Francè:** Občni zbor Zveze jugoslovanskih mest. — V/1938, št. 3, str. 169—171. 439
O občnem zboru 19. VI. 1938 v Ljubljani in predavanje: Kulturni obraz Ljubljane.

XVII. UPRAVA IN UREDNIŠTVO KRONIKE

- Uredništvo in uprava kronike:** [Obvestila naročnikom.] — I/1934, št. 1, rumena priloga. 440
- Vsem našim naročnikom. — I/1934, št. 2, zelena priloga. 441
Obvestilo o naročnini in o izdaji izvernih platnic za prvi letnik.
- [Uprava kronike]:** Nagrada za ovitek. — I/1934 št. 2, str. 160. 442
Notica o razpisu nagrade za najboljši osnutek izvernih platnic za prvi letnik revije.
- Iz uprave. — I/1934, št. 3, str. 260. 443
Notica o izdaji izvernih platnic za prvi letnik Kronike.
- Uredništvo in uprava kronike:** Našim cenjenim naročnikom! — I/1934, št. 3, modra priloga. 444
Obvestilo o naročnini in o izidu Kronike slovenskih mest.
- Župani slovenskih mest — Kroniki. [S sl.] — I/1934, št. 3, str. [161]—163. 445
Pozdravne besede županov: dr. Franja Lipolda, dr. Alojza Goričana, Ladislava Jeršeta, Cirila Pirca in dr. Josipa Režeka ob izhajanju Kronike slovenskih mest.
- Drobne vesti. [Z 1 sl.] — I/1934, št. 4, str. 348. 446
- Obvestilo o izidu izvernih platnic za prvi letnik Kronike, osnutek le-teh je napravil arh. ing. Niko Bežek.
- Uredništvo in uprava kronike Slovenskih mest:** Našim cenjenim naročnikom. — II/1935, št. 1 modra priloga. 447
Obvestila o naročnini.
- [Uprava in uredništvo kronike]:** Iz uredništva Kronike. Preselitev uredništva in uprave »Kronike slovenskih mest«. — II/1935, št. 2 str. 188. 448
Notice.
- Uprava kronike slovenskih mest:** Našim cenjenim naročnikom — lepe knjižne nagrade. — II/1935, št. 3, rdeča priloga. 449
- Iz uprave. — II/1935, št. 3, str. 260. 450
Obvestilo naročnikom.
- [Uredništvo kronike slovenskih mest]:** Iz uredništva. — II/1935, št. 3, str. 260. 451
O spremembi članov v uredništvu.
- [Uprava kronike slovenskih mest]:** Iz uprave. — II/1935, št. 4, str. 332. 452
Notica naročnikom.
- Iz uprave. — III/1936, št. 1, rdeča priloga. 453
Obvestilo naročnikom.

XVIII. KOMUNALNE VESTI

- Adlešič Juro:** Eno leto nove mestne uprave ljubljanske. — III/1936, št. 4, str. 247—254. 454
Poročilo dr. Jura Adlešiča na seji mestne skupščine 22. XII. 1936.
- Županov govor ob otvoritvi Navja. — V/1938 št. 4, str. 244. 455
Inavguracija 30. X. 1938.
- Proslava 20 letnice Jugoslavije. [Z 1 sl.] — V/1938, št. 4, str. 245—247. 456
O poteku slavnostne izredne seje mestnega sveta in govor župana dr. J. Adlešiča.
- Tri leta dela za Ljubljano. — V/1938, št. 4, str. 248—252. 457
Poročilo župana dr. J. Adlešiča o delu in uspehih triletno poslovne dobe na redni seji občinskega sveta 22. XII. 1938.
- Oton Župančič izvoljen za častnega člana mestne občine ljubljanske. — VI/1939, št. 1 str. 46—47. 458
Predlog župana dr. J. Adlešiča na redni seji mestnega sveta ljubljanskega.
- Svečana proslava rojstnega dne nj. vel. kralja Petra II. na mestnem magistratu v Ljubljani. — VI/1939, št. 3, str. 189. 459
Potek proslave in govor dr. Jura Adlešiča 6. IX. 1939.
- Arhitekt Jože Plečnik častni član mesta Ljubljane. — VI/1939, št. 4, str. 226—227. 460
Predlog župana dr. J. Adlešiča na redni seji mestnega sveta dne 12. X. 1939.
- Drobne vesti.** — I/1934, št. 1, str. 80. 461
Notica o darovalcih za Mestni muzej, o knjigi Ivan Vrhovnik, Trnovska župnija v Ljubljani, Ljubljana 1933, o napovedi druge knjige Andrej Gabršček, Goriški Slovenci in knjižici Slobodan Z. Vidakovič, Za komunalni preporod.
- Drobne vesti.** — II/1935, št. 2, str. 188. 462
Notica o knjižici: Slobodan Vidakovič, Komunalne finance naših mest in knjigi Naši socialni problemi.
- [Gaber Ante] A. G.:** Ljubljana letalcem. — VI/1939, št. 3, str. 43*. 463
Opis darila, ki ga je izročil ljubljanski župan dr. Juro Adlešič letalcem.
- Gradbeni zaščitni pasovi v Ljubljani.** — I/1934 št. 2, str. 158. 464
O sklepu ljubljanskega občinskega sveta na redni reji 22. VI. 1933 in opis zaščitnih pasov.
- Iz komunalnega življenja slovenskih mest.** Olepševalni odsek tujskoprometnega sveta za Ljubljano. — IV/1937, št. 2, str. 128. 465
O ustanovitvi 16. IV. 1937 in nalogah.
- Jagodič Vojko:** Vrhovni socialni svet mesta Ljubljane. — IV/1937, št. 2, str. 120—123. 466
- Komunalne vesti.** — III/1936, št. 1, str. 77—78. 467
O novem občinskem svetu v Ljubljani, štetju prebivalstva priključenih občin, o znižanju prejemkov mestnim uradnikom na višino prejemkov državnih uradnikov v Mariboru, ukinitvi zasebnih klavnic, pogodbi med KDE in mestno občino celjsko in drugo
- Komunalne vesti.** — III/1936, št. 3, str. 195. 468
Notice o sklepih mestnega sveta ljubljanskega.
- Komunalne vesti.** — III/1936, št. 4, str. 255. 469
Drobne notice o mestnem svetu.
- Komunalne vesti.** — IV/1937, št. 1, str. 59. 470
Notica o stanju Mestne hranilnice ljubljanske 1. XII. 1936 in o sprejetju resolucije za nakup zemljišča za ljubljansko univerzo.
- Ljubljana torpedovki »Ljubljani«.** [Z 2 sl.] — VI/1939, št. 1, str. 25. 471
O krstnih darilih mesta Ljubljane torpedovki.
- Magistratni direktor Franc Jančigaj.** [Z 1 sl.] — I/1934, št. 1, str. 77. 472
O imenovanju za magistratnega direktorja 22. VI. 1933 na IV. redni seji občinskega sveta.
- Mestne nagrade najboljšim učencem ljudskih, meščanskih in srednjih šol.** — VI/1939, št. 2 str. 117. 473
Notica o podeljenih nagradah.
- Nagrada mestne občine ljubljanske za znanstvena dela.** — VI/1939, št. 2, str. 116. 474
Notica o nagradi Vladimirju Lebanu za razpravo Socialna struktura ljubljanskega prebivalstva in njega izvor.
- Nova občinska uprava v Ljubljani.** — II/1935, št. 4, str. 332. 475
O imenovanju 14. XII. 1935 in poimenski seznam članov občinskega odbora.
- Preimenovanje ulic v Ljubljani.** — IV/1937, št. 1, str. 58—59. 476
Predlogi sprejeti na seji mestnega sveta 12. II. 1937.
- Prešernova literarna nagrada mestne občine Ljubljanske.** — VI/1939, št. 2, str. 116. 477
Notica o nagradi, ki so jo prejeli Miško Kranjec, dr. Alojz Gradnik in dr. Stanko Canjkar.
- Proračun naših avtonomnih mest.** — III/1936 št. 2, str. 142—143. 478
V prispevku so tudi tabelarni pregledi.
- Ravnihar Vladimir:** Dr. Vladimir Ravnihar — novi predsednik ljubljanske občine. — II/1935, št. 1, str. 2—3. 479
Govor Vladimirja Ravniharja ob prevzemu svojih dolžnosti 28. II. 1935.
- Rojstvo velike Ljubljane.** [S sl.] — II/1935, št. 3, str. 244—245. 480
O novo priključenih predelih mestni občini Ljubljana po ukazu v službenih novinah kraljevine Jugoslavije 19. IX. 1935, štev. 217/LII/519 oz. Službenem listu kraljevske banske uprave dravske banovine št. 77/VI/525 25. IX. 1935.
- Spominska diploma Otonu Župančiču.** [Z 1 sl.] — V/1938, št. 4, str. 256. 481
Opis diplome in bronastega častnega darila, ki so ga odposlanci mestnega sveta 24. XII. 1938 izročili Otonu Župančiču.
- Štambuk:** Tuji vtisi o Ljubljani. — I/1934, št. 1, str. 79—80. 482
Poročilo splitskega načelnika finančnega oddelka Štambuka o administraciji ljubljanske občine na ljubljanskem magistratu.
- Tavčar Ivan:** Investicije in posojila mestne občine ljubljanske. Iz referata pri obč. proračunski razpravi 1. 1934. — I/1934, št. 2, str. 110—113. 483
- Wester Jos[ip]:** Navje in Žale. — V/1938, št. 4 str. 243. 484
O predlogu za poimenovanje obeh pokopališč.

B. KAZALO AVTORJEV

- Adlešič Juro 1, 47, 49, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460
 Andrejka Rudolf 54, 82, 140, 193, 194, 254, 255, 256, 257, 283, 396
 Baš Franjo 51, 72, 121, 122, 123, 124, 125, 236, 237, 238, 239
 Baumgartner Egon 151
 Beg Ante 195
 Borštnik Božo 161
 Brenk France 300
 Brilej Arnošt 397
 Čadež Marjan 413, 414
 Černigoj Jaroslav 369, 370
 Debevec Ciril 354
 Dimnik Stanko 284
 Dobida Karel 32, 101
 Dolar Anton 58
 Dolar Jaroslav 83
 Dolar-Mantuani Ludmila, 381, 382, 383
 Dolenc Metod 2, 196
 Dostal Rudolf 301
 Dostal-Novak Vera 355, 360
 Dragaš Bogdan 302
 Družovič Hinko 314, 315, 316
 Dular Milan 285
 Ek. 411
 Fabiani Maks 368
 Fabiani Rafko 317
 Fabjančič Vladislav (Ladislav) 3, 197, 198, 200, 258, 259, 260, 261
 Fabrici Ervin 318
 Fludernik Ignacij 420
 Gaber Ante 132, 134, 135, 136, 137, 320, 392, 463
 Glaser Janko 356, 393
 Glonar Joža 139
 Golouh Rudolf 240, 262
 Gorjup Sergij 421
 Göstl Fran 4, 5, 6, 7, 8, 9, 81, 84, 321
 Gregorič Jože 246, 253, 322, 323, 324, 325, 385
 Gspan Alfonz 102
 Guštin Ida 422
 Hočevar Zvone 171
 Hočevar-Meglič Lojzka 201
 Hrvat Alojzij 289
 Hus Herman 326
 Jagodič Vojko 303, 304, 305, 306, 466
 Jarc Evgen 142, 307, 434
 Jarc Janko 10, 138, 247, 248
 Jenčič Salvislav 425
 Jenko Jože 287, 288
 Karlin Pavel 55
 Kastelic Marija 308
 Kidrič France 357, 358
 Kopatin Viktor 290
 Kos Franc Ksaver 328, 329
 Košiček Jože 11
 Koštič Ivan 12, 249, 391
 Kovačič Fran 78
 Kragl Viktor 202
 Kralj Vladimir 359
 Kramberger Franjo 241, 291
 Kranjec Silvo 48
 Krefc Bratko 68
 Krickel Adalbert Jožef 13
 Lah Ivan 53, 162, 203
 Lavrič Jože 264
 Ložar Rajko 330
 Lukežič Gustav 14
 Lukman Franc Ksaver 63
 Maček Josip 204
 Mačkovšek Janko 371
 Magajna Bogomir 80
 Maister Rudolf 164
 Majcen Ciril 403
 Mal Josip 163
 Manohin Vitalij 415
 Mantuani Josip 15
 Mantuani Ludmila glej Dolar-Mantuani Ludmila
 Marn Rudolf 404
 Matanovič Drago 405
 Melik Anton 205
 Mesesnel Francè 331
 Mikič Fedor 172
 Miklavčič Francè 143
 Mikuž Stane 144
 Minafik Franc 251
 Mole Rudolf 24, 206
 Murko Vladimir 267, 268
 Mušič Drago 250
 Mušič Marjan 372, 373
 Mušič Vlado 386
 Nemenz Wilhelm 270
 Novak Ludvik 242
 Novak Vera glej Dostal-Novak Vera
 Oblak Josip Ciril 16, 406, 407, 408
 Ogrin Gustav 207
 Orešnik Jakob 243
 Orožen Janko 126, 145, 152, 189, 190, 191, 192, 271
 Ozvald Karel 309
 Pestotnik Ivan 272
 Peterlin Radivoj-(Petruška) 361
 Petrič Karel 208
 Pettaver Leopold 156
 Pipp Lojze 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184
 Pivec-Stele Melita 157
 Pivka Franjo 165, 293
 Plemelj Albert 294
 Podbevšek Anton 209, 210, 211, 436
 Potočnik Alojzij 212, 213
 Potočnik Drago 274, 275
 Prezelj Lojze 423
 Pristovšek Blaž 295
 Puc Dinko 42, 430
 R-ova 412
 Rakovec Ivan 426
 Ravljen Davorin 166, 167
 Ravnihar Vladimir 479
 Ravnikar Edo 374
 Reisner Jožef 310
 Remec Alojzij 17
 Reya Oskar 416, 417, 418, 419
 Robida Ivan 18
 Rohrman Stanko 387
 Rožencvet Janez glej Vdovič Stanko
 Rupnik Janez 362
 Rus Jože 96, 214, 297, 298
 Samassa Maks 276
 Saria Balduin 147, 153, 154, 155
 Schmidt Vlado 311, 312
 Senekovič Ivan 168
 Senkovič Milan 277
 Sič Albert 19, 215
 Slanovec Lojze 103, 104, 105, 106, 107, 108
 Slavič Matija 169
 Sojer Franc 160
 Sonc Stanislav 216, 278
 Stanek Leopold 217, 218, 363
 Stelè Francè 20, 38, 76, 148, 149, 150, 170, 219, 220, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 375, 376, 377, 378, 379, 432, 439
 Stelè Melita glej Pivec-Stele Melita

Steska Viktor 159, 221, 222,
223, 346, 347, 348, 395
Stupica Anton 115, 116, 118,
119, 133
Tavčar Ivan 483
Tiller Viktor 188
Tomazič Francè 380, 389, 390
Tominec Angelik 299
Travner Vladimir 244, 245
Tuma Zoran 425
Turk Janez 367
Šavli Oskar 424
Škerlj Božo 313

Škerlj Stanko 364, 365, 366
Škorec Janko 409
Šlebinger Ciril 427
Štambuk 482
Subic Vladimir 388
Ukmar Vilko 350, 351
Vdovič Stanko (Rožencvet Ja-
nez) 21
Veber Francè 185
Veselko Franjo 252
Vodnik Anton 352
Vogelnik Adolf 186, 187, 224

Vomberger Jože 100
Vrhovnik Ivan 225, 226, 227,
228, 229, 230, 231, 232, 233
Wester Josip 22, 234, 235, 296,
484
Wider Boris 109, 110, 111, 112,
113, 114, 117, 120
Zorman Janez 353
Zupan Francè 282
Zupan Miroslav 410
Zwitter Fran 433
Žontar Josip 158

C IMENSKO KAZALO

Adamič Emil 90
Adlešič Juro 49, 454, 456, 457
458, 459, 460, 463
Andrejka Rudolf 23
Anžič Ana 88
Arko Jernej 362
Arnejc Ivan 90
Aškerc Anton 24
Ažman Andrej 89
Baebler Baltazar 88
Batjel Francè 25
Baumstark Reinhold 21
Bežek Niko 446
Bizilj Tomaž 26
Blotius Hugon 20
Bončar Matija 87
Breckerfeld Franc Anton 10
Brejc Janko 27
Breznik Martin 90
Canjkar Stanko 477
Cegnar Janko 28
Cilenšek Martin 90
Ciuha Alojzij 29
Costa Henrik 12
Časl Franc 87
Čeh Egidij 88
Dachs Ivan 91
Debevec Pavel 30
Deisinger Josip 88
Derganc Franc 31
Dražil Ivan 90
Drofenik Dore 87
Einspieler Tomaž 88
Foerster Anton 321
Fon Josip 89
Frankoviči (16. in 17. st.) 200
Gaber Ante 13
Gabršček Andrej 461
Gabršček Fran 91
Gangl Alojzij 32, 327
Golmajer Jakob 88
Golobič Lojze 33

Goričan Alojz 445
Gradnik Alojz 477
Grasselli Peter 34
Gregorič Vinko 35
Grom Ante 89
Grošelj Pavel 36
Gruber Gabrijel 290
Hasan (paša) 159
Hieng Janez 89
Hren Anton 87
Hribar Evgenija 88
Hudovernik 194
Jakac Božidar 322
Jalen Ivan 87
Jamar Tone 37
Jančigaj Franc 472
Janez (svetnik) 372
Jansa Vid 89
Jarc Evgen 38, 89, 303
Jeglič Anton Bonaventura 40
342
Jeglič Janko 39
Jelovšek Franc 339
Jerše Ladislav 445
Jeruc Oton 88
Jug Anton 89
Kajzelj Bogomil 41
Karadordevič Aleksander I
(kralj) 42, 43, 345
Karadordevič Marija (kraljica)
307
Karadordevič Peter II. (kralj)
459
Kasimir Luigi 334
Kauschegg Karel 88
Kavčič Fran 44
Kersnik Janko 91
Koderman Karl 87
Koler Martin 363
Kollman Robert 45
Kordeš Lavoslav 393
Korn Teodor 46
Korošec Anton 47, 48, 49
Korun Valentin 50
Kos Anton Gojmir 343
Kovačič Fran 51
Kozak Jospina 87

Krajec Pavel 52
Kramer Milko 88
Kranjec Miško 477
Krapež Fran 53
Krisper Anton 286
Krisper Valentin 54
Lah Ivan 55
Lapajnar Jože 89
Lautar Ivan 90
Lavrenčič Josip 90
Leban Vladimir 474
Lenček Jernej 229
Levec Anton 89
Levičnik Albert 56
Likožar Anton 57
Lilleg Alojzij 89
Lipej Franc 87
Lipold Franjo 445
Liszt Franc 314
Ložar Jernej 89
Maister Rudolf-Vojanov 58,
356
Majcen Ciril 403
Majdič Ana 88
Majdič Kornelij 87
Marčan Andrej 59
Mayer J. C. 286, 387
Mazi Josip 89
Mencinger Anton 90
Mikšič Mladen 89
Mulaček Franjo 60
Noč Ivan 219
Novak Fran 90
Obrenović Miloš 162
Pankracij (iz Dola) 61, 199
Parma Viktor 315
Peruzzi Svetko [Svetoslav] 89
Peter (svetnik) 233
Retrič Janko 89
Pikel Alojzij 87
Pinter Jernej 38
Pirc Ciril 445
Pivka Franjo 169
Plečnik Janez 62
Plečnik Jože 379, 460

Podlesnik Ivan 89
 Pogačnik Gabrijela 88
 Popovič Janko 87
 Pollini Janez Krizostom 63
 Polž Volbenk 260
 Praunseis Alojzij 64
 Prelovec Zorko 65
 Prelovšek Matko 66
 Prepeluh Albin-Abditus 67
 Prešeren France 357
 Prijatelj Ivan 68
 Primc 193
 Puc Dinko 69
 Pušenjak Vladimir 88
R
 Radovan Martin 90
 Rape Andrej 70
 Ravnihar Vladimir 479
 Rebek Josip 71
 Reiser Otmar 72
 Reitz Franc 88
 Repšè Makso 87
 Resman Vinko 87
 Režek Josip 445
 Robba Francesco 352
 Rohrman Viktor 73
 Rohrman Viljem 74
 Romih Tomaž 87
 Rok (svetnik) 347
 Rosegger P. 4
 Rupnik Janez-Može 362
S
 Satner Hugolin 75
 Scherb J. 377

Schmid Walter 22
 Schober Rado 88
 Schoepl Anton vitez Sonwal-
 den 88
 Schwarz 257
 Sebastijan (svetnik) 347
 Skrabar Viktor 76
 Slanovec Lojze 77
 Slavič Matija 165
 Slomšek Aton Martin 78
 Soklič Matej 79
 Souvan 5
 Souvan Fran Ksaver 279
 Souvan Helena 89
 Stacul Anton 87
 Stegu Josip 91
 Stelè Francè 195
 Stermecki Fanica 87
 Sternem Matej 329, 342
 Stiasny Ljudevit 87
 Stritar Josip 327
 Suchy Josip 429
 Supan Ignacij 87
 Sušnik Avgust 88
 Svetina Ivan 89
Š
 Šerko Alfred 80
 Šlajmer Edo 87, 349
 Šjorn Marica 88
 Štrukel 400
 Šubic Janez 337
 Šubic Jurij 325, 337
 Suklje Milan 91

Tavčar Alojzij 81
 Tavčar Janko 87
 Tekavčič Fran 87
 Terpinc Fidelis 82
 Thaler Rafael 88
 Tomšič Anton 83
 Tomšič Ivan 84
 Toni Josip 85
 Trdina Fran 86
 Trdina Janez 367
V
 Vargazon Ernest 89
 Vengust Jernej 92
 Verovšek Jurij 93
 Vidaković Slobodan Ž. 461
 462
 Vodnik Alojzij 94
 Volbenk (svetnik) 227
 Vrhovnik Ivan 95, 96, 433, 43/1
 Vrtovec Lojze 97
W
 Wollmann 354.
Z
 Zajc Pavel 91
 Zalar Viktor 98
 Zarnik Miljutin 99
 Zbašnik Tilka 87
 Zenkl Peter 100
 Zupan Francè 282
Ž
 Žerjav Alfonz 91
 Žmitek Peter 101
 Župančič Oton 102, 458, 481

Č. KRAJEVNO KAZALO

Banja Luka 438
 Beograd 434
 Brežice 147, 188
 Bučna vas 362
C
 Celje 126 (kronika), 127 (kraj.
 dog.), 128 (kraj. dog.), 145
 (muzejsko vprašanje), 152
 (rimski ostanki), 189 (me-
 ščani — pravni spor), 190
 (občinska uprava), 191 (1914
 do 1918), 192 (gospodarsko
 življenje), 271 (obrta), 333
 (opatijska cerkev)
 Celovec 287
D
 Dol (Lustaller) 61, 199
 Dunaj 9, 377
F
 Fužine pri Ljubljani 331
J
 Judenburg 166, 167
K
 Kamnik 129
 Kamniška Bistrica 407
 Krnski grad 343
 Krško 147
L
 Ljubljana 2 (zbirka pravnih
 obrazcev), 4 (potres), 6 (spomi-
 ni), 11 (grad), 14 (spomi-
 ni), 15 (najstarejši načrt), 16

(Mirje — spomini), 19 (Kern-
 trnovsko drsališče), 21 (po-
 topis iz l. 1875), 22 (članek
 Walterja Schmida), 43 (obisk
 kralja Aleksandra), 47 (An-
 ton Korošec), 48 (Anton Ko-
 rošec), 53 (kavarna Zvezda),
 63 (rod Pollinijev), 100 (Pe-
 ter Zenkl), 103 (kronika),
 104 (kronika), 112 (kronika),
 114 (kronika), 117 (kronika),
 120 (kronika), 127 (kraj.
 dog.), 128 (kraj. dog.), 129
 (kraj. dog.), 130 (kraj. dog.),
 139 (vseučiliška knjižnica),
 140 (Mestni muzej), 141 (po-
 kopališče sv. Krištof), 142
 (Mestni muzej), 143 (poko-
 pališče sv. Krištof), 144
 (Mestni muzej), 148 (predlo-
 gi za oživitve mesta), 150
 (kulturne naloge), 153 (na-
 grobni napis iz Emone), 154
 (emonski trgovci), 160 (poto-
 vanja med l. 1580—1618),
 161 (septembrski dogodki),
 162 (Miloš Obrenović), 163
 (volitve za frankfurtski
 državni zbor), 170 (Akade-
 mija znanosti in umetnosti),
 171 (dotok industrijskega de-

lavstva), 172 (vitalno stati-
 stični zavod), 174 (starostna
 razdelitev prebivalstva), 175
 (razvoj števila prebivalst-
 va), 179 (Šiška — popis pre-
 bivalstva l. 1935), 180 (Vič —
 popis prebivalstva l. 1935),
 181 (Moste — popis prebi-
 valstva l. 1935), 182 (Štepa-
 nja vas, Ježica, Polje — po-
 pis prebivalstva l. 1935), 183
 (statistični podatki trgov-
 skih, industrijskih in obrt-
 nih obratov), 185 (vitalno-
 statistični zavod), 186 (grad-
 bena in stanovanjska statisti-
 ka), 187 (kronika), 193 (Prim-
 čeva hiša), 194 (Hudoverni-
 kova hiša), 195 (Vič), 196
 (prisilna delavnica), 197 (17.
 st. — ulična imena in pri-
 imki), 198 (župani zač. 16.
 st.), 200 (Frankoviči 16. in
 17. st.), 201 (mestno zaveti-
 šče), 202 (Zelena jama), 203
 (Kazina), 204 (prebivalstvo
 v srednjem veku), 205 (Bar-
 je — povodnji), 206 (Knežji
 dvorec), 207 (potres), 208 (hi-
 giena mesta), 209 (Narodni
 dom), 210 (Narodni dom),

211 (Narodni dom), 212 (Tivoljski grad in park), 213 (procesije), 214 (poimenovane ulice), 215 (Marijine toplice), 216 (vodovod), 217 (potres l. 1895), 218 (isto), 219 (posnetek iz aeroplana), 220 (srednjeveška), 221 (požar 28. VI. 1774), 222 (Prešernova ulica pred 170 leti), 223 (Turška jama — sv. Krištof), 224 (delavske kolonije — stanovanjske razmere), 225 (slovenščina v cerkvah), 226 (lipe), 227 (svetišča), 228 (isto), 229 (voščila J. Lenčeka), 230 (Žabjak 18. st.), 231 (svetišča), 232 (vzdevek ljubljanska srajca), 233 (zavetišče za gobavce, šempetrski lazaret), 234 (l. 1787—1821), 235 (Marijin spomenik), 254 (starejša industrija), 255 (zgodovina obrti), 256 (industrija 1859—1869), 257 (pivovarstvo), 258 (pivovarji 16. do 19. st.), 259 (isto), 260 (Volbenk Polž), 261 (pivovarna Pri črnem medvedu), 267 (mestna hranilnica), 268 (mestna hranilnica), 269 (hranilnica Dravske banovine), 270 (pivovarstvo, pivovarne), 272 (mestna klavnica), 274 (banke), 275 (banke 1900—1930), 276 (zvonarstvo), 278 (mestna elektrarna), 281 (Vzajemna zavarovalnica), 282 (Mestna hranilnica), 284 (železniški problem), 285 (sejem), 286 (trgovstvo), 287 (železniška zveza), 289 (promet), 297 (župnije), 298 (Šentpeter), 299 (franciškani l. 1233—1933), 300 (šolstvo), 301 (šolstvo), 304 (počitniške kolonije), 306 (mladinsko skrbstvo in zdravstvo), 308 (uršulinske šole), 310 (obrtne šole), 311 (šolstvo), 312 (šolstvo), 313 (šolstvo), 317 (orgle v ljubljanskih cerkvah), 319 (festival), 326 (uršulinska cerkev), 332 (slika Marijinega vnebovzvetja), 335 (slika Marijinega kronanja), 338 (umetnostno središče), 339 (Jelovškova sveta družina), 344 (Narodna, Moderna galerija), 345 (spomenik kr. Aleksandra), 346 (slika Kristusa), 347 (kip sv. Roka in Sebastijana),

348 (stolnica), 353 (Narodna galerija), 354 (ljubl. gled.), 355 (v slov. povesti), 357 (uršulinke), 358 (Nar. gled.), 360 (v slov. povesti), 361 (cukrarna), 363 (potres), 364 (ital. predstave), 365 (isto), 366 (isto), 367 (Trdinov opis), 368 (Fabianijevi vtisi iz l. 1934), 375 (ljubl. grad), 376 (Marjin trg), 379 (Plečnikova dela), 380 (talni načrt), 381 (piraciški grohi), 384 (Pok. zavod), 385 (nove stavbe), 386 (šola za Bežigradom), 387 (trg. palača J. C. Mayer), 388 (zgradbe Pok. zavoda), 395 (najst. časnik), 396 (Šestica), 397 (tujski promet), 398 (Union), 399 (Metropol), 400 (Strukelj), 401 (kavarna Majcen), 402 (hoteli pred 100 leti), 413 (oznaka vremena), 414 (nevihte), 415 (klima), 416 (klima), 417 (klima), 422 (preskrba z mlekom), 423 (kmetijsko vprašanje), 424 (preskrba z mesom), 425 (barje — šotni vosek), 430 (Kronika mestne obč. ljubljanske), 432 (1935 do 1940), 433 (trnovska župnija), 437 (konferenca slov. mest), 439 (Občni zbor Zveze jug. mest), 454 (uprava), 455 (Navje), 457 (poročilo Adlešiča), 458 (Oton Župančič), 459 (prosl. r. dne kralja Petra II.), 460 (Jože Plečnik), 461 (J. Vrhovnik — Trnovska župnija), 463 (darilo letalcem), 464 (gradbeni zašč. pasovi), 465 (olepševalni odsek tujskoprom. sveta), 466 (Vrhovni soc. svet), 467 (občinski svet), 468 (mestni svet), 470 (Mestna hranilnica), 471 (torpedovka), 474 (nagrade mestne obč.), 475 (obč. uprava), 476 (preimenovalje ulic), 477 (Prešernova lit. nagrada), 479 (Vladimir Ravnihar), 480 (priljuč. predmest. mestni občini), 482 (poročilo Štambuka), 483 (mestna obč.), 484 (Navje — Žale)

Maribor 83 (Anton Tomšič), 121 (kronika), 122 (kronika), 123 (kronika), 124 (kronika), 125 (kronika), 127 (kraj. dog.), 128 (kraj. dog.), 129

(kraj. dog.), 151 (najdbe novcev), 155 (rimski napisi), 164 (mestna uprava), 165 (letalska stotnija), 168 (27. I. 1919), 169 (letalska stotnija), 236 (geogr.-gospodarski oris), 237 (otok), 238 (topografija), 239 (1918—1939), 240 (primorska emigracija), 241 (mestna občina), 242 (otok), 243 (teritorialni razvoj), 244 (ghetto), 245 (pokopališča), 262 IV. teden, 263 (kemična ind.), 265 (Ljudska samopomoč), 266 (plinarna), 273 (posojilnice — Narodni dom), 277 (obrti), 287 (železniška zveza), 291 (statistika), 292 (mar. teden), 293 (letalstvo), 314 (Franc Liszt), 318 (stavbarstvo), 328 (minoritska cerkev), 329 (Sternenove freske), 340 (kulturno središče), 369 (regul. Glavnega trga), 370 (Trg svobode), 372 (Slomškov trg), 382 (grad), 383 (Naskova hiša), 393 (tiskarna), 394 (tiskarna), 409 (gostilničarstvo), 420 (lovstvo), 427 (geologija)

Marseille 43

Novi Sad 435

Novo mesto 10 (XVIII. st.), 12 (spomini H. Coste), 129 (kraj. dog.), 138 (mestni arhiv), 246 (kulturna slika), 247 (l. 1865), 248 (l. 1865), 249 (meščanstvo v 18. st.), 250 (zdravniki 16.—19. st.), 251 (zdravstvo), 323 (kapiteljska cerkev), 324 (umetnostno zgod. odkritja), 373 (regulacija)

Nürnberg 17

Ptuj 17 (Nürnb. kron. iz l. 1552), 127 (kraj. dog.), 129 (kraj. dog.), 252 (mestne pravice 1376), 316 (glasbena preteklost), 341 (predavanje o Ptujju)

Savarija 154

Savinja 295

Sisak 159

Split 296

Šmarna gora 418

Trbovlje 280

Zagreb 371

D. KAZALO SLIK

I. KRAJEVNE SLIKE IN DRUGE SLIKE VEZANE NA KRAJ

(Urejeno po abecedi krajev)

Brežice

Brežice. 1937, 76.
 Brežiški grad. 1937, 79.
 Francišškanska cerkev. 1937, 79.
 Glavna ulica z Narodnim domom. 1937, 77.
 Glavna ulica z uradniško hišo. 1937, 77.
 Glavna ulica z župno cerkvijo. 1937, 78.
 Grič — kopalnišče ob Krki. 1937, 78.

Celje

Acheloos, božanstvo divjih voda. 1935, 62.
 Arhitektura iz kapele žalostne Matere božje. 1936, št. 4 (ovoj).
 Celje v sedanjosti. 1934, 303.
 Celjski grad. 1935, št. 3 (ovoj).
 Grenadirjeva brv pod Celjem po povodnji. 1934, 218.
 Hrib sv. Jožefa po zazidavi. 1936, 69.
 Hrib sv. Jožefa pred zazidavo. 1936, 69.
 Kamnoseško znamenje na slavaloku južne kapele v opatijski cerkvi. 1936, 87.
 Kapucinski most tik pred zrušenjem. 1934, 220.
 Masarykovo nabrežje nekdanj in sedaj. 1936, 68.
 Noriški vojak. 1935, 61.
 Novoodkrita slikarija na oboku opatijske cerkve iz 2. pol. XV. stol. 1936, 86.
 Obok prezbiterija opatijske cerkve po restavraciji z novoodkritimi slikarji iz 1. pol. in srede XV. stol. 1936, 85.
 Odkopani ostanki vile na griču Na Vrhah. 1936, 211.
 Opatijska cerkev sv. Daniela. 1934, 304.
 Opatijska cerkev, novoodkrita slikarija na oboku južne kapele, konec XVI. stol. 1936, 87.
 Rimska maska. 1935, 12.
 Stara grofija. 1936, 65.
 Stari most. 1936, 66.
 Strop v Stari grofiji (srednja slika, začetek XVII. stol.). 1935, št. 1 (pril.).
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem: Vischer Georg Matthäus.

Kranj

Leseni strop v mestni hiši iz XVII. stol. 1934, 190.
 Mestni zid pri bivših vodnih vratih. 1934, 192.
 Novoodkrite slike iz okr. 1460-70 na oboku ladje župne cerkve. 1936, 85.
 Obnovljena slikarija iz konca XV. stol. na oboku ladje v župni cerkvi. 1936, 85.
 Prehod iz grajskega v meščanski del naselbine. 1934, 192.
 Pungert iz globeli Kokre. 1934, 192.
 Severni del mestnega obzidja. 1934, 192.
 Slikani obok župne cerkve pred restavracijo. 1936, 84.
 Sklepnik iz druge polovice XV. stol. v župni cerkvi. 1934, 191.
 Vrata v kranjskem rotovžu iz 16. stoletja. 1936, št. 3 (ovoj).
 Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Ljubljana

Aleksander, regent v Ljubljani. [6 sl.] 1934, 252—254.
 Kralj Aleksander I. Zedinitelj otvarja Ljubljanski velesejem. 1940, 77.
 Arkade na magistratnem dvorišču. 1936, št. 2 (ovoj).
 Avstrijske oblasti peljejo politične jetnike v zapor. 1934, 76.
 Bahabirt — hotel »Avstrijski dvor« na Krekovem trgu. (Mahrova hiša). 1934, 16.
 Poplavljen Barje. [5 sl.] 1934, 4—7; Šolsko poslopje na Barju. sezidano po potresu l. 1895. 1935, 253.
 Nova palača Bate na Aleksandrovi cesti. 1939, 55.
 Blagoslovitev Marijinega spomenika 3. julija 1938. Škof Rožman, dr. Vladimir Ravnihar. 1938, 166—167.
 Blagoslovitev prapora mestnih uslužbencev. 1935, 254.
 Blagoslovitev praporov Pomladka Jadranske Straže na Kongresnem trgu. [3 sl.] 1935, 182 do 183.
 Grad Bokalce, del poslikane sobe iz 2. pol. XVII. stol. 1938, 203.
 Breg, ljubljansko pristanišče. 1934, 26.
 Centrala mestne elektrarne. [4 sl.] 1934, 133 do 134.
 Čudodelni kip Odršenika, ki je nekdanj stal na Čevljarskem mostu, sedaj je v cerkvi sv. Florijana. 1938, 22.
 Notranjščina Daj-dam. [2 sl.] 1936, 42*.
 Bivša Desselbrunnerjeva suknarna na Selu. 1934, 59.
 Nekdanja pivovarna »Deteljica« (Kleplat) v Sv. Florijana ulici št. 24. 1938, 96.
 Dr. Doljšakova hiša sv. Petra cesta št. 10, prej Kupučeva hiša, št. 7. 1937, 130.
 Državni zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok. 1936, 116.
 Einspillerjeva hiša, Streliška ulica 20, ki jo je iz nekdanjih Linhartovih hlevov prezidal župnik Pinhak, poleg nje hiša Mestne pristave št. 18 z nekdanjimi mestnimi hlevi, v ozadju grajsko poslopje. 1936, 181.
 Emona, relief na mestnem magistratu, izdelan po ugotovitvah izkopavanj W. Schmida. 1937, št. 2 (pril.).
 Evharistični kongres l. 1935. [8 sl.] 1935, 250 do 252.
 Fasada cerkve sv. Frančiška v spodnji Šiški. 1938, 202.
 Fotografija sodobne Ljubljane. 1938, 195.
 Francoski bojevniki v Ljubljani, 4. I. 1935. [2 sl.] 1935, 88.
 Frančiškanski (prej Špitalski) most leta 1890. 1938, 20; leta 1850. 1938, 131.
 Del knjižnice v frančiškanskem samostanu. 1934, 49.
 Bivši rastlinjak iz l. 1842 ob severnem zidu frančiškanskega vrta. 1938, 133.
 Bivše Fröhlichove hiše na Tyrševi cesti št. 5—7 v Ljubljani, porušene zaradi stavbe palače banke Slavije l. 1939. 1939, 43*.

- Grad Fužine pri Ljubljani okoli l. 1870, v ozadju slapovi Ljubljanice. 1934, 115.
- Fužine, grad, zunanjščina. 1940, 98. Salon z Langusovimi slikami in biljardno mizo. 1934, 120.
- Fužine, tabla z napisom iz leta 1557. 1940, 99.
- Bivša Gerberjeva hiša na Kongresnem trgu 4, od zahodne strani. 1937, 197.
- Stara Gerberjeva hiša na Kongresnem trgu 4 s severa, poleg nje, ločena z žlebom Gestrinova hiša. 1937, 197.
- Gestrinova hiša Kongresni trg 5. 1937, 199.
- Gjudova hiša Kongresni trg 6, nekdanj last barvarjev Apejev. 1937, 200.
- Glavni kolodvor v Ljubljani okrog l. 1860. 1937, 201.
- Gostilničarski izvesek pred škofijo. 1940, št. 4 (pril.).
- Grand hotel Union. 1936, 18*.
- Gruberjeva — »Virantova palača« na Šentjacobskem trgu. 1934, 9.
- Del stopnišča bivše Gruberjeve palače. 1937, št. 4 (ovoj).
- Higiena mesta Ljubljane. [8 sl.] 1934, 129—131.
- Hotel »Južni kolodvor«. 1936, 34*.
- Hotel Lloyd. 1937, 134; 132.
- Hotel pri Maliču (staro poslopje, ki so ga podrli). 1940, 17*.
- Hotel Metropol-Miklič. 1936, 35*.
- Hotel Štrukelj. 1936, 30*.
- Hotel Union. 1936, 18*.
- Hudovernikova hiša v Kolodvorski ulici (prej 128, 126 in 19), ki so jo avgusta 1940. leta podrli. 1940, 241.
- Južni trakt Josip Hudovernikove hiše, na vogalu Kolodvorske in Komenskega ulice. 1940, 246.
- Igrišče l. 1880 v Gradišču, Ballhaus, sedaj Dramsko gledališče. 1935, 41.
- Irski spomenik na starem pokopališču. 1937, 215.
- Italijanski vojni ujetniki v Ljubljani. 1934, 62.
- Sv. Jakoba trg okoli l. 1830. 1938, 113.
- Sv. Jakoba trg, št. 3 — Robbova hiša. 1935, št. 2 (pril.).
- Janeschova strojarna na sv. Petra nasipu okoli l. 1892. 1937, 130.
- Kavarna Majcen. [3 sl.] 1936, 24—25.
- Kavarna Zvezda. [5 sl.] 1935, 52*—55*.
- Kazina okoli l. 1850. 1936, 205.
- Kern — trnovsko drsališče. 1939, 200—201.
- Knežji dvorec v Gosposki ulici preden so ga po potresu podrli. 1934, 103.
- Kongres JS v Ljubljani l. 1935. [2 sl.] 1935, 225 do 256.
- Kongresni trg okoli l. 1850. 1936, 202.
- Detajl Koslerjeve hiše v Schellenburgovi ulici. 1936, 37.
- Koslerjeva hiša iz Knafljeve ulice. 1936, 36.
- Koslerjeva hiša v Schellenburgovi ulici. 1936, 37.
- Koslerjeva pivovarna l. 1872/73. 1939, 95.
- Koslerjeva pivovarna okr. l. 1900 z zapada. 1939, 95.
- Krakovo, Marija z Jezusom (kipar 2. pol. XIII. stol.) 1938, 194.
- Kralj Peter na ljubljanskem gradu 11. IX. 1936 [2 sl.] 1936, 196.
- Kraljica Marija v zavodu za zdravstveno zaščito mater in otrok. 1936, 117.
- Kramarske hišice v Prešernovi ulici l. 1935. [2 sl.] 1938, 205.
- Slika Kristusova na Ljubljanskem magistratu. 1934, 193.
- Križanje. Izdelava frančiškanske podobarske delavnice okrog l. 1720—1730. 1938, št. 4. (ovoj).
- Lasnikova, potem Mayerjeva hiša l. 1934. Pogled s tromostja. 1937, 195.
- Lekarna »Pri angelu« dr. G. Piccoli. 1936, 36*.
- Lichenthurnovo zavetišče. 1936, 5.
- Slika Ljubljane iz srede XVIII. stol. 1939, 51*.
- Stara Ljubljana okoli l. 1850. (Pogled na sedanjji Marijin trg). 1934, št. 1 (pril.)
- Stara Ljubljana okoli l. 1850. 1934, št. 2. (pril.)
- Ljubljana ob potresu leta 1895. Pogled s sv. Petra ceste proti stolnici. 1935, št. 1 (pril.)
- Ljubljana, stolnica s kupolo. 1939, št. 3 (pril.).
- Iz stare Ljubljane, Reber. 1934, št. 2 (pril.); Pod trančo. 1934, št. 1 (pril.).
- Zimski motiv iz Ljubljane. 1940, št. 1 (pril.).
- Ljubljana iz aeroplana. [13 sl.] 1934, 28—41; št. 1, 2, (pril.).
- Ljubljanski nebotičnik. [4 sl.] 1934, št. 2, (pril.).
- Ljubljanski velesejem. 1940, št. 2 (ovoj).
- Lontovž dandanansji. Zgradba Kmetijske družbe. 1934, 101.
- Marijanišče z vrta. 1936, 4.
- Marijin medaljon nad vrati nekdanje Mislejeve hiše. 1936, 59*.
- Marijin spomenik s soho sv. Nikolaja. 1938, 164.
- Marijin spomenik na sv. Jakoba trgu. 1938, št. 3 (pril.); Vrhnji del novega spomenika. 1938, št. 3 (pril.).
- Marijin spomenik po predstavitvi — pred potresom l. 1895. 1938, 166.
- Marijin trg s Špitalskim mostom l. 1850 z zapada. 1938, 204.
- Marijin trg leta 1890. 1937, 136; Pred regulacijo Ljubljanice. 1937, št. 3 (pril.).
- Marijin trg s 4 nadstropno Rantovo hišo l. 1896. 1937, 195.
- Mesarski most okoli 1860 z Urbasovo hišo. 1937, 28.
- Mestna klavnica. [5 sl.] 1934, 202—205.
- Mestna vojna aprovizacija v cerkvi sv. Jožefa. [2 sl.] 1934, 224.
- Mestni muzej, kót iz baročne sobe. 1939, 18.
- Mestni muzej. [4 sl.] 1935, 262—265.
- Mestni muzej, biedermeierska soba. 1939, 19.
- Mestni muzej, rokokojska soba. 1939, 17.
- Mestni muzej ljubljanski v bivšem Auerspergovem dvorcu v Gosposki ulici. 1935, 190.
- Mestno zavetišče za onemogle. 1935, 240—241.
- Mladinski dom na Viču. 1940, 28; na Kodeljevem. 1936, 207.
- Motiv iz notranjščine »Virantove hiše«. 1934, 11; Iz magistratnega dvorišča. 1939, št. 1 (ovoj).
- Nagrobni kamen celovškega zdravnika Udalrika Steidlerja, rojenega Kranjca. 1940, 109.
- Nagrobni kamen iz Groharjeve ulice. 1937, 47.
- Nagrobni spomenik dr. Jan. Ev. Kreka pri sv. Križu. 1934, 251.
- Napis in grb med vrati Polževe hiše. 1939, 97.
- Narcisov vodnjak v dvorišču magistrata. 1939, št. 4 (ovoj).
- Narodna galerija. Stopnišče. Razstavne dvorane. 1934, 20—21.
- Narodni dom. 1935, 293.
- Notranjščina nunske cerkve. Prva polovica XVIII. stol. 1938, 201.
- Notranjščina semeniške knjižnice. 1938, 202.
- Novozgrajeni most na Prulah. 1934, 156.
- Odkritje spomenika kralju Aleksandru Karadordeviču. [3 sl.] 1940, 140—141.
- Orgle v ljubljanskih cerkvah. 1. Orgle po sliki iz XIII. stoletja. 1935, 164; 2. Nove orgle v cerkvi sv. Cirila in Metoda. 1935, 274; 3. Pogled na trimanualni igralnik pri frančiškanskih orglah. 1935, 170; 4. Orgle v kapeli

- zavetišča sv. Jožefa. 1935, 274; 5. Orgle v kapeli Marijinega doma. 1935, 271; 6. Orgle na Rakovniku. 1935, 272; 7. Male stranske orgle v ljubljanski stolnici. Postavljene so bile v letih 1706—1708. 1935, 167; 8. Brandlove orgle v Alojzeviški kapeli. 1935, 274; 9. Orgle v evangelijski cerkvi, postavil jih je l. 1880 Franc Goršič. 1935, 273; 10. Mogočne Goršič-Maurachejeve orgle v frančiškanski cerkvi. 1935, 170; 11. Dvomanuelni igralnik Malahovski-Goršičevih orgel pri sv. Jakobu. 1935, 219; 12. Goršičeve orgle v marijaniški kapeli. 1935, 271; 13. Goršičeve orgle v trnovski cerkvi. 1935, 220; 14. Goršičeve orgle v uršulinski cerkvi. 1935, 218; 15. Jenkove orgle v šempetrski cerkvi. 1935, 217; 16. orgle v Križankah tvrdke Maier iz Feldkirchna, postavljene l. 1908. 1935, 270; 17. Miklavčeve [Milavčeve] orgle v cerkvi na Rožniku. 1935, 270; 18. Velike Milavčeve orgle v stolnici. 1935, 168; 19. Orgle v cerkvi Srca Jezusovega — tvrdke Rieger iz Jägersdorfa v Sleziji. 1935, 220; 20. Zupanove orgle v cerkvi sv. Frančiška v Sp. Šiški. 1935, 273.
- Osvoboditvena manifestacija na Kongresnem trgu. 1934, 69.
- Papirnica Vevče in tvornica lesovine. 1934, 118; Janezija l. 1857. 1934, 117.
- Bivša Patátova, potem Meralova barvarna na sv. Petra nasipu 27. 1937, 29.
- Bivše Paurove hiše št. 22, 20 in 18. (Danes Merharjeva, Ložarjeva in Oblatova hiša.) 1937, 66.
- Stara Paurova, danes Merharjeva hiša št. 22. 1937, 67.
- Bivša Perles-Bals-Lasnik-Mayerjeva hiša. Pogled z Marijinega trga, pogled z Wolfove ulice. 1938, 64.
- Sv. Petra nasip, bivše Paurove hiše, št. 17, 19 in 21. 1937, 69.
- Sv. Petra nasip: bivši Paurovi hiši št. 19 in 17, danes Ložarjeva in Oblatova hiša. 1937, 71.
- Sv. Petra nasip, Steinmetzova hiša št. 3. 1937, 134.
- Nekdanja Pinhakova vitriolna tvornica. 1936, 134.
- Pinhakova poslopja pod Gradom l. 1855. 1936, 179.
- Piračiški groh v Ljubljani. [7 sl.] 1936, 152 do 153.
- Pivovarne: 1. Nekdanja pivovarna Kleplat iz Hrenove ulice. 1938, 97; 2. Bivša Obrezova, Mihelečeva, Klobusova, Erženova pivovarna Gradišče 40, oziroma (od l. 1805) 3, danes Vegova ulica 8. 1938, 211; 3. Pivovarna »Pri črnem medvedu«. 1940, 39; 4. Nekdanja Schwarzova pivovarna s sv. Petra nasipa 9; na Poljanski cesti št. 29, danes št. 11 na vogalu Bergantove ulice. 1939, 223—225; 5. Bivša Siebenhartova, potem Homberjeva, slednjič Gregorancheva pivovarna sv. Petra nasip št. 13, danes Lederhasova hiša. 1937, 71; 6. Pivovarna Union. [4 sl.] 1936, 20*—21*; Leta 1923 z južozahoda. 1939, 96.
- Podkrajškova hiša sv. Petra cesta 12 okoli 1895, desno od nje dr. Doljšakova hiša. 1937, 129.
- Pogled na Frančiškansko ulico l. 1936 s hotela Union. 1938, 207.
- Pogled na Kongresni trg okoli l. 1850. 1936, 183.
- Pogled na staro Ljubljano iz zraka. 1940, 194.
- Pogled na ljubljanski grad s severozapadne strani. 1934, 106.
- Pogled na Rožno dolino in okolico z Rožnika. 1940, 31.
- Pogled na stolnico in Robbov vodnjak pred mestnim magistratom. 1937, št. 2 (pril.).
- Pogled na velesejem iz zraka. 1940, 79.
- V. Polževa, sedaj Breznikova hiša v Ribji ulici 6. Tu je nekoč stanoval Primož Trubar. 1939, 133.
- Potres v Ljubljani. [40 sl.] 1935, 30—47; 130 do 133.
- Pozlačena plošča, ki so jo našli v temeljnih zidovih nekdanjega Knežjega dvorca. Na drugi strani plošče je vrezan grb. 1937, 49; 50.
- Požar cukrarne l. 1858. 1934, 137.
- Prešernova ulica pred 170 leti. Bakrorezna slika Matere božje dobrega sveta. 1937, 52.
- Prešernova ulica št. 26. 1938, 208.
- Primičeva hiša v Wolfovi ulici 6. 1935, 206 do 208.
- Pročelje župne cerkve sv. Antona na Viču. 1940, 27.
- Prodajalne v nekoč Eberlovi, danes Souvanovi hiši, Schellenburgova ulica l. 1938, 130.
- Prvi festival slovenskih narodnih plesov v Jugoslaviji. [11 sl.] 1934, 326—330.
- Prvi jugoslovanski vsesokolski zlet v Ljubljani. [7 sl.] 1935, 177—178.
- Rakovnik. 1936, 8.
- Razpelo na stopnišču k frančiškanski cerkvi. 1938, 21.
- Reduta 1890 — Prodaja slamnikov na sv. Jakobu trgu. 1935, 41.
- Restavracija-buffet Slamič. [3 sl.] 1936, 45*.
- Rimska grobova pod cestiščem Groharjeve ulice. 1936, 195.
- Ruski vojni ujetniki gredo na delo. 1934, 63.
- Samostan Karmeličank na Selu pri Ljubljani. 1940, 155.
- Schellenburgova ulica (Koslejeva hiša). 1936, 36.
- Schreyev valjni mlin na Glincah; bivše parne pekarne. 1934, 289.
- Sv. Sebastijan in sv. Rok nad vrati nekdanje Mislejeve hiše. 1936, 59*.
- Stanovanjska beda v Sibiriji. [2 sl.] 1938, 43—44, 120.
- Slavnost na Ljubljani v Mestnem logu. 1934, 23.
- Slavnostna dvorana v Knežjem dvorcu, po potresu. 1934, 180.
- Slika iz srede XVIII. stol. 1938, 195.
- Smoletova soba v mestnem muzeju. 1938, št. 1 (ovoj).
- Sokolski dom na Viču. 1940, 29.
- Spominska plošča septembrskim žrtvam pred stolnico. 1934, 55.
- Stanovanjske hiše Vzajemne zavarovalnice v Dermotovi ulici. 1940, 189.
- Stanovsko (deželno) gledališče pred požarom. 1934, 105.
- Steinmetzova hiša št. 3 sv. Petra nasip. 1937, 134.
- Stolnica s kupolo. 1939, št. 3 (pril.).
- Nekdanja Střelbova milarna na sv. Petra nasipu l. 25. 1937, 30.
- Suhi bajar. čitanje smrtne obsodbe, izvršitev obsodbe. 1935, 14*, 19*.
- Šentpeterska cerkev pred potresom 1895. 1937, 10.
- Šestica. [4 sl.] 1940, 84—87.
- Špitalski (Frančiškanski) most l. 1850 z juga. 1938, 204.
- Špitalska — sedaj Stritarjeva ulica 1895. 1935, 43.
- Tehnična srednja šola: 1. Tehnična srednja šola, glavno poslopje. 1939, 149; 2. Elektrotehnična

delavnica. 1939, 153; 3. Keramična delavnica. 1939, 155; 4. Kiparski atelje, oddelek za les. 1939, 157; Kovačija. 1939, 151.

Tomčeva strojarna Streliška ulica 24, podrta l. 1931. V letih 1793 do 1803 vitriolna tvornica župnika Jožefa Pinhaka. 1936, 180.

Trnovska cerkev. 1935. št. 4 (pril.).

Tönniesove strojne tovarne in livarne na Dunajski, sedaj Tyrševi cesti št. 35. 1934, 290.

Topi in topničarji na Ljubljanskem gradu. 1935, 57*.

Tramvajski voz pri sv. Križu. 1940, 214.

Tramvajski voz za škropljenje cest; V Brodu izdelani tramvajski voz pred Rakovnikom. 1940, 221.

Trgovina Alojz Pauschin v Volfovi ulici 6. 1936, 43*.

Tržnica med zidavo. 1940, 216.

Tvornica kocev Terpinc in Zeschko-Hribarjeva tvornica-Pletenina. 1934, 119; 1939, 94.

Uršulinški samostan in cerkev. 1940, 154.

Uršulinke v Ljubljani — Cerkev, samostan-šola. [4 sl.] 1935, 235—238.

Velesejem. [3 sl.] 1935, 85.

Venazzi-Patát-Marchiottijeva hiša sv. Petra cesta 30. 1937, 29.

Vhod na viško pokopališče. 1940, 30.

Vodarna v Klečah. 1934, 312.

Vodni stolp (Vodna vrata) l. 1670. 1937, 225.

Vodnjak iz l. 1841 na dvorišču frančiškanskega samostana. 1938, 132.

Vrh nebotičnika. 1937, št. 1 (ovoj).

Vseučiliška knjižnica. [4 sl.] 1934, 84—85.

Vzajemna zavarovalnica. [3 sl.] 1940, 189—190.

Zelena jama. [7 sl.] 1940, 158—165 in 222—224.

Znamenita marmornata prižnica v šempetrski cerkvi. 1935, 215.

Žale, kapelica sv. Nikolaja. 1940, 215.

Žalne svečanosti na Kongresnem trgu in pred magistratom za kraljem Aleksandrom. [2 sl.] 1934, 344.

Skupinske slike

Skupinska podoba iz Bokalc v Narodni galeriji v Ljubljani. 1938, 201.

Glavna straža l. 1848. 1934, 97.

Izročitev znakov častnega članstva ljubljanske občine senatorju dr. A. Korošču v mestni zbornici v Ljubljani 21. feb. 1939. 1939, 56.

Janesch Ivan star. (1818—1882) z ženo Ano, roj. Herzmanovo in sinom Janezom. 1938, 64.

Julijini otroci (Primic). l. 1864. 1935, 277.

Kralj Aleksander, kraljica Marija in Ivan Hribar. 1935, 176.

Korošec dr. Anton med slovenskim ljudstvom. 1940, 251.

Krožek »Krajcarske družbe«. 1935, 113.

Lampe Franc z gojenci in sestrami v Marijanišču. 1936, 5.

Ljubljanska opera 1928. Igor Stravinski: Oedipus rex. Insceniral V. Uljanišev. 1940, 173.

Ljubljanska opera 1929. Marij Kogoj: Črne mase. Insceniral: I. Vavpotič. 1940, 177.

Ljubljanska opera 1930. Matija Bravničar: Pohujšanje v dolini Šentflorjanski. Insceniral: I. Vavpotič. 1940, 175.

Ljubljanski občinski svet pri pogrebu dr. Antona Korošca. 1940, 253.

Narodna garda l. 1848. 1934, 96.

Otroci zavetišča na Viču. 1936, 7.

Pevsko društvo »Smetana« iz CSR v Ljubljani. 1934, 250.

Predsedstvo konference 77. jugoslovanskega distrikta v dneh od 26.—28. IV. 1935 v Ljubljani. 1935, 182.

Razstava slovenskega novinarstva: 1. Kraljica Marija na razstavi slovenskega novinarstva. Na levi Franja Tavčar, poleg Fran Bonač. 1938, 27; 2. Po otvoritvi so si gostje ogledali razstavo: Fran Bonač, dr. Fran Kramer, dr. Anton Korošec, gen. Dodič, Ante Gaber in nadškof Ujčič. 1938, 28.

Razvitje praporov Podmladka Jadranske straže. [3 sl.] 1935, 182—183.

Rodbina Scheuchenstuehl okoli l. 1860. 1935, 277.

Septembrske žrtve. [5 sl.] 1934, 54—56.

Sestra ob napovedanem obisku rejenčkov pri rejnicah. 1936, 119.

Skupina rejnic in dojenčkov. 1936, 118.

Skupina rotarjev pred Triglavskim domom v Ljubljani, kjer je bila v dneh 26.—28. IV. 1935 distriktna konferenca. 1935, 181.

Vojni ranjenci v državni bolnici. 1934, 68.

Zenk Peter dr. na obisku v Ljubljani v družbi predstavnikov mestne občine. (Tajnik Grasselli, dr. Vladimir Ravnihar, dr. Peter Zenkl, češkoslovanski konzul ing. Miňovsky, tisk. referent Jože Vombergar, načelnik socialnega urada H. Svetel.) 1937, 246.

Razno

Častni dar in diploma Otonu Župančiču. 1938, 256.

Dragocena spominska igla — darilo kneza Miloša družini Karinger. 1934, 19.

Jubilejna preproga mestne občine ljubljanske. 1938, 247.

Kamniti tlak zalivajo. 1940, 221.

Ljubljanski grb, dar mesta Ljubljane torpedovki »Ljubljani«. 1939, 25.

Mestni papirnati drobiž »Tavčarčki«. 1934, 75.

Novi škroplilni avto Mestne občine ljubljanske. 1938, 255.

Originalna vabila na otvoritvene slavnosti; Platnice plesnega reda »Sijajni ples« ob otvoritvi Narodnega doma. 1935, 114—115.

Prva stran zapiskov Dr. W. K. Breckerfelda. Zbirka A. Jordana v »Družinski vasi«. 1940, 23.

Razstava slovenskega novinarstva. 1. Razstava Jugoslovanske tiskarne. 1938, 35; 2. Novice o obleganju Dunaja 1529, ki jih je napisal Ljubljančan Peter Stern. 1938, 31; 3. Novice o prikaznih v Ljubljani in pri Radgoni l. 1593. 1938, 29; 4. Oddelek Blasnikove univerzitetne tiskarne. 1938, 34; 5. Poročilo o lakoti l. 1816. 1938, 30; 6. Prve novice domačega pisca, ki so izšle v Ljubljani. 1938, 30; 7. Samuela Budine poročilo o smrti Nikole Zrinjskega pri Sigetu. 1938, 28.

Stari tramvajski voz. 1940, 220.

Svinčena spominska plošča, vložena v vrhnji del glavnega stebra Marijinega spomenika. 1938, 168.

Šotni vosek Ljubljanskega barja. [4 sl.] 1937, 238—239.

Voz, s katerim je Severna železnica prevažala potnike na kolodvor. 1934, 273.

Vstopnica za otvoritvene svečanosti ljubljanskega kolodvora. 1934, 272.

Zastava poklonjena po mestni občini ljubljanski torpedovki »Ljubljani«. 1939, 25.

Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura in urbanizem.

a) Likovna umetnost: Kasimir Luigi, Kos Anton Gojmir, Koželj Anton, Kurz v. Franz, Maleš Miha, Metzinger Valentin, Mislej Luka, Schaffenrath Alojz, Sič Albert, Santel Saša, Trpin Janez, Valvasor Johann Weikhard, Werner F. B., Wettach Heinrich.
b) Arhitektura, urbanizem: Cernigoj Jaroslav, Glanz Vinko, Hus Herman, Kalin Boris, Mušič Vlado, Navinšek Emil, Pirnat Niko, Plečnik Jože, Ravnihar Edo, Rohrmann Stanko, Strukelj Tomaž. Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Maribor

Pogreb kralja Aleksandra I. Ujedinitelja na Glavnem trgu. 1935, 93.
Aleksandrova cesta z bivšim drevoredom divjih kostanjev. 1934, 342.
Prednica kavarne Astorije. 1939, 60.
Avtobusna postaja na Glavnem trgu. 1939, 68.
Banovinski dečji dom. [2 sl.] 1936, 122.
Cerkev sv. Alojzija. 1934, 227.
Cerkveni trg s starim župniščem in vrtovi. 1939, 84.
Čeligi [Tscheligi]. 1936, 23*.
Stanovanjske barake na Danjkovi ulici pred l. 1938. 1939, 65.
Detajl iz povorke društva Rodine iz Sofije iz kolodvora v mesto. 1935, 185.
Tradicionalno mariborsko usnjarstvo ob Dravi. 1936, 126.
Dvoriščne arkade mest. magistrata. 1934, 228.
Evharistični kongres v Mariboru med pontifikalno mašo pred magistratom. 1934, 342.
Južne arkade na frančiškanskem pokopališču. 1936, 218.
Nekdanji prehod iz Glavnega trga v Ulico kneza Koclja. 1939, 60.
Stari Glavni trg od zahoda proti vzhodu (do zač. XX. stoletja). 1939, 58.
Grajska klet. 1936, 22*. Vhod v grajsko stopnišče. 1935, 185.
Grajski trg. št. 1 do 1934, 256.
Hlond (kardinal) v Mariboru. [2 sl.] 1935, 328.
Hotel »Orel« pred l. 1929. 1939, 59.
Na mestu tovarn Jugotekstil in Rosner v povojni dobi. 1939, 62.
Kapela z grobom A. M. Slomška. 1936, 217.
Kopališče na Mariborskem otoku. 1935, 64—65; 1939, 68.
Minister dr. Anton Korošec izročja knezoškofu dr. Tomažiču 400.000 podpisov za beatifikacijo A. M. Slomška. 1936, 196.
Kreftovi Celjski grofje v Mariboru. (Oder na Rotovškem trgu.) 1935, 33*.
Križišče Betnavske ceste in Poljske ulice pred zgraditvijo jubilejne Aleksandrove šole v Zolgerjevi ulici. 1939, 64; Križišče Tržaške, Pobreške ceste in Taborske ulice. 1939, 61.
Loretanska kapela v Mariboru. 1935, št. 2 (ovoj).
Blagoslovitev temeljnega kamna Magdalenskih šol. [3 sl.] 1935, 259.
Maribor v 1. pol. XVIII. stol., v zač. XIX. stol., v 2. pol. XIX. stol., v zač. XX. stol. 1935, 124—125.
Maribor l. 1934. 1935, 125.
Maribor — slovenski Meran. 1935, 33*.
Maribor pričakuje regenta Aleksandra. 1934, 254.
Orlovske slavnosti v Mariboru. Prihod Orlov. 1934, 254.
Sneg v Mariboru 15. X. 1934. 1935, 94.
Maribor: Vrtovi med Koroško cesto in Dravo, brestaniška terasa. Desni, visoki breg je studenška terasa. 1933, 4 (pril.).

Mariborski grad, detajl stopnišča. 1934, št. 3 (pril.).
Mariborski grad. 1934, 225—226.
Mariborski grad. Kamniti gradbeni material. [8 sl.] 1937, 212—214.
Severnozapačni stolp mariborskega gradu pred l. 1938, 1939, 70.
Renesančni portal mestne hiše. 1939, št. 2.
Stari Maribor v oklepu obzidij. 1939, 86.
Spomeniško, po vojni, zaščiteni del starega Maribora. 1939, 71.
Zapadni del starega Maribora. 1938, št. 2 (ovoj).
Steber za večno luč pri mariborski stolnici. 1936, 165.
Vhod na »Mariborski teden« 1935. 1935, 258.
Zaključek »mariborskega tedna« na Otoku. 1935, 34*.
Mariborski vodni stolp. 1937, št. 2 (ovoj).
Melje, Duplek, Grmada. 1933, 223.
Mestna plinarna. [5 sl.] 1935, 86*—87*.
Mestni magistrat. 1934, 255; Vhod v mestni magistrat. 1934, 228.
Mestni mladinski dom, Koroščeva 29. 1936, 185.
Minoritska cerkev proti vzhodu. 1934, 209.
Mlinska industrija v Kopališki ulici je prenehala. 1939, 63.
Nagrobnik rabina Abrahama. 1935, 156.
Nagrobnik Avgusta Kelnariča. 1936, 216.
Nagrobnik dr. Pavla Turnerja. 1936, 216.
Naskova hiša. [5 sl.] 1940, 118—120.
Moderna tekstilna industrija v Orešju. 1936, 126.
Del povojne tekstilne industrije v Orešju. 1939, 67.
Piramida in Stolni vrh. 1938, 163.
Pivovarna Union med Razlagovo in Maistrovo ulico se umika stanovanjskim hišam. 1939, 62.
Predsednik dr. Franjo Lipold odpira V. Mariborski teden. Navzoči: dr. Majcen, dr. Tomažič, Milenkovič, dr. Juvan in ostali. 1936, 197.
Prvi aero posnetek mesta 9. VI. 1912. 1935, 120.
Prvi dvig balona »Erzherzogin Margarete« 9. VI. 1912. 1935, 119.
Prvi pokrajinski sokolski zlet v Mariboru. [3 sl.] 1934, 332—333.
Restavrirano Marijino znamenje na Glavnem trgu. 1939, 57.
Rimski napisi v Mariboru: 1. Nagrobna plošča iz Dolge gore. 1939, 79; 2. Nagrobni oltar Statinije Phoebe iz Hajdine. 1939, 78; 3. Nagrobni spomenik veterana L. Gargilija Felixa iz Hajdine. 1939, 76; 4. Nagrobna plošča iz cerkve Sv. Ahacija pri Grobelnem. 1939, 78; 5. Nagrobna plošča iz Jurišne vasi. 1939, 79; 6. Rimski sarkofag iz Konjic. 1939, 76—77; 7. Rimski sarkofag iz Maribora. 1939, 74; 8. Ovršje rimskega nagroba iz Melja. 1939, 75; 9. Mitrin relief iz Ruš. 1939, 74; 10. Nagrobni spomenik iz Sv. Martina pri Vurbergu. 1939, 77; 11. »Nutrices« — relief iz Zgor. Brega pri Ptujju. 1939, 73—74; 12. Nagrobna plošča iz Znojila pri Razboru. 1939, 75.
Dvorišče in pročelje hiše na Slomškovem trgu št. 3. 1934, 229.
Stara stavba na vogalu Slovenske in Strossmayerjeve ulice od vzhoda, od zahoda. 1936, 197.
Strossmayerjeva ulica št. 5 in 7; prehod za pešce iz Smetanove ulice v Strossmayerjevo in Orožnovo ulico. 1934, 256—257.
Studenška terasa proti Dravi. 1938, 226.
Teritorialni razvoj mesta. [6 sl. od XVII. stol. do 1934]. 1935, 123—125.

Blagoslovitev postajališča Tezno, 6. I. 1935. 1935, 186.
 Knezoškof I. Tomažič blagoslavlja krsto z generalom R. Maistrom. 1934, 342.
 Pogled na Trg svobode od zgoraj. 1939, 80.
 Tribuna na stadionu S. K. železničarja med graditvijo. 1935, 328.
 Turkova hiša na današnji Pobrezki cesti. [2 sl.] 1934, 341.
 Južni vhod v Tyrševo ulico pred l. 1931. 1939, 66.
 Smuški teren v mariborski okolici (Sv. Urban). 1935, 186.
 Zavod šolskih sester. 1936, 6.
 Židovska ulica. 1935, 158; Židovski stolp. 1935, 155.

Skupinske slike

Novi reševalni avto mariborske gasilske čete s kumicami. 1936, 197.
 Osebje Leonove tiskarne l. 1885. 1934, 223.
 Uradništvo posojilnice, v sredji ravnatelj Bra-
 tovž. 1935, 59*.

Razno

Brandenburg tip aviona pri mariborski letalski eskadrili. 1935, 312.
 Glinasta posoda s srebrniki, najdenimi na Ruški cesti l. 1908. 1934, 300.
 Jadralno letalo, simbol povojnega letalskega športa v Mariboru. 1939, 66.
 Orožje iz začetka XVII. stol. 1939, 72.
 Del razstave na tretjem Mariborskem tednu. [2 sl.] 1934, 340—341.
 Žare v hallstatskih grobovih na Koroščevi ulici. 1936, 164.
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem
 a) Likovna umetnost: Göbler Josef, Kasimir Luigi, Strnen Matej, Vischer Georg Matthäus.
 b) Arhitektura, urbanizem: Mušič Marjan, Černigoj Jaroslav, Hus Hermann.
 Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Novo mesto

Novo mesto okoli l. 1800. 1936, 23; Pred sto leti. 1935, 27*.
 Novo mesto v »Popotnih spominih« Henrika Coste iz l. 1848. 1939, 130.
 Novo mesto 1860. 1936, 24.
 Novo mesto: 1865, »Hotel zur Sonne« s kazino. 1936, 107.
 Novo mesto 1865; Fichtenauova hiša na Glavnem trgu. 1936, 26.
 Novo mesto 1865: Rotovž. 1935, 298.
 Novo mesto 1865. Okrožno sodišče in okrajno glavarstvo. 1936, 26.
 Novo mesto s Kapiteljskega hriba (okoli l. 1880). 1935, 143—144.
 Novo mesto od vzhodne strani (Okoli l. 1880). 1935, 143.
 Novo mesto l. 1898. 1940, 25.
 Novo mesto. 1936, 103.
 Hiša v Arkovi ulici. 1936, 102.
 Arkade Bergmannove lekarne. 1940, 111.
 Bezovje (levo od Kalvarije). 1938, 162.
 Breg. 1935, 144; 1938, 151.
 Hiša na bregu. 1938, 102.

Hiše na Bregu za frančiškanskim samostanom (Solska ulica). V ljudski govoricu Caparski breg. 1938, 143.
 Dolga ulica. 1936, 105, 106.
 Glavni trg (1895). 1938, 99.
 Glavni trg l. 1895 s starim rotovžem in vodnjakom. 1939, 123.
 Glavni trg. [4 sl.] 1938, 103—104.
 Jenkova ulica (Pri frančiškanih). 1938, 145.
 Sv. Jurija ulica. 1936, 102.
 Mej vrti (del nekdanje ulice sv. Jurija). 1938, 143.
 Kapitelij starega rotovža. 1939, 128.
 Kapiteljska cerkev. 1936 št. 1 (ovoj); Južno okno, severno okno; komnoseški znaki. [3 sl.] 1937, 218—219.
 Kapiteljski zvonik s proštjske veže. 1939, št. 3 (ovoj), Stopnišče. 1936, 108.
 Karlovska cesta. 1938, 101.
 Križateljska ulica (Poskokengasse). 1938, 147.
 Ljubljanska cesta. Pogled izpod Bergmannovih arkad. 1938, 144.
 Ljubljanska vrata. 1936, 108.
 Novogotska fasada frančiškanske cerkve. 1939, 126.
 Novomeška stara gimnazija — sedaj vojašnica. 1935, 296.
 Plošča prošta grofa Thurna na proštiji v spomin podelitve infule. 1939, 124.
 Pogled na kapiteljsko cerkev s starim poslopjem sirotišnice. 1939, št. 3 (pril.).
 Pogled s kapiteljskega stolpa na del Križatijske ulice. 1938, 145.
 Pogled s kapiteljskega zvonika na proštijo. 1938, 146; 1939, 125.
 Pogled na Novo mesto. 1937, št. 3; 1938, št. 3 (ovoj); 1939, št. 4 (pril.).
 Pogled na Novo mesto iz zraka. 1936, 25; 1940, št. 4 (pril.).
 Pred vojašnico. 1938, 101.
 Pugljeva ulica (Karlovska, pred tem Kovaška cesta, še preje Pri mesnicah). 1938, 149.
 Razstavniki prostori »Keramike« (Josip Klemenčič) keramična tovarna. 1936, 198.
 Relief Matere Božje na hiši Matije Kastelca (sedaj hotel Koklič. 1936, 29.
 Stranski oltar Brezmadežne iz l. 1726, delo domače frančiškanske delavnice. 1939, 124.
 Stranski oltar Marijinega kronanja iz l. 1726, delo domače frančiškanske delavnice. 1939, 125.
 Vstali Krist, frančiškanska delavnica 1726. 1939, 127.
 Študentovska ulica. 1938, 106.
 Trg sv. Florijana. 1938, 149; 1936, 106.
 Trg sv. Florijana (s kapiteljskega zvonika). 1938, 147.
 Trg kralja Petra II. (Glavni trg). Portal Germove hiše. 1938, 144.
 Ulica 6. septembra (Tesarska ulica). Milačeva hiša. 1938, 146.
 Ustje Kastelčeve ulice ob Ljubljanski cesti (Pod sv. Katarino). 1938, 145.
 Umetniška razstava v Novem mestu od 4. do 13. julija. Soba Jožeta Gorjupa. 1936, 199.
 Vrhovčeva ulica (Dolga ulica). 1938, 147.
 Nagrobna plošča Dr. Fr. Sedeja. 1940, 34.

Skupinske slike

Godba novomeške garde l. 1865. 1936, 105.
 Igralska skupina Novomeščanov, menda v Körnerjevem Zrinjskem. 1936, 108.

Južni sokol iz l. 1865. 1936, 104.
 Košiček Ivan. »Bandafürer« novomeške meščanske godbe okoli l. 1860. 1936, 109.
 Novomeščanska meščanska garda l. 1865. 1936, 105.
 Proforski zbor novomeške gimnazije leta 1880. 1936, 28.
 Strelsko društvo l. 1865. 1936, 29.

Razno

Detajl nagrobnika Ivana Lenkoviča. 1938, 150.
 Diploma Južnega sokola Novomeščanom. 1936, 106.
 Diploma Južnega Sokola s podpisi. 1936, 107.
 Grb prošta Ivana Andreja Stemberga (1653 do 1666). 1939, 121.
 Imenik dijakov višje gimnazije l. 1863. 1935, 57.
 Letno poročilo novomeške gimnazije l. 1863. 1935, 56.
 Pontifikalni križ prošta grofa Thurna; Pastorage prošta grofa Thurna. 1939, 128.
 Spomenica ob 500 letnici Novega mesta. 1935, 142.
 Zdravstvo Novega mesta: 1. Catalogus totius officinae pro anno 1708. Francisci Frutschla Rudolphsberti. 1940, 109; 2. Ex libris Dr. phil. et med. L. Rebeka. Iz zbirke »Carniolicca« dr. Schoepla na Vrhovem. 1940, 20; 3. Grb Dr. Gosjakovega sorodnika (brata?). Iz »Kronike Bratovščine sv. Dizma«. 1940, 21; 4. Grb Mihe in Petra Klause po navedbah grobovga pisma. 1940, 108; 5. Lekarniški red za Kranjsko l. 1710. 1940, 110; 6. Podpis Dr. W. K. Breckerfelda. Iz »Pisem deželanstva«. 1940, 22; 7. Podpis Dr. I. Gosjaka-Ganserja. Iz »Pisem deželanstva«. 1940, 20; 8. Podpis I. Fr. Xav. Zalokarja-Sallacher V. Sallensteina. Iz »Pisem deželanstva«. 1940, 23; 9. Taxa officinae neostadiensis. 1940, 108.
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem
 a) Likovna umetnost: Clobucciarich Johannes, Jakac Božidar, Skola Oton, Valvasor Johann Weikhard. Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Ptuj

Dominikanski samostan in grad od zapada. 1939, 208.
 Fasada bivše dominikanske cerkve. 1939, 205.
 Iz glasbene preteklosti. [11 sl.] 1938, 172—176.
 Sv. Jurij v ptujskem muzeju iz prve polovice XV. stoletja. 1935, št. 4 (ovoj).
 Mestni stolp. 1939, 206.
 Minoritski samostan. 1939, 207.
 Nürnberška kronika iz l. 1552 v minoritski knjižnici v Ptuj. 1934, 234—235.
 Pogled na mesto z grada. 1939, 204; Pogled na Ptuj. 1939, št. 4 (pril.).
 Pogled na Ptuj, levo dominikanski samostan, danes muzej. 1940, 17.
 Prva stran ptujskega statuta iz l. 1376. 1940, 15.
 Ptuj (1680—1700). 1934, št. 3 (pril.).
 Glej tudi III. Likovna umetnost arhitektura, urbanizem a) Likovna umetnost: Kasimir Luigi. Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Škofja Loka

Obok prezbiterija župne cerkve po restavraciji. 1936, 82.
 Slikarija, odkrita na oboku ladje v župni cerkvi iz okrog 1370—80; iz okrog 1470—80. 1936, 83 do 84.
 Uršulinski samostan. 1940, 154.
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura in urbanizem a) Valvasor Johann Weikhard. Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Drugi kraji

Orgle v Crngrobu iz l. 1649. 1935, 166.
 Znamenita cerkev v Crngrobu pri Škofji Loki. 1935, 165.
 Dravsko polje pod in nad diluvialnimi terasami. 1934, 315—316.
 Ob rokavih, v inondacijskem ozemlju Drave. 1934, 314.
 Zdravilišče Golnik. 1940, 29.*
 Otroški vrtec in dnevno zavetišče pri uršulinkah v Idriji l. 1912. 1936, 5.
 Fallerjeve orgle pri sv. Primožu nad Kamnikom iz l. 1670. 1935, 166.
 Znamenite orgle v Tunjicah pri Kamniku. 1935, 218.
 Kobansko. 1938, 160.
 Kobansko, gledan iz Maribora. 1938, 161.
 Kostanjevica, pogled iz zraka. 1940, 200.
 Pomlad v Martuljku. 1936, 3.*
 Počitniška kolonija Mestne občine ljubljanske v Mednem. 1936, 184.
 Stara papirnica v Medvodah, v ozadju savski slap na Verju. 1934, 118.
 Uršulinski samostan v Mekinjah. 1940, 154.
 Skakalnica v Planici. 1935, 92.
 Pogled na progo in iz predora pri gradu Poganku pri Litiji. 1934, 276.
 Pohorje — desni del (zapadni in centralni). 1938, 158.
 Pohorje — vzhodni obronek proti Razvanju. 1938, 159.
 Počitniški dom kraljice Marije pri sv. Martinu na Pohorju. 1936, 210.
 V kraljestvu ruševca pri Ribniškem jezeru na Pohorju (1500). 1934, 316.
 Savinja pri Polzeli. [2 sl.] 1934, 221.
 Grad Ponoviče. 1936, 120.
 Delo gojencev na vrtu ponoviške graščine. 1936, 120.
 Pokrajina med Rimskimi toplicami in Zidanim mostom. 1934, 274.
 Slap Rinke. 1934, 218.
 Dela pri zajemanju vrelcev pri Rogaški Slatini l. 1908. 1936, 33.*
 Plešivčnik pod Roglo 1400 m. 1934, 314.
 Tvorcnica za dušik d. d. Ruše. [6 sl.] 1935, 82* do 83.*
 Samostan magdalenk v Studenicah. 1940, 156.
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem: Vischer Georg Matthäus.
 Bivši Velesovski samostan danes. 1940, 152.
 Glej tudi III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem: Valvasor Johann Weikhard.
 Gradišče pri Vel. Malencih. [2 sl.] 1939, 242.
 Višnja gora, pogled iz starega gradu. 1940, 201.
 Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Kraji zunaj Slovenije

- Bata in Borovo. [4 sl.] 1935, 12*—13*.
 Kongres Jugoslovanske unije za zaščito dece v Beogradu. 1936, 14.
 Dom Franje Tavčarjeve v Kraljevici. 1936, 209.
 Sodobna upodobitev bitke pri Sisku. 1937, št. 4 (pril.).
 Krstni kumi velike torpedovke »Ljubljane« (Nedičeva, Nedič, Juro Adlešič, Mihailović); Zdrk »Ljubljane« v morje v Splitu. 1938, 178—179.
 Uršulinski samostan v Varaždinu. 1940, 154.
 Uršulinski samostan v Zagrebu. 1940, 154.
 Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.

Kraji zunaj Jugoslavije

- Beauvais, pogled iz zraka. 1940, 195.
 Bern, pogled iz zraka. 1940, 193.
 Bologna, pogled iz zraka. 1940, 194.

- Deželni muzej v Bonnu pred novo preureditvijo in po preureditvi. 1935, 191—192.
 Brescia, Piazza della Vittoria. 1938, 2.
 Slika iz porušene Guernice (26. aprila 1937). 1938, 82—83.
 Judenburg v času svetovne vojne 1914—1918. 1935, 67*.
 Grobnica Janezov v Judenburgu. [4 sl.] 1935, 318—320.
 Muzej v Kölnu. [3 sl.] 1935, 193—194.
 Lucca, pogled iz zraka. 1940, 195.
 Historični muzej mesta München. 1935, 192.
 Glej tudi IV. Zemljevidi, tlorisi, načrti, diagrami in drugo.
 Park med zavodi za otroke in zavodi za dorasle v Masarykovih domovih v Pragi. 1937, 246.
 Nagrobni spomenik Lucija sina Maksima z Emone v Savariji. 1938, 24.
 Posvetitev boginji Ekorni iz Sombatelja. [Sombathelyja] 1938, 23.

II. PORTRETI

(FOTOGRAFIJE,
REPRODUKCIJE
UMETNIŠKIH SLIK)

- Adamič Emil 1934, 213; 1938, 3*
 Adamič Ivan 1934, 53
 Adlešič Juro 1934, 145; 1935, št. 4 (pril.)
 Ambrož Miha 1935, št. 3 (pril.)
 Ambrožič Josip 1935, 84
 Andrejka Jernej 1936, 190
 Andrejka Rudolf 1934, 245; 1940, 191
 Arko Jernej 1936, 27
 Askerc Anton 1935, 179; 1936, 79
 Auersperg Herbart (grof) 1935, 264
 Auersperg Leon (grof) 1935, 264
 Avramovič Pavel 1934, 246
- Babnik Jakob 1935, 83
 Bajželj Ivan 1935, 81
 Baloković Zlatko 1934, 335
 Baltič Vilko 1935, 80
 Bamberg Fedor 1934, 187
 Bamberg Otmar 1934, 187
 Batjel Francè 1940, 36*
 Baumgartner Ivan 1934, 120; 1940, 100
 Baumgartner Mary 1940, 101
 Belič Ivan 1934, 334; 1940, 90
 Beneš Otakar 1935, 86
 Benišek Hilarij 1934, 155
 Benkovič Alojz 1934, 258
 Benkovič Ivo 1934, 144
 Benkovič Ivan 1935, 81
 Berdajs Vinko 1939, 329
 Bernardi Drago 1935, 331
 Bezenšek Arnošt 1935, 80
 Bežek Božidar 1935, 180
 Bizilj Tomaž 1934, 157
 Bizjak Peter 1934, 152
 Bleiweis — Trsteniški Janez 1935, 112
- Bleiweis — Trsteniški Karel 1935, 112
 Blaznik Aleksandrina 1934, 188
 Blaznik Jožef 1934, 188
 Böhm Ljudevit 1935, 91
 Boltar Jernej 1935, 92
 Bonač Ivan [Franc] 1934, 73
 Bonač Ivan 1934, 252
 Bonač Vladimir 1935, 90
 Bončar Anton 1934, 147
 Bončar Jožef 1934, 245
 Borojevič Svetozar 1934, 250
 Breceļ Anton 1934, 73
 Brejc Janko 1934, 70
 Breznik Ivan 1934, 143
 Borštnik Ignacij 1934, 69
 Boštjančič Leopold 1935, 58*
 Bubnov Nikolaj 1935, 79
 Bučar Žiga 1936, 104
 Burazovič Stjepan 1935, 310
- Cankar Ivan 1934, 74
 Cankar Izidor 1934, 144
 Casti G. B. 1936, 177
 Cegnar Janko 1939, 188
 Ciuha Alojz 1934, 134
 Crobath Benvenut 1934, 50
 Cukavec Vladimir 1935, 91
- Čampa Avguštin 1935, 176
 Čelesnik Rado 1935, 179
 Čerin Josip 1934, 149
 Černe Jernej 1936, 30*
 Černič Mirko 1934, 246
 Černigoj Miro 1935, 331
 Činkole Ivan 1934, 247
 Čop Matija 1935, 253
 Črnagoj Franc 1935, 81
- Debelak Janko 1936, 136
 Debevec Pavel 1939, 54
 Derganc Franc 1939, 188
 Detela Fran 1936, 191
 Detela Stanko 1935, 59*
 Deržič Ivan 1934, 338
 Dimnik Jakob 1934, 146
- Ditti Avguštin 1937, 135
 Dokič (general) 1934, 252
 Dolar Anton 1935, 58*
 Dolenc Matej 1935, 59*
 Dolinar Lojze 1940, 129
 Drvota Josip 1935, 246
- Erzin Avgust 1934, 338
- Fajgelj Danilo 1934, 123
 Ferant Anton 1935, 180
 Fink Veličan 1935, 182
 Finžgar Fran Saleški 1934, 65
 Fleišman Jurij 1934, 123
 Förster Anton 1934, 124
 Fortič Valentin 1935, 325
 Franchetti Engelbert 1934, 146
 Franke Ivan 1934, 22
 Frankopan 1934, 147
 Frelih Ivan 1935, 81
 Frischauf Johannes 1936, 70
 Frost Dimitrij 1935, 89
 Funtek Anton 1934, 69
 Furlan Jakob 1935, 174
 Fux Riko 1935, 182
- Gallus Jakob 1934, 122
 Gangl Alojz 1935, 323
 Gangl Engelbert 1934, 65
 Gerber Jožef 1937, 198
 Gerber Matija 1937, 198
 Gerbič Fran 1934, 124
 Gestrin Ivan Valentin 1937, 199
 Gestrin Jernej 1937, 199
 Gogala Janez 1936, 2
 Gogala Josip 1934, 252
 Goldoni Karlo 1934, 285
 Golia-Koblar Dana 1934, 147
 Golia Pavel 1934, 247
 Golja Vladimir 1935, 255
 Golobič Lojze 1934, 347
 Gorec Ivan 1934, 248
 Goričan Alojz 1934, 162
 Goršič Fran 1935, 169
 Gosar Andrej 1934, 245
 Gostinčar Josip 1934, 144

- Govekar Fran 1934, 68
 Gozzi Gasparo (grof) 1935, 109
 Gražar Janez 1940, 158
 Grasselli Peter 1934, 77; 1934, št. 1 (pril.)
 Grčar Tit 1935, 253
 Grčar Viktor 1935, 84
 Gregorič Vinko 1934, 79
 Grohar Ivan 1937, 5,* 1940, 7*
 Grošelj Pavel 1940, 255
 Gruber Gabrijel S. J. 1934, 10
 Gruden Josip 1935, 178; 1936, 3
 Gruntar Ignacij 1935, 173
 Guštin Alojzij 1934, 251
 Gvajc Anton 1935, 328
- Hadžić Stevan 1934, 150
 Hartman Matevž 1935, 325
 Hase J. 1934, 183
 Hieng Ernest 1934, 241
 Hinterlechner Karel 1934, 154
 Hojnik Fran 1935, 59*
 Hradecky J. V. 1936, 203
 Hrast-Negri Ivanka 1934, 156
 Hribar Dragotin 1934, 250
 Hribar Eugenija 1936, 141
 Hribar Ivan 1934, 22; 1936, št. 2 (pril.)
 Hren Anton 1936, 76
 Hrovat Ladislav P. 1935, 55
 Hubad Matej 1934, 147
 Hudovernik Aleksander 1934, 339
 Hudovernik Frančiška 1940, 245
 Hudovernik Katarina 1940, 246
 Hudovernik Primož star. 1940, 244
 Hudovernik Primož ml. 1938, 199
- Mešič Fran 1934, 143
 Ipavec Benjamin 1934, 124
 Istratij Panait 1934, 318
- Jak Polde 1935, 91
 Jaklič Ljudevit 1934, 248
 Jakopič Franjo 1935, 2*
 Jakopič Josip 1935, 3*
 Jakopič Marija 1935, 2*
 Jakopič Rihard 1935, 3*
 Jamar Tone 1935, 83; 1940, 255
 Jančič Karel 1935, 59*
 Jančigaj Franc 1934, 77
 Janesch Ivan ml. 1937, 131
 Janič Maks 1935, 330
 Jankovič Fran 1934, 258
 Jarc Anton 1936, 2
 Jarc Evgen 1936, 187
 Jeglič Anton 1934, 145
 Jeglič Anton Bonaventura 1934, 64; 1937, št. 2 (pril.); 1939, 141
 Jeglič Janko Nep. 1934, 78
 Jelačić (ban) 1934, 95
 Jelačin Ivan 1935, 81
 Jenko Franc 1935, 216
 Jerovšek Anton 1934, 230; 1936, 111
 Jerše Ladislav 1934, 162
 Jeruc Oton 1936, 141
 Jesenko Fran 1934, 242
- Jeuniker Anton 1940, 192
 Jeuniker Matilda 1940, 192
 Jovan Janko 1934, 332
 Jug Klement 1936, 72
 Jug Riko 1935, 86
 Jurčič Josip 1934, 147
 Juvan Alojzij 1935, št. 3 (pril.)
 Juvančič Friderik 1935, 172
- Kac V. 1935, 58*
 Kajzelj Alojz 1934, 68
 Kajzelj Bogomil 1940, 256
 Kalan Andrej 1934, 72; 1936, 4
 Karadorđević Aleksander I. 1934, št. 1 (pril.)
 Karadorđević Marija 1936, št. 1 (pril.)
 Karadorđević Peter I. 1935, 84
 Karadorđević Peter II. 1934, št. 4 (pril.)
 Karadorđević Zorka (kneginja) 1936, 208
 Karel VI. (cesar) 1935, 140
 Karinger Anton 1934, 17
 Karinger Jožef 1934, 94
 Kauschegg Karel 1936, 141
 Kavčič Fran 1934, 146
 Kavčič Josip 1935, 253
 Kavčnik Ivan 1935, 176
 Kelemina Jakob 1934, 243
 Kette Dragotin 1935, 6*
 Kidrič Fran 1935, 176
 Klein Ivan [Anton] 1934, 187
 Kleinmayr Ignacij 1934, 187
 Klofač Vaclav 1935, 175
 Knebl Adolf Gustav 1935, 280
 Knez Ivan 1934, 332; 1936, 188
 Kobilca Ivana 1936, 193
 Koch Ciril 1936, 138
 Kocijan Ivan 1935, 82
 Kocmur Ivan 1934, 145
 Koderman Karel 1936, 76
 Kogoj Marij 1940, št. 2 (pril.)
 Koleša Anton 1934, 337
 Kollman Robert 1934, 60
 Koman Albin 1935, 183
 Koren Miha 1934, 338
 Korn Teodor 1934, 347
 Korošec Anton 1934, 142; 1940, 251; 1938, št. 2 (pril.)
 Korsika Viktor 1936, 136
 Korun Milan 1934, 144
 Korun Valentin 1940, 256
 Kopač Josip 1934, 145
 Kos Franc 1936, 71
 Kosler Josio 1935, 253
 Kosler Peter 1936, 70
 Kosovel Srečko 1936, 190
 Kostanjevec Josip 1934, 258
 Köstl Gustav 1936, 4
 Kotnik Fran. ml. 1935, 112
 Kovač Leopold 1940, 58
 Kovačić Fran 1939, 113
 Kozak Josip 1936, 47*
 Kozak Josipina 1936, 76
 Kraigher Alojz 1934, 246
 Kraiči Viljem 1935, 181
 Kraiec Pavel 1940, 254
 Krajec Otmar 1935, 84
 Král Ivan 1935, 98
 Kralj Ivan 1935, 82
 Kramer Albert 1934, 142
- Krapež Fran 1935, 180
 Kreft Bratko 1935, 180
 Krejči Anton 1935, 82*
 Krek Cilka 1934, 67
 Krek Gojmir 1934, 212
 Krek Gregor 1934, 242
 Kremžar Franc 1935, 82
 Krisper Anton 1934, 346
 Krisper Erik 1934, 346
 Krisper Valentin 1934, 141
 Kristan Anton 1934, 71
 Kristan Etbin 1934, 144
 Kržič Anton 1934, 339
 Kukovec Vekoslav 1934, 71
 Kunc Matija 1935, 80
 Kurinčič Franc 1935, 35*
 Kus Mihael 1935, 330
 Kušej Rado 1934, 242
 Kveder-Demetrovič Zofka 1936, 193
 Lah Evgen 1935, 112
 Lah Ivan 1934, 147; 1940, 242
 Lajovic Anton 1934, 318, 319
 Lampe Evgen 1934, 75; 1936, 4
 Lampe Fran 1936, 4
 Langer Fran Podgoro 1936, 24
 Langus Matevž 1938, št. 4 (pril.)
 Lavrič Alfred 1935, 329
 Lavtižar Fran 1936, 3
 Lazari Anton 1934, 51
 Leban Avgust 1934, 123
 Leban Peter 1935, 178
 Lehman Albert 1935, 297
 Lenard R. 1935, 58*
 Lenče Josip 1934, 247
 Leskovar Ferdo 1935, 35*
 Leskovar Josip 1934, 231
 Levec Ivan 1935, 183
 Levec Maks 1934, 249
 Levičnik Albert 1934, 259; 1936, 10
 Likožar Anton 1934, 78
 Lilleg Maks 1934, 334
 Lipold Franjo 1934, št. 3 (pril.)
 Lončar Dragotin 1934, 66
 Lovrenčič Ivan 1935, 182
 Lovše Pavla 1934, 147
 Ložar Jernej 1934, 156
 Lubec Milko 1934, 247
 Lukman France 1934, 243
 Lunder Rudolf 1934, 53
- Mac-Neven o Kelly 1935, 21
 Mader Robert 1935, 82*
 Maher Josip 1934, 147
 Mahnič Anton 1934, 339
 Maister Rudolf 1934, 151; 1934, št. 4 (pril.)
 Majaron Danilo 1934, 143
 Majcen Stanko 1935, 256
 Majer Fran 1935, 58*
 Majdič Ana 1936, 141
 Makar Milan 1934, 231
 Malgaj Tone 1935, 83
 Mally Fran 1934, 146
 Marčan Andrej 1934, 79
 Marn Franc 1935, 81
 Marn Rudolf 1935, 181
 Marušič Drago 1934, 143
 Maselj Franjo — Podlimbarski 1934, 73
 Mašek Kamilo 1934, 123

- Mayer C. Jakob 1934, 346
 Mayer Emerik 1934, 346
 Mazi Josip 1936, 194
 Mencinger Anton 1936, 255
 Mencinger Tomaž 1934, 146
 Meško Franc Ksaver 1934, 151
 Mihelčič Anton 1935, 242
 Mihevc Ignacij 1934, 145
 Mihevc Jurij 1934, 122
 Miklič Franc 1936, 34*
 Miklič Karel 1936, 35*
 Milar Franc Merala 1937, 30
 Milavec Fran 1935, 168
 Milčinski Fran 1936, 10
 Mirtič Alojzij 1936, 198
 Mlinar Ivan 1934, 156.
 Mohorič Ivan 1935, 182
 Mohorič Jakob 1934, 144
 Moline David 1934, 186
 Moline Viljem 1934, 186
 Mosche Alfonz 1935, 112
 Moškerc Miha 1935, 179
 Mulaček Franjo 1934, 79
 Murko Vladimir 1935, 254
 Murn Aleksandrov Josip 1935, 6*
 Mušič Vlado 1934, 127
 Müller (baron) 1936, 67

 Nahtigal Rajko 1934, 153; 1939, 20
 Napotnik Mihael 1935, 173
 Natlačen Marko 1935, 256
 Nedeljković Petar 1935, 91
 Novak Fran (odvetnik) 1934, 143
 Novak Fran (prof.) 1936, 255
 Novak Tomaž 1934, 334
 Noč Ivan 1935, 323
 Nučič Hinko 1935, 90

 Obrenović Miloš (knez) 1934, 17
 Ogoreutz Josip 1936, 104
 Ogrin Ivan 1935, 82
 Oražen Ivan 1935, 81
 [Oražen] Oražem Ženi 1934, 148
 Orehek Franc 1935, 83
 Ozvald Karel 1934, 242

 Parma Viktor 1934, 332
 Patát Maks 1937, 30
 Patát-Kos Karolina 1937, 30
 Pauer Ivan 1937, 69
 Paučić Jože 1936, 198
 Pauer Jožef 1937, 69
 Pauer Simon Adam 1937, 68
 Pauer Rok 1937, 68
 Praunseis Alojzij 1934, 347
 Pauschin Alojzij 1935, 280
 Pavlič Franc 1935, 254
 Pengov Ivan 1934, 335
 Perič Ljudevit 1935, 82; 1935, št. 1 (pril.)
 Perles Adolf 1937, 196
 Perles Ivan 1937, 196
 Pestotnik Ivan 1934, 204; 1935, 179
 Pestotnik Pavel 1934, 71
 Peterlin Viktor 1935, 87
 Petrič Fran 1935, 172
 Petrič Ivan 1934, 335
 Petrič Janko 1936, 194

 Petrič Josip 1935, 250
 Petričič Vaso 1934, 94
 Pezdir Tobija 1935, 83
 Pfeier Vilko 1934, 230
 Pipenbacher Josip 1934, 146
 Pirc Ciril 1934, 163
 Pirc Josip 1935, 82
 Pipuš Zdenko 1935, 59*
 Pitamic Leonid 1934, 152
 Planinšek Fran 1934, 146
 Plantan Ivan 1934, 241
 Plečnik Janez 1940, 254
 Plemelj Josip 1934, 153
 Plut Milan 1936, 137
 Podbevšek Ferdo 1935, 180
 Podkrajšek Fran-Harambaša 1934, 64
 Pogačnik Bogdan 1935, 323
 Pogačnik Gabrijela 1936, 142
 Pogačnik Josip 1934, 70
 Pogačnik Lovro 1934, 72
 Poklukar Anton 1935, 79
 Pollak Ivan 1936, 104
 Praprotnik Simon 1934, 338
 Prelovec Zorko 1934, 65; 1939, 53
 Prelovšek Matko 1937, 127
 Prepeluh Albin-Abditus 1934, 76; 1940, 256
 Prešeren Francè 1938, 181
 Pretnar Franc 1935, 291
 Prijatelj Ivan 1934, 153; 1937, 183
 Primic Anton 1935, 205
 Primic Janez Krstnik 1935, 209
 Primic Julija 1935, 209; 1935 št. 4 (pril.)
 Puc Dinko 1934, 143; 1934 št. 1 (pril.); 1935, 89
 Pucelj Ivan 1935, 87
 Pupin Mihajlo 1935, 91
 Pustoslemšek Rasto 1934, 145
 Pušenjak Vladimir 1936, 140
 Putjata Boris 1936, 137.

 Rajnar Josip 1935, 179.
 Ramovš Fran 1934, 153.
 Rapè Andrej 1940, 256.
 Ravnihar Ivan 1935, 331.
 Ravnihar Vladimir 1934, 71; 1935, št. 1 (pril.).
 Rebek Josip 1934, 259.
 Rebeuschegg Franc 1935, 331.
 Regally Fran 1936, 72.
 Reiser Otmar 1936, 140.
 Reisner Josip 1935, 92.
 Reitz Francè 1936, 140.
 Remec Bogomil 1934, 144.
 Remec Vladimir 1934, 72.
 Resman Vinko 1936, 77.
 Režek Josip 1934, 163.
 Ribnikar Adolf 1934, 64.
 Rihar Gregor 1934, 122.
 Rizzoli Dominik 1936, 25.
 Robič Hugon 1935, 59*.
 Rohrman Viktor 1936, 144; 1937, 31; 1939, 115.
 Rohrman Viljem 1939, 114.
 Rojina Anton 1934, 245.
 Romih Tomaž 1936, 77.
 Rosina Igor 1935, 58*.
 Rostohar Fran 1935, 187.
 Roškar Ivan 1934, 247.

 Rozina Franjo 1934, 230; 1936, 60.
 Rozina Josip 1936, 27.
 Rozman Janez 1936, 2.
 Rozman Josip 1935, 179.
 Rozman Rudolf 1935, 82.
 Rožič Valentin 1935, 89.
 Rupnik Franjo 1935, 83.
 Ružička Jan 1934, 145.

 Samassa Albert 1934, 176.
 Samassa Anton 1934, 176.
 Samassa Jakob 1934, 175.
 Samassa Maks 1934, 177.
 Samassa Vincenc 1934, 175.
 Samec Maks 1934, 154.
 Sattner Hugolin 1934, 157.
 Savin Risto glej Širca Fride-rik.
 Scheuchenstuehl Jožef 1935, 278.
 Scheuchenstuehl Jožef Anzelm 1935, 276.
 Scheuchenstuehl Justina 1935, 278.
 Scheuchenstuehl-Bauer Jožefa Terezija 1935, 279.
 Scheuchenstuehl-Linner Anto-nija Marija 1935, 279.
 Scheuchenstuehl - Mammern Marija Ana 1935, 279.
 Scheuchenstuehl-Rechbach Ju-lijana 1935, 279.
 Schoepl Anton 1936, 142.
 Schrey Jean 1934, 283.
 Schwarz Jožef 1940, 54.
 Schwarz-Štrekelj Jožefa 1940, 54.
 Sedlar Avgust 1935, 90.
 Seidl Ferdo 1936, 200.
 Senekovič Andrej 1934, 73.
 Senekovič Bogumil 1935, 175.
 Senekovič Ivan 1934, 231; 1936, 111.
 Sernec Dušan 1934, 245.
 Sernec Janko 1936, 39.
 Sič Albert 1935, 89.
 Skrabar Viktor 1940, 188.
 Skrbinšek Milan 1934, 246; 1935, 90.
 Slanovec Lojze 1935, 260.
 Slavič Matija 1934, 243.
 Slomšek Martin (razne slike) 1936, 19—21; 198.
 Smiljanič Krsta 1934, 146.
 Smola Anton 1936, 104.
 Smole Jakob 1934, 245.
 Smrekar Janez 1934, 250; 1936, 8.
 Sodnik A. 1935, 324.
 Soklič Matej 1934, 79.
 Sonc Stanko 1934, 134.
 Souvan Ferdinand 1935, 97.
 Souvan Franc Ksaver 1935, 97.
 Souvan Leon, ml. 1935, 97.
 Souvan Leon, st. 1935, 97.
 Srebot Ivan 1934, 335.
 Srebrnič Josip 1934, 243.
 Stanovnik Ivan 1935, 82.
 Stare Leon 1934, 252.
 Stegenšek Avguštin 1934, 247.
 Steinmetz Alojzij 1937, 135.

- Steinmetz Francè 1937. 135.
 Stepič Peter 1934. 66.
 Stermecki Fanica 1936. 76.
 Stermecki Rudolf 1935. 243.
 Stiasny Ljudevit 1936. 77.
 Stfelba Jožef ml. 1937. 31.
 Stfelba Jožef st. 1937. 31.
 Stfelba Marija Ida 1937. 31.
 Stritar Josip 1934. 155; 1936, 79; 1935. 15*.
 Stupica Fran 1935. 89.
 Sulič Avgust 1935. 255.
 Sušnik Anton 1934. 144.
 Sušnik Avgust 1936. 140.
 Svetec Luka 1935. 80.
 Svetek Anton 1935. 291.
- Šerjak Jernej 1934. 155.
 Šerko Alfred 1934. 246; 1940, 49.
 Širca Friderik 1934. 321.
 Škerjanc Lucijan M. 1935. 254.
 Škerpin Žiga 1934. 50.
 Škof Anton 1934. 334.
 Škrabec Stanislav 1934. 52.
 Škulj Fran 1934. 146.
 Šlajmer Edo 1936. 75; 1939, 166.
 Šorli Ivo 1935. 35*.
 Šramel Božo 1935. 92.
 Švabič Stevan 1935. 83.
 Štefe Ivan 1934. 76.
 Šubic Ivan 1936. 71.
 Šuklje Fran 1934. 65; 1936, št. 4 (pril.).
 Šuklje Vladimir 1934. 336.
 Šušteršič Ivan 1934. 75.
- Talich Vaclav 1934. 155.
 Tavčar Franja 1934. 67; 1936, 209; 1939, 190.
 Tavčar Ivan 1934. 70; 1935, 83; 1935, št. 2 (pril.).
 Tekavčič Fran 1936. 77.
 Terpinc Fidelis 1934. 115; 1940, 99.
 Terpinc Ivan 1940. 101.
 Terpinc-Baumgartner Emilija 1934. 120.
- Terpinc-Zeschko Fina 1940, 100.
 Terpinc-Zeschko Josipina 1934. 115.
 Thaler Rafael 1936. 141.
 Thalnitscher Janez Gregor 1934. 182.
 Thierry-Kavčnik Vilma 1934, 156.
 Tičar Josip 1935. 81.
 Tokan Ivan 1934. 145.
 Tomšič Anton 1936. 39.
 Tomšič Dušan 1935. 86*.
 Toni Josip 1934. 157.
 Toussaint-Fichtenau (vitez) 1936, 25.
 Tönnies Gustav 1934. 288.
 Tratnik Karel 1935. 187.
 Trdina Fran 1934. 157.
 Triller Karel 1934. 72.
 Treo Dragotin 1935. 254.
 Tripković Sava P. 1934. 150.
 Trnkoczy Ubald 1934. 152; 1936, 73.
 Trost Anton 1934. 241.
 Trubar Primož 1934. 122; 1933, 33.
 Tuma Henrik 1935. 180.
 Turk Jakob 1935. 324.
 Turk Josip 1935. 91.
 Turko Ernest 1935. 311.
- Urbančič Karel 1935. 83.
 Ušeničnik Aleš 1934. 64; 1939, 20.
- Valjavec Ljudevit 1935. 90.
 Vega Jurij 1938. št. 3 (pril.).
 Verbič Anton 1934. 337.
 Verovšek Jurij 1934. 347.
 Verovšek Miha 1934. 336.
 Verstovšek Karel 1934. 70; 1936, 60.
 Vidmar Milan 1934. 154.
 Vilhar Miroslav 1935. 174.
 Vodnik Alojz 1939. 53.
 Vodnik Hugo 1934. 51.
 Vodnik Valentin 1934. 74.
 Vodopivec Fran 1934. 241.
- Voglar Fran 1934. 332.
 Vončina Valentin 1934. 334.
 Vošnjak Josip 1936. 39.
 Vrhovnik Ivan 1935. 90; 1934, št. 3 (pril.).
 Vrtovec Lojze 1934. 347.
- Windischer Franc 1934. 22.
 Wolf Anton 1934. 273.
 Wolf Engelbert Turjaški 1934, 181.
 Welsersheimb (grof) 1934. 273.
- Záhorsky Gustav 1934. 335.
 Zajc Albin 1935. 179.
 Zajc Ivan 1934. 335.
 Zajec Franc 1934. 76.
 Zajec Lojze 1935. 179.
 Zalar Viktor 1940. 255.
 Zalaznik Aleš 1940. 91.
 Zalokar Alojz 1934. 246.
 Zamejic Andrej 1936. 2.
 Zarnik Miljutin 1940. 255.
 Zbašnik Fran 1935. 89.
 Zeschko Anica 1934. 116.
 Zeschko Terezija 1940. 98.
 Zeschko Valentin 1934. 116.
 Zinauer Friderik 1935. 35*.
 Zois Žiga 1934. 136.
 Zorman Janez 1934. 22.
 Zrinjski 1934. 147.
 Zupan Ignacij 1935. 272.
 Zupan Ivan 1935. 272.
 Zupančič Josip 1934. 334.
 Zupančič Rihard 1934. 154.
- Žagar Nikolaj 1934. 258.
 Žargi Albert 1934. 249.
 Žebot Franjo 1934. 231; 1935, 327.
 Železnik Rado 1935. 250.
 Železnikar Ivan 1936. 39.
 Žerjav Gregor 1934. 74.
 Žmitek Peter 1936. 75.
 Zolger Ivan 1934. 152.
 Žumer Josip 1935. 331.
 Žumer Srečko 1935. 179.
 Župančič Oton 1934. 318; 1938, št. 1 (pril.).

III. LIKOVNA UMETNOST, ARHITEKTURA, URBANIZEM

(Po avtorjih)

1. SLIKARSTVO, KIPARSTVO, GRAFIKA

Bergant Fortunat

Ljubljanski tipi: Prestar; Tičar. 1938, 215—217.

Bežek Niko

Osnutek platnic za Kroniko slovenskih mest. 1934. 348.

Bulovec-Mrak Karla

A. M. Slomšek. 1936, 198.

Clobucciarich Johannes

Novo mesto iz l. 1604. 1936, 27; 1939, 122.

David Gérard

Kambizova sodba I. 1934, 194.
 Ženitnina v Kani Galilejski. 1934, 193.

Dell'Acqua Cesare

Metastasio, Artascre, scenarija I. dejanje. 1934, 185.
 Glej tudi Gobbis Giuseppe.

Dolinar Lojze

Spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja. [12 sl.] 1940, 130—141; št. 3 (ovoj, pril.).

Dyck Anthonis van

Marija z Jezusom v stari pinakoteki v Monakovem. 1939, 6.

Fromiller Josef Ferdinand

Umestitev koroških knezov. 1940, 8.

Gangl Alojzij

Stritar Josip. 1935, 15*.

Gaspari Maksim

Josip Kozak. 1936, 47*.

Gobbis Giusoppe-G. Zuliani

Metastasio, Artasere, I. dejanje, 11. prizor. 1934, 184.

Metastasio, Demetrio, scenarij I. dej. (urezal C. dell'Acqua). 1934, 278.

Göbler Josef

Detajl freske s sliko jugozahodnega Maribora v XVIII. stol. 1934, 210.

Freska na stropu prezbiterija v minoritski cerkvi v Mariboru. 1934, 209.

Jakac Božidar

Del B. Jakčeve razstave v Novem mestu. 1936, 200.

Peter II. kralj. 1934, št. 4 (pril.).

Dr. Francè Prešeren. Dar slovenskih mest univerzi v Pittsburgu za jugoslovansko razstavo. 1938, 181.

Novo mesto — Breg 1935. 1935, 145.

Seidl Ferdo. 1936, 200.

Janez Ljubljanski

Angel na oboku prezbiterija cerkve na Kamenem vrhu (1459). 1938, 196.

Del slike Kristusa trpina pred ozadjem v slikarnici iz življenja na fasadi cerkve v Crngrobu (1460). 1938, 197.

Jelovšek Franc

Iluzionistična freska v svetišču cerkve sv. Petra v Ljubljani. 1938, 198.

Sv. Družina v cerkvi sv. Martina pri Žalni. 1939, 4.

Sv. Družina v Narodni galeriji v Ljubljani. 1939, 2—5; Sv. Družina pri sv. Petru v Ljubljani. 1939, št. 1 (pril.).

Marija z Jezusom na freskah v cerkvi na Sladki gori. 1939, 5.

Kalin Zdenko

Doprsje dr. E. Šlajmerja na spomeniku ob Leo-
nišču. 1939, 116.

Kasimir Luigi

Glavni trg v Ptujju. 1936, 150.

Marijin spomenik in mestna hiša v Mariboru. 1936, 151.

Pogled na ljubljansko stolnico, magistrat in Rob-
bov vodnjak. 1936, št. 3 (pril.).

Pogled na Ptuj z gradom. 1936, 148.

Pogled preko Florjanskega trga proti mestnemu
stolpu v Ptujju. 1936, 149.

Ljubljana: Studentovska ulica in Ajdovščina.
1936, 146—147.

Kastner Josip

(Po M. Langusu) Marijino kronanje na oboku
ladje frančiškanske cerkve v Ljubljani. 1937,
št. 1 (pril.).

Kobilca Ivana

Baumgartner Mary. 1940, 101.

Kos Anton Gojmir

Okras predprostora v banski palači v Ljubljani.
1940, št. 4 (ovoj).

Ljubljana v zimski odeji. 1939, št. 1 (pril.).

Pogled na uršulinski samostan v Ljubljani od
juga. 1940, št. 1 (pril.).

Umestitev koroških knezov. 1940, št. 1 (pril.).

Umestitev koroškega kneza pri Krnskem gradu.
1939, 29.

[14 sl.] 1940, 1—10.

Koželj Anton

Prvotno pročelje sv. Petra v Ljubljani. 1938, 199.

Kralj Francè

Spomenik Ignacija Borštnika in Antona Verov-
ška pred opernim gledališčem. 1935, 84.

Kralj Tone

Knez Kocelj sprejema sv. brata. 1939, 33.

Pogreb zaslugarja, radiranka iz cikla »Cesta«.
1935, št. 2 (pril.).

»Pozdrav«. Dar mesta Ljubljane mestu Cleve-
landu. 1938, 183.

Primož Trubar. 1938, 33.

Künl Pavel

Hudovernik Frančiška, roj. Kristan (1788—1863).
1940, 245.

Hudovernik Primož star. (1772—1845). 1940, 244.

Kurz v. Franz (Goldenstein)

Kongresni trg okoli l. 1840. 1934, 270.

Langus Matevž

Freske v kupoli ljubljanske stolnice. [4 sl.] 1939,
159—163.

Lastna podoba. 1938, št. 4 (pril.).

Marijino vnebovzetje na oboku prezbiterija
frančiškanske cerkve v Ljubljani. 1935, 222.

Mladostni portret Primčeve Julije in brata Ja-
neza Krst. Primca. 1935, 209; Podoba Primče-
ve Julije. 1935, št. 4 (pril.).

Skica za sliko nad oknom v vzhodni steni prez-
biterija frančiškanske cerkve v Ljubljani (ur-
šulinski samostan). 1937, 34.

Skica za Stari testament, skica za Novi testa-
ment na sliki Marijinega kronanja v franči-
škanski cerkvi v Ljubljani (uršulinski samo-
stan). 1937, 33.

Terpinc Fidelis. 1940, 99.

Terpinc Fina, roj. Zeschko. 1940, 100.

Terpinc Ivan dr. med. 1940, 101.

Zeschko Terezija, mati Fine Terpinc. 1940, 98.

Maleš Miha

Pogled na frančiškansko cerkev v Ljubljani.
1937, št. 3 (pril.).

Metzinger Valentin

Sv. Barbara v kapiteljski cerkvi. 1939, 129.

Podoba sv. Florijana v cerkvi sv. Petra s po-
gledom na šentpetersko predmestje. 1938, 200.

Madona na gradu Otočcu. 1936, 199.

Špitalski most l. 1738. 1937, 68; 1938, 21.

Nikolić Đ.

Glej Valvasor Johann Weikhard.

Novelli Pietro Antonio

Naslovni list Goldonijevih zbranih del. 1934, 284.
Metastasio. Demetrio, I. dejanje, 8. prizor. (Ure-
zal G. Zuliani). 1934, 279.

Palma Jakob ml.

Pieta v škofijskem dvorcu v Ljubljani. 1938, št.
4 (pril.).

Pernhart Marko

Bled (zbirka na Fužinah). 1940, 96.

Peruzzi Svetoslav

Nagrobni spomenik septembrskim žrtvam. 1934,
57.

Plainer Matija

Marijino oznanenje na krilih oltarja v cerkvi v
Petrovčah (1605). 1938, 198.

Pozzo Angelo

Semeniški portal v Ljubljani. 1935, št. 1 (ovoj).

Pregelj Marij

Prihod svetih bratov h knezu Koclju. 1939, 33.

Quaglio Giulio

Del poslikanega oboka v stolnici v Ljubljani.
1938, 197.

Robba Francesco

Sv. Boštjan pred stolno cerkvijo v Celovcu. 1935,
213.

Cesar Karel VI. 1935, 140.

Sv. Felicita na velikem oltarju v frančiškanski
cerkvi v Ljubljani. 1935, 211.

Sv. Filip na velikem oltarju v frančiškanski cer-
kvi v Ljubljani. 1935, 211.

Sv. Frančišek Regis v cerkvi sv. Katarine v
Zagrebu. 1935, 137.

Sv. Frančišek Ksav. v cerkvi sv. Katarine v Za-
grebu. 1935, 136.

Glavni oltar v frančiškanski cerkvi. 1934, 48.

Oltar sv. Ignacija v cerkvi sv. Katarina v Za-
grebu. 1935, 135.

Oltar v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani. 1938, št.
4 (pril.).

Sv. Janez Nepomuk pred cerkvijo sv. Florijana
v Ljubljani. 1935, 134.

Sv. Janez Nepomuk pred stolno cerkvijo v Ce-
lovcu. 1935, 212.

Sv. Leopold pred stolno cerkvijo v Celovcu. 1935,
213.

Sv. Matija, sedaj v župni cerkvi v Varaždinskih
Toplicah. 1935, 139.

Sv. Rok pred stolno cerkvijo v Celovcu. 1935,
212.

Sv. Štefan, sedaj v župni cerkvi v Varaždinskih
Toplicah. 1935, 138.

Veliki oltar v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.
1935, 210.

Znamenita marmornata prižnica v šempetrski
cerkvi. 1935, 215.

Schaffenrath Alojz

Kapucinski (današnji Kongresni) trg s stanov-
skim gledališčem v prvotni obliki. 1934, 104.
Pogled na glavno mesto Ljubljano v kraljevini
Iliriji. 1937, št. 1 (pril.).

Seeland [izrisal J. Oblak]

Vožnja po železnici. 1934, 170.

Sedej Maksim

Sv. Ciril in Metod pri knezu Koclju. [2 sl.] 1939,
31.

Ustoličenje koroškega vojvode. 1939, 30.

Sič Albert

Marijine toplice ob Ljubljani. 1939, 15.

Sirk Albert

Prihod Slovencev na morje. 1939, 34.

Slapernik Rajko

Knez Kocelj sprejema nadškofa Metoda. 1939, 35.
Kmečki upor. 1939, 36.

Sternen Matej

Angel iz Abrahamove daritve na oboku franči-
škanske cerkve v Ljubljani. 1937, 35.

Angeli trobentači na sliki Marijinega kronanja
v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. 1937, 35.
Čitalničarji. 1940, 171.

Jeglič A. B. za Vzajemno zavarovalnico v Ljub-
ljani. (Podoba, kompozicijska skica, zasutek).
[7 sl.] 1939, 139—142.

Jesen v Slovenskih goricah. 1940, 171.

Karton za skupino angelov. 1937, 43.

Karton za sliko svetnika v skupini Novega te-
stamenta. 1937, 39.

Kompozicijska študija za ljubezen. 1937, 37.

Lepa nedelja pri minoritskem samostanu v Ma-
riboru I. 1720. 1940, 167.

Marijino kronanje v frančiškanski cerkvi v
Ljubljani. Sistem slikanega oboka. 1937, 32.

Marijino vnebovzetje na oboku prezbiterija
frančiškanske cerkve v Ljubljani; Kompozi-
cijska skica. 1935, 223—224.

Mojzes. del slike Starega testamenta pri franči-
škanih v Ljubljani. 1937, 45.

Osnutek za fresco »1575« in fresco »1797«. 1938,
32.

Promet in industrija. 1940, 168.

Skica za barvno kompozicijo slike Marijinega
kronanja v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.
1937, 36.

Slika Marijinega kronanja na oboku ladje fran-
čiškanske cerkve v Ljubljani. 1937, št. 1
(pril.).

Stari dravski most z Magdalenskim predmestjem
ok. 1800. 1940, 166.

Stari Maribor. 1940, 169.

Sternen pri slikanju freske v frančiškanski cerk-
vi v Ljubljani. 1937, št. 1 (pril.).

Študija glave. 1937, 42.

Študija glave, ki gleda navzgor. 1937, 41.

Študija za angela. 1937, 37.

Študija za sedečo figuro. 1937, 38.

Škropljenje v vinogradu. 1940, 169.

Turizem in gozdarstvo. 1940, 170.

Vega Jurij. 1938, št. 3 (pril.).

Stroj Mihael

Baumgartner Ivan H. 1940, 100.
Hudovernik Katarina roj. Kanduč (1814—1886). 1940, 246.
Hudovernik Primož ml. (1811—1889). 1940, 247.
Podoba deklice. 1938, 199.

Šantel Saša

Slovenski preporod. 1939, 37.
Slovenski skladatelji. 1937, 216.
Stara Ljubljana, Študentovska ulica. 1937, št. 2 (pril.).
Ribja ulica št. 4 (pril.).

Škola Oton

Novo mesto 1836. [2 sl.] 1938, 100; št. 2 (pril.).

Šubic Janez

Bolni Terpinc goduje. 1940, 97.
Glej tudi Subic Jurij.

Subic Jurij

Bretonski kmet. 1939, 255.
Marijin obisk pri teti Elizabeti. 1938, št. 1 (pril.).
Pred lovom. 1939, št. 4 (pril.).
Razstava — interier iz Jakopičevega paviljona; iz Narodne galerije. 1938, 50—51. (Brata Šubic).

Tiepolo Giovanni Battista

Prenos betlehemske hišice v Scalzi v Benetkah. 1935, 225.

Tito Ettore

Kompozicija na oboku cerkve Scalzi v Benetkah. 1935, 226.

Tratnik Fran

Beg pred Turki. 1939, 31.
Kmečki upor. 1939, 32.

Trpin Janez

Robbov vodnjak s pogledom na stolnico. 1934, št. 1, 2, 3, 4 (ovoj).

Valvasor Johann Weikhard

Blatna vas leta 1670 (po risbi v Valvasorjevi zbirki) leta 1825 (po katastrski mapi). 1940, 242—243.
Čevljarski most za Valvasorja (1680) z južne strani. 1938, 19.
Bivši frančiškanski samostan z mestnim obzidjem. Cerkev diskalceatov na Ajdovščini. 1934, 24.
Grad iz okoli l. 1660. 1934, 30.
Grad Pod Turnom. Po Valvasorju. 1938, 231.
Kapucinska (danes Wolfova) ulica in nje podaljšek »Pred fištamskimi vratmi« (danes vzhodni del Kongresnega trga) okoli 1670. 1937, 194.
Ljubljana. Del Tyrševe ceste po sliki iz okoli l. 1660. 1940, 89. (Po Valvasorjevi predlogi risal Đ. Nikolić).
Ljubljana s Špitalskim mostom za Valvasorja (1670). 1938, 71.
Lontovž v Valvasorjevi dobi. 1934, 100.
Marijin kip (Valvasorjev zasnutek). 1938, 165.
Marijin spomenik v prvi dobi (Po sliki v Valvasorju, knjiga XI). 1938, 111.

Marijin trg med l. 1660—1670. (Po Valvasorjevi predlogi risal Đ. Nikolić). 1938, 69.

Pogled na Ljubljano: Grad z utrdбами. Ljubljana z »grabljami«. Vodna in Pisana vrata, levi Breg. 1934, 27.

Pogled na sedanji trg na Ajdovščini iz okoli 1660. 1934, 39.

Risba sedanjega in uršulinskega samostana iz okoli l. 1600 [1660]. 1934, 37.

Samostan klaris v Škofji Loki. 1940, 153.

Skica za sliko iz okrog l. 1680. J. Valvasor. 1938, 194.

Slika iz 2. pol. XVIII. stol. na diplomu strojarškega ceha (Po Valvasorju). 1938, 195; 1939, 51.

Stara mestna hiša v Valvasorjevi dobi. 1934, 102.

Stara stanovska jahalnica. kjer danes stoji zgradba Filharmonične družbe. (Iz Valvasorja). 1934, 102.

Šentpetska cerkev in okolica l. 1660. 1937, 3.

Šentpetska Ljubljana (Gosja otoka) okoli l. 1660. 1937, 5.

Špitalska vrata s špitalskim mostom, levo stolnica. 1934, 25.

Špitalski most za Valvasorja l. 1680. 1938, 18.

Valvasorjeva Ljubljana, pogled na Stari trg, okrog l. 1660. 1938, 79.

Valvasorjeva, po starosti druga, a zelo netočna slika Novega mesta iz l. 1689. 1939, 122.

Velesovski samostan dominikank do 18. stol. 1940, 151.

Začetek »Forštata« l. 1670. (Po Valvasorjevi grafični zbirki). 1937, 131.

Vavpotič Ivan

Del Vavpotičeve razstave v Novem mestu. 1936, 200.

[Dvajseti] 20. IX. 1908. 1934, št. 1 (pril.).

Vischer Georg Matthäus

Celje in Stari grad okrog l. 1680. 1934, 302.

Maribor v 2. pol. XVII. stol. 1935, 123.

Samostan dominikank v Marenbergu [Radljah]. 1940, 161.

Bivši samostan dominikank v Studenicah. 1940, 152.

Werner Friedrich Bernhard

Baročna Ljubljana s samostanom klaris in uršulink. 1940, 153.

Wettach Heinrich

Kleinmayr-Bambergova tiskarna v Kolodvorski ulici. 1934, 188.

Wolf Janez

Mači božja s sv. Nežo in sv. Janezom. 1940, št. 2 (pril.).

Zuliani G.

Glej Gobbis Giuseppe, Novelli Pietro Antonio

b) ARHITEKTURA, URBANIZEM**Bohinc Lado**

Glej Costaperaria Josip.

Corbusier

Glej Le Corbusier.

Costaperaria Josip

Costaperaria Josip in Lado Bohinc, Konkurenčni osnutek za spomenik kralja Aleksandra na Kongresnem trgu. 1940, 139.

Černigoj Jaroslav

Černigoj Jaroslav in Boris Kalin, Osnutek za regulacijo trga svobode in spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja. 1939, št. 2 (pril.).
Černigoj Jaroslav in Zdenko Kalin, osnutek spomenika kralja Aleksandra I. Zedinitelja. 1939, 83.
Regulacija Trga svobode s kraljevim spomenikom. 1939, št. 2.
Sedanje stanje na Trgu svobode; regulacija Trga svobode s kraljevim spomenikom. 1939, 81—82.

Gaspari Oton

Glej Strukelj Tomaž.

Glanz Vinko

Aksonometrični pogled, tloris in načrt projektiranega Ljubljanskega velesejma. 1940, 80—83.
Meščanska šola na Viču. 1940, 28, 217.

Hautecoeur Luis

Načrt cirkulacije v muzejskem prostoru. 1940, 70.

Hus Herman

Eden izmed osnutkov za postavitev spomenika pri vhodu v Titovli. 1940, 139.
Naris končnega načrta za podstavek spomenika; ureditev Kongresnega trga za kraljev spomenik. 1940, 136.
Študija za zazidavo reguliranega Marijinega trga. 1937, št. 3 (pril.).
Uršulinska cerkev sv. trojice v Ljubljani. [tloris in 4 narisi] 1934, 296—297.

Kalin Boris

Konkurenčni osnutek za spomenik. 1940, 139.
Kalin Boris in Vinko Glanz, Konkurenčni osnutek za spomenik pred univerzo; spomenik pri vhodu v Tivoli. 1940, 138.
Glej tudi Černigoj Jaroslav.

Kalin Zdenko

Glej Černigoj Jaroslav.

Kham Lado

Glej Rohrmann Stanko.

Kobè Boris

Darilo ljubljanskega župana za tekme dekliških krožkov na mladinskem taboru. 1940, št. 1 (ovoj).
Delavska stanovanjska naselja za Bežigradom. 1940, 218.
Županovo darilo lovcem. 1940, 215.

Kos Miro

Glej Kos Tine.

Kos Tine

Glavna stran s 1. nagrado nagrajenega konkurenčnega osnutka. 1940, 137.
Kos Tine in Miro Kos, Načrt za postavitev spomenika po 1. nagrajenem osnutku. 1940, 137.

Le Corbusier

Model velemestnega središča z utrjenimi nebotičniki. Predlog za novo zazidavo središča v Parizu. 1938, 86.

Mariani

Zaščiteno mesto — načrt. 1933, 87.

Moreux J. Ch.

Shematični načrt muzeja. 1940, 72.

Mušič Marjan

Predlog za zunanjščino restavrirane stolnice; Osnutek za prenovljeno zunanjščino stolnice v Mariboru. [2 sl.] 1939, 85.
Skica za regulacijo Slomškovega trga in okolice. [2 sl.] 1939, 89—90.

Mušič Vlado

Nova osnovna šola za Bežigradom. [7 sl., načrti — tlorisi]. 1934, 125—128; 1940, 219.

Navinšek Emil

Študija za zazidavo reguliranega Marijinega trga. 1937, št. 3 (pril.).

Perret August

Teoretični načrt muzeja. 1940, 70.

Pirnat Niko

Pirnat Niko in Ivo Špinčič, Konkurenčni osnutek za spomenik pred Narodnim domom. 1940, 138.

Plečnik Jože

Cerkev na Barju v Ljubljani. 1939, št. 2 (pril.).
Model projektiranega tržišnega mostu čez Ljubljano; Rotovža na Vodnikovem trgu. 1940, 216—217.
Načelni osnutek za regulacijski načrt velike Ljubljane; Načrt za Južni trg in okolico; Načrt za južni trg s preurejeno Zvezdo in propilejami; Predlog za propileje združene v spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja; Stebriščni vhod na Žale. 1939, 228—232.
Projekt za preureditev ljubljanskega gradu. [6 sl.] 1934, 107—112.
Vodnjak na Št. Jakobskem mostu. 1934, št. 1 (pril.).

Ravnihar Edo

Aksonometrični pogled na tloris Moderne galerije. 1940, 71.
Aksonometrični pogled na Moderno galerijo z okolico. 1940, 68.
Načrt srednjega dela glavnega pročelja Moderne galerije. 1940, 67.
Prednji pogled na Moderno galerijo. 1940, št. 2 (pril.).
Primer notranje ureditve Moderne galerije. 1940, 66.
Primer ureditve razstave v Moderni galeriji. 1940, 69.

Rohrmann Stanko

Rohrmann in Kham, Aksonometrični pogled celote projektiranega velesejma. 1940, 78.

Sever Milan

Projekt za ljubljanski velesejem. 1940, 78.

Stein Cl.

Načrt za umetnostni muzej v Princeton university. 1940, 68.

Projekt za dosledno izpeljavo cirkulacije skozi muzejske prostore. 1940, 70.

Shematični načrt idealnega muzeja. 1940, 72.

Shematični načrt muzeja bodočnosti. 1940, 74.

Špinčič Ivo

Glej Pirnat Niko.

Štrukelj Tomaž

Otroško zavetišče v Trnovem. 1940, 218.

Wolf P.

Zasnova zaščitenega mesta. 1938, 88.

IV. ZEMLJEVEDI, Tlorisi, NAČRTI, DIAGRAMI IN DRUGO**Ljubljana**

Blatna vas po katastrski mapi 1825. 1940, 243.
Celotni pogled na Ljubljanski velesejem (model). 1940, 83.

Deset let meteorološkega opazovanja na Šmarni gori. [2 sl.] 1937, 166—168.

Dnevni dotok industrijskega delavstva v Ljubljano. [4 sl. — skice] 1939, 52.

Forštat po Florjančič-Kaltschmidovem zemljevidu Ljubljane iz l. 1744. 1937, 70.

Kako naj poskrbi Ljubljana za varnost mesta v regulacijskem načrtu? Splošni obris z glavnimi smernicami. 1938, 92.

Končna oblika obzidane Ljubljane. 1939, 50.*

Lega industrije, obrti in trgovine v Ljubljani po stanju iz l. 1930. (Sestavljeno po razpravi Zv. Hočevarja). 1938, 91.

Linhartova (Anton) hiša pred prezidavo l. 1799 (Po zarisu v aktu 2/733 iz l. 1799, v mestnem arhivu). 1936, 133.

Ljubljana leži v trikotu blizu državnih mej. [Skica.] 1938, 89.

Ljubljana s projektom novih utrdb iz sredi XVII. stoletja. 1938, 81.

Ljubljansko naselje leta 1935. [skica] 1937, 205.

Marijin trg — študija tlorisne osnove reguliranega trga. [12 sl.] 1937, 143—155.

Mednarodne ceste in Ljubljana. [2 sl. — 2 zemljevida] 1938, 93—94.

Mestni regulacijski načrt v splošnih obrisih. 1938, 91.

Mladinske počitniške kolonije mestne občine ljubljanske. [6 sl. — diagrami] 1937, 178 do 181.

Načrt mesta Ljubljane. 1935, 5.

Načrt mesta sredi 19. stol. [4 sl.] 1935, 76 do 77.

Načrt mesta Ljubljane in pregled obstoječih posojil Mestne hranilnice ljubljanske na stavbe v Ljubljani. 1935, 146.

Načrt mesta Ljubljane — v srednjem mestu so zaznamovane bivše utrdbе, zgoraj premestitev železnice. 1935, 5.

Načrt Moderne galerije s projektom možne notranje razdelitve razstavnih prostorov. 1940, 73.

Načrt velike Ljubljane. 1935, 245.

Najstarejši načrt Ljubljane — tlorisi. [3 sl.] 1937, 164—165.

Nevihte v Ljubljani. [2 skici] 1939, 26—27.

Novi trg so pridružili Staremu trgu. 1939, 50.*

Občutljivost Ljubljane v primeru zračnega napada. 1938, 91.

Obleganje Ljubljane (boj na nož; s topovi; zračni napad. [3 skice] 1938, 81.

Okolica Mesarskega mostu in »Forštata« sredi XIX. stol. 1937, 28.

Označba ljubljanskega vremena. Primer izobarične situacije za severni, južni tip. Diagrami. 1936, 52—54.

Pogled na Emcno iz zraka (model). 1939, 49.*

Pogled na kolodvor in kolodvorsko tirje po globitvenem projektu. [3 sl. — načrti] 1937; 209—210.

Predlog mestne občine, ki je služil za podlago pri odločitvi sedanjega mesta za spomenik v Zvezdi. 1940, 135.

Predmestje »Pred fištamskimi vrati« l. 1745. Po Florjančič-Kaltschmidovem zemljevidu. 1937, 193.

Preskrba Ljubljane z mlekom. [4 sl.] 1939, 245 do 252.

Prerez poglobljene proge in pogled na okolico v Tivoliju. 1937, 208.

Rodoslovje prafare sv. Petra v Ljubljani. [zemljevid] 1937, 8.

Sedmero mestnih župnij v medsebojnih mejah. 1934, 89.

Situacija kolodvora l. 1849 (skica). 1937, 202.

Situacijski načrt kolodvorskega okoliša po globitvenem projektu. 1937, 208.

Situacijski načrt Slonove (danes Prešernove) ulice iz l. 1745. 1938, 70.

Skice razvoja vlog in posojil Mestne hranilnice ljubljanske. [4 sl.] 1935, 148—149.

Skupina zgradb z nebotičnikom skoro v novodobni zazidavi. 1938, 90.

Slovenski dom v Ljubljani (načrt). 1940, 248.

Standardizacija inteligenčnega testa ljubljanske poklicne posvetovalnice. [4 diagrami] 1940, 183—184.

Lega Starega trga pod Gradom. 1939, 49.*

Starostna razdelitev prebivalstva Ljubljane po ljudskem štetju iz l. 1857. 1934, 239; iz 31. XII. 1869. 1935, 128; iz 31. XII. 1880. 1935, 302; iz 31. XII. 1890, 1937, 173. [Grafični prikazi].

Sv. Petra cesta in okolica po katastralni mapi iz l. 1825. 1937, 133.

Šolski uspehi v višjih razredih ljubljanskih šol in rodbina. [20 tabel in 5 diagramov] 1940, 227—240.

Talni načrt današnje goste zazidave nekdanjega Starega in Novega trga. 1938, 90.

Talni načrt mesta Ljubljane. 1937, 204.

Talni načrt mesta Ljubljane. [25 skic in sl.] 1937, 88—101.

Tločrt Ljubljane okrog leta 1860. 1937, 203.

Tloris kolodvora l. 1849; postajno poslopje od strani. 1934, 172—173.

Tloris Uršulinske cerkve v Ljubljani. 1934, 292.

Uvoz klavne živine v Ljubljano l. 1935. [6 skic] 1937, 105—112.
 Vseučiliška knjižnica v Ljubljani. [Situacijski načrt, 3 modeli] 1934, 84—85.
 Vzdolžni profil v smeri glavne proge od Viča do Predovičevega sela (Moste). 1937, 207.
 Zemljevid mesta. 1940, 202.
 Žale, model glavnega poslopja. 1939, 45.*

Maribor

Del tlorisne mreže starega Maribora. 1936, 35.
 Shema glavnih sestavnih delov prvotnega Cerkevnegega trga. 1939, 87.
 Skica nekdanjega Cerkevnegega trga. 1939, 87.
 Geologja Maribora. [4 skice] 1938, 224—225.
 Regulacija Glavnega trga v Mariboru. [3 sl.] 1935, 152—153.
 Mestna občina in njeni uslužbenci. [Skica] 1935, 228.
 Tloris Mariborskega gradu. 1937, 212.
 Današnji Stolni trg. [Skica] 1939, 88.

Novo mesto

Kapiteljska cerkev: talni načrt prezbiterija in kripe. 1937 23—24.
 Predlog novega cestnega omrežja. 1939, 146.
 Razvoj Novega mesta preko obzidja. 1939, 146.
 Rekonstrukcija mestnega obzidja. 1939, 145.
 Srednjeveško mesto med obzidjem. 1939, 144.
 Talni načrt frančiškanske cerkve. 1937, 219.
 Tloris Novega mesta. 1938, 105.
 Topografska skica novomeškega pomola z vrisanimi platnicami. Srednjeveško mesto med obzidjem. 1939, 144.
 Zemljevid mesta. 1940, 196.

Drugi kraji

Pleterje: samostanska cerkev, talni načrt. 1937, 23.
 Ptuj, načrt mesta iz l. 1824, 1939, 203.
 Regulacijski načrt Savinje; Padavinsko območje Savinje. 1934, 219.
 Šentrupert: cerkev, talni načrt. 1937, 22.
 Poznoantične utrdbe nad Vranjem pri Sevnici. 1939, 241.
 Zemljevidi krajev (Cerknica, Črnomelj, Kamnik, Kočevje, Kostanjevica, Kranj, Lož, Metlika, Radovljica, Škofja Loka, Tržič, Višnja gora). 1940, 196—203.

Kraji zunaj Slovenije

Zagreb — glavni regulacijski načrt. 1938, 185.

Kraji zunaj Jugoslavije

Aprilia, regulacijski načrt za središče mesta. 1938, 9.
 Hitlerjevo mladinsko zavetišče v Berchtesgadnu. 1938, 77.
 Razširitvene gradbe glavne drž. banke v Berlinu. 1938, 77.
 Reichssportfeld v Berlinu. 1938, 74.
 Braunschweig, predlog za preureditev Altstadtmarkta, Kohlmarkta. 1936, 32—33.
 Šola za voditeljice v Braunschweigu. 1938, 76.
 Guidonia, načrt mesta. 1938, 11.
 Kassel. Načrt za izpeljavo sodobno zadovoljivega prometa skozi staro mesto. 1936, 34.
 Stara in nova pinakoteka v Monakovem. 1940, 72—74.

Zgradbe v Münchnu s preoblikovanjem Kraljevega trga. 1938, 76.
 Letališče v München-Reinu. 1938, 75.
 Kopališče na drž. avtomobilski cesti na progi München—Salzburg. 1938, 75.
 Celotni pogled na Parteigelände v Nürnbergu. 1938, 73.
 Ordensburg Sonthofen. 1938, 73.
 Talni načrt italijanskega mesta Palma Nova iz l. 1538, 80.
 Rim, regulacijski načrti. [7 sl.] 1938, 3—16; Ureditev podnožja kapitola in začetek ulice Via del Mare. 1938, št. 1 (pril.).
 Treviso, regulacijski načrt za mestni okraj S. Nikolò. 1938, 13.
 Shema novih ruskih mest ob Uralu. 1938, 86.
 Trg Adolfa Hitlerja v Weimarju. 1938, št. 2 (pril.).

Splošno

Alkoholizem med učenci osnovnih in meščanskih šol v slovenskih mestih v šolskem letu 1936/73. [Diagram] 1938, 54.
 Duhovnije oglejske dieceze na Slovenskem po najstarejšem znanem seznamu iz l. 1296. [Zemljevid] 1937, 11.
 Inteligentnost, šolski uspehi in družbeni izvor dijakov srednjih in meščanskih šol. [4 diagrami] 1939, 170—172.
 Meteorološka mreža Dravske banovine po stanju l. I. 1938. 1939, 183.
 Načrt zračne obrambe. 1938, 84.
 Načrti stanovanjskih hiš. [8 sl.] 1940, 217—221.
 Načrt za modernizacijo mestnih utrdb pod vplivom strelnega orožja. Okrog 1660. 1938, 80.
 Odprto mesto s hišami v vrtovih. 1938, 85.
 Ponazoritev zračnega napada v mestu z utrjenimi nebotičniki. 1938, 87.
 Posledica zračnega napada v ozkih in širokih ulicah. [2 sl.] 1938, 88.
 Potresi v luči geologije: 1. Karta potresnega ozemlja 14. in 15. IV. 1885. 1935, 13. 2. Pregledna geološko-tektonska karta. 1935, 9. 3. Širjenje potresnih valov. 1935, 10. 4. Tektonsko-potresna karta slov. ozemlja. 1935, 17. 5. Sistem prelomov v območju Sredozemskega morja. 1935, 16.
 Povečanje zračnega orožja od l. 1918—1935. 1938, 82.
 Pregled zvez Slovenije z morjem. [Zemljevid] 1936, 89.
 Prerez zgradb med zračnim napadom. Vpliv vžigalnih, razstrelilnih in plinskih bomb. 1938, 88.
 Shema koncentričnega mesta, ki se je razraslo iz srednjeveške zasnove v veliko mesto z nezdravim središčem. 1938, 84.
 Shema zaščitnega mesta s samostojnimi mestnimi deli in utrjenim središčem. 1938, 92.
 Shema zvezdastega mesta z ohranjenim središčem. 1938, 92.
 Shematični prerez podzemnega mesta, ki naj nudi zavetje pred nenadnimi zračnimi napadi. 1938, 85.
 Točnost bombardiranja. [Številčni prikazi — skica] 1938, 83.
 Umrljivost in rojstvo otrok na 1000 prebivalcev v Dravski banovini 1925—1934. 1936, 115.
 Umrljivost otrok v Jugoslaviji. [Statistična slika] 1936, 123.
 Zavetišča pred napadi iz zraka. [23 skic] 1939, 173—177.
 Zazidava blokov med ulicami. [4 skice] 1938, 89.

V. RAZNE SLIKE

- Fogg art museum. Viseče shrambe za slike. 1940, 65.
- Gorske bukve (faksimile). 1935, 198.
- Izbiranje krompirja na vrtu, v laboratoriju. [2 sl.] 1935, 314—315.
- Naslovna stran nemškega libreta »Ilcarione«. 1935, 50.
- Naslovna stran Laybasserjeve zbirke formularjev. 1935, 25.
- Paster-Montana, prvi te vrste v Jugoslaviji; Pinognetilnik najnovejšega tipa. 193, 233.
- Plašč Hasana paše. 1937, 221.
- Postiljon v uniformi. 1934, 171.
- Poštni voz iz Varaždina v Zagreb. 1934, 169.
- Stalne maske italijanske komedije. 1934, 285.
- Selekcioniran, neselekcioniran krompir. [2 sl.] 1935, 313.
- Tip lokomotive l. 1850, 1934, 275.
- Tip lokomotive »Philadelphia«. 1934, 274.
- Vlak iz l. 1837, 1934, 275.

KAZALO

UVOD	203
A. VSEBINSKO KAZALO	205
I. Zgodovinski viri in njihova nahajališča	205
1. Zgodovinski viri	205
2. Biografije, nekrologi	205
3. Kronologije	207
4. Arhivi, biblioteke, muzeji	208
a) Arhivi	208
b) Biblioteke	208
c) Muzeji in spomeniško varstvo	208
II. Najstarejša zgodovina in arheologija	208
1. Rimska (in grška) zgodovina in arheologija	208
III. Srednji vek	209
IV. Zgodovina od 16. do 18. stol.	209
V. Obdobje od 1848 do 1914	209
VI. Od začetka prve do začetka druge svetovne vojne	209
VII. Posamezne zgodovinske panoge	209
1. Slovenska gospodarska in socialna zgodovina	209
a) Razvoj prebivalstva, štetje in popisi	209
b) Zgodovina mest in trgov	210
c) Zgodovina obrti, manufakture, industrije, rudarstva in bančništva na Slovenskem	212
č) Zgodovina trgovine, prometa in regulacije rek	212
2. Cerkevna zgodovina	213
3. Zgodovina šolstva in pedagogike, socialna zaščita otrok	213
4. Umetnostna in glasbena zgodovina, galerije	213
5. Literarna zgodovina, gledališče	214
VIII. Arhitektura, urbanizem, gradbeništvo	215
a) Arhitektura, urbanizem	215
b) Gradbeništvo	215
IX. Jezik	215
X. Časnikarstvo in tiskarstvo	215
XI. Gostinstvo, turizem, turistični kraji	216
XII. Geografija	216
1. Vremenoslovje	216
XIII. Kmetijstvo, gozdarstvo in lovstvo	216
XIV. Geologija	216
XV. Revije, publikacije	217
XVI. Kongresi, zborovanja, posvetovanja	217
XVII. Uprava in uredništvo Kronike	217
XVIII. Komunalne vesti	218
B. KAZALO AVTORJEV	219
C. IMENSKO KAZALO	220
Č. KRAJEVNO KAZALO	221
D. KAZALO SLIK	223
I. Krajevne slike in slike vezane na kraj (urejeno po abecedi krajev)	223
Brežice	223
Celje	223
Kranj	223
Ljubljana	223
Maribor	227
Novo mesto	228
Ptuj	229
Škofja Loka	229
Drugi kraji	229
Kraji zunaj Slovenije	230
Kraji zunaj Jugoslavije	230
II. Portreti (fotografije, reprodukcije umetniških slik)	230
III. Likovna umetnost, arhitektura, urbanizem (urejeno po avtorjih)	233
1. Slikarstvo, kiparstvo, grafika	233
2. Arhitektura, urbanizem	236
IV. Zemljevidi, floris, načrti, diagrami in drugo (urejeno po abecedi krajev)	238
Ljubljana	238
Maribor	239
Novo mesto	239
Drugi kraji	239
Kraji zunaj Slovenije	239
Kraji zunaj Jugoslavije	239
Splošno	239
V. Razne slike	240

Etbin Bojc, profesor v pokoju
Ljubljana-Polje, Novo Polje c. 7/14, Jugoslavija
UDK 373.3(497.12)»17«

Začetni razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem (Ob 200-letnici terezijanskih šol)

Avtor podaja najprej kratek historiat razvoja šolstva pred terezijansko dobo, sledi opis priprav na šolsko reformo, posebej Kumerdejevega načrta, ki je zahteval med drugim pouk v materinščini. Njegovemu načrtu so mnogi nasprotovali. Vendar je cesarica Marija Terezija izvedla načrt reforme osnovnega šolstva leta 1774 tudi v slovenskih deželah.

Anka Vidovič-Miklavčič, strokovni sodelavec Inštituta za zgodovino delavskega gibanja

Ljubljana, Trg revolucije 1, Jugoslavija

UDK 014.3:949.712-2(05)»1934/1940«

Bibliografsko kazalo Kronike slovenskih mest I—VII (1934—1940)

Avtorica je ob 40-letnici začetka izhajanja Kronike slovenskih mest pripravila bibliografsko kazalo vseh sedmih letnikov te revije. Bibliografsko gradivo je razvrstila v strokovne skupine in le-te v podskupine. Prispevki, ki s svojo vsebino segajo v več obdobjih ali področjih, so razvrščeni le v eno skupino. Bibliografski opis upošteva sodobna bibliografska načela. Podatku o avtorju sledi naslov in podnaslov, nato impresum z navedbo letnika, letnice, številke in strani. Kjer je bilo potrebno, je opisu dodana tudi anotacija, ki dopolnjuje naslov, pojasnjuje prispevke z nadaljevanji ali opozarja na popravke in dostavke k ustreznim prispevkom. Vsebinskemu kazalu sledi še kazalo avtorjev, imensko in krajevno kazalo ter kazalo slik.

Anka Vidovič-Miklavčič, Professional Collaborator at the Institute for
History of Workers' Movement
Ljubljana, Trg revolucije 1, Yugoslavia

UDC 014.3:949.712-2(05)»1934/1940«

**The Bibliographical Index of the »Kronika slovenskih mest« I—VII
(1934—1940) (The Chronicle of Slovene Cities)**

The authoress prepared the bibliographical index of all 7 volumes of the review at the fortieth anniversary of the beginning of its publication. The bibliographical material is divided into groups of topics and these are divided into sub-groups. The contributions which include various periods and spheres are classified only in one of the groups. The bibliographical description is based on up-to-date bibliographical principles. The author's name is followed by the title and the subtitle, then there follows impression with the volume number, the year, issue number and page number. Whenever it was necessary the annotation was added to the description; it completes the title, it explains if the contribution was published in serials, and it calls the reader's attention to errata and additions of various articles. The contents is followed by the index of authors, the index of names and places and the index of pictures.

Etbin Bojc, Secondary High School Teacher in Retirement
Ljubljana-Polje, Novo Polje c. 7/14, Yugoslavia

UDC 373.3(497.12)»17«

**The Initial Development of Schools in Slovenia (At the 200th Anniversary
of Schools Established under the Rule of the Queen Maria Theresa)**

The author first presents a short history of the development of schools before the reign of Maria Theresa, then follows the description of preparations for the school reform, especially of the Kumerdej's plan, which demanded — among other items — that the pupils should be taught in their mother tongue. This plan had many opponents, nevertheless the Queen carried out the plan of the reform of elementary schooling also in Slovene schools in 1774.

Bogo Grafenauer, redni profesor Filozofske fakultete v Ljubljani
Ljubljana, Aškerčeva 12, Jugoslavija

UDK 949.71-201/-202

Vprašanje razmerja mesta in podeželja («vasi») v zgodovini narodov Jugoslavije

Razprava — obenem plenarni referat na VI. zborovanju zgodovinarjev Jugoslavije, posvečenem v celoti vprašanju razmerja podeželja in mesta — obravnava najprej splošna metodološka vprašanja v zvezi z viri za obravnavani problem in z njihovo analizo. V drugem delu nakazuje poglavitne probleme iz razmerja podeželja in mesta v zgodovini prostora jugoslovanskih narodov od antike naprej, in sicer razporejene v tri kroge (problemi kolonizacijske zgodovine, gospodarstva in politike).

Franc Truhlar, stalni honorarni sodelavec Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Ljubljana, Novi trg 3, Jugoslavija

UDK 625.7/.8(398.5/.6)

Struktura in razvoj cestnega omrežja današnje Slovenije od halštatskega do slovanskega obdobja

Ozemlje Slovenije je predstavljalo zaradi svoje izredne zemljepisne lege v alpsko-sredozemskem prostoru pomembno komunikacijsko področje z zelo razvitim cestnim omrežjem, ki je vključevalo poleg lokalnih tudi mednarodne zveze. Avtor v kratkih obrisih podaja rekonstrukcijo starega cestnega omrežja Slovenije, predvsem v halštatsko-latenskem in rimskem obdobju.

Miroslav Pahor, ravnatelj Pomorskega muzeja v Piranu
Piran, Cankarjevo nabrežje 3, Jugoslavija

UDK 949.712 Piran »11/12«

Piran v obdobju dvojne oblasti (XII.—XIII. stoletje)

Istrska pomorska mesta so bila že od prve polovice 10. stoletja pod stalnim pritiskom Benetk. Avtor je prikazal kako so v 10. stoletju bile tu neke vrste mestne ljudske zveze, osnovane na bizantinskih tradicijah. Dalje je pokazal kako se kasneje razvijejo prave oblike komunalne oblasti z velikim in malim svetom. Po drugi strani pa je bil fevdalni gospod v Piranu oglejski patriarh, vendar je po letu 1270 njegova oblast bila močno omejena in s tem je bilo konec dvojne oblasti v mestu.

Ferdo Gestrin, redni profesor Filozofske fakultete v Ljubljani
Ljubljana, Aškerčeva 12, Jugoslavija

UDK 629.128(497.12 Piran) »12/14«

Piranske ladjedelnice in ladjedenci v poznem srednjem veku

Avtor obravnava razvoj ladjedelniške dejavnosti v Piranu v dobrih zadnjih dveh stoletjih srednjega veka. Ugotavlja, da je bila ta dejavnost zelo živahna, saj je bila povezana med drugim tudi z vlogo Pirana v pomorskih zvezah med zaledjem in Italijo. Opisal je to ladjedelniško dejavnost in prikazal ladjedelce, ki so prihajali v Piran tudi iz slovenskega zaledja.

Franc Truhlar, Permanent Part-time Collaborator of the Slovene Academy of Arts and Sciences

Ljubljana, Novi trg 3, Yugoslavia

UDC 625.7/.8(398.5/.6)

The Structure and Development of Network of Roads of Present-day Slovenia from the Hallstatt to the Slovenian Period

Because of its exceptional geographic position in the Alpine-Mediterranean region the territory of Slovenia represented a significant communication area with a highly developed network of roads, which included in addition to the local also international routes. The author presents in this article a brief reconstruction of the old network of roads in Slovenia, predominantly in the Hallstatt — La Tène and Roman periods.

Bogo Grafenauer, Professor at the Philosophical Faculty in Ljubljana
Ljubljana, Aškerčeva 12, Yugoslavia

UDC 949.71-201/-202

The Question of the Relationship Between the City and the Countryside («Village») in the History of Nations of Yugoslavia

This study, which was a paper delivered at the plenary session of the Vth meeting of historians of Yugoslavia, wholly devoted to the question of the relationship between the city and the countryside, presents, first of all general methodological questions connected with the sources for the above-mentioned problem and connected with their analysis. In the second part of the study the author treats central problems arising out of the relationship between the countryside and the city in the history of the regions of Yugoslav nations since the period of antiquity. These problems are arranged into three cycles (the problems of history of colonization, economy and politics).

Ferdo Gestrin, Professor at the Philosophical Faculty in Ljubljana
Ljubljana, Aškerčeva 12, Yugoslavia

UDC 629.128(497.12 Piran)»12/14«

The Shipyards at Piran and Shipbuilders in the Late Middle Ages

The author discusses the development of shipbuilding at Piran in the final two centuries of the Middle Ages. He has established that this activity was very vivid, because it was also linked with the role of Piran in maritime connections between the hinterland and Italy. The author has described the shipbuilding at Piran and he has shown the shipbuilders who came to Piran also from the Slovene hinterland.

Miroslav Pahor, Director of the Maritime Museum at Piran
Piran, Cankarjevo nabrežje 3, Yugoslavia

UDC 949.712 Piran »11/12«

Piran in the Period of Double Rule (12th—13th cent.)

Since the first half of the 10th century the coastal cities in Istria were under a constant pressure of Venice. The author presents in this article the existence of municipal people's alliances, which were based on Byzantine traditions. Further on, the author also shows how proper forms of communal government with a large and small council were developed later on. On the other hand, the feudal lord at Piran was the patriarch of Aquileia, however, after the year 1270 his power in the city was extremely limited and thus the double rule was ended in this city.

GOSPODARSKO ZGODOVINSKI SPOMINSKI ZBORNIK

jubilejnih, slavnostnih
in informativnih člankov
ter člankov z gospodarskega
in kulturnozgodovinskega področja
Socialistične republike Slovenije

Za praznik

DAN REPUBLIKE

29. november

čestitajo

*gospodarske organizacije in zavodi
vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem
ter se priporočajo za nadaljnje sodelovanje.*

Obenem pa želijo

srečno in uspeha polno
novo leto 1975

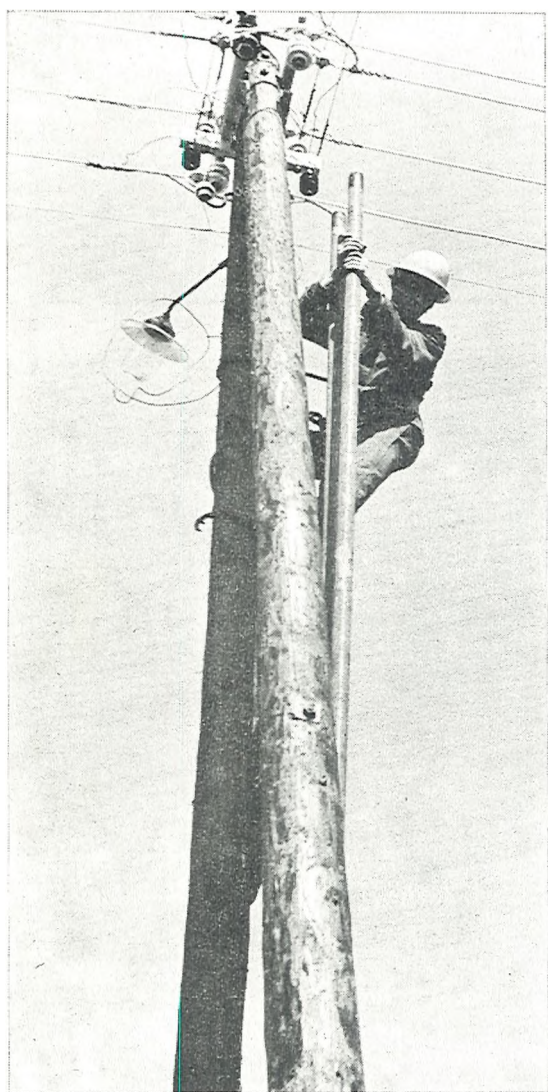
DES

PODJETJE ZA DISTRIBUCIJO ELEKTRIČNE
ENERGIJE SLOVENIJE

Razvoj distribucije električne energije v obdobju 1974–1980

I. PRODAJA ELEKTRIČNE ENERGIJE

Podjetje za distribucijo električne energije Slovenije oskrbuje uporabnike električne energije iz svojega omrežja na naslednjih preskrbovalnih območjih: Celje, Gorica, Kranj, Ljubljana, Maribor.

Detalj z del ob rekonstrukciji niskonapetostnega omrežja

V letu 1973 je bilo na distribucijsko omrežje priključenih 577.021 uporabnikov električne energije, to je, vsi uporabniki električne energije v Sloveniji razen 5 posebnih. Uporabnike električne energije delimo dalje na uporabnike električne energije na visoki napetosti, ki jih je v Sloveniji 770 in uporabnike električne energije na nizki napetosti, ki jih je 576.251. Število uporabnikov električne energije je v preteklih 7 letih naraščalo z letno stopnjo rasti 1,9 %, približno enak trend naraščanja lahko predvidevamo za obdobje 1974 do 1980.

Za obdobje 1974–1980 predvidevamo za Slovenijo, da bo prodaja električne energije naraščala z letno stopnjo rasti 8,2 %, oziroma da se bo v 7 letih povečala za 60 %. V letu 1973 je bilo na območju Podjetja za distribucijo električne energije Slovenije prodanih 3298 GWh, za leto 1980 pa predvidevamo prodajo električne energije v višini 5728 GWh (od tega približno polovico električne energije prodamo uporabnikom električne energije na visoki napetosti, polovico pa uporabnikom na nizki napetosti).

Tarifne postavke za prodajo električne energije so različne po vrstah odjema. Povprečne prodajne cene električne energije, veljavne od 1. maja 1974 dalje, so po odjemnih skupinah naslednje:

Vrsta odjema	par/kWh
35 kV odjem	28,63
10 kV odjem	36,76
gospodinjski odjem	41,84
0,4 kV odjem	66,21

Preskrbovalno območje Celje

V letu 1973 je bilo na tem preskrbovalnem območju 106.246 uporabnikov električne energije, od tega 125 uporabnikov na visoki napetosti in 106.121 uporabnikov na nizki napetosti. Poraba električne energije teh uporabnikov je v letu 1973 znašala 599 GWh, v letu 1980 pa predvidevamo, da bo poraba znašala že 1034 GWh. Za obdobje 1974–1980 predvidevamo letno stopnjo rasti v porabi električne energije na tem preskrbovalnem območju v višini 7,8 %.

Preskrbovalno območje Gorica

V letu 1973 je to preskrbovalno območje oskrbovalo 78.796 uporabnikov električne energije, od tega 84 uporabnikov na visoki in 78.712 uporabnikov na nizki napetosti.

V letu 1973 je bilo na tem območju prodanih 451 GWh, za leto 1980 pa predvidevamo prodajo električne energije v višini 913 GWh. Za obdobje 1974–1980 predvidevamo letno stopnjo rasti v porabi električne energije v višini 10,6 %.

Preskrbovalno območje Kranj

V letu 1973 je bilo na tem območju 58.663 uporabnikov električne energije, od tega 84 uporabnikov na visoki in 58.579 uporabnikov na nizki napetosti.

Poraba električne energije teh uporabnikov je v letu 1974 znašala 372 GWh, medtem ko bo predvidena poraba v letu 1980 znašala 630 GWh. Letna stopnja rasti v porabi energije v obdobju 1974—1980 je predvidena v višini 7,7 %.

Perskrbovalno območje Ljubljana

V letu 1973 je preskrbovalno območje Ljubljana oskrbovalo 199.420 uporabnikov električne energije, od tega 338 na visoki in 199.082 na nizki napetosti.

Ti uporabniki so v letu 1973 porabili 1244 GWh, medtem ko bo njihova poraba v letu 1980 znašala 2125 GWh. Predvidevamo, da se bo v obdobju 1974—1980 poraba električne energije na tem območju večala z letno stopnjo rasti 7,8 %.

Preskrbovalno območje Maribor

V letu 1973 je bilo na tem preskrbovalnem območju 133.896 uporabnikov električne energije, od tega 139 uporabnikov na visoki in 133.757 uporabnikov na nizki napetosti.

Poraba električne energije na tem preskrbovalnem območju je v letu 1973 znašala 633

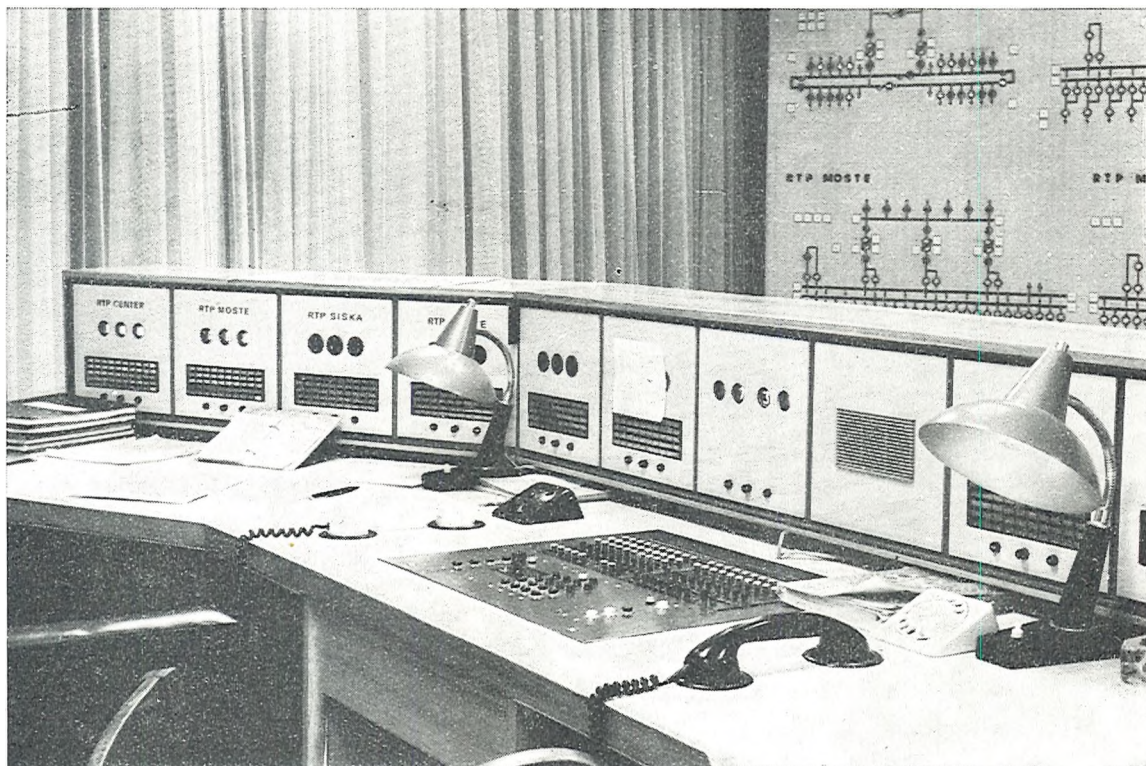
GWh, medtem ko predvidevamo, da bo leta 1980 znašala 1024 GWh. Za obdobje 1974 do 1980 predvidevamo, da bo poraba električne energije naraščala z letno stopnjo rasti 7,5 %.

II. NAČRT ZA GRADNJE DISTRIBUCIJSKIH OBJEKTOV

Načrt za gradnje distribucijskih objektov za obdobje 1974—1980 je osnovan na energetske prognozah po preskrbovalnih območjih in temeljnih organizacijah distribucije Slovenije. Poleg vsakoletnega naraščanja odjema že obstoječih manjših odjemalcev — uporabnikov električne energije so upoštevani tudi porasti posameznih večjih pogodbenih uporabnikov, kakor tudi uporabnikov, ki se na novo priključujejo na distribucijsko omrežje v naslednjem obdobju. Računamo, da se bo priključilo na omrežje 95.000 manjših uporabnikov (večji del gospodinjtsev) in okrog 200 večjih pogodbenih uporabnikov na visoki napetosti.

Faktorji, ki narekujejo predviden porast električne energije, opisan v poprejšnjem poglavju, so naslednji:

Ukrepi za varstvo okolja, ki se jih bo naša družba prisiljena poslužiti že v tem desetletju, bodo vplivali na povečanje porabe električne energije. Računamo tudi z nadaljnjim večanjem števila električnih gospodinjskih aparatov. Posebne gospodarske važnosti pa je predvideno povečanje rabe električne energije

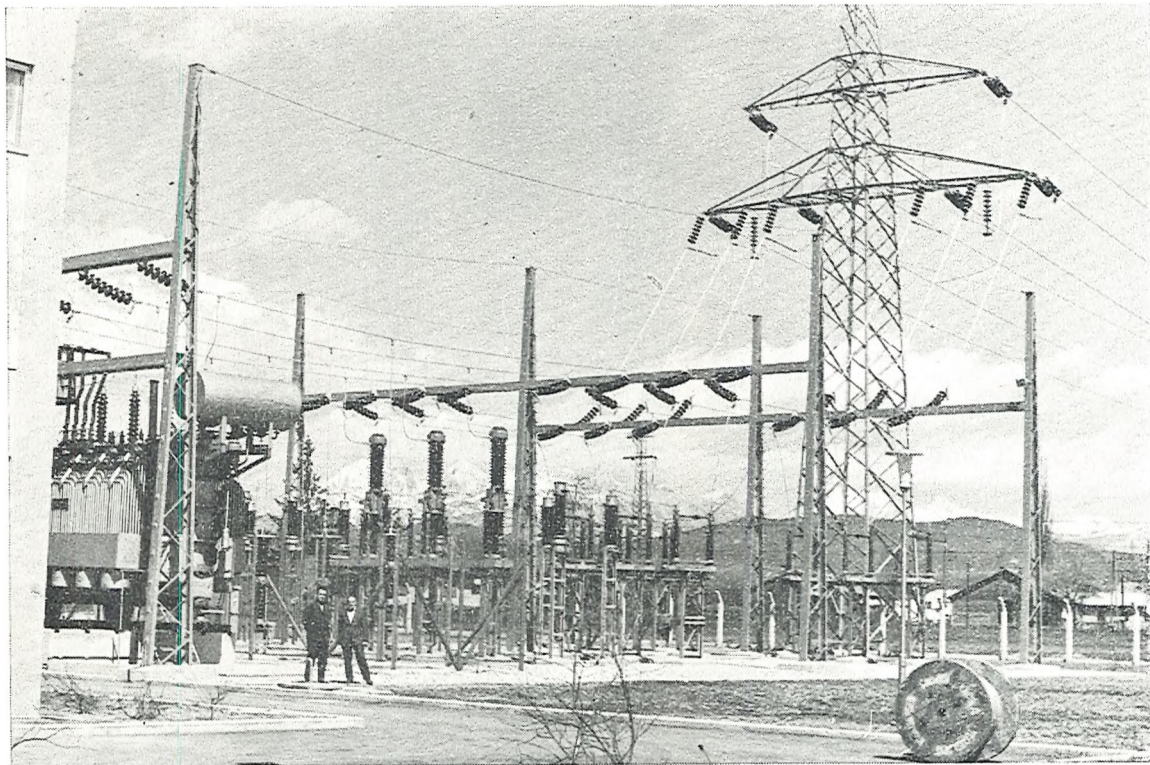
RTP Šiška 110/10 kV — razklopišče

je v republiki. Poleg večanja industrijske proizvodnje je izredno pomemben predviden dvig produktivnosti in s tem v zvezi širša uporaba mehanizacije in avtomatizacije, za kar pa je neobhodno potrebna električna energija. Zato predvidevamo za industrijske uporabnike višjo stopnjo rasti porabe kot v predhodnem 5-letnem obdobju, za gospodinjstvi in ostali odjem na nizkonapetostnem omrežju pa je stopnja rasti porabe v primerjavi s predhodnim obdobjem nižja. Zaradi pomanjkanja električne energije predvidevamo v gospodinjstvih vedno večje uveljavljanje ukrepov za varčevanje z električno energijo kakor tudi delno nadomeščanje električne energije v gospodinjstvih z drugimi vrstami energije. V Jugoslaviji je poraba električne energije na prebivalca še nizka v primerjavi z razvitejšimi državami v svetu. V Sloveniji je poraba na prebivalca znatno višja, kljub temu pa še ne dosega porabe razvitejših držav. Povprečni porast v porabi električne energije v naslednjem obdobju znaša za Slovenijo za odjemalce na distribucijskem omrežju 8,2%, kar je v primerjavi z nekaterimi razvitejšimi državami na najnižji in še opravičljivi stopnji. Prognoze za porabo električne energije so realne in je treba distribucijsko omrežje v celoti zgraditi po predvidenem programu, če želimo realizirati predvideni razvoj gospodarstva in standarda občanov v naši republiki. V načrtih novih gradenj in rekonstrukcij je poleg porasta porabe predvideno tudi izboljš-

šanje kvalitete dobave električne energije tako v pogledu števila prekinitev kakor tudi glede napetostnih razmer. Načrtano je povečanje presekov vodnikov omrežja in večanje gostote transformatorskih postaj, večanje števila napajalnih točk z regulacijo napetosti, dvostranska napajanja odjemnih mest in izboljšanje zaščite distribucijskih naprav, kakor tudi izboljšanje samega omrežja zaradi znižanja energetskih izgub pa tudi znižanja napak na napravah.

V obravnavanem 7-letnem obdobju je predvidena gradnja 110 kV vodov in to: novih gradenj v skupni dolžini 444 km in rekonstrukcij v dolžini 45 km. Načrtujemo 53 transformatorskih postaj reda 110 kV. V tem številu so zajete tako nove gradnje kot rekonstrukcije in povečave moči transformacij.

Za vode in transformatorske postaje 110 kV bo potrebnih 735,560.000 din, za naprave 35 kV pa 143,880.000 din. Dinamika vlaganj v 35 kV naprave se postopoma zmanjšuje. Zaradi vse večjih ploskovnih gostot dinamike prevzemajo 110 kV objekti vlogo, ki so jo v preteklosti imeli objekti napetostnega reda 35 kV. Nasprotno prikazuje načrt vlaganj v 20 kV naprave vedno isto rast. Vlaganja v 20 kV naprave znašajo 836,650.000 din. Tudi za 10 kV naprave so potrebna znatna sredstva in to v višini 523,600.000 din. Oblikovanje distribucijskih omrežij predvideva postopne prehode na racionalne stopnje napetosti, ki jih daje za zunajmestna omrežja direktna trans-

Obratovalni center v RTP Ljubljana-Center

formacija 110/20 kV in za mestna omrežja transformacija 110/10 kV.

Investicijska vlaganja v nizkonapetostna omrežja so po letih enakomerna na vseh preskrbovalnih območjih in znašajo skupno 407 milijonov 900.000 din. Planirano je urejevanje in dograjevanje nizkonapetostnih omrežij ob izpopolnjevanju zaščite nevarne napetosti dotika, pri čemer bo potrebno le delno razširjanje omrežij, v večji meri pa jačanje omrežij skupno z interpolacijami novih transformatorskih postaj SN/NN.

Za dvig produktivnosti, za večjo operativnost, za zmanjšanje časa izpadov v primeru okvar na napravah je treba zgraditi in dograditi telekomunikacije in avtomatizacijo v distribucijskih omrežjih. Skupno z dopolnilnimi merilnimi napravami (meritve kvalitete električne energije, laboratorijske in serijske meritve, meritve pretokov električne energije ipd.) so potrebna sredstva 199,350.000 din.

Za zmanjševanje izgub napetostnih padcev je poleg večanja presekov vodov ekonomsko utemeljeno zniževanje pretokov jalove energije, ki je potrebno tudi za smotrno obratovanje prenosnih naprav. V ta namen je predvideno vgrajevanje statičnih kompenzatorjev (kondenzatorskih baterij z regulacijo in brez nje), tako da bi v letu 1980 dosegli $\cos \phi = 0,95$ na 110 kV napetostnem nivoju, kjer se

praviloma pričena distribucijsko omrežje.

Predvidena so tudi nova orodja in stroji za mehanizacijo, ki bi omogočili posodobiti tehnologijo dela distribucije Slovenije. Sem spadajo tudi običajna in specializirana transportna sredstva. Nadalje se pojavlja potreba po ustrezno opremljenih distribucijskih obratovalnih centrih, kakor tudi po remontnih delavnicah, ustreznih prostorih za obratovanje in gradbene ekipe s sredstvi za delo in operativnimi centri, ki so važni elementi tehnološkega procesa distribucije. Predvidena vlaganja v tem obdobju znašajo 306,802.000 din.

Za pravilno načrtovanje razvoja distribucije, za določitev optimalnih operativnih rešitev in posameznih ekonomsko tehničnih vprašanj distribucije so potrebne ustrezne študije in razvojno delo, ki ga opravljajo poleg strokovnjakov v distribuciji tudi druge strokovne institucije. Predvidena je predvsem nadaljnja obdelava oblikovanja in razvoja distribucijskih omrežij, obdelava tipov obratovanja srednjenapetostnih omrežij, določevanje karakteristik napajalnih točk in določevanje parametrov distribucijskih postrojev, študije o zanesljivosti obratovanja razdeljevalnih omrežij, ekonomsko upravičenih rezervah itd., za kar je za zunanje institucije potrebnih v obravnavanem obdobju 56,000.000 din.

V naslednji tabeli navajamo:

PREGLED VLAGANJ ZA ENOSTAVNO IN RAZŠIRJENO REPRODUKCIJO
PO PRESKRBOVALNIH OBMOČJIH IN PO INVESTICIJSKIH SKUPINAH V OBDOBJU
1974—1980

Zap. št.	Investicijske skupine	Preskrbovalno območje					Skupaj
		Celje	Gorica	Kranj	Ljubljana	Maribor	
1.	Vodi 110 kV	25.800	28.200	24.760	92.550	60.950	232.260
2.	RTP 110/x kV	46.000	63.500	93.150	225.550	75.100	503.300
3.	Vodi 35 kV	2.500	3.900	9.750	36.600	5.600	58.350
4.	RTP 35/x kV	11.400	—	21.230	39.600	13.300	85.530
5.	Vodi 20 kV	101.700	67.600	41.200	109.000	88.600	408.100
6.	TP 20/0,4 kV	105.300	77.700	42.250	98.000	105.300	428.550
7.	Vodi 10 kV	96.700	—	12.500	109.000	48.900	267.500
8.	TP 10/0,4 kV	96.800	—	9.500	92.500	57.700	256.500
9.	NN vodi	98.700	36.400	49.800	145.000	78.000	407.900
10.	Javna razsvetljava	7.900	4.650	2.750	42.000	51.000	108.300
11.	Kompenzacija	16.500	5.250	7.200	40.400	4.600	73.950
12.	Telekomunikacije in avtomatizacija	13.000	11.600	14.400	34.400	29.800	103.200
13.	Merilne naprave	14.700	6.400	6.250	36.300	32.500	96.150
14.	Veliko orodje in mehanizacija	13.100	2.100	2.900	28.000	22.500	68.600
15.	Transportna sredstva	12.400	10.100	3.100	26.200	32.000	83.800
16.	Inventar	4.200	8.500	1.020	17.300	13.300	44.320
17.	Poslovne zgradbe	20.900	7.000	7.200	49.500	25.500	110.100
18.	Študije in razvoj	8.500	6.300	4.900	28.800	7.500	56.000
19.	Proizvodni objekti	—	—	20.300	9.000	—	29.300
20.	Ostalo	7.400	8.400	2.800	17.800	15.000	51.400
Skupaj		703.500	347.600	376.960	1,277.500	767.150	3,472.710

Cene za planirane elektroenergetske objekte veljajo za 1. kvartal 1974. Celotna potrebna sredstva za realizacijo načrta gradenj, ki je potreben za preskrbo uporabnikov električne energije skladno z načrtom potreb po ener-

giji in moči, znašajo 3.472,710.000 dinarjev. O tem načrtu za razvoj in zagotovitev potrebnih sredstev bodo še v tem letu razpravljale novo ustanovljene samoupravne interesne skupnosti elektrogospodarstva.

Prva tovarna zidnih tapet v Sloveniji

(Papir in ljudje)

Ob reki Ljubljanici, 8 km vzhodno od Ljubljane, že 131 let skoraj nepretrgoma teče iz strojev papirni trak. Papirnica Vevče je bila ustanovljena leta 1842, že leto kasneje, 24. junija 1843, pa so začeli strojno izdelovati papir. Za tiste čase je bil to gigantski skok iz obrtniške v industrijsko proizvodnjo. Obrati so iz desetletja v desetletje naraščali. Večal se je strojni park, izpopolnjevala se je tehnologija izdelave in analogno količina in kakovost papirja. To je bilo opazno zlasti v zadnjem desetletju. Leta 1968 je bil zgrajen obrat za premazovanje tj. površinsko oplemenitenje papirja, letos pa obrat za izdelavo tapet. In zakaj se je kolektiv tako odločil?

Medtem ko je proizvodnja tapet v svetu že precej časa znana, so le-te na jugoslovanskem trgu šele v začetku porabe. Analiza trga je pokazala smotrnost take proizvodnje. Statistike kažejo, da človek samo za hrano porabi več, na drugem mestu pa je oprema stanovanj. Poraba tapet v sodobni dekoraciji dobiva vedno več privrženecv. Ljudje želijo imeti stanovanjske prostore vesele in moderne.

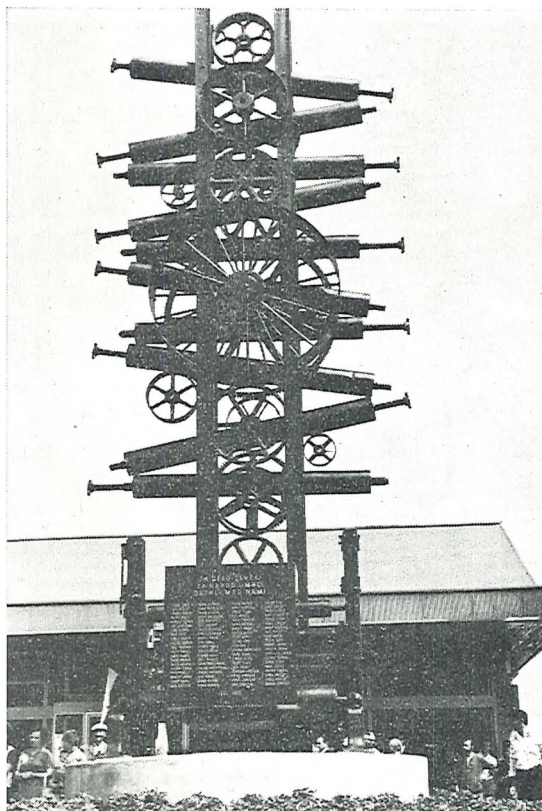
Ideja o izdelavi tapet se je v Papirnici Vevče pojavila že novembra leta 1971, ko se je napravila tudi poprejšnja tehnološka analiza in ekonomska obdelava tržišča. Skupina tehnologov in ekonomistov je izbrala najbolj ustrezne stroje in dobavitelje in ugotovila, da bi bila proizvodnja tapet v skladu z razvojnim konceptom tovarne. S tem da so na enem izmed papirnih strojev že izdelovali osnovni papir za tapete za prodajo, je bila ta surovina zagotovljena. Nova tehnologija in samoupravni organi so se zavedali, v čem je uspeh: V hitrem začetku nove proizvodnje, v preizkušeni strojni opremi, v strokovni usposobljenosti delavcev, v dobri organizaciji in sistematičnem delu pri razvijanju nove proizvodnje.

Strokovna skupina je ob sodelovanju samoupravnih organov na tej osnovi lahko začela. Potek investicij je bil hiter in brez bistvenih zapletljajev. Delavski svet organizacije združenega dela je potrdil investicijski program na seji dne 20. marca 1972 in popravil leto kasneje predračunsko vrednost na 24.925.000 dinarjev, ki se kljub stalni rasti cen na tujih in domačih tržiščih ni bistveno razlikovala od končnih dejanskih stroškov. To pozitivno dejstvo je treba pripisovati smotrnemu in marljivemu delu domačih strokovnih delavcev in organizatorjev. Obrat je kmalu dobil dokončno obliko tako na zunaj kot znotraj in je bil tudi takoj organizacijsko urejen. Konec leta 1973 je začel obratovati s polno zmogljivostjo. Nad 50 vzorcev, vsak v štirih do osmih odtenkih ali barvah, že prihaja na trg. Že v prvem polletju letošnjega leta je bilo proizvedenih 350.405 rolic ali 1.752.025 m², če to izrazimo v površinski meri.

Kljub temu, da je trg z novim proizvodom večše papirnice zelo zadovoljen, si kolektiv stalno prizadeva povečati kvaliteto in produktivnost. Uvaja raziskavo v lastnem ateljeju in začenja z izdelavo novih designov. Razmišlja pa tudi že o novih investicijah v zvezi s to proizvodnjo, prav tako pa gradi novo toplarno, ki bo oskrbovala obrate z zadostno domačo električno energijo in paro za sušenje papirja. V načrtu je tudi V. papirni stroj, da bi s proizvodnjo papirja za-

dostili povpraševanju po tem artiklu, obenem pa z novo, modernejšo tehnologijo znižali proizvodne stroške in s tem seveda tudi ceno. Pričakovati je, da bodo obrat tapet, bodoči V. papirni stroj in še nekatere paralelne investicije bistveno spremenile podobo vevške papirnice v količinskih kot v kvalitetnih pogledih. Verjetno bo že konec leta 1977 proizvodnja papirjev iz dosedanjih 40.000 ton narasla na 80.000 ton letno. Pri vsem tem pa ni mogoče zanemarjati človeškega faktorja. Skozi več kot stotrideset let je bil vevški delavec vedno v prvih vrstah boja za napredek. V vseh družbenih sistemih je koval svojo tradicijo in iz nje izluščil tisto, kar je bilo najboljše in najbolj napredno. Zato ni čudno, da se je postavil po robu vsiljivim nosilcem fašizma in nacionalizma. V času NOB je žrtvoval mnoge svoje najboljše, da bi dosegel svoj veliki cilj — svobodo, enakopravnost in bil kasneje nosilec samoupravljanja.

Tem svojim najboljšim so na Vevčah postavili tudi edinstven spomenik, ki stoji sredi trga in je vreden omembe prav zaradi svoje posebnosti. Sestavljen je iz jeklene konstrukcije papirniških strojnih elementov, vsajenih v betonski podstavek v okrogli cvetlični gredi z rdečimi vrtnicami. Sistematično, umetniško, občuteno in ponosno kipijo 9 m v nebo jekleni deli in ponazarjajo borbenost žrtev, katerih 82 imen je vklesanih spodaj v marmornati kvader.

Spomenik je umetniško obdelal ing. arh. Vlasto Kopač, skonstruirali in postavili pa so ga domači tovarniški delavci-kovinarji.

iskri nagrada za mednarodno promocijo

Mednarodni inštitut za promocijo in prestiž iz Ženeve je podelil ZP ISKRA nagrado za mednarodno promocijo s področja elektrotehnike. To visoko priznanje je predsedniku skupščine ZP ISKRA Vladimirju Logarju izročil vodja delegacije Mednarodnega inštituta za promocijo in prestiž in nekdanji francoski zunanji minister g. Maurice Schumann.

Slovesnost v Festivalni dvorani v Ljubljani je odprl generalni direktor ZP ISKRA Jože Hujs. Med drugim je poudaril, da je ta slovesnost pomemben dogodek za Združeno podjetje ISKRA in za njeno uveljavljanje v mednarodni delitvi dela. V nadaljevanju govora je Jože Hujs najtopleje pozdravil delegacijo Mednarodnega inštituta za promocijo in prestiž iz Ženeve, ki jo je vodil g. Maurice Schumann, kot tudi predsednico inštituta go. Gisele Rutman. Posebej se je v imenu delovnega kolektiva ISKRA zahvalil

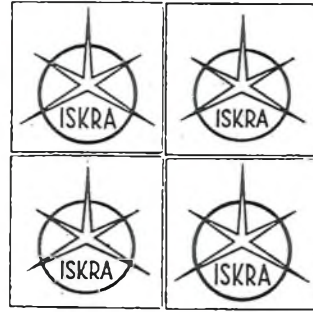
tudi podpredsedniku Zveznega izvršnega sveta dr. Antonu Vratuši, ker je sprejel pokroviteljstvo nad slovesnostjo.

Na proslavi ob podelitvi tega visokega priznanja so bili poleg podpredsednika ZIS dr. Antona Vratuše še član predsedstva skupščine SRS Tone Bole, podpredsednik slovenskega Izvršnega sveta Rudi Čačinovič, podpredsednik slovenske Gospodarske zbornice Rudi Babič, direktorji Iskrih delovnih organizacij, predstavniki družbenopolitičnih organizacij v ZP ISKRA in drugi.

Za generalnim direktorjem ZP ISKRA Jožetom Hujsem je predsednica inštituta go. Gisele Rutman seznanila prisotne s cilji in dejavnostjo Mednarodnega inštituta za promocijo in prestiž. Ta inštitut združuje vidne osebnosti iz skoraj 30 držav, ki pripadajo svetu diplomacije, politike, znanosti, književnosti in umetnosti. Cilj inštituta je vzpodbujati in odlikovati vse tiste, ki

Predsednik skupščine ZP Iskra in podpredsednik skupščine SRS Vladimir Logar prejema visoko nagrado iz rok senatorja, bivšega francoskega zunanjega ministra g. Mauricea Schumanna. Foto: T. P.

se na humanitarnem, kulturnem, znanstvenem in industrijskem področju v svetu trudijo za nadaljnji napredek. Ob tej priložnosti je omenila, da je na kulturnem področju prejel Mednarodno trofejo za umetnost in kulturo tudi že Dubrovniški festival, na industrijskem področju pa je Sarajevsko podjetje ENERGOINVEST prejelo nagrado za mednarodno promocijo to je isto nagrado kot tokrat ZP ISKRA.

Na slovesnosti je zatem spregovoril vodja delegacije Mednarodnega inštituta Maurice Schumann. Med drugim je poudaril, da je na odločitve o podelitvi Nagrade za mednarodno promocijo — »Prix de promotion internationale« — Združenemu podjetju ISKRA vplivalo več faktorjev. Prvi je ta, da ima ISKRA pomembno mesto v jugoslovanskem gospodarstvu zaradi pomena in raznolikosti svoje proizvodnje. Schumann je izrazil presenečenje nad dejstvom, da je v našem podjetju zaposlenih že skoraj 30.000 delavcev, ISKRO je enakovredno primerjal z največjimi in najboljšimi sorodnimi podjetji v svetu. Poudaril je, da je zelo pomembno tudi to, da so Iskrini delavci razdeljeni v več tovarnah, kar je lep primer decentralizacije proizvodnje.

Drugi faktor, ki je vplival na podelitev nagrade, sta kakovost in organizacija Iskrinih raziskovalnih in inženiring dejavnosti, ki vključujejo osrednji raziskovalni inštitut. Kot je znano, dela v njem več kot 300 inženirjev, kot tudi 5 oddelkov za razvoj in 6 specializiranih oddelkov za inženiring, v katerih je zaposlenih 200 inženirjev. Maurice Schumann je ob tej priložnosti poudaril, da je bil nekdanj minister za znanstvene raziskave in da tudi s tega stališča občuduje Iskrina prizadevanja na področju raziskovalne dejavnosti. Opozoril je, da je veliko število Iskrinih strokovnjakov ter dejal, da je raziskovalna dejavnost izredno pomembna za podjetje samo, saj omogoča kakovost izdelkov.

Tretji motiv, zaradi katerega je Iskra prejela priznanje, je njena prisotnost na tujem trgu. Ugledni gospodarstvenik in politik je opozoril, da ISKRA izvaža na vse strani sveta, na vzhod, na zahod in tudi v države v razvoju. Poudaril je, da ugled tujih partnerjev, s katerimi sodeluje naše podjetje, vpliva tudi na Iskrin ugled v svetu, zatem pa je opozoril na to, da je ISKRA postavila v Indiji tovarno elektronskih elementov ter to ocenil kot izredno velik dosežek ISKRE in s tem tudi Jugoslavije.

Maurice Schumann je zatem izročil visoko mednarodno priznanje predsedniku skupščine ZP ISKRA in podpredsedniku IS SR Slovenije Vladimiru Logarju.

Vladimir Logar se je zahvalil za visoko priznanje z naslednjimi besedami:

V veliko čast si štejem, da lahko danes v imenu delovnega kolektiva ZP Iskra, v imenu 26.000 Iskrinih samoupravljalcev, prevzamem iz vaših rok tako pomembno mednarodno priznanje, ki nam ga podeljuje vaš inštitut. Navdaja nas s ponosom dejstvo, da so naša dolgoletna prizadevanja za uveljavitev v domačem in mednarodnem prostoru prinesla bogate plodove in med drugim, tudi priznanje prominentnih osebnosti, ki jih združuje vaš inštitut.

V tem dejanju vidimo ne le afirmacijo Iskrinega statusa v mednarodnih ekonomskih odnosih, temveč tudi posredno priznanje dinamičnemu razvoju vse jugoslovanske industrije, brez česar ne bi bila uspešna niti sama Iskra.

Bodite prepričani, spoštovani gospod Maurice Schumann, da nam bo priznanje velika spodbuda v nadaljnjem delu in, da ga bomo opravičili tudi v prihodnje.

Po podelitvi priznanja je generalni direktor ISKRE Jože Hujs zaprosil podpredsednika ZIS dr. Antona Vratušo, ki je med drugim dejal: V veliko zadovoljstvo mi je, ker se lahko pridružim čestitkam delovnemu kolektivu Združenega podjetja ISKRA ob podelitvi pomembnega mednarodnega priznanja za Iskrino vlogo v razvoju jugoslovanskega gospodarstva, kakor tudi za njene prispevke na torišču mednarodnega gospodarskega sodelovanja. ISKRA je že drugo veliko jugoslovansko podjetje, ki prejema takšno odličje od Mednarodnega inštituta za promocijo in prestiž iz Zeneve. To priča, da se jugoslovanska industrija uspešno vključuje v sodobno tehnološko revolucijo in se čedalje bolj uveljavlja v mednarodni delitvi dela. Posredno pa te vrste priznanja govore o dinamičnosti razvoja vsega našega gospodarstva, ki vedno odločneje stopa na mednarodni trg. To vsekakor ni vzpodbudno samo za ISKRO. To je velikega pomena tudi za druge dejavnike na področju našega gospodarstva in moderne tehnologije.

Se bolj pomembni pa so naši dosežki, če se spomnimo poti, ki jo je morala prehoditi naša družba, da bi se potegnila iz podedovane nerazvitosti, saj je v večini gospodarskih panog bilo potrebno začeti kar izpočetka. In naša elektronika je vsekakor taka panoga. Zrasla je iz socialističnih družbenih pogojev: ob množični iniciativnosti delovnega človeka, ki jo je prebudilo in organiziralo delavsko samoupravljanje in ob mobilizaciji vseh materialnih in človeških virov za naš gospodarski, družbeni in kulturni napredek. Ob krepitvi materialne osnove in sredstev v družbeni lastnini, s katerimi samostojno upravlja, je zrasel tudi delavec samoupravljaec, ki ob združenem delu vedno bolj večje zaposluje tudi vrhunsko znanost in druge dejavnike družbenega napredka.

Pričela se je gradnja jedrske elektrarne Krško

V oktobru letošnjega leta (1974) so se pričela zemeljska dela na lokaciji jedrske elektrarne v Krškem. S tem se je pričela dejanska gradnja prve jedrske elektrarne v Jugoslaviji, ki bo trajala predvidoma 53 mesecev, tako da bodo aprila 1979 tekle že prve kilovatne ure električne energije iz Krškega. V novembru leta 1973 je bila izbrana ameriška firma Westinghouse za glavnega dobavitelja opreme za JE Krško. Dne 28. novembra 1973 je bilo v Krškem podpisano namensko pismo t. i. »Letter of Intent« s to firmo, ki bo v Krškem zgradila elektrarno z lahkovodnim reaktorjem pod pritiskom in z enim turboagregatom. Moč elektrarne bo 632 MW.

Glavni mejniki pri nadaljnji pripravi gradnje jedrske elektrarne Krško v letu 1974 so bili: Dne 18. marca 1974 so predstavniki vseh elektrogospodarskih podjetij Slovenije podpisali pogodbo o skupnem investiranju in skupnem najetju posojil za JE Krško. S tem so prevzela soustanoviteljstvo nad JE Krško, hkrati pa pooblastila Savske elektrarne Ljubljana, da skupaj z Elektroprivredo Zagreb podpišejo kreditne pogodbe z inozemskimi partnerji.

Dne 22. marca 1974 je bila v Krškem podpisana pogodba med Savskimi elektrarnami Ljubljana in Elektroprivredo Zagreb kot pooblaščenima podjetjema elektrogospodarskih organizacij Slovenije oziroma Hrvatske o združevanju sredstev za skupno gradnjo in skupno izkoriščanje jedrske elektrarne Krško. Zgoraj imenovani podjetji sta v ta namen ustanovili novo podjetje Nuklearna elektrarna Krško — v ustanavljanju.

Dne 14. junija 1974 sta bila na Dunaju podpisana sporazum med Mednarodno agencijo za atomsko energijo in SFRJ o pomoči pri gradnji JE Krško in sporazum o dobavi obogatene goriva za JE Krško med Mednarodno agencijo za atomsko energijo, vlado ZDA IN SFRJ.

Pogodba z Exim banko o najetju posojila za kreditiranje 90 % ameriških dobav in uslug je bila podpisana dne 25. julija 1974 v Washingtonu. V začetku avgusta leta 1974 je bila podpisana pogodba z ameriško atomsko komisijo o obogatitvi urana, s čimer je bila zagotovljena obogatitev urana za potrebe JE Krško za dobo 30 let.

Republiški sekretariat za urbanizem SR Slovenije je 8. avgusta 1974 izdal lokacijsko odločbo za gradnjo JE Krško.

Dne 22. avgusta je bila v Kostanjevici podpisana pogodba z glavnim dobaviteljem opreme, firmo Westinghouse, o dobavi opreme za jedrsko elektrarno Krško, plinskih elektrarn Trbovlje in Jertovec ter rudnika urana Žirovski vrh s konzorcie JE Krško. Firma Westinghouse bo zgradila jedrsko elektrarno Krško po sistemu »ključ v roke«.

V Dubrovniku je bila dne 7. oktobra 1974 podpisana pogodba za del financiranja jedrske elektrarne Krško, plinskih elektrarn Trbovlje in Jertovec ter rudnika urana Žirovski vrh z konzorcijem inozemskih bank, ki jih združuje Citicorp International Bank Limited iz Londona. S tem posojilom, ki znaša 204 milijone dolarjev, so bila zagotovljena vsa potrebna sredstva za gradnjo JE Krško in obeh plinskih elektrarn.

Tako je bilo v oktobru vse pripravljeno za pričetek del, glavna oprema, predvsem reaktorska posoda, parna generatorja, turboagregat in drugo pa je že v izdelavi.

IMPORT-EXPORT

PODJETJE ZA TRGOVINO,
INDUSTRIJO, INŽENIRING,
GOSTINSTVO IN STORITVE

LJUBLJANA, AŠKERČEVA 3
N. SUB. O.

Letos poteka 25. leto Mercatorjeve prisotnosti v slovenskem in jugoslovanskem gospodarskem prostoru.

Ob ustanovitvi je bilo v podjetju zaposlenih le 36 delavcev. Podjetje se ukvarja izključno s trgovino na veliko z živilskimi izdelki. Zunanjetrgovinsko dejavnost je pričelo razvijati leta 1953.

Leto 1961 pomeni v Mercatorjevem razvoju važnejšo prelomnico. Zajel ga je proces integracij. Pripojila so se mu številna trgovska podjetja, kasneje tudi dve proizvodni, gostinski in podjetji za ekonomske usluge.

Dolgo let je bil poslovni koncept Mercatorja širjenje maloprodajne mreže. V zadnjih desetih letih je Mercator investiral v razvoj blizu 230 milijonov din. Danes podjetje združuje grosistično in detajlistično dejavnost v 468 prodajalnah, od katerih je 63 samopostrežb in 12 blagovnic.

V letih najbolj intenzivnih integracijskih gibanj pa je podjetje razširilo svoje poslovne zmogljivosti še na industrijo (mesna industrija, predelava in embalaža živil), gostinstvo, storitve (inženiring za gostinske, trgovinske in poslovne objekte, hladilniške usluge) in zastopanje tujih firm.

S sprejemom ustavnih dopolnil in novo ustavo se začena za Mercator novo obdobje. Statutarna komisija je pripravila nekaj osnutkov za samoupravni sporazum. Medtem se je v Mercatorju ustanovilo 25 TOZD, ki so 26. 3. 1974 podpisale samoupravni sporazum o združevanju v podjetje Mercator.

V letošnjem letu bomo v Mercatorju predvidoma ustvarili 3.145.674.331 din prometa. Danes zaposluje Mercator 4522 redno zaposlenih in 832 učencev. Nabavna vrednost osnovnih sredstev znaša 468.852.439 din. Razpolagamo z 41.465 m² prodajne površine in 29.121 m² skladišč.

Petindvajsetletni jubilej smo v podjetju proslavili s športnimi igrami vseh TOZD, s kulturnimi prireditvami, na osrednji proslavi v novembru pa so najzaslužnejši delavci prejeli državna odlikovanja, številni pa tudi zlate značke in priznanja podjetja.

Obrtno montažno podjetje

OBLOGA SLIKOPLASTIKA

LJUBLJANA — POLJE
Telefon 48 102

Oblaganje sten in podov s keramičnimi, keramičnimi, klinker ploščicami in mozaikom — pečarska, soboslikarska in pleskarska dela — oblaganje s tapetami, polaganje tlakov iz plastičnih mas in iglanih preprog.

Cestita vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem za praznik DNEVA REPUBLIKE 29. november, istočasno pa želi SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

Trgovsko podjetje na veliko in malo

OZD

LJUBLJANA, Trubarjeva cesta 29
Telefon 316 441, 320 051 — p. p. 478

Tudi naš kolektiv se pridružuje čestitkam ZA DAN REPUBLIKE 29. NOVEMBER Vsem svojim poslovnim prijateljem in delovnim ljudem pa želi SREČNO NOVO LETO 1975! Priporočamo se še naprej za izkazano zaupanje pri naših storitvenih uslugah.

INDUSTRIJSKI BIRO

podjetje za izgradnjo industrijskih objektov
LJUBLJANA, Parmova 33, telefon 317 745

prevzema in izvaja inženiringe za gradnjo in rekonstrukcijo industrijskih objektov, izdeluje vsakovrstne projekte in ekonomske elaborate

Projekt - nizke zgradbe

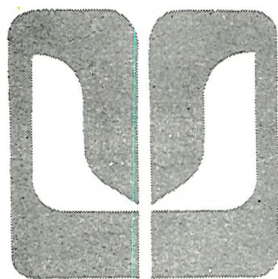
LJUBLJANA, PARMOVA 33

Telefon 312 029

Dejavnost podjetja je naslednja:

- izdelovanje projektov za ceste, mostove, splošno in komunalno hidrotehniko ter drugih nizkih zgradb;
- izdelava študij in projektov za prometno planiranje;
- izdelovanje projektov za visoke zgradbe;
- strokovno nadzorstvo nad izdelovanjem objektov po sporazumu z investitorjem;
- opravljanje geodetskih izmer s področja nižje geodezije;
- izvajanje projektantskega inženiringa;
- dajanje ekspertiz in strokovnih mišljenj.

Cestitamo za praznik dneva republike, obenem pa želimo srečno in uspešno NOVO LETO 1975!

CENTROMERKUR

LJUBLJANA

čestita

vsem poslovnim prijateljem
za dan republike
29. november
Istočasno pa obvešča bravce
revije »KRONIKE«, da bo
konec novembra

**ODPRL NOVO MODERNO
VELEBLAGOVNICO
CENTROMERKUR
v LITJI**

Priporoča se za obisk!

ŽIVILSKI KOMBINAT

z delovnimi enotami TOZD mlini, pekarnе Ljubljana, Šumi Ljubljana, Triglav Lesce, Imperial Krško, pekarnе Dolenjska, pekarnа Kranj, Gorenjka Lesce, Trgovina Ljubljana, DS skupnih služb čestitajo

ZA DAN REPUBLIKE
29. november

Svojim poslovnim prijateljem in vsem delovnim kolektivom pa želijo
SREČNO IN USPEHA POLNO
NOVO LETO 1975!

ČESTITA
VSEM
DELOVNIM
LJUDEM
K
NJIHOVEMU
PRAZNIKU

GEOLOŠKI Z A V O D LJUBLJANA

LJUBLJANA, DIMIČEVA 16

GEOLOŠKA RAZISKOVANJA

- geološke in geofizikalne karte
- mineralne surovine
- geomehanika, fundiranje nizkih in visokih zgradb
- konsolidacija gradbenih tal
- pitna, industrijska, termalna in mineralna voda

VRTANJE

- raziskovalno in eksploatacijsko
- za sidranje
- za konsolidacijo tal
- pilotiranje pri fundiranju objektov

RUDARSTVO

- raziskave
- masovno miniranje

PROJEKTIRANJE IN
KONSTRUKCIJE VRTALNIH
STROJEV IN OPREME
INVESTICIJSKA DELA V TUJINI
ZASTOPANJE TUJIH FIRM

KOVINSKO PODJETJE

LJUBLJANA, KAMNIŠKA 41
Telefon: 310 866

izdeluje po lastnih in tujih projektih:

- jeklene nosilne konstrukcije v visokih gradnjah,
- žerjave in žerjavne proge,
- jeklene cestne mostove,
- vrata, okna in predelne montažne stene v posebni secco izvedbi,
- balkonske in stopniščne ograje,
- regale za skladišča,
- ventilacije, žaluzije in druge ključavničarske izdelke.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM PA ŽELIMO SREČNO IN MIRNO NOVO LETO

GENERALNI REMONT AVTOMOBILOV

AVTOOBNOVA

LJUBLJANA, Titova 136
Telefon h. c. 342 061

Porabnike motornih vozil obveščamo, da strokovno, dovršeno in s kvalitetnim materialom:

opravljamo servisne preglede in popravila na vozilih TAM, FAP, OM, MERCEDES in na agregatih ZF, brusimo motorne gredi, valje in bloke motorjev, rezkarje in orodja, rezkamo glavne in ojnične ležaje. Obratujemo celodnevno!

Čestitamo vsem delovnim kolektivom in našim poslovnim prijateljem
ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE
29. NOVEMBER!

Vsem voznikom motornih vozil se priporočamo in jim želimo srečno vožnjo v novem letu 1975

tovarna
izolacijskega
materiala

izolirka

ljubljana,
ob železnici 18

Telefoni: 43 096, 43 178
PRODAJA 42 402

proizvaja materiale

- za hidroizolacije,
- za cestišča,
- za antikorozijsko,
- za termo-akustične izolacije,
- za elektroizolacije.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN DELOVNIM KOLEKTIVOM
ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA
REPUBLIKE 29. NOVEMBER,
OBENEM PA ŽELIMO SREČNO IN
USPEŠNO NOVO LETO 1975!

KOMUNALNA ENERGETIKA LJUBLJANA

PODJETJE ZA PROIZVAJANJE
IN PRODAJO TOPLOTNE
ENERGIJE

61001 LJUBLJANA, Toplarniška 19
Telefon: 42 880

PREDSTAVLJA OSNOVNI ENERGETSKI
VIR LJUBLJANE ZA:

- tehnološko paro za industrijo,
- vročo vodo za ogrevanje stanovanjskih in poslovnih prostorov ter za bojlersko vodo.

PRIKLJUČITEV NA KOMUNALNO
ENERGETIKO POMENI:

- ceneno oskrbo z energijo,
- večjo zanesljivost dobave,
- zmanjšanje onesnaženja ozračja in s tem tudi zmanjšanje korozijskih vplivov ozračja,
- razbremenitev mestnega prometa za transport goriv in pepela,
- razbremenitev dela v industriji in gospodinjstvih.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM PA ŽELIMO SREČNO IN MIRNO NOVO LETO!

TEOL LJUBLJANA

Zaloška cesta 54

Telefon: h. c. 41 162, direktor 41 728

izdeluje

tekstilna in usnjarska pomožna sredstva, sintetična lepila,

detergente, sredstva za hlajenje v kovinski industriji ter proizvode na bazi etilenoksida.

Imamo lasten servis za uvajanje naših izdelkov pri odjemalcih.

Čestitamo za praznik DNEVA REPUBLIKE 29. november, istočasno pa želimo svojim poslovnim prijateljem in znancem tudi SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

ŽELEZNIŠKO GOSPODARSTVO

GRADBENO PODJETJE LJUBLJANA

LJUBLJANA, MEDVEDOVA CESTA 2

Tel. 313 044, 320 874

Dejavnosti podjetja:

- opravlja vse vrste visokih in nizkih gradenj,
- specializirano je za:
 - remont prog,
 - izdelavo žerjavskih prog,
 - izdelavo industrijskih tirov,
 - gradnjo objektov, ki služijo križanju cest in železnice v nivoju in zunaj nivoja;
- opravlja vse vrste sanacijskih del na objektih po klasičnih metodah kot tudi z umetnimi masami;
- proizvaja vse vrste drobljencev.

Tudi naš kolektiv se pridružuje čestitkam

ZA DAN REPUBLIKE 29. november

obenem pa želi svojim poslovnim prijateljem in znancem
SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

GOSPODARSKO RAZSTAVIŠČE

LJUBLJANSKI VELESEJEM

ORGANIZIRA POLEG STALNIH RAZSTAV SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA ŠE SPECIALNE RAZSTAVE IN SEJME ZA POSAMEZNE STROKE GOSPODARSTVA REPUBLIŠKEGA, ZVEZNEGA ALI MEDNARODNEGA ZNAČAJA. VSE TOZADEVNE VEČJE PRIREDITVE SO VNESENE V MEDNARODNI KOLEDAR RAZSTAV. V ČASU, KO NI RAZSTAV, SO RAZSTAVNI OBJEKTI NA RAZPOLAGO TUDI ZA RAZNE KULTURNE, DRUŽABNE IN ŠPORTNE PRIREDITVE TER KONGRESE

UPRAVA: LJUBLJANA, TITOVA C. 50
Telefon: 311 022

**VSAKOLETNE
RAZSTAVE IN PRIREDITVE
NA GOSPODARSKEM RAZSTAVIŠČU
V LJUBLJANI**

MODNI SEJEM - JUTRO - ALPE-ADRIA
- SETEX - LESNI SEJEM IN SALON POHIŠTVA IZMENOMA VSAKO DRUGO LETO - VINSKI SEJEM - HORTIKULTURA - SODOBNA ELEKTRONIKA - SKI EXPO

PODJETJE ZA AVTOMATIZACIJO PROMETA

LJUBLJANA, Celovška cesta 6, n. sol. o

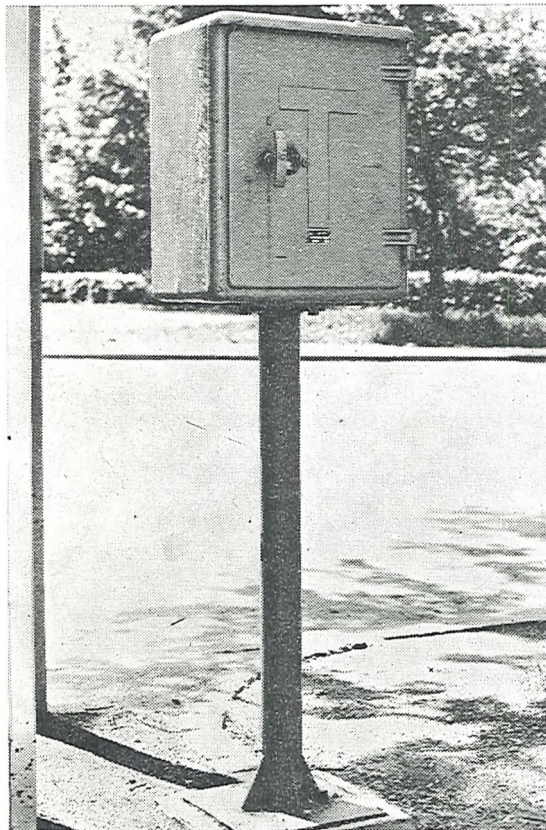

Telegram: PAP Ljubljana
Telefon: 317 867 glavni direktor
56 988 h.c. TOZD
Proizvodnja-Libis
311 062 h. c. TOZD Montaža
316 866 TOZD Inženiring biro
in komercialni sektor

V okviru svojega delovnega programa prevzema inženiring posle ali posamezne vrste poslov ter pri tem projektira, dobavlja in montira za potrebe cestnega, železniškega in PTT prometa vse vrste:

- mehaničnih, elektromehaničnih in neserijskih električnih in specialnih avtomatskih signalno-varnostnih in signalno-prometnih naprav;
- kabelskih napeljav ter instalacij za jaki in šibki tok pri opremi cest in drugih prometnih objektov in ureditev vključno razsvetljavo;
- telekomunikacij in naprav s področja avtomatike;
- zaklonišč in drugih objektov civilne zaščite pri prometnih objektih in ureditvah.

V zvezi s tem razvija, projektira, izdeluje in montira kabelsko opremo za montažo, opremo za elektrotočno in napetostno zavarovanje PTT linij, kabelske spojke in razdelilce, razdelilne letvice in preklopnike, opremo za avtoceste itd.

LJUBLJANA, MASARYKOVA 4

Telefon: 311 040, 322 008, 322 009, 314 730

Telex: 31577 YU KRIM

30 | LET
KVALITETE

ŠTAMPILJKE

za urade, trgovine in obrti izdeluje in dobavlja solidno in po zmernih cenah podjetje

Sitar

Nasl. Marija Blejec, telefon doma 44 637.
Ljubljana, Nazorjeva ulica 3
Delavnica: Resljeva cesta 6, telefon 323 238

Čestita vsem delovnim ljudem in svojim poslovnim prijateljem za dan republike 29. november, obenem pa jim želi SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

TRGOVSKO PODJETJE

Drogerija

Telefon 311 650, 311 646

Ljubljana, Ulica Milana Majcna 12,

sporoča cenjenim kupcem, da ima v svojih poslovalnicah v Ljubljani lepo izbiro daril, kot so damske manikire, moške in damske potovalne garniture, kopalni pribor, razpršilci za kolonjsko vodo, okrasni predmeti z bogato izbiro domačih in inozemskih kozmetičnih preparatov. Obiščite naš kozmetični salon »CUTIS« v Pražakovi ulici 8 ter kozmetični pedikerski in frizerski salon »Jane« na Celovški 145.

Naš cilj je zadovoljiti odjemalce z dobro kvaliteto, najnovejšimi vzorci in nizkimi cenami.

KOLEKTIV
GOSTINSKEGA
PODJETJA

LJUBLJANA

Cankarjeva 2

telefon 23 071

s svojimi poslovnimi obrati:

- restavracija »SESTICA«, Ljubljana, Titova 16
- samopostrežna restavracija EMONA, Ljubljana, Titova 11
- restavracija »POD LIPO«, Ljubljana, Borštnikov trg 3

se pridružuje čestitkam
ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE
29. november.

Svojim cenjenim gostom, poslovnim prijateljem in znancem pa želi v novoletnih praznikih mnogo prijetnega razvedrila in jim obenem želi tudi SREČNO IN USPEHA POLNO NOVO LETO 1975!

**Komunalno
podjetje
VIČ
Ljubljana**

Uprava, tehnični sektor, služba za urejanje in oddajo stavbnih zemljišč

LJUBLJANA, Vrhovnikova 2

telefon h. c. 61 261 direktor: 61 780

Centralni obrati:
Ljubljana, Tomažičeva cesta, telefon 61 424, 62 788
Viška cesta 58, telefon 61 328

- gradi in vzdržuje ceste,
- gradi manjše mostove, kanalizacijo, razne objekte itd.,
- ureja mestna zemljišča,
- opravlja strojne storitve po konkurenčnih cenah,
- daje brezplačne tehnične informacije,
- izdeluje in prodaja betonske izdelke.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER.

KOMUNALNO PODJETJE

Kanalizacija

Ljubljana, Ambrožev trg 7

Telefon 315 533, 322 738

projektira,
gradi
in vzdržuje
javno
kanalizacijsko
omrežje
ter naprave

Delovna skupnost
»KANALIZACIJE«

čestita vsem delovnim ljudem in svojim poslovnim prijateljem ZA DAN REPUBLIKE 29. november in obenem želi polno delovnih uspehov v NOVEM LETU 1975!

**tovarna
gospodinjskih aparatov
in elektromateriala
ljubljana**

Ob prazniku republike 29. novembru čestitamo delovnim ljudem Jugoslavije. Obenem čestitamo tudi vsem poslovnim sodelavcem.

Tovarna ELMA Ljubljana se priporoča s svojim proizvodnim programom:

- majhnih gospodinjskih aparatov,
- instalacijskega materiala,
- transformatorjev,
- uslug.

pozimi toplo
poleti hladno
v hišah s perlit ometom

dobite v naši maloprodaji
in vseh trgovinah z grad. materialom

TERMIKA
ljubljana, kamniška 25

TOZD
Centralna lekarna
Ljubljana

s svojimi delovnimi enotami
čestita
vsem poslovnim prijateljem in
znancem ter vsem delovnim kolektivom
ZA DAN REPUBLIKE
29. november in
ZA NOVO LETO 1975

SANOLABOR

LJUBLJANA, Cigaletova 9, p. p. 69/II
Telefoni: 317 535, 311 540, 311 260

Dobavlja:
medicinske in laboratorijske aparate,
instrumente in opremo,
elektromedicinske in rentgenske aparate ter
pribor,
medicinski potrošni material,
bolniško opremo in tipiziran tekstil,
obvezilni material,
ortopedske pripomočke,
aparate in instrumente za medicino dela,
testne aparate,
laboratorijsko steklo,
biokemične test reagense,
gumijasti sanitetni, higienski material,
lekarniško embalažo in opremo.
V zalogi imamo specialno medicinsko potrošno
blago svetovno znanih proizvajalcev.

TRGOVSKO PODJETJE

BONBONIERA

LJUBLJANA, MESTNI TRG 25/I

Uprava: telefon 23 023

postreže cenjenim odjemalcem v svojih
poslovalnicah:

na TITOVCI CESTI 14, tel. 21 231
na CELOVŠKI CESTI, tel. 317 613
na NJEGOŠEVI CESTI 6, tel. 323 916
v KLINIČNEM CENTRU

s prvovrstno »KAVINO MEŠANICO« v zrnju,
mleto in ekspres, z vsemi vrstami keksov, čo-
kolade in čokoladnih proizvodov ter s toplimi
in hladnimi osvežujočimi pijačami. Obiščite nas!

Čestitamo za praznik dneva republike, obenem
pa želimo srečno in uspešno NOVO LETO 1975!

Poslovno združenje
slovenske papirne industrije

Papirles

LJUBLJANA, Titova cesta 13/II

Telefon: 23 514, 21 513

Telex: 31-134 YU paples

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOV-
NIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK
DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM
PA ŽELIMO SREČNO IN MIRNO NOVO LETO!

PODJETJE

Plastifikacija

KAREL ZUPANČIČ

LJUBLJANA, SAVELJSKA CESTA 21
Telefon del. 341 417, stanovanje 341 919

vam plastificira različne tiskovine, kot so npr.:
razglednice, slike, katalogi, ovitki revij, knjige,
brošure, mape, karte, prospekti, albumi.

Svojim poslovnim prijateljem in znancem želi
SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

Gozdno gospodarstvo Ljubljana

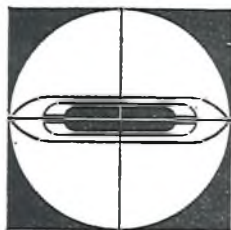
s sedežem

v Ljubljani, Tržaška cesta 2

prek svojih obratov proizvaja
in prodaja vse vrste gozdnih
sortimentov, opravlja gozdno
gojitvena dela, gradi ceste ter
osnavlja gozdne plantaže
in intenzivne nasade.

Čestitamo za praznik DNEVA REPUBLIKE
29. november, istočasno pa želimo svojim poslov-
nim prijateljem in znancem tudi SREČNO IN
USPEŠNO NOVO LETO 1975!

Čestitamo vsem delovnim ljudem in svojim po-
slovnim prijateljem ZA DAN REPUBLIKE 29.
november, obenem pa želimo polno delovnih
uspehov v NOVEM LETU 1975!

**tovarna
tekstilnih
potrebščin
Ljubljana**
utensilia dolenska 83
Telefon 23 625

TEŽMER

SERVIS ZA POPRAVILO TEHTNIC,
TEŽNIH IN MERILNIH NAPRAV,

LJUBLJANA, GORNJI TRG 44

Telefon 20 844, 23 453 in obrat v Izoli telefon 71 322

Tudi naš kolektiv se pridružuje
čestitkam
ZA DAN REPUBLIKE
29. NOVEMBER.

Vsem svojim poslovnim prijateljem in delovnim
ljudem pa želi
SREČNO NOVO LETO 1975!

Priporočamo se še naprej za izkazano zaupanje
pri naših storitvenih uslugah.

Franc Žmuc

pasarstvo

Ljubljana, Vižmarje

Tacenska cesta 96
Telefon 51 815

IZDELUJE VSA V TO STROKO
SPADAJOČA DELA.
TUDI ČASTITI DUHOVŠČINI SE
PRIPOROČA ŠE POSEBEJ ZA IZDELAVO
CERKVENIH PREDMETOV.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOV-
NIM LJUDEM ČESTITA ZA PRAZNIK
DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM
PA ŽELI SREČNO IN MIRNO NOVO LETO 1975!

VELETRŽNICA S KMETIJSKIMI PRIDELKI

Sadje-zelenjava

LJUBLJANA, Poljanska cesta 46 a
Telefon n. c. 310 744, 310 753

nudi dnevno sveže domače in uvoženo sadje ter
zelenjavo po konkurenčnih cenah.

Tudi delovna skupnost
»SADJE ZELENJAVA«

se pridružuje čestitkam za praznik DNEVA RE-
PUBLIKE 29. NOVEMBER

ter želi vsem poslovnim partnerjem
SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975.

IZBIRA JE LAHKA
IN PRAVILNA:

Uporabljajte redno vsak dan
ZOBNO KREMO

Signal

KI TRAJNO VARUJE VAŠE ZOBE

VEDROG, LJUBLJANA

INDOS

industrija transportnih
hidravličnih strojev

LJUBLJANA-MOSTE

Telefon: h. c. 43 272

Tudi naš kolektiv se pridružuje čestitkam

ZA DAN REPUBLIKE
29. november

ter istočasno želi srečno in uspeha
polno leto 1975

Obenem obveščamo poslovne prijatelje, da nudi-
mo za mehanizacijo notranjega transporta:

BATERIJSKE VILIČARJE VE 602 kp
BATERIJSKE VILIČARJE VE 1001 kp
BATERIJSKE VILIČARJE VE 1202 kp
BATERIJSKE VILIČARJE VE 1502 kp
BATERIJSKE VILIČARJE VE 2002 kp
DIESEL VILIČARJE VD 1502 kp
DIESEL VILIČARJE VD 2002 kp
DIESEL VILIČARJE VD 2502 kp
DIESEL VILIČARJE VD 3202 kp

Natančnejši komercialni kakor tudi tehnični po-
datki so vam na razpolago v našem komercial-
nem oddelku.

Priporočamo se za cenjena naročila!

TOZD — trgovina na debelo s sedežem na Ma-
sarykovi 17
TOZD — trgovina na drobno s sedežem na Ma-
sarykovi 17
TOZD — izdelava in prodaja modne konfekcije
»Modna konfekcija« s sedežem na Ma-
sarykovi 17
TOZD — izdelava in prodaja modnih pletenin
»Lama« s sedežem na Masarykovi 17

TRGOVSKO IN PROIZVODNO PODJETJE
LJUBLJANA, MASARYKOVA 17

Telex: YUVETEX 31179
Telefon: Centrala 312 366

VELETEKSTIL

Poslovalnice TOZD
trgovine na drobno:

Veletekstil, Kresija I.
Veletekstil, Kresija II.
Veletekstil, Stritarjeva 6
Veletekstil, Čopova 12
Veletekstil, Mestni trg 7
Veletekstil, Mestni trg 6
Veletekstil, Miklošič-
čeva 22
Veletekstil, Tržaška 37
Veletekstil, Gospo-
svetska 1
Veletekstil, Celov-
ška 99
Veletekstil, Tavčar-
jeva 1
Veletekstil, Čopova —
Mestno gledališče
Veletekstil, Zalog
Veletekstil, Črnomelj
Veletekstil, Tržič
Veletekstil, Celov-
ška 179

Obrati proizvodnje:

TOZD Modna konfekcija, Ljubljana, Derčeva 33
TOZD Lama, Ljubljana, Gosposka 4

AGROOBNOVA

gradnje in melioracije n. sol. o.

LJUBLJANA, SLOVENCEVA 93

Telefon 344 461

1. a) Graditev vsakovrstnih:
 - poslovnih objektov družbenega standarda za trg,
 - industrijskih objektov, objektov živilsko-predelovalne industrije, objektov za proizvodnjo močnih krmil, hladilnic, silosov in skladišč,
 - kmetijskih gospodarskih objektov in kompletnih proizvodnih centrov.
- b) Izvajanje nizkih gradenj — cest s pripadajočimi cestnimi objekti, ureditev okolice, kanalizacij, vodovodov in drugih komunalnih instalacij:
1. adaptacije obstoječih objektov,
2. opravljanje vseh potrebnih zemeljskih del za obnovo nasadov in melioracij na podlagi načrtov,
3. pomoč pri določanju in organiziranju primer- nih kompleksov za skupno obnovo sadovnjakov in vinogradov ter nudenje strokovne pomoči glede načina obnove in izbire primer- nih podlag in sort,
4. opravljanje geometrijskih posnetkov zemljišč in izdelovanje ustreznih načrtov za obnovo vinogradov in sadovnjakov, za opravljanje melioracij ter za gradnjo naprav za vodno preskrbo v vinogradih in sadovnjakih,
5. opravljanje prevoznih uslug in izposojanje gradbene mehanizacije,
6. organizacija in izvedba inženiring poslov v gradbeništvu,
7. organizacija in izvedba del nizkih gradenj, izvrševanje remontnih in servisnih uslug gradbene mehanizacije in izdelava rezervnih delov.

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM PA ŽELIMO SREČNO IN MIRNO NOVO LETO!

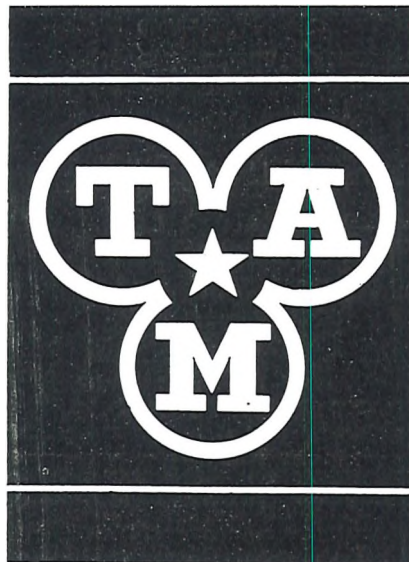
luz ljubljanski urbanistični zavod

LJUBLJANA, KERSNIKOVA 6,
TITOVA 36, KIDRIČEVA 1, CANKARJEVA 1

Področje dela zavoda:

- proučuje, raziskuje, razvija in izpolnjuje metode in tehnike prostorskega planiranja in urbanističnega načrtovanja;
- izdeluje vse vrste dokumentacije s področja prostorsko planerske dejavnosti (regionalne prostorske plane za ožja območja in posebne namene ter urbanistične programe in načrte);
- pripravlja kratko in srednjeročne načrte prostorske ureditve mesta in naselij na podlagi družbenogospodarskih načrtov;
- izdeluje vse vrste dokumentacije s področja urbanistično načrtovalne dejavnosti (vse dele zazidalnih načrtov);
- pripravlja predloge smernic za izdelavo lokacijske dokumentacije in izdeluje lokacijsko dokumentacijo;
- opravlja zakoličenje in geodetska dela v zvezi z izdelavo lokacijske dokumentacije ter geodetsko komunalna dela pri dokumentaciji za realizacijo zazidalne zasnove;
- posreduje družbenim, političnim in drugim pravnim osebam strokovno pomoč in priporočila v urbanističnih zadevah;
- zavod opravlja svoje naloge samostojno ali pa organizira izdelavo teh nalog, pri čemer sodeluje z vsemi pristojnimi dejavniki na republiškem, mestnem ali občinskem nivoju;

VSEM POSLOVNIM PRIJATELJEM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE 29. NOVEMBER, OBENEM PA ŽELIMO SREČNO IN MIRNO NOVO LETO!

TOVARNA AVTO- MOBILOV IN MOTORJEV MARIBOR

- tovornjaki
- avtobusi
- specialna vozila
- zračno hlajeni dieselski motorji
- avtomobilske nadgradnje
- tirna vozila
- toplovodni kotli
- odlitki
- odkovki

Čestitamo vsem delovnim ljudem in svojim poslovnim prijateljem ZA DAN REPUBLIKE 29. november,

obenem pa želimo polno delovnih uspehov v NOVEM LETU 1975

ZINA – industrija ščetk
61001 Ljubljana
trpinčeva 108
tel: (phone) n: c. 48 047
direktor: 48 233
bančni račun: 50101-601-15:90
pp. 599

RAST

KOMUNALNO PODJETJE

telefon 20 390

LJUBLJANA, Rimska cesta 24,

- vzdržuje, ureja in projektira zelene površine;
- vzgaja, prodaja okrasne rastline in rezano cvetje;
- dekorira izložbe, lokale, dvorane in razne druge prostore.

Izdeluje in prodaja opremo za vrtno pejsažne objekte (plošče, robnike, klopi, cvetlične posode
Čestitamo za praznik dneva republike, obenem pa želimo srečno in uspešno NOVO LETO 1975!

CONTAL

proizvodnja, trgovina, servis,
n. sol. o.

TOZD CONIMEX
zunanja in notranja trgovina,
o. sub. o.

LJUBLJANA
BEETHOVNOVA 11/V

ZASTOPSTVA
IZVOZ – UVOZ

čestitata vsem delovnim ljudem in svojim poslovnim prijateljem ZA DAN REPUBLIKE 29. november in jim obenem želita polno delovnih uspehov v NOVEM LETU 1975!

TOZD KEMIČNA TOVARNA
LJUBLJANA

LJUBLJANA, OB ŽELEZNICI 14

JUGOTEKSTIL
IMPEX

Obnavlja avtomobilske plašče,
proizvaja gumijeve tehnične izdelke
in penaste profile ter Al-sulfat

Tudi naš kolektiv se pridružuje
čestitkam ZA DAN REPUBLIKE
29. NOVEMBER.

Vsem svojim poslovnim prijateljem
in delovnim ljudem pa želi
SREČNO NOVO LETO 1975!

Papirografska

LJUBLJANA
Moše Pijadejeva 5/V

Trgovina na veliko
IZVOZ – UVOZ

se priporoča cenjenim odjemalcem.

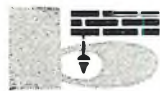
Grafična in predelovalna industrija

KUVERTA

LJUBLJANA, TITOVA CESTA 87

izdeluje kuverte, pisemski papir v mapah, dišavne in špecerijske vrečke iz celofana in pergamina, ovojni in svileni papir s tiskom itd.

Čestitamo za praznik dneva republike, obenem pa želimo srečno in uspešno NOVO LETO 1975!

GRADBENO PODJETJE

“Bežigrad”

LJUBLJANA – PODMILŠČAKOVA 24
Proizvodne enote TOZD I, tel. 317 848
Proizvodne enote TOZD II, tel. 313 144
Proizvodne enote TOZD III, tel. 313 427
Centralni obrati tel. 341 977
direktor tel. 314 361
tajništvo tel. 313 281
računovodstvo tel. 313 145

Specializirani smo za vzdrževalna dela, adaptacije stanovanjskih, poslovnih in industrijskih zgradb ter uslug s področja gradbeno obrtniških del. Opravljamo tudi manjše industrijske novogradnje.

TOVARNA OTROŠKIH VOZIČKOV
IN KOVINSKE OPREME

Ljubljana, Karlovška 4

Telefon 21 734

TRIBUNA

Čestitamo za praznik DNEVA REPUBLIKE 29. november, istočasno pa želimo svojim poslovnim prijateljem in znancem tudi SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

ZASTOPSTVA, IZVOZ-UVOZ
SERVISI, KONSIGNACIJE
61000 LJUBLJANA, Titova cesta 81

Zastopamo tuje proizvajalce
s področij:

gradbene mehanizacije,
mehanografskih sredstev,
kemikalij,
tekstila,
gum,
plastičnih mas
ter
agro-kemikalij.

Čestitamo za praznik DNEVA REPUBLIKE
29. november, istočasno pa želimo svojim poslov-
nim prijateljem in znancem tudi SREČNO IN
USPEŠNO NOVO LETO 1975!

Koteks Tobus

n. sol. o.
LJUBLJANA
Miklošičeva 5

Telefon: h. c. 323 241
Teleprinter: 31-298
Brzovav:
Koto Ljubljana
Poštni predal: 415

Priporočamo nakup v svojih poslovalnicah:
BOUTIQUE, Miklošičeva 5, tel. 315 351
nudi artikle visoke mode za ženske in moške
BOUTIQUE, Pasaža Ljubljanske banke, tel. 22 286
je specializirana trgovina za otroško konfek-
cijo in najsodobnejšo otroško obutev
KOTEKS TOBUS, trgovina na Mesarski 4
nudi usnjeno, konfekcijo, obutev in drugo
usnjeno galanterijo po zelo ugodnih cenah
BOUTIQUE, Koper, Hotel Triglav, tel. 22 786
vam nudi usnjeno in tekstilno konfekcijo

Galeb TRGOVSKO
PODJETJE

LJUBLJANA, MESTNI TRG 21

Čestita za Dan republike in Novo leto
vsem delovnih ljudem in se priporo-
ča za obisk v poslovalnicah:

- v Stritarjevi ulici 6 (Kresija)
- Mestnem trgu 21
- Miklošičevi cesti 30 in 36
- Rimski cesti 9 (Pasaža)
- Trgu MDB 10,

kjer boste solidno postreženi

OBVESTILO

KONDITOR

Največje ljubljansko slašičarsko podjetje
bo ob svoji 20-letnici
ZA DAN REPUBLIKE 29. NOVEMBRA
odprlo

v Ljubljani, v Čopovi ulici, svojo največjo in
najmodernejšo in specializirano novo

SLAŠČIČARNO

s kavarno, oddelkom slašič, snak barom, bistro-
jem in teraso z bogato izbiro vseh mogočih spe-
cialitet, ki bo namenjena širši javnosti izbrane-
ga okusa.
Slašičarna KONDITOR nudi potrošnikom v
svojih poslovalnicah v Ljubljani najkvalitetnej-
še pecivo, torte, kekse in daleč naokrog znane
krofe.

Tudi naš kolektiv se pridružuje čestitkam
ZA PRAZNIK DNEVA REPUBLIKE
29. november,
svojim cenjenim gostom, poslovnim prijateljem
in znancem pa želi v novoletnih praznikih mno-
go prijetnega razvedrila in jim obenem želi tudi
SREČNO IN USPEHA POLNO NOVO LETO 1975!

TOZD

**TEHNO
IMPEX**

UVOZ-IZVOZ

LJUBLJANA
Beethovnova 12

Specializirana izvozno-uvozna
organizacija z dolgoletnimi
izkušnjami in dobrimi poslovnimi
zvezami doma in v tujini nudi svoje
usluge v izvozu in uvozu blaga,
organiziranju kooperacij in drugih
poslih v mednarodni trgovini.

Delovnim kolektivom in poslovnim
partnerjem čestitamo za dan
republike 29. november.

Pripravite se za vsak telefonski pogovor vnaprej! S tem skrajšate njegovo trajanje in omogočate uporabo telefonskih naprav tudi drugim. Med pogovorom bodite kratki, jasni, toda ne preglasni!

združeno pft podjetje ljubljana

čestita

ZA DAN REPUBLIKE 29. november
istočasno pa želi
SREČNO IN USPEHA
POLNO NOVO LETO 1975!

OZD Komunalno podjetje

**javna
JR
razsvetljava**

LJUBLJANA, POLJANSKI NASIP 42

Telefon: h. c. 321 598, kom. 321 571, dir. 312 936

- projektira, gradi in vzdržuje omrežja in naprave javne razsvetljave ulic, cest, avtocest, tunelov in naselij,
- projektira, vzdržuje in izvaja semaforizacijo križišč,
- projektira, izdeluje, montira in vzdržuje svetlobne prometne znake in vse vrste svetlobnih reklamnih napisov,
- izvaja občasne razsvetljave in osvetlitve javnih prostorov, fasad, spomenikov in drugih objektov.

Zahtevajte informacije in ponudbe!

Delovna skupnost JAVNA RAZSVETLJAVA v Ljubljani čestita ZA DAN REPUBLIKE 29. NOVEMBER, obenem pa želi vsem svojim prijateljem in znancem SREČNO, MIRNO IN USPEHA POLNO NOVO LETO 1975.

Kemična čistilnica, pralnica in barvarna

Labod

317 591

LJUBLJANA, Poljanski nasip 4—6

Čestitamo za praznik DNEVA REPUBLIKE 29. november, istočasno pa želimo svojim poslovnim prijateljem in znancem tudi SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975!

INDUSTRIJA NARAVNIH IN UMETNIH ČREV

črevarna

IMPORT p. o. EXPORT

61000 LJUBLJANA, Poljanska cesta 95

Nakup, predelava in prodaja surovin ter gotovih izdelkov iz domačega in inozemskega tržišča tj. vseh vrst naravnih črev, tehničnega loja, aditivov, pomožnega materiala ter umetnih ovojev, folij ipd. s konfekcioniranjem za mesno industrijo, gostinstvo in gospodinjstvo.

Ob tej priložnosti čestitamo vsem poslovnim prijateljem za praznik DNEVA REPUBLIKE ter SREČNO IN USPEŠNO LETO 1975.

ALPSKO MLEKO

JOGURTI

SIRI

SLADOLEDI

LJUBLJANSKE MLEKARNE

Čestitajo za praznik dneva republike, obenem pa želijo srečno in uspešno NOVO LETO 1975!

LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10

VES MATERIAL ZA GRADNJO NOVEGA OBJEKTA, ADAPTACIJO ALI NOTRANJO OPREMO VAM JE NA VOLJO V SPECIALIZIRANEM TRGOVSKEM PODJETJU GRAMEX.

OB 20-LETNICI OBSTOJA ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM ZA PRAZNIK REPUBLIKE 29. NOVEMBER ISTOČASNO PA ŽELI SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO 1975.

Vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem želimo srečno, zdravo in uspeha polno Novo leto 1975

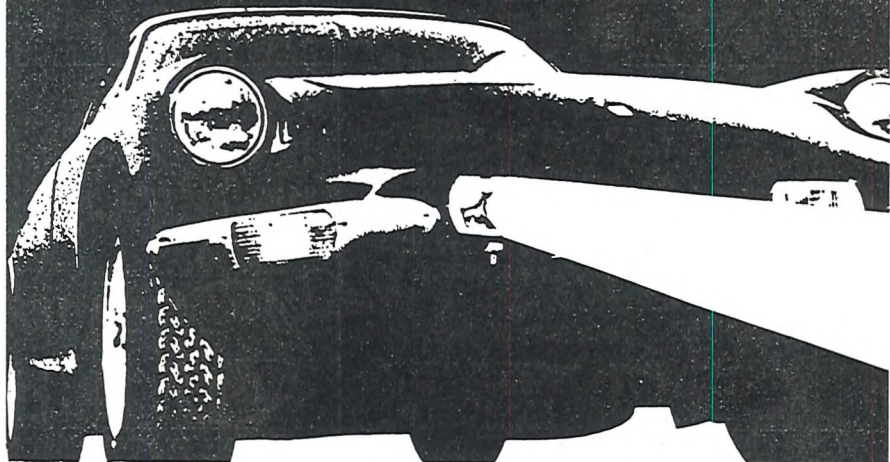
SESTAVLJENA ORGANIZACIJA ZDRUŽENEGA DELA

PROIZVODNJA IN TRGOVINA LJUBLJANA

SATURNUS

Potrebna je rešitev v celoti

V Ljubljano se pripelje z vlaki vsak dan 40.000 potnikov

V zadnjih letih je postala Ljubljana eno izmed tistih mest, ki mu grozi nevarnost, da se bo zadržilo v čedalje bolj gostem prometu. Nekoč ji je njena lega »v srcu Evrope« pomagala, da se je razvila iz razmeroma majhnega provincialnega mesteca v pomembno gospodarsko, kulturno in prometno središče. Ta lega pa je nosila v sebi tudi zametke hudih tegob, ki lahko že v prihodnjem obdobju povsem paralizirajo prometne tokove skozi mesto.

Stoletja stare prometne poti skozi tako imenovana ljubljanska vrata so prinašale temu kraju pomembne možnosti za njegov razvoj. Ni slučaj, da je bila prav Ljubljana tisto mesto, ki je med prvimi v Evropi dobilo železniško zvezo. Dan-današnji pa so postali prometni tokovi tako močni, da začenjajo povzročati Ljubljančanom sive lase. Kako skozi Ljubljano? Kako v mesto in kako ven? Kako po mestu? Vsa ta vprašanja postajajo čedalje bolj pereča in z njimi si belijo glave tako mestni možje kot vsi prebivalci našega mesta.

Najbrž je res, da so obvoznice ena izmed rešitev, ki bi razbremenile mesto od tako imenovanega tranzitnega prometa. Rešitev je tudi v ureditvi železniškega prometnega križa skozi mesto. Tudi predlog za odstranitev motornega prometa iz mestnega središča ni neumesten. Vendar pa moramo pri vseh teh predlogih in načrtih imeti pred očmi dejstvo, da ne bomo napravili ničesar, če ne bomo obravnavali problema celovito ali kakor to radi imenujemo s tujko — kompleksno. Ne moremo si misliti, da bomo s posameznimi, parcialnimi rešitvami dosegli kakršen koli uspeh. Kar bomo uredili na enem koncu, bomo toliko bolj občutili kot še večjo pezo na drugem koncu. In še nekaj: parcialne rešitve so drage in le deloma učinkovite.

Zaradi tega je na primer povsem neumestno, če se danes z vso silo zaganjamo v problem podvoza na Drenikovi ulici v Šiški in menimo, da bomo s tem dokončno rešili prometni voz in tem delu mesta. Mogoče ga bomo rešili za danes. Kaj pa jutri? Če bo na primer obveljala varianta, po kateri naj bi speljali železniško progo od sedanje železniške postaje čez sedanji nadvoz na Celovški cesti skozi predor pod Rožnikom, potem bi bil cestni podvoz na Drenikovi ulici odločno preobsežen ali, kakor pravimo, predimenzioniran. Proga v Šiški bi postala v tem primeru samo lokalna proga proti Domžalam in Kamniku, ki v nobenem primeru ne bi zahtevala tako dragega podvoza.

Najbrž ne bo povsem odveč, če trdimo, da si moramo biti najprej povsem na jasnem, kaj pravzaprav hočemo. O tem pa si bomo na jasnem šele, če nam bo uspelo vsaj približno ugo-

toviti, kakšen promet pričakujemo v naslednjih desetletjih. Šele potem se lahko lotimo konkretnega dela, ker bo takšno delo, ki bo temeljilo na jasno začrtanih in znanstveno utemeljenih smernicah tudi najcenejše. Izvedenci za urbanizem in promet so sicer že opravili določeno delo na tem področju. In prav zaradi tega bi bilo neumestno in skrajno drago graditi določene objekte mimo predlaganih ali pa celo že sprejetih rešitev.

Na zadnjem zasedanju posebne delovne skupine izvedencev mednarodne železniške unije (UIC) pa so razpravljali še o nekem, zelo zanimivem in aktualnem vprašanju: povezave mesta z njegovo okolico. Gre za tako imenovani primestni promet. Predmet obravnave je bila Ljubljana ali točneje Ljubljana leta 2000. Že danes je v Ljubljani približno 50 tisoč delovnih mest. Na univerzi in drugih visokih šolah študira 16 tisoč študentov, da ne omenjamo srednjih in strokovnih šol. V Ljubljano se pripelje vsak dan 55 tisoč ljudi z avtobusi in 40 tisoč z vlaki.

Pojav je v bistvu normalen. V vsako mesto na svetu se vozi vsak dan veliko ljudi iz neposredne okolice. Nima pa vsako mesto na svetu tako močnega tranzitnega prometa, ki obremenjuje njegove prometne žile. No, kar zadeva tranzitni promet, smo v Ljubljani že sprejeli zamisel o gradnji obvoznic. Ostane pa še vedno odprto vprašanje primestnega prometa. Ceste so več ali manj zatrpane. Kaj pa železnica? Ali bi lahko na neki način izkoristili sedanje železniške proge, da bi z njimi povezali okoliške kraje v Ljubljano? Tako bi lahko na primer iz Domžal, Grosuplja, Litije, Medvoda in drugih krajev vozili motorni vlaki v kratkih časovnih presledkih kot neke vrste tramvaj. S tem bi lahko razbremenili ceste. Marsikdo bi pustil svoj avtomobil doma, bili pa bi tudi taki, ki bi »presedlali« z avtobusa na vlak. Nerodnost je le v tem, da so zlasti magistralne proge že zdaj močno obremenjene prav ob konicah, ko je tudi potreba po takem »tramvaju« največja. Predloga pa ne kaže vreči v koš in najbrž kaže o njem razmisliti.

Razmisliti velja tudi o predlogu glede razbremenitve mestnega jedra: »izgon« osebnih avtomobilov, ki zavzamejo veliko prostornino, medtem ko se v njih običajno vozi en sam človek. Takšen ukrep ne bi samo rešil središča mesta od prometne stiske, ampak bi tudi močno vplival na čisto okolje. Znano je, da plini iz avtomobilskih izpuhov zelo zastrupljajo zrak. Zakaj pa se ne bi po mestu spet vozili z nekdanjimi tradicionalnim ljudskim vozilom na Slovenskem — s kolesom. Zakaj ne bi obveljalo načelo: do mesta vlak — po mestu kolo?

KRONIKA
CASOPIS ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO
XXII. letnik Ljubljana 1974 3. zvezek

Vsebina tretjega zvezka

- Bogo Grafenauer: Vprašanje razmerja mesta in podeželja (»vasi«) v zgodovini narodov Jugoslavije — Stran 145
- Franc Truhlar: Struktura in razvoj cestnega omrežja današnje Slovenije od halštatskega do slovanskega obdobja — Stran 156
- Miroslav Pahor: Piran v obdobju dvojne oblasti (XII.—XIII. stoletje) — Stran 161
- Ferdo Gestrin: Piranske ladjedelnice in ladjedelci v poznem srednjem veku — Stran 170
- Etbin Bojc: Začetni razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem — Stran 179
- Iz starih fotografskih albumov — Strani 190
- Delo naših zavodov in društev — Stran 193
- Nove publikacije — Stran 197
- Anka Vidovič-Miklavčič: Bibliografsko kazalo Kronike slovenskih mest I—VII (1934—1940) — Stran 203

Na ovitku

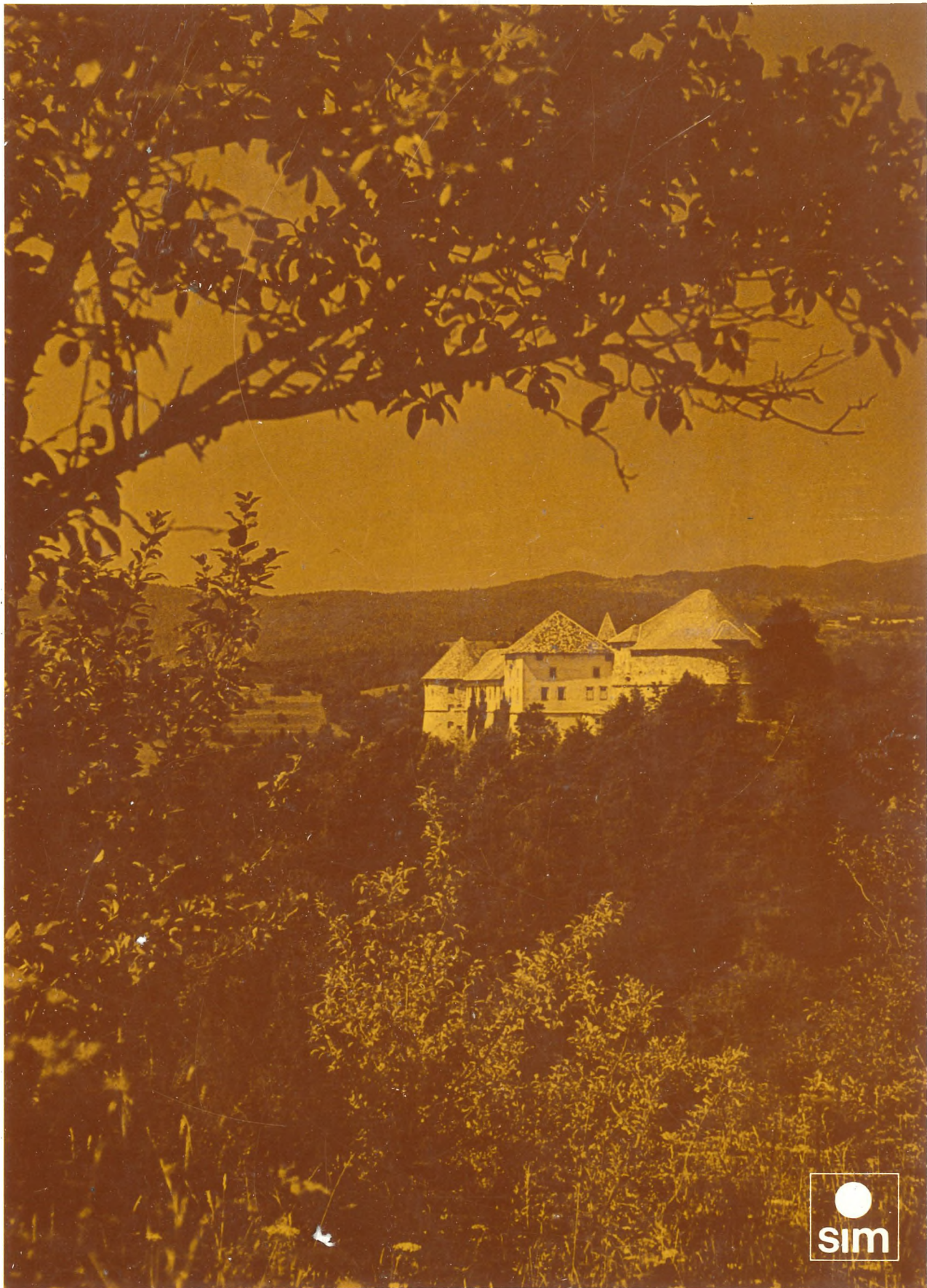
Piran po litigrafiji L. F. Casassa (1802)

Ureja uredniški odbor

Glavni urednik Olga Janša-Zorn
Odgovorni urednik Jože Žontar

Izdaja in zalaga Zgodovinsko društvo za Slovenijo, sekcija za krajevno zgodovino — Predstavniki Majda Kunaver — Tisk Tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Mestni trg 27/III — Tekoči račun pri SDK podružnica 50101-678-47483 (Ljubljana, Miklošičeva cesta 8) — Letna naročnina 25 din, posamezna številka 10 din

Publikacija šteje med proizvode iz 7. točke prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33-316/72), za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov (mnenje Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-2/72 od 25. 8. 1972)

TURJAŠKI GRAD

SIMONČIČ

PAPIRNA GALANTERIJA
Ljubljana Razpotna 4
Telefon 25 091

KOLEDARJI - OGLEDNI KARTONI - PROSPEKTI - RAZGLEDNICE - ETIKETE